

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОЛІЩУК ІРИНА ВІТАЛІЇВНА

УДК 37 (091)(477)(092)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОСВІТНЯ І ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ТАМАРИ ДМИТРІВНИ ДЕМ'ЯНЮК (1944–2013)**

01 Освіта/Педагогіка

011 Освітні, педагогічні науки/Науки про освіту

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. В. Поліщук

Науковий керівник: Петренко Оксана Борисівна,
доктор педагогічних наук, професор.

Рівне – 2022

АНОТАЦІЯ

Поліщук І. В. Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне. 2022 рік.

Зміст анотації

У дисертації здійснено цілісний аналіз освітньої і експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013) у контексті розвитку освіти й виховання у ХХ–ХХІ ст. задля актуалізації педагогічного досвіду вченої за умов Нової української школи.

Розвиток педагогічної науки, зокрема теорії і методики виховання, на сучасному етапі неможливий без аналізу внеску окремих видатних особистостей у цей процес, творчого використання спадщини значущих педагогічних персоналій для розуміння й розв'язання проблем у сучасній освіті й педагогічній науці. У цьому контексті важливим є залучення до педагогічної науки імен культурно-освітніх діячів, які своєю діяльністю і творчим доробком прислужилися становленню і розвитку вітчизняної освіти й виховання. Зокрема, актуалізується потреба дослідження освітньої та експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013 рр.) – відомої української педагогині, фахівчині з теорії і методики виховання, кандидата педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України, відмінника освіти України, члена Комісії інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах України Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, людини енциклопедичних знань із гуманітарних наук, високоінтелектуальної особистості, прихильниці й активної реалізаторки гуманістичних ідей в освіті.

У дисертації схарактеризовано історіографію дослідження. Відповідно до проблеми дослідження джерельну базу роботи класифіковано за змістовим і видовим критеріями: нормативно-правові документи, що регулювали систему освіти в досліджуваній період; понад 250 друкованих праць ученої (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, тези, лекції, доповіді, брошури); нарративні джерела (спогади членів родини, сучасників ученої, її колег, учнів і послідовників); публікації періодичних видань («Радянська школа», «Рідна школа», «Завуч», «Початкова школа», «Світ виховання»; «Позакласний час +»; «Філософія. Педагогіка. Суспільство», «Радянська освіта», «Освіта України», «Радянська Україна», «Вільне слово», «Радянське слово», «Червоний прапор» та ін.), що дають змогу проаналізувати сукупність ідей, поглядів, які визначали спрямованість діяльності Т. Дем'янюк; інтерпретаційні джерела (праці, що містять загальний суспільний контекст; автореферати, дисертаційні дослідження, монографії, матеріали наукових конференцій і публікації в сучасній періодиці).

У процесі наукового пошуку уточнено зміст базових понять «освітня діяльність», «експериментально-виховна діяльність» та похідних від них. Освітня діяльність Т. Дем'янюк визначається як вид соціальної практики, як вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, розвиток особистості й формування особистісних цінностей. Водночас освітня діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк є одним із найважливіших чинників її особистісного розвитку, умовою й результатом суспільного розвитку. Своєю чергою, експериментально-виховна діяльність – це продуманий і цілеспрямований процес конструювання й апробації нових практик виховання, що враховує чинники невизначеності, але орієнтований на експертизу й строгий контроль змін у цій практиці; це важливий засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових знань і моделей виховного процесу, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів. За своєю сутністю експериментально-виховна діяльність педагога-практика Т. Дем'янюк є інноваційно-дослідницькою діяльністю із заданими

вихідними установками, що являють собою конкретні рішення, які регулюють цю діяльність.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше:

Розкрито життєвий і творчий шлях вченої-викладачки на основі феноменологічного й біографічного підходів через історико-культурні засади в контексті розвитку освіти й педагогічної думки двох періодів – радянського та періоду державної незалежності України.

З'ясовано провідні чинники формування педагогічного вчення Т. Дем'янюк (сім'я, родинне й соціальне оточення; соціально-економічні, політичні; система шкільної та інститутської освіти; педагогічна й наукова діяльність; професійне оточення; самоосвіта і саморозвиток); схарактеризовано напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк (завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів; розроблення державних документів про освіту; викладацька діяльність; організаційний напрям (завідування кафедрою теорії і методики виховання РДГУ; завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій; керівництво держбюджетними темами; співпраця з освітніми інституціями різного рівня; організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів різного рівня); експериментально-виховна діяльність; науково-методична діяльність; підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів).

Представлено науково-педагогічний портрет ученої, дослідниці та науковиці Т. Дем'янюк, в основу якого покладено такі характеристики: напрям та сфера педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; світогляд; особисті якості; взаємодія з колегами та вихованцями. Важливими елементами в описі педагогічної діяльності особистості та створенні уявлення про неї є наявність відомостей про її фахові вподобання, тобто ту галузь знань, яка стала напрямом її наукових пошуків, здобуття знань, їх передачі молодшому поколінню, а також сферою їх реалізації.

Здійснено аналіз наукової школи професора Т. Дем'янюк, з'ясовано, що за типом наукової діяльності її школа є науково-дослідною; за типом наукової ідеї, яка досліджується, – експериментальною; за функціональним призначенням знань – прикладною; за рівнем локалізації – всеукраїнською. За керівництва Т. Дем'янюк були захищені чотири кандидатські дисертації з проблем виховання (Т. Колесіна, Н. Тимошук, Т. Гавлітіна, О. Лисенко). Представники наукової школи Т. Дем'янюк розробляли зміст і напрями національного виховання, проблеми діяльності сільської школи, а також проблему психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного вчителя.

Розкрито зміст експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та Рівненської області за керівництва Т. Дем'янюк, які стали експериментальними майданчиками всеукраїнського (19 напрямів) та регіонального рівня (47 закладів освіти і 8 методичних кабінетів) Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ.

Доведено, що в кожному напрямі експериментально-виховної діяльності науковим керівником Т. Дем'янюк було чітко обґрунтовано алгоритм дослідно-експериментальної роботи, позитивні результати якої знайшли своє впровадження в низці документів управління освіти і науки Рівненської обласної держадміністрації, районних відділів освіти, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ, відділу виховної роботи і захисту прав дитини Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України; у науково-методичних розробках та авторських моделях виховних систем, структурно-логічних моделях педагогічного процесу та організаційно-функціональних структурах освітньої діяльності; у наукових працях про діяльність інноваційних закладів освіти Рівненщини.

Здійснений аналіз експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк засвідчив, що найбільш ефективною виявилася діяльність педагогічних колективів, яка передбачала чітку постановку мети, розробку та апробацію Концепцій та цільових творчих

програм виховання та розвитку особистості, забезпечення внутрішніх інновацій з урахуванням об'єктивної організації усього життя колективу і суб'єктивної сторони психічних станів, переживань, розвитку моральних рис особистості.

До позитивних результатів експериментально-виховної діяльності всеукраїнського й регіонального рівнів віднесено внутрішні інновації, оновлення парадигми освітньо-виховного процесу, розширення мережі учнівських об'єднань за інтересами, зміни в методичній роботі й ін.

Узагальнено результати експериментально-виховної діяльності в закладах освіти десяти районів Рівненщини (Березнівського, Демидівського, Дубенського, Володимирецького, Костопільського, Корецького, Сарненського, Зарічненського, Здолбунівського, Млинівського) за керівництва Т. Дем'янюк; схарактеризовано інноваційну освітню практику в закладах освіти Рівненської області за пріоритетними напрямками, визначеними Національною доктриною розвитку освіти.

Подальшого розвитку набули наукові положення про експериментально-виховну діяльність Т. Дем'янюк, особливий соціальний ефект доробку вченої щодо співпраці сільських шкіл Рівненщини з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Рівненським державним гуманітарним університетом, Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти й ін.

До наукового обігу введено раніше неопубліковані праці Т. Дем'янюк, спогади приватних осіб про вчену, архівні матеріали (кількість справ – 45), що дало змогу поглибити й конкретизувати відомості про життя та педагогічну діяльність Т. Дем'янюк, особливості генези її інноваційної експериментально-виховної діяльності, вплив ученої на освітні процеси ХХ сторіччя.

Практичне значення дослідження полягає в актуалізації педагогічного досвіду Т. Дем'янюк й обґрунтуванні перспектив його інтерпретації задля організації й удосконалення інноваційної експериментально-виховної діяльності закладів загальної, позашкільної та вищої освіти.

Матеріали здійсненого дослідження можуть використовуватися під час вивчення майбутніми педагогами курсів педагогіки, педагогіки вищої школи, теорії і методики виховання, педагогічного краєзнавства, під час написання кваліфікаційних робіт та ін.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у підготовці підручників, навчальних і методичних посібників, у розробці елективних курсів, програм самостійної роботи здобувачів вищої освіти; у діяльності наукових гуртків.

На основі пошукової діяльності та здійсненого аналізу укладено й опубліковано бібліографічний покажчик праць Т. Дем'янюк «Тамара Дмитрівна Дем'янюк: біобібліографічний покажчик» (2019).

Ключові слова: освітня діяльність; експериментально-виховна діяльність; Тамара Дмитрівна Дем'янюк; персоналія; наукова школа; науково-педагогічний портрет; педагогічна спадщина; теорія і методика виховання; ціннісна парадигма виховання; інноваційна освітня діяльність всеукраїнського, регіонального рівнів; заклади загальної середньої, позашкільної, вищої, післядипломної освіти.

Abstract

Polishchuk I. V. Educational and experimental educative activities of Demianiuk Tamara Dmytrivna (1944-2013) – Qualifying scientific work on manuscript rights.

A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 – Educational, Pedagogical Science – Rivne State University for the Humanities, Rivne, 2022.

Abstract content.

The dissertation was conducted on the holistic analysis educational and experimental activity of Demianiuk Tamara Dmytrivna (1944-2013) within the context development of education and training in the XX-XXI centuries toward the update of the pedagogical experience of scientist in the conditions of the New Ukrainian School.

The development of pedagogical science, including the theory and method of education, at the current stage, is not feasible without the analysis of the contribution of certain prominent personalities to this process, creative use of the heritage of meaningful pedagogical personalities for comprehension and problem-solving in modern education and pedagogical science. In this context, it is essential to engage in pedagogical science the forenames cultural and educational leaders, whose activities and creative achievements, was contributed to the establishment and development of national education and training. In particular, is an updated need to research education, experimental and educative activity of Demianiuk Tamara Dmytrivna (1944-2013) – a well-known Ukrainian pedagogue, a specialist in the theory and methods of education, Doctor of Pedagogical Science, Associate Professor, Honoured Worker of Education of Ukraine, Distinguished Worker of Public Education, a member of the Commission for innovative activity and research experimental work in educational institutions of Ukraine of the Scientific and Methodological Council for Education of the Ministry of Education and Culture of Ukraine, the person with an encyclopedic knowledge of the humanities, a highly intellectual personality, a supporter and active implementer of humanistic ideas in education.

The research is characterized the historiography of the study. In accordance with the research problem, the source base of the work is classified to the content and type criteria: normative and legal documents that regulated the education system in the research period; over 250 printed works of the scientist (monography, manuals, textbooks, articles, thesis, lecture, report, leaflet); narrative source (memories of family members, contemporaries of the scholar, her colleagues, students and followers); publications of periodicals (“Soviet School” («Radianska shkola»), “Native school” («Ridna shkola»), “Headteacher” («Zavuch»), “Primary school” («Pochatkova shkola»), “The World of Education” («Svit vykhovannia»); “Extracurricular Time+” («Pozaklasnyi chas +»), “Philosophy. Pedagogy. Society” («Filosofiiia. Pedahohika. Suspilstvo»), “Soviet Education” («Radianska osvita»), “Education of Ukraine” («Osvita Ukrainy»), “Soviet Ukraine” («Radianska Ukraina»), “Free Speech” («Vilne slovo»), “Soviet Term” («Radianske slovo»), “Red Flag” («Chervonyi prapor»), etc.) that makes it possible to analyze set of ideas, opinions, that have determined direction activities of T. Demianiuk; interpretative source (works is containing common social context; abstracts from the dissertation, dissertation research, monographs, materials of scientific conferences and publications in modern periodicals).

In the process of scientific research, the author was clarified the sense of fundamental concepts of “educational activities”, and “experimental and educative activities” and derived from their derivatives. The educational activity of T. Demianiuk is determined as a form of social practice, as a kind of professional activity, the meaning of which is training, education, personal development, and the formation of personal values. In this case, the educational activity of Demianiuk Tamara Dmytrivna is one of the major factors in her personal development, condition, and results in community development. In turn “experimental and educative activities” is thoughtful, the targeted process of designing and testing new educational practices, which takes into account factors of uncertainty but is aimed at the examination and strict monitoring of modifications in this practice; this is an important means of development of the pedagogical system, elaboration, and

implementation of innovations for the creation of new knowledge and the models of an educational process, which contribute to the improvement of quality and efficiency education of students. In essence, the “experimental and educative activities” of the practicing teacher T. Demianiuk is an innovative research activity with set output installations that represent specific solutions to regulate this activity.

Originality results of the research lie in the fact that for the first time, it:

The life and creative work of a scientist and teacher are revealed on the basis of phenomenological and biographical approaches through historical and cultural foundations within the context of the development of education and pedagogical opinion of two periods – the Soviet-era and the period of State Independence of Ukraine.

The paper was determined the leading factors of the formation of pedagogical training T. Demianiuk (household, family, and social environment; social economic, political; the school system and institute’s education (graduate education); pedagogical and scientific activity; professional environment; self-education and self-development); it is characterized the directions educational activity T. Demianiuk (head of the office of the educational work and school libraries Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education; development of the state documents on education; teaching activity; organization trend (head of the department of Theory and Methods of Education of Rivne State University for the Humanities; head of the All-Ukrainian Research Laboratory of Innovative Technologies; management of state budget topics; collaboration with educational institutions of various levels; organization and holding of scientific-practical conferences, seminars of various levels); experimental and educational activity; scientific and methodological activity; training pedagogical and research and educational staff.

It is presented the scientific and pedagogical portrait of the scholar, researcher T. Demianiuk, which is based on the following characteristics: direction and scope of pedagogical activity; pedagogical skill; ideology; personal qualities; interaction with colleagues and students. Essential elements in describing the pedagogical activity and creating an idea about this scientist are the presence of data about her professional

preferences, thus the branch of knowledge that became the trend of her scientific searches, acquisition of knowledge, and the transfer of that to the younger generation, along with implementation.

The work has implemented the analysis of the scientific school of Professor T. Demianiuk and has been established that the type of scientific activity of her school is scientific and research; the type of scientific idea being investigated is experimental; the functional purpose of knowledge is applied; by localization level is all-Ukrainian. Under the guidance of T. Demianiuk, four candidates' thesis on education problems were defended (T. Kolesina, N. Tymoshchuk, T. Havlitina, O. Lysenko). Representatives of the scientific school of T. Demianiuk were developed the content and areas of national education, problems of rural school activities, as well as the issue of psychological and pedagogical training of a competitive teacher.

It is revealed the meaning of the experimental and educational activity of educational institutions in the city of Rivne and the Rivne Oblast headed by T. Demianiuk, which represented experimental sites of the All-Ukrainian (19 fields) and the regional level (47 educational institutions and 8 methodological offices) the Scientific Research Laboratory of Innovative Educational Technologies Rivne State University for the Humanities.

It has been proved that in each direction experimental and educational activity of the scientific supervisor – T. Demianiuk accurately and scientifically were justified the algorithm research and experimental work, and the positive results, which were implemented in a number of documents of the Department of Education and Science of the Rivne Regional State Administration, regional departments of education, the Scientific Research Laboratory of Innovative Educational Technologies of Rivne State University for the Humanities, Department of Educational Work and Child Rights Protection of the Scientific and Methodological Center of Secondary Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine, in scientific and methodological developments and author's models of educational systems, structural and logical models of the pedagogical process and organizational and functional structures of educational

activity; in scientific works on the activity of innovative educational institutions of the Rivne Oblast.

The analysis of the experimental training activity in the educational institutions of the Rivne Oblast supervised by T. Demianiuk was showed that the most efficient became work of pedagogical groups, that predicated distinctly purpose setting, elaboration, and testing of Concepts, targeted creative programs of education and personal development. Moreover, it is proved internal innovation considers the objective organization lifetime of the team and the subjective side of mental states, experiences, and development of moral personality traits.

In this way the positive results of experimentally educational activity at national and regional levels are assigned to internal innovations, updating the paradigm of the educational pedagogic process, expansion of the network of students' associations on interests and changes in methodological work, etc.

The dissertation was generalized the outcome of the experimental training activity in the educational institutions of ten areas of Rivne Oblast (Berezne Raion, Demydivka Raion, Dubno Raion, Volodymyrets Raion, Kostopil Raion, Korets Raion, Sarny Raion, Zarichne Raion, Zdolbuniv Raion, Mlyniv Raion) supervised by T. Demianiuk; it is characterized innovative academic practice in the educational institutions in the Rivne Oblast in priority areas, that was determined by the National Doctrine of Education Development.

Further development has gained the scientific position of experimentally educational activity T. Demianiuk, the special social effects of heritage by T. Demianiuk over collaboration with the rural school of the Rivne Oblast with the Institute of Innovative Technology and the Content of Education, the Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Rivne State University for the Humanities, Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, etc.

In scientific circulation is grained previously unpublished work of T. Demianiuk, recollections private persons about the scientist, archive materials (amount of cases – 45), that allowed enhancing and specifying information about the

life and pedagogical activity T. Demianiuk, peculiarities of the genesis of her innovation experimentally educational activity, the impact of the academic of the educational process.

The practical mean of investigation consists in the actualization of the pedagogical experience of T. Demianiuk and substantiating the outlook of its interpretation with the aim of organizing and improving innovative experimental education activities of institutions of general, extracurricular, and higher education.

The materials was committed by research can be used by future experts during the learning of the courses in pedagogy, higher school pedagogy, theory, and methods of education, pedagogical regional studies, when writing qualification works, etc.

On the other hand, the materials of research can be used in the system of postgraduate education of pedagogical staff; in the preparation of textbooks, and educational and methodical manuals, in the development of elective courses, in programs of self-study of applicants for higher education; in the work of scientific groups.

On the basis of the search activity and the committed analysis was concluded and published bibliographical index of the works of T. Demianiuk “Demianiuk Tamara Dmytrivna: bibliographical index” (2019)

Keywords: educational activity, experimentally and educational activity; Demianiuk Tamara Dmytrivna; persona; scientific school; scientific and pedagogical portrait; pedagogical heritage; theory and methods of education; value paradigm of education; innovative educational activity at the All-Ukrainian and regional levels; institutions of general secondary, extracurricular, higher, postgraduate education.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації
Статті у наукових фахових виданнях України

1. Дем'янюк І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2017. Вип. 6. С. 250–258.

2. Поліщук І. В. Проблема національно-патріотичного виховання у педагогічній спадщині Т. Д. Дем'янюк. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2018. Вип. 8. С. 327–338.

3. Поліщук І. В. Науково-педагогічний портрет Т. Д. Дем'янюк. *Нова педагогічна думка*. Рівне: РОІППО, 2019. № 4(100). С. 11–15.

4. Поліщук І. В. Ідеї Т. Д. Дем'янюк щодо використання педагогіки народознавства у національно-патріотичному вихованні молодших школярів. *International Academy Journal Web of Scholar*. Warsaw, Poland. March 2020. 3(45). С. 56–62.

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Дем'янюк І. В. Т. Д. Дем'янюк про формування сучасної парадигми науково-методичної роботи з педагогами. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 5. Рівне: РДГУ, 2017. С. 241–252.

6. Поліщук І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк в контексті реформування виховного процесу української школи. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк: електронний збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 111–116.

7. Поліщук І. В. Теоретико-методична спадщина Т. Д. Дем'янюк. *Наука, освіта, суспільство очима молодих: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 129–131.

8. Поліщук І. В. Кафедра теорії і методики виховання РДГУ як осередок творчої реалізації відомих педагогів сучасності (Т. Д. Дем'янюк та С. Г. Карпенчук). *Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки (пам'яті професора С. Г. Карпенчук: електронний збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 61–65.

9. Тамара Дмитрівна Дем'янюк: біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т; упоряд.: Поліщук І. В.; наук. консультант О. Б. Петренко; наук. ред. О. Б. Петренко; бібліогр. ред. О. С. Покусова. Рівне: РДГУ, 2019. 70 с.

10. Поліщук І. В. Спогади як джерело інформації в біографічному дослідженні (на прикладі вивчення персоналії Т. Д. Дем'янюк). *Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі: збірник матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2022. С. 64.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

11. Дем'янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем'янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2015. Вип. 2. С. 263–269.

12. Поліщук І. Роль персональних біобібліографічних покажчиків у формуванні джерельної бази дослідження. *Форми репрезентації джерел з історії освіти (до 20-річчя Державної науковопедагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. С. 73–75.

13. Поліщук І. Використання феноменологічного підходу у висвітленні персоналій української педагогіки. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2020. С. 40–41.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	26
1.1 Історіографія проблеми, джерельна база та категорійно-поняттєвий апарат дослідження	26
1.2 Життєвий і творчий шлях Т. Дем'янюк у контексті розвитку вітчизняної освіти	42
Висновки до першого розділу	63
Розділ 2. ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТАМАРИ ДМИТРІВНИ ДЕМ'ЯНЮК	66
2.1 Основні напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк	66
2.2 Наукова діяльність й наукова школа Тамари Дмитрівни Дем'янюк	93
2.3 Науково-педагогічний портрет Т. Дем'янюк	105
Висновки до другого розділу	121
Розділ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ Т. ДЕМ'ЯНЮК В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНЩИНИ	124
3.1 Сутність експериментально-виховної діяльності в закладах освіти	124
3.2 Експериментальна діяльність ученої на Рівненщині	137
3.2.1 Експерименти всеукраїнського рівня	137
3.2.2 Експерименти регіонального рівня	167
Висновки до третього розділу	194
ВИСНОВКИ	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	208
ДОДАТКИ	246

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасній Україні розвиток й реформування освіти відбуваються відповідно до законів України «Про освіту» (2017) [271], «Про вищу освіту» (2014) [265], «Про інноваційну діяльність» (2002) [269], «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015) [267], Концепції «Нова українська школа» (2016) [234] та ін., які з-поміж іншого наголошують на необхідності вивчення й переосмислення педагогічного досвіду й здобутків попередніх поколінь та їхньої інтеграції в розвиток освіти майбутнього на засадах національних і європейських цінностей, діалогу культур. Переосмислення історичного минулого впливає на розвиток освіти в Україні майбутнього, адже попередні періоди тісно пов'язані зі становленням нової незалежної держави, зі зміною пріоритетів та тенденцій в освітній галузі.

Розвиток педагогічної науки, зокрема теорії і методики виховання, на сучасному етапі неможливий без аналізу внеску окремих видатних особистостей у цей процес, творчого використання спадщини значущих педагогічних персоналій для розуміння й розв'язання проблем у сучасній освіті й педагогічній науці. У цьому контексті важливим є залучення до педагогічної науки імен культурно-освітніх діячів, які своєю діяльністю і творчими здобутками прислужилися становленню і розвитку вітчизняної освіти й виховання. Аналіз їхньої спадщини необхідний для з'ясування генези багатьох наукових ідей та проблем сучасної освіти, а відтак – для національно-культурного, духовного відродження України.

Нині значна частина творчих біографій педагогів, які працювали за радянського і новітнього пострадянського періодів, уперше стають предметом наукових досліджень. Цей процес є інноваційним у педагогічній науці. Багато науковців сьогодні звертаються до вивчення питань, пов'язаних із зародженням, становленням і розвитком новітньої вітчизняної педагогічної думки, спадщиною учених, педагогів, а саме: Л. Березівська [9; 10], Г. Белан [16; 17; 18; 19],

Г. Білавич [20; 21; 22; 23; 24], Н. Гупан [38; 39; 40], І. Дичківська [177; 328], Н. Дічек [179], О. Петренко [244; 245], О. Сухомлинська [295; 296; 300] та ін. Їхні дослідження дають змогу докладно проаналізувати історико-педагогічні проблеми певного періоду і використати досягнення педагогів-науковців у сучасному освітньо-виховному процесі.

Звернення до педагогічної спадщини педагогів, науковців, освітян дає можливість ґрунтовніше вивчити історико-педагогічні закономірності становлення і розвитку сучасної української педагогіки. Педагогічна персоналія репрезентує доробок того чи іншого педагога як індивідуального творця, але передусім – як представника педагогічної думки певної історичної епохи.

Враховуючи зазначене вище, виникає потреба дослідження освітньої й експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013 рр.) – відомої української педагогині, фахівчині з теорії і методики виховання, кандидата педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України, відмінника освіти України, члена Комісії інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах України Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, людини енциклопедичних знань із гуманітарних наук, високоінтелектуальної особистості, прихильниці й активної реалізаторки гуманістичних ідей в освіті (фото педагогині представлено в Додатку Г).

Тамара Дмитрівна Дем'янюк понад 40 років працювала в освіті: учительовала, викладала, завідувала кафедрою; успішно поєднувала викладацьку, наукову, виховну й інноваційну дослідно-експериментальну діяльність. Учена є автором понад 250 друківаних праць з теорії та методики виховання (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, статті-довідки, тези, лекції, рецензії, доповіді, повідомлення, брошури).

Дослідження науково-педагогічних поглядів Т. Дем'янюк уможливить усвідомити вагомість її наукових ідей та досвіду, що будуть корисними за сучасних умов реформування й оновлення змісту освіти й виховання. Її істотний внесок у педагогічну науку, багатогранна діяльність відіграли важливу

роль у вихованні молодого покоління й сьогодні сприяють у визначенні перспектив розвитку освіти та педагогічної науки в Україні.

Наукові погляди, освітня й експериментально-виховна діяльність Т. Дем'янюк досі досліджувалися фрагментарно. В історіографії вивчення спадщини вченої доцільно виокремити праці І. Бега [14], А. Воробйова [29], Т. Гавлітіної [31], І. Дем'янюк [47; 48; 49], С. Кириленко [206; 208; 209], Г. Кособуцької [215], Р. Сойчук [285; 286; 288], Т. Ціпан [312; 314; 317], у яких здійснено спроби проаналізувати як окремі праці Т. Дем'янюк, так і її погляди на виховання дітей, на розвиток системи виховання в Україні. Однак цілісного дослідження про діяльність та погляди Тамари Дмитрівни Дем'янюк як педагогині, ученої-дослідниці в галузі теорії і методики виховання наразі немає. Актуальність і нерозробленість проблеми та її педагогічна значущість зумовили вибір теми дослідження – **«Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету «Теоретичні та методичні засади різновекторності інноватики у вихованні: досвід, реалії, перспективи», яке фінансувалося за рахунок державного бюджету Міністерства освіти і науки України (державний реєстраційний номер 0115U000268). Тема дисертації затверджена Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 27 червня 2018 р.), узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.).

Мета дослідження полягає в здійсненні цілісного аналізу освітньої і експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк у контексті розвитку освіти й виховання у ХХ–ХХІ ст. задля актуалізації педагогічного досвіду вченої за умов Нової української школи.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати історіографію, систематизувати джерельну базу та актуалізувати категорійно-поняттєвий апарат дослідження.

2. Розкрити життєвий і творчий шлях вченої-викладачки в контексті розвитку вітчизняної освіти.

3. Проаналізувати різновекторну освітню діяльність Т. Дем'янюк, представити науково-педагогічний портрет ученої.

4. Здійснити аналіз внеску Т. Дем'янюк в організацію інноваційної експериментально-виховної діяльності освітніх закладів Рівненщини.

Об'єкт дослідження – науково-педагогічна спадщина й діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

Предмет дослідження – зміст освітньої та експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк у другій половині ХХ – на початку ХХІ сторіччя.

Методи дослідження. Для реалізації мети, розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів наукового дослідження:

– аналіз, синтез, індукція і дедукція, зіставлення, систематизація й узагальнення для виявлення об'єктивних даних творчого доробку Т. Дем'янюк, системи педагогічних поглядів із урахуванням розвитку педагогічної думки в Україні у ХХ–ХХІ ст.;

– пошуково-бібліографічний, зіставно-порівняльний аналіз наукової літератури з теми дослідження;

– біографічний, хронологічний – для вивчення життєдіяльності вченої та її наукового доробку, визначення місця біографії педагогині в соціокультурному середовищі й висвітлення її взаємозв'язку з історією суспільства певного періоду;

– хронологічно-системний – для розгляду педагогічних поглядів Т. Дем'янюк у динаміці та часовій послідовності, згідно з виокремленими періодами життєвого і творчого шляху;

– проблемно-генетичний – для ретроспективного вивчення спадщини Т. Дем'янюк задля реконструкції її педагогічних поглядів та ідей;

– інтерпретація й структурно-прогностичний метод – для формулювання висновків та пропозицій.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1944 р. до 2013 р. і визначені роками життя, активної освітньої та експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк: *нижня межа* – 24 червня 1944 р. – дата народження ученої; *верхня межа* – 19 листопада 2013 р. – завершення діяльності, день її смерті.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи, що регулювали систему освіти за досліджуваного періоду;

- праці Т. Дем'янюк – понад 250 друкованих праць ученої (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, статті-довідки, тези, лекції, рецензії, доповіді, повідомлення, брошури);

- наративні джерела (спогади членів родини, сучасників ученої, її колег, учнів і послідовників);

- публікації періодичних видань, що дають змогу проаналізувати сукупність ідей, поглядів, які визначали спрямованість діяльності Т. Дем'янюк;

- інтерпретаційні джерела – праці, що містять загальний суспільний контекст; автореферати, дисертаційні дослідження, монографії, матеріали наукових конференцій і публікації в сучасній періодиці.

У процесі дослідження використовувалися матеріали фондів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, Державного архіву Рівненської області, наукової бібліотеки й архіву Рівненського державного гуманітарного університету, архіву Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, сімейного архіву родини Дем'янюків.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що

уперше:

– цілісно проаналізовано освітню і експериментально-виховну діяльність Т. Дем'янюк і розкрито зміст її наукових поглядів у контексті розвитку вітчизняної освіти ХХ–ХХІ ст.;

– з'ясовано провідні чинники формування педагогічного вчення Т. Дем'янюк (сім'я, родинне й соціальне оточення; соціально-економічні, політичні; система шкільної та інститутської освіти; педагогічна й наукова діяльність; професійне оточення; самоосвіта і саморозвиток); схарактеризовано напрями (навчальний, методичний, виховний, просвітницький, управлінський, науковий, експериментальний) освітньої діяльності Т. Дем'янюк;

– представлено науково-педагогічний портрет ученої, дослідниці та науковиці Т. Дем'янюк, в основу якого покладено такі характеристики: напрям та сфера педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; світогляд; особисті якості; взаємодія з колегами та вихованцями;

– здійснено аналіз наукової школи професора Т. Дем'янюк, з'ясовано, що за типом наукової діяльності її школа є науково-дослідною; за типом наукової ідеї, яка досліджується, – експериментальною; за функціональним призначенням знань – прикладною; за рівнем локалізації – всеукраїнською;

– розкрито зміст експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та Рівненської області за керівництва Т. Дем'янюк, які виступали експериментальними майданчиками всеукраїнського (19 напрямів) та регіонального рівня (47 закладів освіти і 8 методичних кабінетів) Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ;

– узагальнено результати експериментально-виховної діяльності в закладах освіти десяти районів Рівненщини (Березнівського, Демидівського, Дубенського, Володимирецького, Костопільського, Корецького, Сарненського, Зарічненського, Здолбунівського, Млинівського) за керівництва Т. Дем'янюк; схарактеризовано інноваційну освітню практику в закладах освіти Рівненської області за пріоритетними напрямками, визначеними Національною доктриною розвитку освіти.

Доповнено біографічні відомості фактологічним та аналітичним матеріалом про життя та освітні надбання Т. Дем'янюк, особливості генези її інноваційної експериментально-виховної діяльності.

У процесі наукового пошуку *уточнено* зміст базових понять «освітня діяльність», «експериментально-виховна діяльність» та похідних від них.

Подальшого розвитку набули наукові положення про експериментально-виховну діяльність Т. Дем'янюк, особливий соціальний ефект доробку Т. Дем'янюк щодо співпраці сільських шкіл Рівненщини з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Рівненським державним гуманітарним університетом, Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти й ін.

До наукового обігу *введено* раніше не опубліковані праці Т. Дем'янюк, спогади приватних осіб про вчену, архівні матеріали (45 справи), що дало змогу поглибити й конкретизувати відомості про педагогічну діяльність Т. Дем'янюк, її вплив на освітні процеси ХХ сторіччя.

Практичне значення дослідження полягає в актуалізації педагогічного досвіду Т. Дем'янюк й обґрунтуванні перспектив його інтерпретації задля організації й удосконалення інноваційної експериментально-виховної діяльності закладів загальної, позашкільної та вищої освіти.

Матеріали здійсненого дослідження можуть використовуватися під час вивчення майбутніми педагогами курсів педагогіки, педагогіки вищої школи, теорії і методики виховання, педагогічного краєзнавства, у процесі написання кваліфікаційних робіт та ін.

Матеріали дослідження можуть доцільно застосовувати в системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у підготовці підручників, навчальних і методичних посібників, у розробці елективних курсів, програм самостійної роботи здобувачів вищої освіти; у діяльності наукових гуртків.

На основі пошукової діяльності та здійсненого аналізу укладено й опубліковано бібліографічний покажчик праць Т. Дем'янюк «Тамара Дмитрівна Дем'янюк: біобібліографічний покажчик» (2019).

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в освітньо-виховний процес Донбаського державного педагогічного університету (ДДПУ) (м. Слов'янськ) (довідка впровадження № 01-10-14 від 18.05.2022), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв) (довідка впровадження № 01/12/01/288 від 17.05.2022), Житомирського державного університету імені Івана Франка (м. Житомир) (довідка впровадження № 400/01 від 19.05.2022), Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне) (довідка впровадження № 01-12/26 від 16.05.2022), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Рівне) (довідка впровадження № 01-12/366 від 18.05.2022).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (м. Рівне, 2019 р.); «Православна церква України – основа духовності держави» (м. Рівне, 2019 р.); «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (м. Ужгород, 2021 р.); «Турбота про розвиток і безпеку дитини – соціально-правові аспекти» (м. Рівне, 2021 р.); *всеукраїнських* – «Національно-патріотичне виховання: витoki ідей для розвитку української школи» (м. Рівне, 2014); «Громадянське виховання: витoki ідей для Нової української школи» за працями Т. Д. Дем'янюк (м. Київ-Рівне, 2018 р.); «Духовність і мораль у сучасній Україні і світі: проблеми і перспективи» (м. Рівне, 2018 р.); «Педагогіка у вимірі соціокультурних досліджень» (м. Херсон, 2019 р.); «Форми репрезентації джерел з історії освіти» (м. Київ, 2019 р.); «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Методична спадщина педагога в контексті ідей Нової української школи» (м. Рівне, 2019 р.); «Патріотичне виховання особистості в умовах сучасного освітнього простору: досвід, тенденції та проблеми» (м. Миколаїв, 2019 р.);

«Педагогіка серця у вимірах ХХІ століття» (м. Хмельницький, 2019 р.); «Регіональні виміри розвитку освітнього простору в Україні» (м. Київ, 2019 р.); «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи» (Київ – Рівне – Бровари, 2020 р.); «Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій» (м. Київ, 2020 р.); «Сучасна парадигма неперервності розвитку вищої школи в умовах трансформації освітнього простору» (м. Рівне, 2020 р.); «Профорієнтація серед учнівської молоді в умовах інклюзивної освіти» (м. Умань, 2021 р.); «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі» (м. Київ, 2022 р.); *регіональних* – «Реформування сучасної освіти: діалог із Василем Сухомлинським» (м. Рівне, 2018 р.); «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій» (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк) (м. Рівне, 2019 р.); «Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки» (пам'яті професора С. Г. Карпенчук) (м. Рівне, 2019 р.); звітні наукові конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне, 2019–2022 рр.).

Публікації. Результати дослідження оприлюднено в 14 одноосібних публікаціях, із них 5 відображають основні наукові результати, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях; 7 – апробаційного характеру; 2 – додатково висвітлюють наукові результати.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (383 найменування, з них 13 іноземними мовами, 45 архівних матеріалів) та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 348 сторінок, із яких 207 – основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія проблеми, джерельна база та категорійно-поняттєвий апарат дослідження

Об'єктивний аналіз будь-якої історико-педагогічної проблеми неможливий без усебічного аналізу того, що було напрацьовано в її межах раніше: важливим є визначення ступеня наукового осмислення різних аспектів досліджуваної проблеми, тобто аналіз історіографії проблеми.

Педагогічна історіографія, на думку Л. Голубничої, – це наука, яка базується на результатах роботи науковців, а праці науковців (монографії, статті, матеріали конференцій, брошури, друковані замітки й ін.) є головним або домінуючим видом педагогічно-історіографічних джерел, котрі краще за інших розкривають погляди вчених [35]. Відтак систематизація, аналіз та узагальнення історико-педагогічних досліджень, присвячених вивченню творчої біографії й педагогічної спадщини Т. Дем'янюк, уможливить виявити тенденції і ступінь вивченості персоналії вченої.

Аналіз досліджень педагогічної персоналії Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944–2013), здійснений нами, підтверджує, що історіографія досліджуваної проблеми є незначною. Власне, публікації про вчену почали з'являтися лише наприкінці ХХ ст. і носили вони радше описовий, інформативний характер. Схарактеризуємо їх більш докладно.

Першою працею історіографічного характеру можна вважати статтю С. Кириленко у виданні «Освіта України» «Пріоритет – національному вихованню» (1998) [209], у якій авторка обґрунтувала внесок рівненської ученої в становлення української системи національного виховання.

Роль Т. Дем'янюк у становленні і розвитку кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету визначена в статті «Дем'янюк Тамара Дмитрівна» (1999) [45].

У книзі «Рівне – 720: від давнини до сучасності» уміщена стаття С. Кириленко про Дем'янюк Тамару Дмитрівну «Її серце – в її вихованцях» (2003) [208]. І того ж року в газеті «Вільне слово» побачила світ стаття С. Кириленко «Життя – вихованню молодого покоління» [206].

До 60-річчя педагогині 2004 р. опубліковано статті вже згадуваної вище очільниці відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України С. Кириленко «Щоб кожен день повнився ідеями, а душа – любов'ю!» [210] та проректора з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету професорки Т. Поніманської «Закохана в життя» [262].

Невеликі за обсягом статті про внесок Т. Дем'янюк у розвиток української освіти надруковано в періодичних виданнях «Освіта України» та «Вісті Рівненщини» (2005) з нагоди присвоєння вченій звання «Заслужений працівник освіти України»: «Відзначено державними нагородами», «Державні нагороди – працівникам освіти і науки» [27; 178].

2009 р. до 65-річчя від дня народження Т. Дем'янюк у РДГУ видано біобібліографічний покажчик її праць (побудований за хронологічним принципом) [44] за загальною редакцією С. Грипич. Це видання відкривалося вступною статтею академіка І. Беха, у якій представлено стислий аналіз наукової й педагогічної діяльності вченої. У покажчику зібрано і систематизовано відомості про її творчий і науковий доробок, який налічував на той момент 192 друковані праці (за період 1972–2009 рр.), виданих окремими виданнями, а також опублікованих у наукових збірниках і періодиці. Окремим розділом представлена наукова школа Т. Дем'янюк. До покажчика включено також літературу про наукову та громадську діяльність вченої.

2011 р. з нагоди нагородження Т. Дем'янюк відзнакою «Золота фортуна» у різних періодичних виданнях України було опубліковано загалом чотирнадцять статей, у яких побіжно аналізувався внесок Тамари Дмитрівни в розбудову

української системи виховання [188; 189; 190; 191; 192; 193; 194; 195; 195; 196; 197; 198; 199; 240; 309].

2012 р. у дев'ятому випуску біографічного довідника «Хто є хто на Рівненщині», присвяченого відомим діячам науки, культури, політики, які відігравали важливу роль у житті регіону, уміщена біографічна довідка про Т. Дем'янюк, яка містить основні біографічні дані й інформацію про науково-педагогічну діяльність ученої [46].

Першою ґрунтовною аналітичною історіографічною працею про вчену можна вважати книгу «Тамара Дмитрівна Дем'янюк: науково-педагогічна школа» (2012), що вміщує узагальнювальні статті про діяльність педагогині. Насамперед, це стаття С. Кириленко «Творча особистість (Слово про керівника наукової педагогічної школи)», у якій із позицій начальника відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України здійснена спроба окреслити вагомий внесок Т. Дем'янюк в оновлення змісту освіти, організацію навчально-виховного процесу, становлення демократичної системи навчання, виховання свідомого громадянина, патріота, формування у нього потреби та вміння жити в громадянському суспільстві [29]. Цінною для нашого дослідження є стаття Г. Кособуцької «Життєвий і творчий шлях», у якій представлено системний виклад біографії вченої [215].

На особливу увагу заслуговує той факт, що в цій монографії вперше представлено бібліографію друківаних праць професорки Дем'янюк Тамари Дмитрівни станом на 2012 рік [29].

Системним дослідженням творчої діяльності Т. Дем'янюк як вченої-педагога вважаємо матеріали перших Всеукраїнських педагогічних читань «Національно-патріотичне виховання: витoki ідей для розвитку української школи», присвячені працям Т. Дем'янюк (2014) [232]. Саме матеріали цих читань містять перші спроби проаналізувати не окремі праці Т. Дем'янюк, а її погляди на виховання дітей, на розвиток системи виховної роботи в Україні [232]. Приміром, учениця Т. Дем'янюк, проректорка з наукової роботи

Рівненського ОШПО Т. Гавлітіна здійснила спробу виокремити інновації національного виховання за Т. Дем'янюк. Звичайно, обсяг статті не дав змоги авторці ґрунтовно проаналізувати спадок педагогині, однак ця праця окреслила основні питання, порушені в спадщині Т. Дем'янюк [232].

Починаючи з 2015 р., з'являються й наші статті (І. Поліщук (Дем'янюк)), у яких намагаємося проаналізувати спадщину Т. Дем'янюк із сучасних позицій. Це, насамперед, такі праці: «Внесок Т. Д. Дем'янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні» (2015), «Т. Д. Дем'янюк про формування сучасної парадигми науково-методичної роботи з педагогами» (2017), «Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні» (2017), «Проблема національно-патріотичного виховання у педагогічній спадщині Т. Д. Дем'янюк» (2018), «Науково-педагогічний портрет Т. Д. Дем'янюк» (2019), «Ідеї Т. Д. Дем'янюк щодо використання педагогіки народознавства у національно-патріотичному вихованні молодших школярів» (2020), «Т. Д. Дем'янюк про роль громадських організацій у системі превентивного виховання дітей» (2022) [47; 48; 49; 252; 254; 255; 258].

Зокрема, у праці «Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні» (2017) здійснено спробу цілісного аналізу творчості педагога, опубліковано чимало нових фактів із біографії Т. Дем'янюк, оприлюднено дані із сімейного архіву [48].

2018 р. Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти спільно з Рівненським державним гуманітарним університетом проведено II Всеукраїнські педагогічні читання з теми «Громадянське виховання: витоки ідей для розвитку Нової української школи» за працями Т. Д. Дем'янюк», аналіз програми яких дає підстави стверджувати, що вивчення спадщини вченої набуває системного характеру [275].

2019 року – у рік 75-річчя Т. Дем'янюк – з'явилася низка праць про педагогиню, опублікованих у матеріалах Регіональної науково-практичної конференції «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду

до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк», автори яких у межах невеликих статей схарактеризували окремі аспекти її освітньо-педагогічної й наукової діяльності. Зокрема, це праці Л. Баліки, О. Боровець, Н. Гринькової, В. Сілкова, Р. Соичук, Ж. Стельмашук, Т. Ціпан й ін. [278].

З-поміж зазначених публікацій доцільно виокремити праці Т. Ціпан «Науковий шлях професора Т. Д. Дем'янюк» [314] й Р. Соичук «Виховання громадянина української держави: педагогічні ідеї Т. Д. Дем'янюк» [286], які вирізняються системним і цілісним аналізом наукової діяльності й педагогічних ідей Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

Історіографію проблеми доповнює ґрунтовна праця Р. Соичук «Сходження до нації через солідарність: педагогічні ідеї Т. Д. Дем'янюк» (2022) [288], у якій професорка Р. Соичук проаналізувала погляди Т. Дем'янюк на проблему становлення громадянина Української держави. Авторкою зазначено, що педагогічна творчість ученої є масштабною та багатогранною; випереджаючи час і стратегічно відчуваючи запити суспільства, Т. Дем'янюк ще на початку української незалежності «спроєктовувала систему наукових і педагогічних поглядів на проблему виховання як процес становлення Людини та Громадянина Української держави» [288, с. 125].

Свою чергою, у праці Т. Ціпан «Т. Д. Дем'янюк про табірний збір як підготовку до літньої навчальної практики» (2022) розкрито практичний аспект професійної підготовки здобувачів вищої освіти в Рівненському державному гуманітарному університеті, окреслено внесок професорки Т. Дем'янюк у методику проведення табірної збори – різновиду навчальної практики, що забезпечує підготовку майбутніх учителів до організації позакласної і позашкільної виховної роботи, зокрема й у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку [313].

Таким чином, здійснений аналіз історіографії проблеми дає змогу зробити висновок про те, що на сьогодні праць про Т. Дем'янюк небагато, а ґрунтовних досліджень педагогічної спадщини й освітньо-виховної діяльності вченої вкрай мало. Водночас характерною особливістю більшості праць є початок

осмислення педагогічної спадщини загалом і різноманітних аспектів діяльності Т. Дем'янюк, які мають принципове значення для сучасної системи виховання й педагогічної науки. Аналіз актуалізованих праць доводить значущість спадщини вченої. Вважаємо, що в наявних працях далеко не в повній мірі представлено аналіз життєдіяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк як вченої, дослідниці, експериментаторки. На нашу думку, освітня, виховна, наукова спадщина та викладацька й експериментальна діяльність вченої вивчалася фрагментарно, без належної оцінки її внеску в розвиток вітчизняної педагогіки як науки та навчального предмета.

Джерельна база дослідження. Фундаментом написання праць із вивчення персоналій є, безперечно, джерельна база: сукупність опублікованих та неопублікованих джерел. Як зазначає сучасна українська історик педагогіки Н. Дічек, дослідження педагогічної персоналії вимагає: дотримання хронологічного опису подій і безумовного використання документів та історичних фактів; висвітлення життя діяча у взаємозв'язку із суспільним життям та історичною епохою; з'ясування й аналізу впливу особи на науку, у сфері якої вона діяла, оцінки її творчого внеску. Учена підкреслює, що комплексний аналіз життєдіяльності людини, а особливо джерелознавчий аналіз документів, потребує застосування методів історичної критики джерельних масивів. Таких методів потребує і дослідження педагогічної персоналії [179, с.18].

Своєю чергою, сучасна українська вчена С. Золотухіна вважає, що «вибір джерела залежить від характеру дослідження, його мети, регіональних особливостей і часового виміру» [200, с. 270], а «джерельна база робіт, предметом яких стає оцінка науковцями досліджень творчого доробку конкретної персоналії складається з архівних документів, урядових актів і особлива роль відводиться спадщині педагога, громадського діяча і науковим роботам, в яких відображено їхні теоретичні ідеї і діяльність» [там само, с. 269]. За С. Золотухіною, «установлення внеску конкретної персоналії в розробку тієї чи іншої проблеми обов'язково вимагає представлення в джерельній базі в

більшій мірі її творчо-педагогічної спадщини, творів, статей, книжок, підручників, а також спадщини співвітчизників і попередників» [там само, с. 268].

Відтак окрему групу джерел дослідження становлять опубліковані *нормативно-правові документи*, що мали важливе значення для формування державної політики у сфері освіти й регулювання функціонування системи освіти досліджуваного періоду, для з'ясування чинників становлення науково-педагогічного світогляду й освітньо-виховної діяльності педагогині.

Відповідно в процесі дослідження діяльності й спадщини досліджуваної персоналії нами виокремлено в окрему групу понад 250 *друкованих праць* Тамари Дмитрівни: монографії, навчальні посібники, підручники, статті, статті-довідки, тези, лекції, рецензії, доповіді, повідомлення, брошури. Вони відображають педагогічні ідеї вченої, її наукові погляди та основні напрями її освітньо-виховної діяльності.

Відомий сучасний італійський історик Карло Гінзбург вважає, що в процесі вивчення персоналії доцільно використовувати мікроісторичний підхід таким чином, щоб виняткова увага надавалася конкретному аналізу повсякденного життя особистості, аналізу конкретних подій, документів тощо. Він обґрунтовував думку, що розкрити духовний, моральний світ персоналії найкраще за допомогою документів, які виходили або від самої особи, або від тих людей, які були з нею знайомі [33, с. 289]. У процесі дослідження відбувається відхід від суб'єктивізму дослідника. Формат викладу матеріалу відзначається яскравістю і детальністю. Презентація власне документів, їх інтерпретація та аргументація стають частиною викладу. К. Гінзбург назвав цей метод «оповідальною історією», або «історією-розповіддю» [33, с. 291].

На думку дослідниці О. Петренко, «нове поле соціогуманітарних досліджень – мікроісторія – дає змогу фокусувати дослідницьку увагу на деталізації й освоєнні нових джерельних масивів, і, як результат, створюється нова модель біографістики, яка виводить персональну історію на рівень широких соціальних узагальнень» [245].

Як вважає Г. Білавич, одним з аспектів вивчення педагогічної біографістики є аналіз освітнього середовища персоналії, яке формує її як особистість [22].

У контексті зазначеного вище академік О. Сухомлинська також пропонує у мікроісторичному дослідженні надавати пріоритет специфічним першоджерелам, якими є листи, спогади, інтерв'ю, щоденники та ін. У праці «Дослідження мікроісторії в сучасному історико-педагогічному вимірі» (2015) учена зазначає, що особлива увага повинна бути «до джерел, свідків подій, що носять людинознавчий характер (листи, спогади, інтерв'ю, фото, листівки, щоденники, малюнки) – свідків унікального, свідків мотивацій і дій, цінностей і уподобань» [296, с. 7], оскільки саме вони є методами виявлення прихованої, незафіксованої реальності, за їх допомогою розкривається повсякденне життя, інтереси і захоплення, у нашому випадку – Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

Важливою групою джерел дослідження стали *нарративні джерела*, як-от: спогади членів родини (чоловіка – професора Богдана Петровича Дем'янюка, синів, онуків), сучасників ученої, її учнів і послідовників (С. Кириленко, Г. Кособуцької, Р. Сойчук, Н. Савінової, Т. Гавлітіної, Т. Ціпан, Л. Даниш, З. Макарчук, В. Ординської, Г. Вознюк, Л. Мельничук та ін.), які дають можливість усвідомити сутність історичних подій досліджуваного періоду і впорядкувати їх у певній взаємній залежності на основі поданих у них описів та аналізу.

Матеріали нарративних інтерв'ю, проведених із рідними, знайомими, колегами й учнями вченої, уможливили розширити біографічні відомості, виявити базові чинники формування науково-педагогічного світогляду Т. Дем'янюк, розкрити зміст її педагогічної та громадської діяльності, співпраці з відомими науковцями й педагогами. Матеріали інтерв'ю використовувалися нами не лише як унікальні джерела інформації про життєдіяльність ученої, а сприяли реконструкції хронологічної послідовності життєвих подій Т. Дем'янюк [257].

Частина документальних матеріалів зосереджено в особових справах

Т. Дем'янюк, що зберігаються в Архіві Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Архіві Рівненського державного гуманітарного університету [339–343].

Ще однією важливою групою джерел стали *публікації періодичних видань*: журналів «Радянська школа», «Початкова школа», «Завуч», «Світ виховання», «Позакласний час +», «Директор школи», «Директор школи, ліцею, гімназії», «Філософія. Педагогіка. Суспільство», «Нова педагогічна думка»; газет «Освіта», «Освіта України», «Радянська освіта», «Педагогічна газета», «Вільне слово», «Радянське слово», «Червоний прапор» та ін., що дає змогу проаналізувати сукупність ідей, поглядів, які визначали спрямованість діяльності Т. Дем'янюк.

Серед джерельної бази дослідження виокремлено групу *інтерпретаційних джерел* – праці, що містять загальний суспільний контекст; автореферати, дисертації, монографії, матеріали наукових конференцій і публікації в сучасній періодиці, які стосуються вивчення педагогічних персоналій, що зберігаються у фондах Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, архівів РОШПО, РДГУ, приватного архіву родини Дем'янюків (офіційні документи, нагороди, доповіді Т. Дем'янюк та ін.).

Таким чином, у процесі написання дисертаційної роботи використано значну кількість джерел, які класифіковано відповідно до проблеми дослідження за змістовим і видовим критеріями: нормативно-правові документи; праці Т. Дем'янюк; наративні джерела; публікації періодичних видань; інтерпретаційні джерела.

Суттєве методологічне навантаження несе і *категорійно-поняттєвий апарат* дослідження.

Насамперед, нами актуалізовано сутність ключових понять дослідження: «освітня діяльність» та «експериментально-виховна діяльність».

Аналіз вітчизняної історико-педагогічної літератури засвідчив, що досі в педагогічній науці немає універсального єдиного визначення поняття «*освітня діяльність*», хоча воно є широко вживаним.

У Законі «Про освіту» (2017) освітня діяльність визначається як діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [271]. У сучасному соціумі освітня діяльність розуміється як процес формування духовного світу особистості, що включає зовнішні і внутрішні компоненти, які поєднують всі складові внутрішнього світу особистості (Ю. Завалевський) [185].

Досвід, накопичений людством, переконує, що освітня діяльність є провідним чинником розвитку людини й суспільства; вона є умовою розв'язання таких проблем, як: людина в системі суспільних відносин, духовний розвиток людини, гуманістична орієнтація в соціальних сферах, а також є найважливішою умовою духовної безпеки в інформаційному суспільстві.

Освітня діяльність є явищем соціокультурної спадковості людства, вона виступає сполучною ланкою в діалозі різних епох, інституційних, педагогічних, особистісних аспектів феномена освіти. Освітня діяльність піддається змінам і детермінована соціальним устроєм і суспільними відносинами.

Сучасна дослідниця Є. Савченко визначає освітню діяльність як історико-педагогічну подію, що відіграє вирішальну роль у розв'язанні національних та інтернаціональних проблем в освіті, вихованні людини й збереженні культури народу. Це динамічний процес розвитку особистості, у якій синхронізовані раціональне й чуттєве, загальне й одиничне, форми яких зафіксовані в історії і є достовірними. Освітня діяльність має також особистісну значущість та елемент суб'єктивізму. В універсумі людського світу освітня діяльність є формою практики культурно-історичного розвитку суспільства й людини, спосіб педагогізації соціуму [281].

Освітня діяльність являє собою діяльність, у якій присутні не тільки суб'єкти й об'єкти, але й матеріальні й духовні засоби, умови праці. Це динамічний процес, постійні зміни й розвиток, які пов'язані з відновленням змісту освіти, появою інноваційних явищ. Педагог виступає суб'єктом, який водночас здійснює діяльність у масштабі тієї або іншої освітньої системи й робить певний внесок у духовний розвиток суспільства.

Освітню діяльність конкретної персоналії доцільно розглядати як соціокультурний феномен задля виявлення її ролі у прогресі людства й соціалізації особистості. Специфіка освітньої діяльності педагога полягає в тому, що метою, засобом і результатом цієї діяльності є людина, отже, основна її функція – актуалізація культурного середовища особистісного розвитку й культурно-історичної унікальності людини.

Узагальнюючи зазначене вище, у дослідженні ми будемо розглядати освітню діяльність Т. Дем'янюк як вид соціальної практики, як вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, розвиток особистості й формування особистісних цінностей. Як зауважує Ю. Пелех, «саме від людини залежить вибір цінностей, відповідної моделі поведінки й життєвої стратегії» [243, с. 344]. З огляду на це освітню діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк вважаємо одним із найважливіших чинників її особистісного розвитку, умовою й результатом суспільного розвитку.

Поняття *«експериментально-виховна діяльність»* на сьогодні є маловживаним. Набагато частіше послуговуються термінами *«експериментальна діяльність»* та *«виховна діяльність»*, які й розглянемо більш розлого.

За сучасних умов реформування системи освіти *експериментальна діяльність* трактується як складний, цілісний процес, орієнтований на оволодіння педагогом-експериментатором комплексом професійно значущих знань, умінь, навичок, якостей: педагогічних (оволодіння інформаційною базою знань, функціональною грамотністю, технологічною вмілістю); організаційних (оволодіння функціональними обов'язками діяльності вчителя-

експериментатора; уміння планувати свою діяльність і погоджувати її з управлінськими й науково-методичними службами; здатність регулювати власне професійне зростання); психологічних (усвідомлення потреби в саморозвитку й самооцінці своїх можливостей і рівня прагнень) [261].

Експериментальна діяльність у силу її пошукового характеру являє собою нелінійний динамічний процес, що вимагає розроблення нової методології організації й розвитку. Моделювання цього процесу містить у собі випрацювання статистичних моделей організації експериментальної діяльності (тієї, що існує, і бажаної), визначення нелінійних механізмів, що впливають на її потенційну динаміку, і розроблення на базі здобутих результатів динамічної моделі процесу проведення експерименту [204].

У контексті проблеми нашого дослідження важливим є те, що в межах експериментальної діяльності в освіті формуються нові підходи до змісту освітньої діяльності, розробляються освітні проєкти й технології.

Поняття «*виховна діяльність*» як особливий вид педагогічної діяльності здійснюється педагогом у системі педагогічних стосунків і спрямована на: удосконалення людей і взаємин між людьми; створення сприятливих умов для розвитку особистості; середовище проживання; мікроклімат об'єднань, у які входить вихованець. Таким чином, під виховною діяльністю розуміється діяльність, спрямована на створення умов для успішного розвитку особистості [126].

Мета виховної діяльності як виду педагогічної діяльності більш конкретна, а саме: людина, яка володіє необхідними особистісними соціальними якостями й прийнятними формами їх прояву, що становлять частину культури. Оскільки мета передує початку виховної діяльності, а в цю діяльність вступає людина, що не володіє необхідними особистісними соціальними якостями й усталеними в соціумі формами їх прояву, то по завершенні виховної діяльності як результату повинна бути досягнута мета, тобто людина, що володіє певними якостями й прийнятними в соціумі формами їх прояву.

Засобами, за допомогою яких здійснюється виховна діяльність, є природні властивості і якості, що належать людині, наявність соціальних якостей і допоміжні засоби: художні тексти, теле- і кінофрагменти, що представляють сукупність необхідних особистісних соціальних якостей, методичні посібники, різні інструменти й т. п., використання яких дає змогу досягти мети виховної діяльності.

Наступним компонентом виховної діяльності є сукупність дій. При спробі виокремити цю сукупність дій з'ясовується, що вона складається із двох діяльностей: діяльності дорослого й діяльності дитини. Таким чином, сукупність дій, якими повинна бути виконана виховна діяльність, виявляється не діями, а двома діяльностями, і не може бути виконана тільки одним із суб'єктів діяльності.

У контексті проблеми дослідження виокремлюємо й розглянемо діяльності вихователя, які дають змогу реалізувати виховну діяльність як таку загалом.

У «Педагогічному термінологічному словнику» (2006) зазначається, що «виховна діяльність – це система дій педагога, спрямована на створення оптимальних умов для виховання, розвитку й саморозвитку особистості вихованця й вибору можливостей вільного творчого самовираження. Виховна діяльність – вид соціальної діяльності, спрямований на передачу від покоління до покоління накопичених людством культури й досвіду, створення умов для особистісного розвитку людини» [241].

Своєю чергою, виховна діяльність вихователя включає не менше чотирьох діяльностей, а саме: підготовка виховного матеріалу на основі програми виховання; пред'явлення виховного матеріалу і організація роботи з ним; організація діяльності вихованця; обробка продукту вихованця (аналіз і оцінка).

Виокремлені види діяльності становлять основу виховної діяльності. Якщо не здійснюється хоча б один з її видів, то, з погляду теорії, виховна діяльність не може бути визнана як така, що відбулася.

Відтак ми розглядатимемо виховну діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк як сукупність видів соціальної діяльності вченої в галузі виховання саме з таких позицій.

Експериментально-виховну діяльність в освіті розглядаємо як важливий засіб і механізм розвитку педагогічної практики, спрямований на створення нових знань і зразків педагогічної практики; засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових моделей освіти, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів.

Значущість експериментально-виховної діяльності в освіті підтверджує те, що вона дає змогу визначити ступінь ефективності того або іншого нововведення, оцінити ступінь його реалізації. Експериментально-виховна діяльність в освітніх установах має свою специфіку: її мета народжується не в системі наукового дослідження, а в процесі практичної педагогічної діяльності. Завданням експериментування тут є не стільки здобуття нового знання, скільки вивчення ефективності того або іншого нововведення, механізм практичного освоєння цього нововведення.

Експериментально-виховна діяльність має ще низку специфічних особливостей. На думку Т. Дем'янюк, імперативом відносно суб'єкта організації й керування експериментом є творчий, креативний характер особистості, здатної генерувати оригінальну авторську ідею й формулювати концепцію експерименту, реалізувати її. Особливості об'єкта організації й управління у сфері експериментально-виховної діяльності проявляються в таких характеристиках, як: наявність інтересу пізнавального характеру й потенційних внутрішніх можливостей особистісного розвитку; орієнтованість моделі поведінки на розв'язання стратегічних завдань; горизонтальна контамінація (проростання) суміжних елементів освітнього ланцюжка: від дошкільного рівня до післядипломної освіти включно; чітка спеціалізація в поділі праці педагогів [60].

Експериментально-виховна діяльність – це синтез вивчення досвіду реальної практики виховання (тієї, що існує в сучасних закладах освіти) і

проектування реалізації педагогічного експерименту у сфері виховання. У цьому контексті виховання розглядаємо не як педагогічну трансляцію норм і цінностей, а як інституційно оформлену реальність ціннісно-значеннєвої взаємодії дорослих і дітей, де експериментально-виховна діяльність розуміється як синтетична, що поєднує в собі вивчення чинного досвіду й проектування – реалізацію педагогічного експерименту в закладі освіти, пошук нових способів і форм організації виховання, що відображають запити часу, завдання розвитку особистості сучасних здобувачів освіти.

Експериментально-виховна діяльність може бути орієнтована в минуле, виступати як осмислення й переробка колишнього досвіду, актуалізація колишніх напрямів і форм роботи в сучасних умовах відповідно до вимог часу, запитів та інтересів дітей, завдань закладу освіти. Вона може бути спрямована в майбутнє як програма розвитку закладу освіти на певну кількість років, виходити на межі визначення змістовних концептуальних положень і практичних кроків реалізації. Експериментально-виховна діяльність є провідним способом реалізації програми розвитку, упровадження й апробації інноваційних форм, що змінюють освітній процес у закладі освіти.

Експериментально-виховна діяльність у закладі освіти зазвичай носить саме прикладний, практико-орієнтований характер, розв'язує практичні завдання, пов'язані з організацією й оцінкою педагогічних умов, що забезпечують виховання й розвиток особистості дитини. Водночас цілісні прикладні дослідження можуть вибудовуватися тільки на підставі фундаментальних теоретичних положень, що визначають і задають відповідний практичний рівень [164].

Успіх експериментально-виховної діяльності багато в чому залежить від професійної майстерності педагога, рівня сформованості його дослідницьких умінь, успішності його участі як ключової фігури в процесі здійснення експерименту. Ефективність такої діяльності пояснюється професійністю дій «педагогів-експериментаторів», доцільним науковим керівництвом їхньою діяльністю, достатньою науково-методичною допомогою з боку наукового

керівника, адміністрації освітньої установи, науково-методичної служби й ін. [183]. Сутність і зміст експериментально-виховної діяльності розкривається через взаємодію й взаємопроникнення науки й практики в їхній єдності. Підтвердженням цьому є діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк як наукового керівника експериментально-виховної діяльності освітніх закладів Рівненщини, учена успішно поєднувала наукову і практичну діяльність. Практика, жива взаємодія з дітьми, її глибинне осмислення виводило педагога до розуміння закономірностей, що визначають виховання й розвиток особистості. Як педагог-практик Т. Дем'янюк знаходила підтримку в педагогічній теорії, усвідомлювала й вибудовувала свої дослідницькі завдання, проводила дослідження в професійному полі й оцінювала їх результати, усвідомлюючи, що досить складно віднайти об'єктивні критерії та показники, які визначають результат експериментально-виховної діяльності.

Тому вивчення й аналіз освітньої і експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк має велике значення для розвитку системи освіти загалом і для перспективного прогнозування розвитку закладу освіти зокрема. Результатом такої діяльності завжди буде створення нової практики освіти, яка може бути не затребувана нині, але вона показує, як може розвиватися система освіти, конкретний заклад освіти у віддаленому майбутньому.

На основі викладеного вище можемо зробити узагальнення, що *експериментально-виховна діяльність* – це продуманий і цілеспрямований процес конструювання й апробації нових практик виховання, що враховує чинники невизначеності, але орієнтований на експертизу й строгий контроль змін у цій практиці; це важливий засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових знань і моделей виховного процесу, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів. За своєю сутністю експериментально-виховна діяльність педагога-практика Т. Дем'янюк є інноваційно-дослідницькою діяльністю із заданими вихідними установками, що являють собою конкретні рішення, які регулюють цю діяльність.

1.2. Життєвий і творчий шлях Т. Дем'янюк у контексті розвитку вітчизняної освіти

Цілком погоджуємося з думкою вченої О. Петренко, яка вважає, що комплексний аналіз реформування освіти, розвитку вітчизняної педагогічної науки неможливий без аналізу життєвого шляху «носіїв» основних ідей – науковців, теоретиків і практиків [247, с.8]. Своєю чергою, реконструкція життя й творчості Тамари Дмитрівни Дем'янюк не може бути здійснена поза контекстом історії країни, поза контекстом розвитку системи вітчизняної освіти, позаяк історико-педагогічне дослідження творчості вченої, як і вивчення персоналій у системі історії педагогіки загалом, складно здійснити поза соціально-історичним контекстом.

Як вважає академік О. Сухомлинська, педагогічна персоналія «завжди буде одним з провідних напрямів історико-педагогічних досліджень, особливо у переломні часи, коли переглядаються існуючі канони й коли саме персоналія, яку ми вивчаємо, і своїм життям, і своїми ідеями підтверджує рух історії, її мінливість, непередбаченість і вразливість» [301, с. 46].

Відтак необхідно визначити особливості дослідження персоналій, визначити їх взаємозв'язок із соціально-історичним контекстом, політичними й ідеологічними умовами суспільного життя, станом науки.

В основі вивчення персоналії в українській історико-педагогічній науці лежать положення, обґрунтовані О. Сухомлинською (1993, 2003, 2005), зокрема: «педагогічна думка завжди персоніфікована – у ній віддзеркалюється особистість її носія, з його смаками, поглядами, віруваннями та вподобаннями» [298, с. 36]; «педагогічна персоналія – це більше, ніж наукова, освітня чи творча біографія, це, швидше, персоніфікований процес утворення цінностей, культури в рамках гуманітарної традиції, її певна конкретизована модель» [298, с. 42]; педагогічна персоналія «репрезентує доробок того чи іншого педагога як індивідуального творця, але передусім як виразника думки й практики своєї

епохи. Вона допомагає представити формалізований загально педагогічний процес як діалогічний, полі діалогічний, персоніфікований і конкретизований» [298, с. 37].

Важливість вивчення персоналії також обґрунтовує учений Н. Гупан, який підкреслює її значущість з погляду розвитку синергетичного світорозуміння – нового підходу, що завойовує популярність як в історії загалом, так і в історії педагогіки зокрема. Синергетичний підхід передбачає визнання істотної ролі суб'єкта у визначенні власних перспектив, переносу головної уваги дослідника на мікропроцеси, на діяльність конкретного педагога, виховну систему певного закладу освіти. Тут на перший план виступає важлива роль активної дієвої особистості в історії освіти з її правом на вибір, з її відповідальністю перед майбутнім [39, с. 18]. За переконанням Н. Гупана, персоналії – це творчі біографії, послідовне систематизоване висвітлювання сукупності педагогічних поглядів окремих педагогів, без вивчення їх життєвого і творчого шляху неможливо укласти історію української педагогіки [38, с. 6], при цьому творча біографія педагога має відображатись «у взаємозв'язках з конкретними суспільно-політичними умовами його життя та діяльності, зіставлена з розвитком педагогічної думки» [38, с. 39].

Своєю чергою, уже згадувана вище Н. Дічек вважає, що дослідження педагогічної персоналії вимагає дотримання хронологічного опису подій і безумовного використання документів та історичних фактів; висвітлення життя діяча у взаємозв'язку із суспільним життям та історичною епохою; з'ясування й аналізу впливу особи на науку, у сфері якої вона діяла, оцінки її творчого внеску [179, с. 18].

На думку Л. Смолінчук, дослідження персоналії має збалансовано поєднувати фактичний матеріал про діяльність педагога, характеристику його праць, теоретичний аналіз та осмислення тенденцій розвитку поглядів та обґрунтовану оцінку досягнень [284].

За твердженням О. Сухомлинської, «наукова біографія персоналії має включати в себе передусім характеристику основних етапів життєвого шляху,

аналіз епохи, в якій жила і творила особистість, характеристику середовища, яке її оточувало, процес становлення і розвитку педагогічних поглядів. Саме за такого підходу переплітається, взаємодіє предметне, соціальне і духовне поле особистості» [307, с. 44]. Тому здійснимо більш докладно такий аналіз життя Т. Дем'янюк (1944–2013), тим паче, що її життя охоплює другу половину ХХ ст. і початок ХХІ ст. – досить складний і суперечливий час в історії розвитку країни взагалі й освіти зокрема.

У дослідженні дотримуватимемося твердження Г. Белан про те, що «у процесі розгляду основних етапів життєдіяльності конкретної історичної постаті, наукового аналізу й систематизації творчої спадщини, що часто розпорошена по чисельних періодичних виданнях, епістолярії, мемуарах тощо, історик педагогіки передусім намагається відтворити атмосферу відповідного часового періоду, реконструювати передумови формування світоглядних позицій того чи іншого діяча, з'ясувати джерела впливу на розвиток особистості, на становлення поглядів і переконань педагога» [19, с. 16].

Саме з методологічних позицій, схарактеризованих вище, здійснимо життєпис Т. Дем'янюк, роки життя й творчий шлях якої, розвиток педагогічних ідей та накопичення досвіду експериментально-виховної діяльності відбувалися впродовж двох періодів становлення педагогічної думки в країні, які доцільно, на нашу думку, співвіднести і схарактеризувати відповідно до періодизації педагогічної думки та радянської педагогіки, запропонованої О. Сухомлинською (2003, 2015) [298, с. 65; 302, с. 23]. Тамара Дмитрівна Дем'янюк – представниця історичної епохи двох періодів – радянського (1944–1991 рр. – формування особистості, початок і становлення професійної діяльності педагогині) та періоду державної незалежності України (1991–2013 рр. – найбільш творчий період наукового життя ученої).

Життєпис Т. Дем'янюк («особистісна» історія) здійснено на основі феноменологічного й біографічного підходу через історико-культурні засади в контексті розвитку освіти й педагогічної думки двох періодів – радянського та періоду державної незалежності України [250].

Феноменологічний підхід в історії педагогіки «зазвичай трактується як описовий, фактологічний, орієнтований на безпосередньо спостережувані особливості й властивості досліджуваного об'єкта, явища або процесу». Тому, «вивчаючи персоналії як феномен в історії педагогіки, доцільно звертати увагу ... на сутнісні риси, властиві конкретній епосі. Тобто через опис різноманітних проявів (феноменів) окремих персоналій української педагогіки необхідно спробувати розкрити довготривалу історичну сутність самої української педагогіки» [250]. Т. Дем'янюк узагальнила найкращий досвід свого часу, розкрила його у власних працях і запропонувала оригінальну систему виховання, організацію виховної роботи в закладах освіти України.

Своєю чергою, біографічний підхід – це такий спосіб опрацювання джерел, за якого біографія педагога виступає, з одного боку, визначальним чинником його творчості, а з іншого, віддзеркалює епоху, у якій жив і працював учений. За допомогою біографічного підходу визначаються причини появи й розвитку педагогічних ідей у різних фактах біографії, за нагромадженням емпіричних фактів виявляються певні закономірності (О. Сухомлинська) [299].

Цей підхід був використаний для вивчення формування світогляду Т. Дем'янюк та аналізу впливу її світоглядних позицій на зміст її праць, а також для доведення того факту, що вчена була виразницею своєї епохи.

У дослідженні педагогічної персоналії Т. Дем'янюк ми спиралися на визначені підходи, що дає можливість більш повно оцінити вплив педагогічних ідей ученої на розвиток сучасної педагогічної науки загалом, й на теорію і методику виховання зокрема.

Зазначимо, що всі факти із життя Т. Дем'янюк уточнені відповідно до автобіографії та особистих листків з обліку кадрів, що зберігаються в архівах РОШПО та РДГУ (Додатки Д.1, Д.2, Д.3, Д.4).

Тамара Дмитрівна Дем'янюк народилася 24 червня 1944 року в селищі міського типу Сахновщина Харківської області в сім'ї робітників. Саме в сім'ї формувалися й шліфувалися найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-гуманіста, людини-інтелектуала. Тамара Дмитрівна почала

пізнавати світ з батька й матері. Батько – Гузь Дмитро Васильович, 1912 р. н., учасник Другої світової війни, мати – Гузь Ганна Тимофіївна, 1912 р. н. (див. Додаток Г.2).

У сім'ї було троє дітей: син Валентин, 1937 р. н., доньки – Клавдія, 1940 р. н., і наймолодша – Тамара, 1944 р. н. Виховувати трьох дітей у повоєнні роки було нелегко. Постійна зайнятість матері, чуйність, чутливість батька, який залучав дітей до спільної діяльності, навчав їх допомагати матері по господарству. У родині посильна праця для дітей була не грою, а турботою про найдорожчу людину – матір.

Переможне завершення війни, вихід Української РСР на міжнародну арену, послаблення ідеологічного тиску сприяли росту патріотизму серед українського народу. І в сім'ї Гузів на Слобожанщині часто звучали українські пісні, народні поради і повчання, застереження, які на все життя утвердилися в пам'яті дітей. Саме в сім'ї була сформована здатність до самовиховання, громадянська відповідальність, патріотичний обов'язок, високі моральні цінності. Батько, мати, взаємини між ними відіграли істотну роль у становленні особистості Тамари. Зі ставлення батька до матері, з його усмішки, з їхніх щоденних розмов склалися перші дитячі уявлення про любов, щастя, сім'ю, формувалися поняття про добро, про найтонші й найбагатші багатства людського духу. Саме зі взаємин батьків дівчина засвоювала красу обов'язку людини перед людиною, відчуття серцем глибоких духовних потреб іншої людини. Батьки виховували дітей власним прикладом. Тамара із щирим захопленням згадувала, як батько, коли приходив із саду, городу, приносив мамі букет квітів. Наслідуючи приклад батька, дітям хотілося також приносити матері радість у повсякденному житті, не чекаючи свята (Додаток Г.3).

У 1951–1961 рр. Тамара Гузь навчалася в Сахновщинській СШ № 1. Школярка Тамара – староста класу в початковій школі, голова ради дружини в середній школі, голова учнівського комітету, секретар комсомольської організації в старшій школі.

Шкільні роки Тамари припали на період «хрущовської відлиги» (1954–1964). В історико-педагогічному аспекті сутність періоду полягала в спробах докорінної перебудови освіти й педагогіки, якісної зміни їхньої ролі в житті радянського суспільства. На тлі викриття культу особистості Й. Сталіна відбувалось оновлення ідеологічної політики у сфері освіти й виховання, проходила переоцінка цінностей. Суспільно-політичні явища і процеси визначали зміст освіти й виховання, у якому чітко простежувалися дві генеральні лінії: з одного боку, забезпечення зв'язку навчання з життям, з практикою комуністичного будівництва; з іншого – створення умов для всебічного розвитку учнів [244]. Характерними особливостями цих років були послаблення командно-адміністративної системи, пошук нових методів і форм навчання, виховання, управління й самоуправління, відкритий простір для творчого пошуку засобів підвищення ефективності навчальної і виховної роботи.

Вважаємо, що за таких умов залучення до участі в управлінні шкільними справами створило умови для утвердження Тамари Гузь як особистості, творчої, ініціативної, активної, здатної ухвалювати нестандартні рішення, із чітко вираженою громадянською позицією. Спільно зі своїми вчителями вона забезпечувала доцільну організацію життя класного, шкільного колективу. Важливим принципом учнівського самоврядування школи були слова дівчини: «Самі вирішили – самі зробили – самі відповідаємо», змістове підтвердження яких ми зараз знаходимо в наукових працях ученої.

Досі пам'ятають випускники школи інформаційний орган учкому – шкільний часопис «Світанок», у якому публікувалася творчість учнівської молоді: вірші, оповідання, репортажі з конкурсів, фестивалів, свят, спортивних змагань і навіть репортажі з останньої партії. А ще активом за керівництва голови учкому Тамари Гузь випускалася газета – календар про події, які відбулися в шкільному житті. За оперативністю вона нагадувала «Блискавку» і мала рубрики: «Репортаж з уроку», «Інтерв'ю», «Спортивні новини», «Гостре перо», «Анонс», «Прес-експрес» та ін. Газета-тижневик повідомляла про творчі

справи, успіхи класних колективів у змаганнях (на той час дуже поширених), інформувала про діяльність клубів, гуртків, об'єднань, а ще були фоторепортажі, коментарі і поради юнкорів. Своєрідним пресцентром проводились огляди-конкурси стінних класних газет, пресбюлетенів, змагання політінформаторів, рейди, турніри, стоп-кадри як засоби інформації з висновками, фактами, аналізом.

1961 р. Тамара на відмінно закінчила середню школу і її як талановитого організатора учнівської молоді директор залишив працювати в рідній школі № 1 смт. Сахновщина на посаді старшої піонервожатої.

Через два роки (1963) Тамар Гузь вступила до Ровенського педагогічного інституту імені Д. З. Мануїльського на педагогічний факультет зі спеціальності «Педагогіка і психологія (дошкільні)», який закінчила 1967 р., здобувши кваліфікацію викладача педагогіки і психології дошкільного педучилища і середньої школи та методиста з дошкільного виховання.

Навчання юнки в інституті припало на роки, коли М. Хрущов був усунутий від влади (1964) і в державі поступово змінювались акценти в освітній політиці. Період 1964–1984 рр. в історії СРСР та історії педагогіки отримав назву періоду брежнєвської «консервації» або «періоду застою». Однак в освіті певний час ще відображалися позитивні накопичення попереднього періоду. Так, 1964 р. здійснено перехід на нову систему шкільної освіти, запроваджено нові типи середніх шкіл, зросла творча активність учителів, з'явилися вчителі-новатори (В. Сухомлинський, І. Ткаченко й ін.), створювалися авторські школи. У 1965–1966 рр. розпочалася реформа змісту освіти в контексті загального курсу на прискорення науково-технічного прогресу.

Період «директивних змін шкільної освіти в 1964–1984 рр.» авторитетна вчена в галузі історії педагогіки Л. Березівська поділяє на два етапи, перший (1964–1970), на її думку, характерний державним реформуванням змісту шкільної освіти в руслі стимулювання педагогічних та психологічних

досліджень [9, с. 367]. Саме на цей етап припали студентські роки і початок професійної діяльності Т. Гузь (Дем'янюк).

Студентські роки – найкращий період інтелектуального й духовного розвитку більшості майбутніх учених. Для Тамари Гузь вони також були визначальними, оскільки в стінах вишу здібна студентка реалізувала себе як цілісна особистість, зі своїми запитами, індивідуальними планами самоствердження. Вона – учасниця художньої самодіяльності, член збірної студентської команди з баскетболу, член редколегії газети «Педагог», член комітету комсомолу. Студентка прагнула досягти високого рівня інтелектуального, духовного, художньо-естетичного і фізичного розвитку. Такі вже сформовані якості та цінності, як самостійність, зразковість у поведінці, незалежність у судженнях, здатність до творчого мислення, надзвичайна працездатність, надавали їй можливості адаптуватися до обставин, що змінювалися, рухатися в просторі наукових ідей, образів, допомагали випрацювати цілісний погляд на світ, формували повноцінного громадянина держави. Її курсові роботи з визначених дисциплін, дипломне дослідження відзначалися багатогранністю і багатством наукових думок (див. додаток Е).

По закінченні навчання в інституті (1967) Тамару Гузь скерували на роботу в м. Кіровськ Луганської області вихователькою в ясла-садок Кіровського міськвн, а 1968 р. активна вихователька була переведена на посаду завідувача шкільного відділу в Кіровський міськком комсомолу. Молоду завідувачку відділу неодноразово нагороджували грамотами за професіоналізм, ініціативність та сумлінну працю.

1969 р. у зв'язку із заміжжям переїхала до м. Ровно (Рівне), де недовго попрацювала вихователькою дитячого садка № 3, а пізніше – інструктором відділу пропаганди Ровенського міськкому комсомолу.

З березня 1970 р. до серпня 1990 р. Т. Дем'янюк працювала завідувачкою кабінету виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів. Двадцять років самовідданої роботи в середовищі педагогічної думки, творчості, майстерності, досвіду, новаторства

відіграли ключову роль у становленні виховника, керівника, методиста, науковця.

У жовтні 1977 р. за сумлінну працю на ниві освіти Т. Дем'янюк була нагороджена значком «Відмінник народної освіти УРСР», а в січні 1986 р. – значком «Отличник просвещени СССР» (Додаток Ж.1).

Саме під час роботи в Ровенському обласному інституті удосконалення вчителів розпочався активний період творчої й наукової діяльності Т. Дем'янюк, результатом якої став захист кандидатської дисертації «Ідейно-політичне виховання школярів старших класів в позаурочний час в сільській школі» (13.00.01 – теорія та історія педагогіки) 23 лютого 1990 р. у науково-дослідному інституті педагогіки Української РСР за керівництва доктора педагогічних наук, професора С. Я. Дем'янчука (див. Додаток И). Ступінь кандидата наук Т. Дем'янюк був присуджений атестаційною колегією Міністерства освіти СРСР 27 червня 1990 р. (див. Додаток К. 1). Показово, що дисертація була написана російською мовою, на той час це було усталеною вимогою для всіх українських учених.

У вересні 1990 р. кандидат педагогічних наук Т. Дем'янюк прийняли на посаду старшого викладача кафедри педагогіки початкового навчання з методикою викладання Ровенського державного педагогічного інституту, у вересні 1992 р. перевели на посаду доцента кафедри педагогіки початкового навчання РДПІ. У квітні 1994 р. Тамарі Дмитрівні Дем'янюк Атестаційною колегією Міністерства освіти України присвоєно вчене звання доцента по цій же кафедрі (див. Додаток К.2).

У вересні 1995 р. ректор Рівненського державного педагогічного інституту акад. Б. С. Колупаєв призначив Т. Дем'янюк на посаду завідувачки кафедри теорії і методики виховання [344]. На посаді професора, завідувачки кафедри учена пропрацювала до кінця життя – до 19 листопада 2013 р., колектив кафедри що п'ять років її одностайно, про це засвідчують звіти про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу Т. Дем'янюк. Як очільниця кафедри, вона доклала багато зусиль, щоб організувати професорсько-

викладацький склад на науково-дослідну, навчально-методичну, видавничу діяльність та інформаційне забезпечення виховного процесу.

Починаючи з 1993 р., Т. Дем'янюк здійснювала керівництво педагогічним майданчиком Міносвіти України; творчим тимчасовим науково-дослідним колективом управління освіти Рівненської облдержадміністрації, творчими лабораторіями вчителів області, Рівненської гуманітарної гімназії, Палацом дітей і молоді м. Рівне.

З 1994 р. Т. Дем'янюк – член комісії з проблем виховання студентської молоді Науково-методичної ради Міністерства освіти України.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 466 від 30.12.1999 р. на базі кафедри створено Науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій. НДЛ функціонувала як самостійний структурний науковий підрозділ Рівненського державного гуманітарного університету. Завідувачкою лабораторії було призначено Т. Дем'янюк, яка розробила «Положення про науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету» й «Програму науково-дослідної роботи на 1999–2004 рр.» [343; 345].

З лютого 2000 р. кафедра теорії і методики виховання за керівництва Т. Дем'янюк почала функціонувати як філія кафедри превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО при Центрі превентивного виховання АПН України.

З вересня 2000 р. Тамара Дмитрівна Дем'янюк на умовах сумісництва працювала також старшим науковим співробітником Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ. Цього ж року її призначили членом експертної ради «Науково-методичної комісії по роботі з учнівською молоддю» Міносвіти і науки України.

У грудні 2003 р. Т. Дем'янюк нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (Додаток Ж. 2).

Відповідно до наказу МОН України № 376 від 23.06.2005 р., Т. Дем'янюк призначена членом комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді

Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. У серпні 2005 р. – затверджена головою спеціальної експертної комісії, згідно з розпорядженням МОН України від 28.08.05 р. №110-р. [342].

30 листопада 2005 р. указом Президента України Т. Дем'янюк присвоєно Почесне звання «Заслужений працівник освіти України» (Додаток Ж.3). А 24 жовтня 2007 р. Атестаційною колегією МОН України Т. Дем'янюк присвоєно вчене звання професора кафедри теорії і методики виховання (Додаток К.3).

Т. Дем'янюк – член редколегії наукових, науково-методичних журналів і збірників наукових праць: часопису для вчителів, батьків і дітей «Світ виховання»; «Позакласний час +»; «Філософія. Педагогіка. Суспільство».

Т. Дем'янюк підготувала чотирьох кандидатів педагогічних наук, неодноразово виступала офіційним опонентом на захистах кандидатських дисертацій.

Разом із чоловіком професором Богданом Петровичем Тамара Дмитрівна виховала двох синів – Віталія, 1969 р. н., і Олега, 1973 р. н., п'ятьох онуків (див. Додаток Г.4).

Старший син Т. Дем'янюк – Віталій – з 2014 р. виконував свій обов'язок перед Батьківщиною в зоні АТО, нині – у рядах ЗСУ боронить Україну від російських загарбників.

Основні дати життя і діяльності Дем'янюк Тамари Дмитрівни пропонуємо у вигляді таблиці в Додатку Л.

За активну діяльність професора Т. Дем'янюк неодноразово нагороджували грамотами, дипломами, відзнаками, оголошували подяки на різних рівнях – від закладів освіти до Міністерства освіти і науки України. Праця Т. Дем'янюк була відзначена орденами і медалями, цінними подарунками. Перелік нагород Тамари Дмитрівни Дем'янюк пропонуємо в Додатку М.

Творчий шлях Тамари Дем'янюк зумовлений розвитком вітчизняної освіти і пов'язаний з організацією і здійсненням виховної роботи в закладах освіти.

Творчий доробок Т. Дем'янюк багатогранний: вона авторка понад 250 наукових праць, у яких віддзеркалено її погляди на освіту, виховання дітей та юнацтва, підготовку вчителя, управління закладом освіти, позашкільну освіту й ін. [304].

На нашу думку, початок 70-х рр. ХХ ст. доцільно вважати, власне, початком наукової і творчої діяльності Т. Дем'янюк, оскільки її перша публікація – «Сторінки літопису піонерської організації Рівненщини» датується 1972 р., коли Тамара Дмитрівна працювала на посаді завідувачки кабінету виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів.

За Л. Березівською, 1970–1984 рр. – це етап «топтання на місці», консервування чинної шкільної системи, посилення ідеологічного компонента в навчально-виховному процесі; відставання від педагогічної науки та непомічання педагогічного новаторства, наростання стагнаційних явищ» [9, с. 367].

Саме в ці роки розпочинається наукова діяльність Т. Дем'янюк, з'являються її перші публікації, назви яких співзвучні з характерними особливостями етапу – посилення ідеологічного компонента в навчально-виховному процесі: «Сторінки літопису піонерської організації Рівненщини» (1972) [98], «На прикладі героїки» (1975) [82], «Рівняння на подвиг» (1976) [95], «Обов'язок перед минулим» (1976) [84], «Примірний комплексний план ідейно-політичного, трудового, морального виховання учнів 1–10 класів» (1979) [161], «В центрі уваги – ідейне загартування молоді» (1984) [51]. Що стосується цих праць Т. Дем'янюк, то, на нашу думку, їх тематичне і змістове наповнення підтверджує тезу О. Сухомлинської про те, що «педагогічна наука цього періоду ... пристосувалася до консерваційних і стагнаційних процесів, ідеологічно законсервувалася й вільно оперувала радянською термінологією, зокрема обов'язковими посиленнями на твори класиків марксизму-ленінізму і тогочасних керівників держави; це було не дуже обтяжливою обов'язковою складовою наукових праць» [302, с. 37].

Водночас, переконана О. Сухомлинська, процеси, започатковані в попередній період, тривали, і радянська педагогічна наука розвивалася. Змістом освіти впродовж існування радянської держави вчені займалися, приділяючи переважну увагу політико-ідеологічному складнику, відтак реформування змісту освіти стало більш науково виваженим, продуманим [302, с. 37].

Змістовий аналіз праць Т. Дем'янюк цього періоду підтверджує цю тезу, позаяк, попри очевидне ідеологічне забарвлення й політико-ідеологічну спрямованість, вони містили системно і логічно вмотивований виклад змісту виховання учнів від першого до десятого класу.

Чергова реформа освіти, яка була задекларована 1984 р. Постановою ЦК КПРС і Радою міністрів СРСР «Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи», мала реалізовуватися за такими напрямками: нова структура шкільної освіти; удосконалення навчально-виховного процесу; підготовка переходу на навчання дітей із шестирічного віку; інформатизація навчального процесу; трудове виховання й підготовка учнів до продуктивної праці в народному господарстві; підвищення авторитету й відповідальності вчителя; перебудова системи внутрішньошкільного та інспекторського контролю; подальше поліпшення ідейно-політичного й морального виховання молоді; зміцнення і розвиток матеріальної бази [272].

Саме за цього періоду Т. Дем'янюк активно працювала над написанням кандидатської дисертації, відповідна тематика притаманна і її публікаціям: «Деякі питання вивчення рівня ідейно-політичного виховання старшокласників» (1985), [59] «Про удосконалення ідейно-політичного виховання старшокласників у світлі загальноосвітньої реформи» (1985) [92], «Сучасна ідеологічна боротьба і молодь: примірний програма факультативного курсу для учнів 10 класів» (1985) [171], «Виховання громадської активності старшокласників в позаурочний час» (1987) [54], «В центрі уваги ідейно-політичне виховання учнів» (1988) [52], «Використання місцевих матеріалів у

військово-патріотичному вихованні» (1989) [53], «Зміст діяльності суспільно-політичних клубів» (1989) [136].

Закономірно, що тематика публікацій, проблема, порушена в дисертаційному дослідженні, цілком відповідали матриці педагогічної науки, позаяк в УРСР «ідеологічна складова педагогічної науки у цей період була на кілька порядків вища, ніж у центрі, особливо щодо виховної проблематики – вона потихеньку перетворювалася в закостенілий набір майже ритуальних фраз, словосполучень» [302, с. 38].

Результатом наукової роботи став успішний публічний захист 1990 р. кандидатської дисертації «Ідейно-політичне виховання школярів старших класів в позаурочний час в сільській школі» (13.00.01 – теорія та історія педагогіки) (див. Додаток II). У дисертаційному роботі увага авторки зосереджена на концептуальному переосмисленні ідейно-політичного виховання учнів у позаурочний час. Т. Дем'янюк обґрунтувала нову методологію процесу виховання учнів сільської школи, за якою завдання, напрями, форми, методи виховання старшокласників розглядаються як своєрідні волокна, з яких кожен – науковець, викладач, директор, учитель – має «зйткати килим» – науково-соціально-філософсько-педагогічну картину процесу виховання, але зйткати не механічно, а з власним візерунком, тобто творчо. Така методологія схвально сприймалася як науковим, так і учительським загалом [176].

Після захисту дисертаційного дослідження наукові інтереси дослідниці набули різновекторного характеру: у своїх працях Т. Дем'янюк аналізувала різні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу. Досвід, накопичений упродовж двадцяти років роботи завідувачки кабінету виховної роботи в обласному інституті підвищення кваліфікації учителів, відобразився в таких публікаціях ученої: «Методичні рекомендації по оновленню змісту роботи шкільних бібліотек та визначенню пріоритетних напрямків роботи методиста по бібліотечних фондах підручників» [110], «Основи сімейних відносин» [175], «Формування активно творчої особистості» [173], «Ідейно-

політичне виховання в позаурочний час в сільській школі» [64], «Підготовка педагогічних кадрів до здійснення виховного процесу в сучасній школі» [89]; «Формування в учнів загальноосвітніх шкіл культури міжнаціонального виховання» [116], «Актуальні питання виховання морально-психологічного готовності студентів до роботи в школі» [124], «Роль суспільно-гуманістичних клубів у вихованні школярів в дусі миру» [96].

З 1991 р. розпочався новий період розвитку незалежної української держави: відповідно, розвиток національної освіти й педагогічної думки стає офіційно-державницьким напрямом, відбувається переосмислення відомих педагогічних явищ, порушуються й розв'язуються нові проблеми, відбувається трансформація педагогічної науки, що простежуємо і в працях Т. Дем'янюк.

Саме на ці роки припадає початок *другого періоду творчого шляху Т. Дем'янюк – 1991–2013 рр.*, який охоплює найбільш творчий період життя вченої і відповідає сьомому періоду розвитку педагогічної думки (за О. Сухомлинською), коли розвиток національної науки і школи стає офіційно-державницьким напрямом.

Практично з перших днів проголошення незалежності України Тамара Дмитрівна активно включилася в розбудову нової системи освіти, у формування нової ідеології освіти, яка базувалася «на ідеях демократизації, гуманізації освіти, особистісно зорієнтованого підходу до кожної дитини, задекларувавши свободу і співробітництво наріжними каменями нової ідеології» [302, с. 39].

У контексті цього великий резонанс в освітянському світі мала (і має досі) невелика за обсягом, але конструктивна за змістом праця Т. Дем'янюк «Педагогічні основи демократизації та гуманізації виховного процесу в загальноосвітній школі» (1991) [88]. У ній учена презентувала одну з перших спроб осмислення новітньої української історії, становлення незалежності й перших реформаторських кроків у здійсненні виховного процесу. На багатому теоретико-методичному матеріалі в книзі переосмислюється гуманне ставлення освітян до особистості учня – вічної педагогічної проблеми, яку людство

намагалося розв'язати ще з часів античності. Книга стала своєрідним кодексом гуманних відносин «педагог-учитель». Звернення основної уваги на учня – на його розвиток, виховання, формування як особистості – демонструють уміння авторки чітко обґрунтовувати теоретичні положення, здатність прогнозувати його майбутнє. Багато викладеного матеріалу й до сьогодні є доцільним для творчого використання. Книга стала однією з перших фундаментальних праць, де в узагальненому вигляді здійснено оцінку успіхів і суперечностей, закономірностей і специфічних особливостей виховного процесу на початку державотворчого процесу в Україні.

З проголошенням незалежності України вітчизняні педагоги й науковці стали активно звертатися до національних джерел, до народознавства як до методологічної основи розвитку освіти й виховання дітей. Саме ці роки в історії педагогіки характеризуються розвитком педагогічного краєзнавства, народознавства тощо. Педагоги почали «насичувати шкільну й позашкільну роботу різноманітними формами й методами долучення до народної творчості та народних традицій. При школах, дошкільних та позашкільних закладах масово створювалися краєзнавчі музеї, куточки побуту, етнографічні та народознавчі кімнати» [302, с. 39].

Відповідні тенденції простежуємо й у педагогічній спадщині Т. Дем'янюк. До бібліографії її праць лише за перших років незалежності ввійшли такі навчально-методичні посібники: «Виховання студентів засобами народознавства» (1991) [125]; «Діяльність методичної служби по забезпеченню формування національної свідомості і самосвідомості учнів у школі» (1992) [61]; «Народна гра в школі» (1992) [115]; «Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки» (1992) [83]; «Виховання духовності учнів загальноосвітньої школи засобами народознавства» (1992) [55]; «Формування національної свідомості як засіб виховання школярів на ідеях миру» (1992) [127]. З-поміж них виокремлюємо навчально-методичні посібники «Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки» (1992, 1993), «Формування особистості засобами народознавства» (1993), у яких учена запропонувала парадигмальну модель

формування особистості учня засобами народознавства. Саме народна педагогіка стала для Тамари Дмитрівни першоосною становлення професійної, наукової педагогіки. З її джерел дослідниця черпала творче натхнення і запал живої думки для обґрунтування виховних засобів і прийомів, доводячи, що виховання криється в природі самого народу, найкращих його моральних якостях, благородних почуттях і вчинках.

Тамара Дмитрівна працювала в складі робочих груп із розробки Концепції національного виховання (1994), Концепції національної системи виховання (1996) [174]. У навчально-методичних посібниках «Використання народної педагогічної деонтології у створенні національної системи виховання» (1996), «Зміст та методика народознавчої роботи в сучасній школі: народознавча робота в позаурочний час» (1996) нею структуровано зміст, розроблено й схарактеризовано методику народознавчої роботи й методику використання народної педагогічної деонтології [141; 63].

Відповідно до нової парадигми педагогічної науки, пов'язаної з новими соціально-економічними, ідеологічними, педагогічними реаліями, формувалися інноваційні наукові підходи до проблем виховання особистості. Починаючи з 1999 р., у працях Т. Дем'янюк спостерігаємо актуалізацію питань громадянського виховання учнівської й студентської молоді: «Концептуальні засади громадянського виховання учнівської молоді» (1999) [75], «Громадянське виховання студентської молоді» (1999) [58], «Громадянське виховання студентів: концептуальні засади та шляхи реалізації» (2000) [57].

Зауважмо, що науково-методичний посібник «Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді» (2003) виходить за межі науково-педагогічних рекомендацій і порад. Це книга гострого громадянського спрямування, у якій Тамара Дмитрівна як громадянин, патріот, трибун, поборник найпередовіших ідей і поглядів доносила до читачів актуальні, своєчасні положення громадянського виховання дітей та учнівської молоді. «Від того, які громадянські цінності візьме від нас молодь, залежатиме майбутнє нашого народу і суспільства», – підкреслювала учена [101].

Педагогічна творчість ученої початку ХХІ ст. досить багатогранна і є певною проєкцією розвитку української педагогіки, якій притаманна актуалізація питань духовно-морального розвитку особистості, інноваційних виховних технологій, превентивного, трудового виховання та ін.

Нестандартне поєднання класичних напрямів виховання (громадянського, духовно-морального, превентивного, трудового, валеологічного й ін.) у різних типах закладів освіти з філософським розумінням інноваційності створює в наукових працях Тамари Дмитрівни особливу тональність, що вже навіть у назвах актуалізує основні теоретико-методологічні положення теорії і методики виховання: «Актуальні питання національного виховання в сучасній школі» (2003) [50]; «Основи превентивної освіти і виховання» (2004) [87], «Становлення особистості в процесі самореалізації» (2005) [169], «Інноваційні технології позашкільного педагогічного процесу» (2005) [71], «Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому закладі» (2006) [86]; «Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід» (2007) [109]; «Здоров'я молоді: діагностика і оздоровлення немедикаментозними засобами» (2007) [319], «Інноваційні технології трудового виховання» (2008) [114] та ін.

Навчально-методичні посібники Т. Дем'янюк стали підґрунтям для змістовних досліджень у галузі виховання, для викладання навчальних курсів у закладах вищої освіти й ін. Особливе місце в творчих надбаннях посідають ті, які присвячені конкурентоспроможності педагога: «Технологія організації пошукової діяльності в процесі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця» (2006) [117], «Формування конкурентоспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні: (психолого-педагогічний інструментарій дослідження проблеми)» (2006) [133]; «Управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця» (2007) [132]; «Використання інтерактивних технологій підготовки вчителя як конкурентоспроможного фахівця» (2008) [134].

У монографії «Інноваційні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя» (2009) Т. Дем'янюк узагальнила накопичений досвід та обґрунтувала

наукові засади підготовки конкурентоспроможного вчителя [158]. Конкурентоспроможність вчителя розглядається вченою як інтегрована якість, як здатність досягти ефективних результатів за умов конкурентних відносин між освітніми закладами різних форм власності, наявності різноманітності навчальних програм, розширення показників доступу до всіх рівнів здобуття освіти. Ці та інші праці сформували своєрідний фундамент для новітніх досліджень про філософську сутність функцій сучасного педагога. Дослідниця аналізує реальні можливості розвитку інтелектуального, творчого потенціалу педагога, зростання його конкурентоспроможності на основі розвитку науки [158].

В останні роки життя важливим аспектом у творчому доробку Тамари Дмитрівни стали численні науково-методичні статті, посібники, монографії, у яких нею обґрунтовані концептуальні засади підготовки майбутнього вчителя, формування морально-психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, домінантною основою якої є усвідомлена громадянська та суспільна позиція, здатність жити і діяти за умов розвитку суспільства та на його благо. До таких праць відносимо: «Інноваційні підходи у підготовці майбутніх педагогів» (2012) [70]; «Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога» (2012) [97]; «Впровадження тьюторських технологій в навчально-виховний процес» (2012) [56].

Примітно, що в останній своїй праці «Ціннісна парадигма сучасного виховання» (2013) Т. Дем'янюк не тільки розкрила взаємозалежність між системою цінностей і стратегією виховання, а й схарактеризувала форми опредмечення цінностей та проаналізувала підготовку вчителя до реалізації ціннісної парадигми в контексті європейського виміру освіти [105].

Отже, на основі біографічного підходу, що зумовлює розгляд особистості Т. Дем'янюк як представниці історичної епохи двох періодів – радянського (1944–1991 рр. – формування особистості, початок і становлення професійної діяльності педагогині) та періоду державної незалежності України (1991–

2013 рр. – найбільш творчий період наукового життя вченої), здійснено аналіз її життєвого шляху.

З'ясовано, що на формування освітньо-педагогічних ідей Т. Дем'янюк та на виникнення в неї прогресивних переконань, визначення змісту її педагогічної діяльності, формування як науковця і педагога винятковий вплив мали такі чинники, як: сім'я, родинне й соціальне оточення, у якому закладалася любов до рідної землі, набувалися знання культури, традицій, історії; соціально-економічні, політичні (радянського та періоду державної незалежності України); система шкільної та інститутської освіти (СШ № 1 смт. Сахновщини, Ровенський педагогічний інститут, де проходило формування науково-педагогічного світогляду вченої); педагогічна діяльність (вихователька дитячого садка Кіровського міського відділу освіти Луганської області; завідувачка відділу шкіл Кіровського МК ЛКСМУ Луганської області; інструктор відділу пропаганди Ровенського МК ЛКСМУ; завідувачка кабінету виховної роботи Ровенського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доцент кафедри педагогіки початкового навчання Рівненського державного педагогічного інституту, завідувачка кафедри теорії і методики виховання РДГУ); наукова діяльність (кандидат педагогічних наук, доцент, професор, відмінник освіти України, заслужений працівник освіти України); професійне оточення вчителів, викладачів (академіки Іван Дмитрович Бех, Степан Якимович Дем'янчук, колеги зі школи, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Ровенського державного педагогічного інституту ім. Д. З. Мануїльського, Рівненського державного гуманітарного університету); самоосвіта і саморозвиток (рушійна сила загальнолюдського, педагогічного й наукового зростання Т. Дем'янюк).

Здійснений аналіз творчого шляху Т. Дем'янюк дає змогу зробити висновок про те, що практично всі наукові, методичні, практико-орієнтовані, публіцистичні праці Тамари Дмитрівни об'єднані навколо проблем виховання як процесу становлення Людини. Поліаспектність, багатогранність її праць об'єднує глибока громадянська переконаність, висока моральність, духовність,

соціальна активність, патріотизм, усепроникаюче почуття обов'язку і відповідальності особистості перед собою, народом, державою. Учена по-новому розкриває й аналізує найважливіші проблеми сучасного виховання, з науковою глибиною, послідовністю пропонує методи, форми й засоби виховання. Практично всі її наукові праці містять схеми, таблиці, діаграми, гістограми, фрагменти планів виховної роботи, виховних заходів. Це свідчить про високий рівень узагальнення, систематизації, візуалізації матеріалу вченою.

Змістовий аналіз праць Т. Дем'янюк свідчить про те, що вона була наділена винятковою педагогічною спостережливістю, проникливістю, надзвичайною працездатністю, дослідницькою інтуїцією, що є дуже важливим для наукової діяльності і відчувається в результатах. Її праці досі вивчаються і текстуально обговорюються здобувачами освіти, педагогами, керівниками закладів освіти, вони зацікавлюють читача, спонукають глибоко задуматися над проблемами, а основне, – стають практичним посібником для тих, хто має справу з вихованням дітей.

Таким чином, здійснений аналіз життєвого і творчого шляху Т. Дем'янюк у контексті розвитку вітчизняної освіти засвідчує, що політичні, соціокультурні події спричинили зміни в освіті та педагогічній науці країни і, відповідно, визначали й істотно впливали на основні напрями освітньої, наукової та педагогічної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк, яка нерозривно пов'язана з практичною роботою закладів освіти, організацією процесу виховання особистості. Вважаємо, що послідовниця гуманної педагогіки Т. Дем'янюк, її аналітичний розум, ставлення до повсякденної роботи, почуття відповідальності за виконання будь-якого завдання можуть слугувати прикладом для наслідування здобувачами педагогічної освіти різних рівнів.

Висновки до першого розділу

У розділі здійснено аналіз теоретичних засад дослідження (історіографії проблеми, джерельної бази та категорійно-поняттєвого апарату дослідження).

Схарактеризовано історіографію педагогічної спадщини Т. Дем'янюк (1944–2013). Результати аналізу досліджень педагогічної персоналії Тамари Дмитрівни Дем'янюк підтверджують, що історіографія порушеної проблеми є доволі незначною, засвідчують, що праці про вчену почали друкувати тільки наприкінці ХХ ст., вони мали здебільшого описовий, інформативний характер. І досі праць про вчену Т. Дем'янюк є небагато, а ґрунтовних досліджень педагогічної спадщини й освітньо-виховної діяльності вкрай мало. Водночас характерною особливістю більшості праць є початок осмислення педагогічної спадщини загалом і різноманітних аспектів діяльності Т. Дем'янюк, які мають принципове значення для сучасної системи виховання й педагогічної науки. Отже, це доводить актуальність та значущість спадщини вченої.

Відповідно до проблеми дослідження, джерельну базу дисертаційної роботи класифіковано за змістовим і видовим критеріями: нормативно-правові документи, що регулювали систему освіти досліджуваного періоду; друковані праці вченої (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, тези, лекції, доповіді, брошури); наративні джерела (спогади членів родини, сучасників ученої, її учнів і послідовників); публікації періодичних видань («Радянська школа», «Рідна школа», «Завуч», «Початкова школа», «Світ виховання»; «Позакласний час +»; «Філософія. Педагогіка. Суспільство», «Радянська освіта», «Освіта України», «Радянська Україна», «Вільне слово», «Радянське слово», «Червоний прапор» та ін.), що дають змогу проаналізувати сукупність ідей, поглядів, які визначали спрямованість діяльності Т. Дем'янюк; інтерпретаційні джерела (праці, що містять загальний суспільний контекст; автореферати, дисертаційні дослідження, монографії, матеріали наукових конференцій і публікації в сучасній періодиці).

Схарактеризовано категорійно-поняттєвий апарат, зокрема з'ясовано сутність ключових понять дослідження: «освітня діяльність» та «експериментально-виховна діяльність».

Так, у дослідженні *освітня діяльність* Т. Дем'янюк визначається як вид соціальної практики, як вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, розвиток особистості й формування особистісних цінностей. Освітня діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк є одним із найважливіших чинників її особистісного розвитку, умовою й результатом суспільного розвитку.

Своєю чергою, *експериментально-виховна діяльність* – це продуманий і цілеспрямований процес конструювання й апробації нових практик виховання, що враховує чинники невизначеності, але орієнтований на експертизу й строгий контроль змін у цій практиці; це важливий засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових знань і моделей виховного процесу, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів. З'ясовано, що за своєю сутністю експериментально-виховна діяльність педагога-практика Т. Дем'янюк є інноваційно-дослідницькою діяльністю із заданими вихідними установками, що являють собою конкретні рішення, які регулюють цю діяльність.

Проаналізовано життєвий і творчий шлях Т. Дем'янюк. Життєпис Т. Дем'янюк («особистісна» історія) здійснено на основі феноменологічного й біографічного підходів через історико-культурні засади, у контексті розвитку освіти й педагогічної думки двох періодів – радянського та періоду державної незалежності України.

Доведено, що на формування освітньо-педагогічних ідей Т. Дем'янюк та на виникнення в неї прогресивних переконань, визначення змісту її педагогічної діяльності, формування Т. Дем'янюк як науковця і педагога винятковий вплив мали такі чинники, як сім'я, родинне й соціальне оточення, у якому закладалася любов до рідної землі, набувалися знання культури, традицій, історії; соціально-економічні, політичні (радянського та періоду

державної незалежності України); система шкільної та інститутської освіти; педагогічна діяльність; наукова діяльність; професійне оточення вчителів, викладачів; самоосвіта і саморозвиток (рушійна сила загальнолюдського, педагогічного й наукового зростання Т. Дем'янюк).

З'ясовано, що за роки життя вченої становлення її педагогічних поглядів, активна науково-педагогічна діяльність, формування й корекція суспільно значущих рис особистості пройшли у своєму розвитку два якісно відмінні періоди: радянський (1944–1991 рр. – формування особистості, початок і становлення професійної діяльності педагогині) та період державної незалежності України (1991–2013 рр. – найбільш творчий період наукового життя ученої).

Доведено, що творчий доробок Т. Дем'янюк багатогранний: вона є авторкою понад 250 наукових праць, у яких віддзеркалено погляди вченої на освіту, виховання дітей та юнацтва, підготовку вчителя, управління закладом освіти, позашкільну освіту й ін.

Матеріали першого розділу дисертації висвітлено в наукових працях здобувачки: [48; 254; 251; 250; 257; 256].

РОЗДІЛ 2

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТАМАРИ ДМИТРІВНИ ДЕМ'ЯНЮК

2.1 Основні напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк

Важливим складником дослідження педагогічної персоналії, як впливає з підрозділу 1.1, є аналіз основних напрямів діяльності особи. Основними методами дослідження тут виступають суто теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, які допомагають насамперед класифікувати різновекторну діяльність Т. Дем'янюк.

Здійснивши аналіз життєвого та творчого шляху Т. Дем'янюк і зважаючи на трактування поняття «освітня діяльність» (вид соціальної практики, вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, розвиток особистості й формування особистісних цінностей), ми визначили основні напрями освітньої діяльності вченої: завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів; творення державних документів про освіту; викладацька діяльність; завідування кафедрою теорії і методики виховання; завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій; керівництво держбюджетними темами; експериментально-виховна діяльність; співпраця з освітніми інституціями різного рівня; науково-методична діяльність; організація науково-практичних конференцій різного рівня; підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів.

Зобразимо основні напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк у вигляді схеми (рис. 2.1).

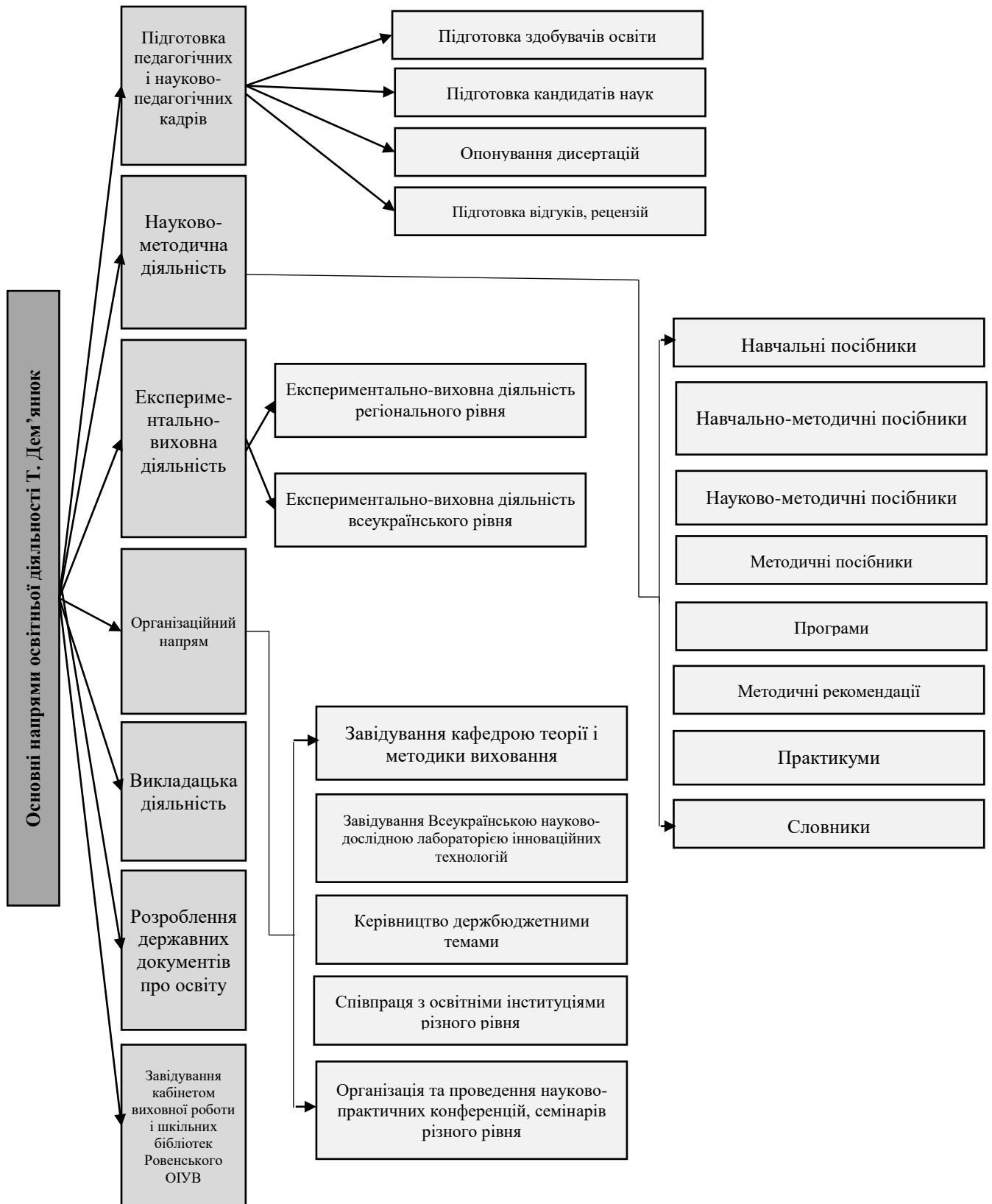

Рис. 2.1. Основні напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк.

Схарактеризуємо докладно кожен з означених нами напрямів освітньої діяльності Т. Дем'янюк.

1. Завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів.

На посаді завідувачки кабінету виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів Т. Дем'янюк пропрацювала 20 років – з 1970 р. до 1990 р. За цей час вона сформувалася як науковець, набула досвіду організаційної, методичної, управлінської роботи [376].

Під час роботи в інституті Т. Дем'янюк написала й опублікувала 43 праці [44], з-поміж яких: невеликі за обсягом статті в газетах «Зміна», «Червоний прапор», «Радянська освіта», у збірках тез і матеріалів науково-практичних конференцій; три статті в педагогічному часописі «Радянська школа»; дисертація кандидата наук; методичні рекомендації та ін. Усі вони були заідеологізовані й є яскравим прикладом типово радянських праць.

У цьому напрямі наголошуємо на окремих виданнях обласного інституту удосконалення вчителів, які мали характер методичних рекомендацій і стосувалися поліпшення планування виховної роботи: «Рекомендації по роботі органів самоврядування» (1979) [94], «Рекомендації по удосконаленню форм і методів військово-патріотичного виховання школярів» (1979) [162], «Рекомендації щодо удосконалення роботи учнівських наукових товариств» (1980) [155], «Керівництво і контроль за виховною роботою» (1982) [74].

Працюючи на посаді завідувачки кабінету виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів, Т. Дем'янюк розробляла завдання слухачам курсів підвищення кваліфікації, примірні плани виховної роботи, програми: «Завдання слухачам курсів» (1976) [160], «Рекомендації по удосконаленню розділу річного плану «Навчально-виховна робота школи»» (1977) [156], «Примірний комплексний план ідейно-політичного, трудового, морального виховання учнів 1–10 класів» (1979) [161],

«Сучасна ідеологічна боротьба і молодь: примірна програма факультативного курсу для учнів 10 класів» (1985) [171].

На посаді завідувачки кабінету Т. Дем'янюк опікувалася також роботою шкільних бібліотек, вона згуртувала навколо себе шкільних бібліотекарів, які творчо підходили до своєї справи, насичували її новим змістом і технологіями, перебували у творчому пошуку розв'язання проблем реформування змісту діяльності шкільної бібліотеки, використовували нові підходи в співпраці бібліотекаря та вчителя [382]. Саме для них учена розробила «Примірний план проведення тижня дитячої та юнацької книги» (1986) [91], «Бібліографічний покажчик з проблеми профілактики правопорушень» (1989) й ін. [152].

Цей напрям освітньої діяльності Т. Дем'янюк вважаємо базовим, позаяк саме ці двадцять років стали визначальними у формуванні Тамари Дмитрівни як організатора, методиста, керівника, дали змогу ученій набути універсального досвіду управлінця, науковця, методиста, ґрунтовно вивчити систему освіти Рівненської області, отримати ті особисті зв'язки, які пізніше стали в нагоді в процесі організації експериментально-виховної діяльності.

Аналіз зазначеного напрямку освітньої діяльності Т. Дем'янюк дає підстави для висновку, що Тамара Дмитрівна була дієвим, талановитим, грамотним педагогом, методистом та компетентним керівником-організатором.

2. Розроблення державних документів про освіту.

Важливим напрямом освітньої діяльності Т. Дем'янюк вважаємо її участь у розробленні державних документів про освіту. З утворенням суверенної української державності 24 серпня 1991 р. постало питання щодо вироблення нової освітньої політики, нових державних документів про освіту. Т. Дем'янюк працювала в складі всеукраїнських робочих груп із розробки «Концепції національного виховання» (1994), «Концепції виховання в національній системі освіти» (1997), «Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді» (2004), «Концепції виховання громадянина України» (2004), проекту Закону України «Про виховання дітей та молоді» (лист Міністерства освіти і науки України а 1/9 -15 від 15.01.2003 р.) [357].

Написання концепції є досить специфічним умінням і зумовлене її особливістю як такої. Концепцію вважають сурогатною формою теорії. Головне її призначення полягає в інтеграції певного масиву знання, у прагненні використувати його для пояснення, пошуку закономірностей [214]. Своєю чергою, педагогічна концепція – складна, цілеспрямована, динамічна система фундаментальних знань про педагогічний феномен, що повно і всебічно розкриває його сутність, зміст, особливості, а також технологію оперування ним в умовах сучасної освіти [там само].

Винятково теоретичний характер, діалектичний синтез ключових положень, зв'язок між її складовими частинами, які достатньо цілісні й автономні, структурна підпорядкованість, логіка й послідовність викладу, абстрагованість, конкретність, вимірність, контрольованість концепції вимагають від її творців не просто розуміння її специфіки, а глибокої системи знань про соціальну сферу, правові, методичні основи побудови концепції.

З утворенням незалежної України виникла необхідність комплексного розв'язання педагогічних проблем, дослідження яких неможливо без побудови й обґрунтування цілісних наукових теорій, концепцій, які систематично розкривають внутрішні характеристики досліджуваних процесів, особливості взаємодії суб'єктів освіти, засоби досягнення запланованих результатів. Зокрема, виникла потреба в створенні педагогічних концепцій як специфічного виду наукової теорії, що могли забезпечити комплексне знання про досліджуваний феномен і способи оперування ним за умов сучасної освіти.

Приміром, у Концепції національного виховання, схваленій Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 р., визначалося, що основою всієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого чинника суспільного розвитку, спрямованого на становлення людини як особистості, а національний характер виховання полягає у формуванні особистості як громадянина України незалежно від етнічної приналежності. У концепції також наголошено на суспільному характері національного виховання, який досягається залученням усього

соціального оточення молоді людини – громадськими організаціями, формальними і неформальними об'єднаннями, сім'єю, освітніми закладами, закладами культури, ЗМІ тощо [174].

Більшість концепцій написані у співавторстві, що є цілком логічним для концепції загалом. До прикладу, до освітнього документа «Концепція виховання в національній системі освіти» (1997) увійшов розділ авторства Т. Дем'янюк [357].

Результати аналізу звітів про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу Т. Дем'янюк, які зберігаються в архіві РДГУ, показує її праць, свідчать, що вчена за своє життя розробила чимало концепцій, програм, які становили й досі становлять теоретичний фундамент української системи виховання. Окрім зазначених вище, це: «Концепція виховання студентів Рівненського державного гуманітарного університету» (2002) [119]; «Концепція трудового навчання (Семидубський аграрний ліцей)» (2002) [145], «Концепція української національної школи-родини» (2002) [143]; «Концепція виховання громадянина України» (2004) [166], «Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді» (2004) [142], «Концепція трудового виховання учнів Семидубського аграрного ліцею Дубенського району Рівненської області» (2004) [205].

Долучення Т. Дем'янюк до написання проекту Закону України «Про виховання дітей та молоді» (наказ Міністерства освіти і науки України № 17 від 15.01.2003 р.) свідчить про її високий авторитет у галузі виховної діяльності в країні, адже рівненська викладачка була включена до авторського колективу із 43 відомих українських учених у галузі виховання [273]. Концептуальні засади Закону України про виховання дітей та молоді авторським колективом були вчасно оприлюднені – до 20 лютого 2003 р., а сам проект Закону – до 10 вересня 2003 р., а це 9 розділів, 36 статей, якими регулюється організація виховного процесу в усіх закладах освіти – від дошкільного до позашкільного закладу, у системі військової освіти, у спеціальних установах для

неповнолітніх, соціально-правовий захист дітей та молоді, державне управління, науково-методичне забезпечення виховного процесу й ін. [264].

Десять концепцій, один закон – такий результат залучення Т. Дем'янюк до творення державних документів про освіту незалежної України. Вважаємо, що це свідчить не лише про її професіоналізм, надзвичайно високий науковий рівень, накопичений практичний досвід, авторитет, а й уміння працювати в команді, бути частиною авторського колективу, високу ефективність роботи Т. Дем'янюк у межах творення відповідних концепцій.

3. Викладацька діяльність.

До *викладацької діяльності* Т. Дем'янюк ми відносимо той напрям освітньої діяльності ученої, що включав читання лекційних курсів «Теорія і методика виховання», «Методика виховної роботи», «Особистісно орієнтоване виховання», «Основи превентивної освіти й виховання», «Теорія і практика роботи громадських дитячих та молодіжних організацій», «Інноваційні виховні технології», «Актуальні питання, національного виховання» та ін.

Викладацька діяльність Тамари Дмитрівни на кафедрі теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету тривала понад двадцять років – з 1 вересня 1990 р. до 19 листопада 2013 р. [376]. За цей період (за підрахунками самої Тамари Дмитрівни) понад 30 тисяч здобувачів вищої освіти прослухали її лекції з теорії і методики виховання, з організації виховного процесу в школах та позашкільних закладах, інноваційної діяльності класного керівника.

Здійснивши аналіз звітів Т. Дем'янюк про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу, можемо стверджувати, що викладачка здійснювала навчальний процес з урахуванням сучасних інформаційних технологій та орієнтуючись на формування особистості студента, його професійної мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в соціокультурній сфері. В організації освітнього процесу Т. Дем'янюк керувалася «Тимчасовим положенням про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців». Систему своєї діяльності

будувала, з огляду на поняття: «кредитно-модульна система організації навчального процесу», «заліковий кредит», «модуль», «змістовий модуль». До змісту освітнього процесу вводила нові технології навчання: системно-модульну; гуманістичну освітню парадигму; пріоритетність індивідуальних і групових форм навчання; активні, інтерактивні форми навчання; мотиваційно ціннісні методи [357].

Варто зауважити, що Т. Дем'янюк була однією з перших українських викладачів, хто не тільки підтримував теорію кредитно-модульного навчання, а й здійснила апробацію цієї теорії як у практиці викладання курсів «Теорія і методика виховання», «Методика виховання», так і в роботі кафедри загалом [72]. Вона вперше розробила курс, а пізніше і навчальний посібник «Теорія виховання» (2004) [99], а також програму курсу «Методика виховання» на основі кредитно-модульного навчання [79].

У своїй викладацькій діяльності Т. Дем'янюк не лише застосовувала традиційні методи (словесні, наочні, практичні, діагностичні, методи контролю та оцінки навчальних досягнень здобувачів), але й упроваджувала у викладацьку практику відомі інноваційні технології (інтерактивні, проблемно-пошукові, інтерпретаційно-аналітичні, інформаційно-комунікаційні тощо).

Щороку Тамара Дмитрівна проводила відкриті пари – лекції, практичні, рольові ігри й ін., які обговорювалися на засіданнях кафедри, про що є відмітки у відповідних протоколах, наприклад: Т. Дем'янюк «провела відкриті заняття з тем «Теоретичні основи морального виховання» (лекція, 2 курс, протокол № 6 від 15.01.2005), «Українська національна система виховання» (лекція, 2 курс, протокол № 3 від 31.10.2006), «Зарубіжні технології розвитку і виховання особистості» (лекція, 5 курс, протокол № 4 від 16.02.2007). Проведені відкриті заняття отримали високу оцінку членів кафедри теорії і методики виховання як такі, що мають високий науково-методичний рівень, виконані відповідно до сучасних вимог особистісно-гуманного підходу у викладанні, з належним рівнем зворотного зв'язку. Особливо відзначено використання пакету візуального супроводження лекцій і практичних занять, особистого внеску

лектора – розроблено навчальний посібник «Опорні схеми з теорії і методики виховання» (Київ-Рівне. 2000. 75 с.); курси лекцій з теорії і методики виховання, основ освіти і виховання, інноваційних виховних технологій» [357].

На основі здійсненого аналізу з'ясовано, що лекції Т. Дем'янюк завжди вирізнялися змістовністю, логічністю викладу, емоційністю, елементами дискусії, оглядів сучасної педагогічної періодики, наявністю методичних порад майбутнім учителям.

Як згадують випускники педагогічного факультету, викладацькій діяльності Т. Дем'янюк були притаманні: дохідливість і зрозумілий виклад навчального матеріалу лекцій; інтелігентність як у зовнішності, так і в стилі поведінки та спілкуванні з аудиторією; співпраця зі здобувачами; оптимістичне сприйняття життя, доречні жарти й ін.

Отже, викладацька діяльність була провідним напрямом освітньої праці Тамари Дмитрівни Дем'янюк, зміст якої полягав у підготовці майбутніх учителів до здійснення виховної діяльності, а також у впровадженні нових технологій (інтерактивні, проблемно-пошукові, інтерпретаційно-аналітичні, інформаційно-комунікаційні) та авторських методів виховної роботи.

4. *Організаційний напрям* освітньої діяльності Т. Дем'янюк включає:

Завідування кафедрою теорії і методики виховання.

Тамара Дмитрівна Дем'янюк завідувала кафедрою теорії і методики виховання понад 18 років (1995–2013). Як зазначалося в підрозділі 1.2, наказом ректора професора Б. С. Колупаєва № 161-к від 01.09.2005 року кандидат педагогічних наук, доцент Т. Дем'янюк була призначена на посаду завідувачки кафедри теорії і методики виховання [379].

Кафедра теорії і методики виховання була випусковою кафедрою підготовки фахівців за галуззю знань «Педагогічна освіта» та «Музичне мистецтво». Випускники кафедри працюють учителями початкових класів, педагогами-організаторами, заступниками директорів шкіл із навчальної та виховної роботи, директорами закладів освіти.

Професорсько-викладацький склад кафедри здійснював освітній процес на педагогічному, фізико-технологічному, історико-соціологічному, психолого-природничому, музично-педагогічному, художньо-педагогічному факультетах, на факультетах іноземної, української філології, факультеті математики та інформатики.

За ініціативи Т. Дем'янюк з лютого 2000 р. кафедра стала філією кафедри превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО при Центрі превентивного виховання АПН України. Головною метою стали дослідження, упровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій та засобів виховання учнівської і студентської молоді.

Як керівник кафедри Тамара Дмитрівна приділяла багато уваги підвищенню наукового й методичного рівня викладачів, але насамперед сама намагалася бути взірцем для колег і співробітників. Учена систематично виступала з доповідями на засіданнях кафедри, на наукових і методичних семінарах.

За час керівництва Тамари Дмитрівни кафедра теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету (заснована у січні 1995 р.) стала дієвим науково-методичним центром підготовки фахівців, що відповідають вимогам соціального запиту сучасної України.

Період керівництва професора Т. Дем'янюк позначився як період великої і копіткої роботи щодо впровадження нових ідей, які пов'язані з підготовкою здобувачів освіти до здійснення виховної роботи. Так, до навчальних планів було введено низку нових дисциплін: «Теорія і методика виховання», «Методика виховної роботи», «Особистісно орієнтоване виховання» та ін. Уперше в організації освітнього процесу запроваджено підготовку студентів до здійснення виховної роботи в оздоровчих таборах. Саме за керівництва Т. Дем'янюк кафедрою упродовж багатьох років проводився табірний збір, під час якого здобувачі освіти спочатку за умов оздоровчого табору, пізніше за умов ЗВО упродовж трьох днів готувалися до роботи в таборі на цілу літню

зміну. Така форма навчання давала можливість здійснювати якісну підготовку здобувачів до практичної роботи [317].

За керівництва Т. Дем'янюк кафедра стала переможцем рейтингу в номінації «Краща кафедра» згідно з розпорядження Рівненського міськвиконкому №160 від 11 листопада 2005 року [376].

За ініціативи Т. Дем'янюк 2004 р. на кафедрі було започатковане й досі здійснюється рейтингове оцінювання науково-педагогічної діяльності викладачів [290].

Завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій.

У грудні 1999 р. наказом МОН України № 466 було створено Науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій, що функціонувала як самостійний структурний науковий підрозділ Рівненського державного гуманітарного університету. Положення про Науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій пропонуємо в Додатку Н. 1. Лабораторія стала відомим центром наукових досліджень із розробки моделей сучасних закладів освіти з унікальними системами виховної роботи.

Тамара Дмитрівна Дем'янюк розробила структуру Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, яку представлено на рис. 2.2. та організаційно-педагогічну модель діяльності Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, яку зображено на рис. 2.3.

Рис. 2.2. Структура Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ

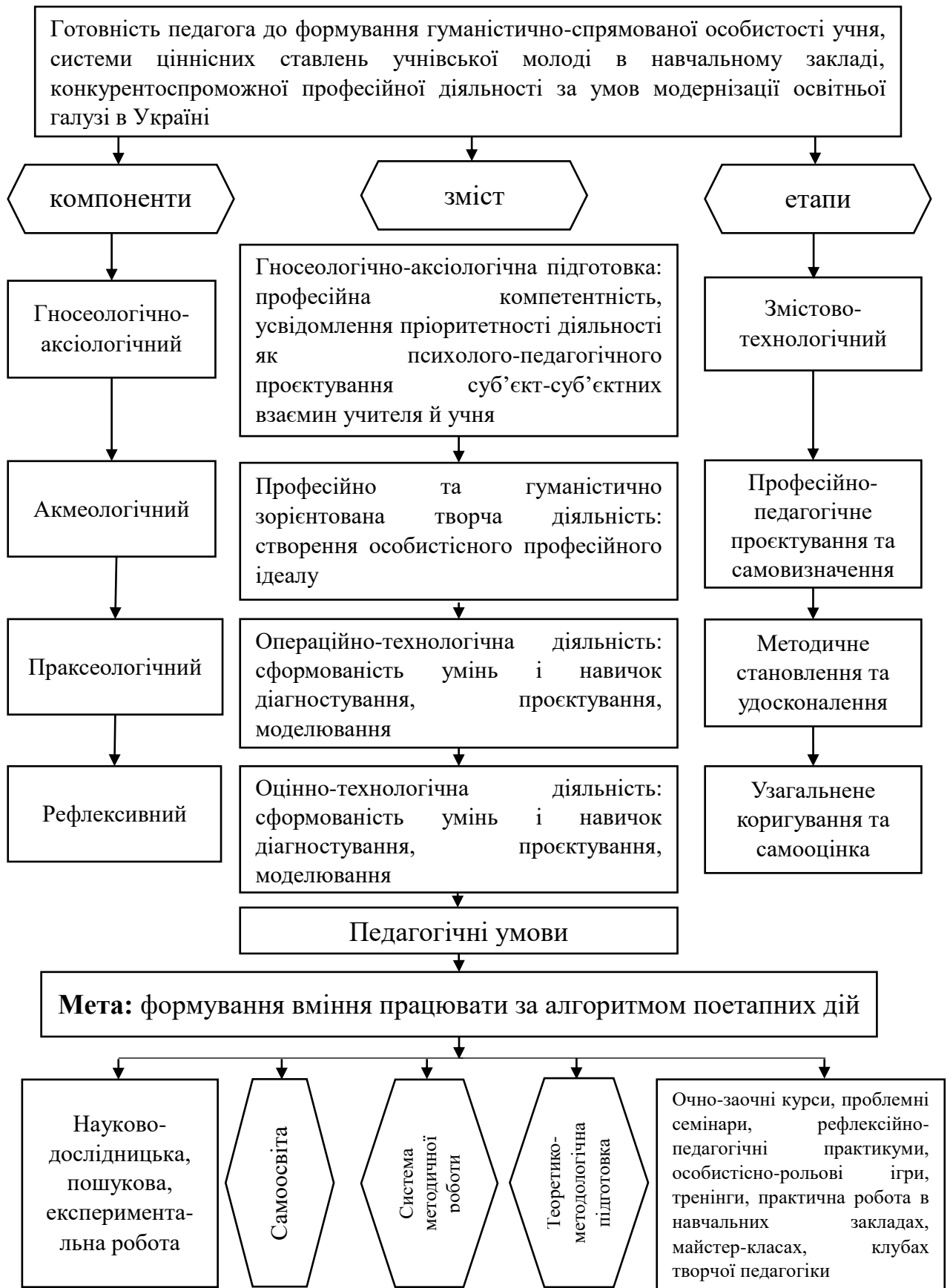

Рис. 2.3. Організаційно-педагогічна модель діяльності Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій.

Головна мета діяльності лабораторії – реалізація державної політики в галузі освіти і виховання, використання ідейного багатства українського народу, досягнень вітчизняної і світової педагогіки; упровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій та засобів виховання учнівської та студентської молоді.

Основними видами діяльності лабораторії Т. Дем'янюк визначила такі: науково-дослідна і навчально-методична; видавничо-інформаційна; наукове керівництво дипломними, магістерськими, дисертаційними дослідженнями; організація та проведення конференцій, семінарів, круглих столів.

Як керівник Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Т. Дем'янюк спільно з науковцями кафедри, педагогами області проводила ретельний аналіз практичної діяльності педагогічних колективів, кваліфіковано узагальнювала педагогічні відкриття, педагогічні винаходи, педагогічні вдосконалення. Неповторним, особливим є те, що Тамара Дмитрівна докладала багато зусиль, щоб піднести звичайну, маловідому, віддалену від обласного центру сільську школу з поліського краю на рівень найкращих закладів освіти, щоб зробити її справжньою лабораторією передової педагогічної думки. А тому в кожного керівника закладу освіти, районного (міського) управління освіти, педагога, які співпрацювали з лабораторією, з'являвся шанс займатися науковою, експериментальною діяльністю. У Додатку Н.2 пропонуємо «Програму науково-дослідної роботи на 1999–2004», укладену Т. Дем'янюк, яка є наочним підтвердженням зазначеної вище тези.

Співробітники Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій за керівництва Т. Дем'янюк здійснювали науковий, методичний супровід експериментальних закладів освіти всеукраїнського та регіонального рівнів м. Рівне та Рівненської області.

Досвід роботи Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій і її керівника неодноразово схвалювало Міністерство освіти і науки України (накази № 718 від 17.10.2002 р., № 871 від 31.12.2003 р., № 980 від

27.12.2004 р., № 51 від 26.10.2007 р., № 1025 від 10.11.2008 р., № 157 від 17.06.2010 р., № 943 від 08.08.2011 р., № 480 від 29.04. 2013 р.).

В архіві РДГУ зберігається документ, який підтверджує високий рівень здійснених співробітниками лабораторії досліджень: «Експертна оцінка дослідно-експериментальної роботи НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ в експериментальних навчальних закладах Всеукраїнського рівня Березнівського району Рівненської області», затверджена на засіданні Комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (див. Додаток П) [340].

За вагомий внесок у розвиток національної освіти заступник Міністра освіти України Б. Жебровський оголосив подяку науковому керівникові лабораторії Т. Дем'янюк та членам науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій (лист №8/11-9564 від 06.06.13 р.).

Експериментально-виховна діяльність у межах роботи лабораторії докладно проаналізована в розділі 3 дисертаційного дослідження.

Керівництво держбюджетними темами.

За керівництва Т. Дем'янюк на кафедрі виконувалося дві наукові теми, які фінансувалися з державного бюджету України, як-то:

Прикладне дослідження: *«Громадянське виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної України»* (№ держ. реєстрації 0102U005600). Термін виконання 2002–2005 рр. Виконавці: Бех І. Д., Петренко О. Б., Павелків Р. В., Черній А. Л., Кириленко С. В., Колупаєва Т. Є., Кацинська Л. Л., Безкоровайна О. В. [229]. До експериментально-виховної діяльності було залучено 7 експериментальних закладів середньої і вищої освіти (Додаток Р). Метою проєкту було: дослідити організаційні особливості та психолого-педагогічні чинники громадянського виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної і незалежної України, виявити можливості і засоби підвищення ефективності виховного процесу за умов особистісно орієнтованого виховання, реформування позакласної та позааудиторної діяльності учнів і студентів через запровадження інноваційних

технологій у сучасне громадянське виховання, з'ясувати провідні тенденції в сучасній системі виховання, визначити місце, роль громадянського виховання учнів та студентів у сучасній теорії і практиці загальноосвітньої і вищої школи, ліцеїв, гімназій.

Завданнями проєкту передбачалося: розробити та теоретично обґрунтувати організаційно-функціональну структуру процесу громадянського виховання учнівської і студентської молоді, визначити компоненти, рівні та етапи формування громадянськості дітей та юнацтва; здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої педагогічної моделі і технології громадянського виховання учнів та студентів; апробувати систему науково-методичного забезпечення процесу громадянського виховання; розробити науково-методичні рекомендації щодо впровадження результатів дослідження в практику роботи загальноосвітньої і вищої школи, гімназії, ліцеїв, ПТУ та ін.

У процесі реалізації програми дослідження визначено організаційні особливості та психолого-педагогічні чинники громадянського виховання учнівської і студентської молоді за умов суверенної і незалежної України, виявлено можливості і напрями підвищення ефективності виховного процесу за умов особистісно орієнтованого виховання, реформування позакласної та позааудиторної діяльності учнів і студентів через запровадження інноваційних технологій у сучасне громадянське виховання, з'ясовано провідні тенденції в сучасній системі виховання, визначено місце, роль громадянського виховання учнів та студентів у теорії і практиці загальноосвітньої і вищої школи, ліцеїв, гімназій.

За час виконання експериментальної діяльності розроблено й теоретично обґрунтовано організаційно-функціональну модель процесу громадянського виховання учнівської і студентської молоді, визначено компоненти, рівні та етапи формування громадянськості дітей та юнацтва; здійснено експериментальну перевірку ефективності розробленої моделі і технології громадянського виховання учнів та студентів; апробовано систему науково-методичного забезпечення процесу громадянського виховання; розроблено

науково-методичні рекомендації щодо впровадження результатів дослідження в практику роботи закладів освіти різного рівня.

За результатами експериментально-виховної діяльності укладено Концепцію громадянського виховання учнівської та студентської молоді, опубліковано серію статей, програми спецкурсів, факультативів, посібники «Діагностичне забезпечення дослідно експериментальної роботи», «Виховний процес у вищому закладі освіти», науково-методичний посібник «Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді», відеофільми [57; 101].

Фундаментальне дослідження: *«Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»* (№ держ. реєстрації 0107U000863). Термін виконання 2007–2009. Виконавці: Бех І. Д., Кириленко С. В., Поліщук С. С., Ситник Г. І., Тимощук Н. С., Мельничук Л. С., Завалевський Ю. І., Косарева Н. І., Кособуцька Г. П. [229]. Метою проєкту було: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити систему формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця, діагностики та корекції професійної діяльності вчителя.

Завданнями проєкту передбачалося: на основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити сутність поняття «конкурентоспроможність вчителя»; виявити сукупність теоретико-методичних засад, що становлять психолого-педагогічну основу для аналізу поняття професійної конкурентоспроможності в діяльності вчителя; визначити критерії і розробити показники конкурентоспроможності особистості вчителя; окреслити загальні і специфічні умови формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця на різних етапах його професіоналізації; створити освітню програму з формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця; розробити сучасні педагогічні технології формування конкурентоспроможного фахівця; розробити й обґрунтувати методику формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця і діагностики рівня розвитку професійної діяльності вчителя;

експериментально перевірити ефективність педагогічних методів і технологій формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця; розробити методичні рекомендації формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця і впровадити їх у практику роботи закладів загальної середньої освіти.

Види кінцевої продукції: освітня Програма з формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця, серія статей, вісник «Сучасні організаційні форми формування конкурентоспроможного вчителя», посібники «Технологія організації пошукової діяльності в процесі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця», «Формування конкурентоспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні: (психолого-педагогічний інструментарій дослідження проблеми)», методичний посібник «Управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця» й ін. [120; 117; 133; 132] (див. додаток С).

В архіві кафедри теорії і методики виховання зберігається оформлена заявка на участь у конкурсному відборі на державне фінансування проєкту з теми «Формування творчого потенціалу вчителя» (01. 01. 2013 – 31. 12. 2015) за керівництва Т. Дем'янюк. Виконавцями проєкту передбачалися: Бех І Д., Кириленко С. В., Кособуцька Г. П., Мельникова Н. Л., Савінова Н. С., Рогальчук О. В., Шидловська С. О. Заявка була узгоджена з проректором із наукової роботи професором Т. І. Поніманською (див. Додаток Т).

У процесі виконання проєкту передбачалося адаптувати системно-діагностичний та особистісно-діяльнісний підходи до формування творчого потенціалу сучасного вчителя: з'ясувати педагогічні можливості інноваційної діяльності вчителя за умов входження України у Європейський освітній простір; використовуючи психофізичний, когнітивний, комунікативний, креативний, мотиваційний, рефлексивний компоненти, сформувати творчу особистість вчителя: розробити систему контролю і самоконтролю освіти і самоосвіти, розвитку та саморозвитку, критерії та показники сформованості творчого вчителя: побудувати інноваційну модель становлення творчого потенціалу вчителя.

Мета проєкту: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити інноваційну модель становлення творчого потенціалу сучасного вчителя; розробити відповідний комплекс діагностичного забезпечення дослідницько-експериментальної роботи та провести моніторингове дослідження проблеми.

Завдання: провести теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури за визначеною темою дослідження; розробити критерії і показники формування творчого потенціалу сучасного вчителя; визначити основні бар'єри розвитку творчого потенціалу педагога; виявити соціально-педагогічні умови формування творчого потенціалу вчителя; розробити освітню програму формування творчого вчителя; розробити та експериментально перевірити ефективність педагогічної технології формування і розвитку творчого потенціалу вчителя; розробити методичні рекомендації з формування творчого потенціалу вчителя та їх упровадження в практику закладів освіти.

Тема була заявлена як фундаментальна, на друкованих листах є робочі правки Тамари Дмитрівни, аналіз яких дає змогу представити творчу лабораторію ученої. Однак за станом здоров'я Т. Дем'янюк проєкт на конкурс в МОН України представлений не був.

Таким чином, аналіз цього напрямку освітньої діяльності вченої дає змогу зробити висновок про високий науковий рівень Т. Дем'янюк, її здатність до науково-дослідної роботи й організаторські вміння, різновекторність наукових зацікавлень.

Співпраця з освітніми інституціями різного рівня.

Колектив кафедри теорії і методики виховання і сама завідувачка Т. Дем'янюк співпрацювали з Міністерством освіти і науки України, Науково-методичним центром середньої освіти МОН України, Інститутом проблем виховання НАПН України, Науково-методичним центром превентивного виховання Академії педагогічних наук України, Фондом християнської культури та освіти «Добро» в галузі підтримки освіти, соціалізації особистості і

духовного відродження України, Рівненським обласним управлінням освіти РОДА, Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, районними відділами освіти, закладами загальної середньої освіти, позашкільної освіти й ін.

У книзі «Працюємо на розбудову української національної системи виховання (кафедра теорії і методики виховання)» (2005) Т. Дем'янюк співпрацю з різними соціальними інститутами представила у вигляді таких структурно-логічних схем (рис. 2.4., рис. 2.5.) [263, с. 21-22].

Рис. 2.4. Спільна робота кафедри з різними соціальними інститутами [263, с. 21].

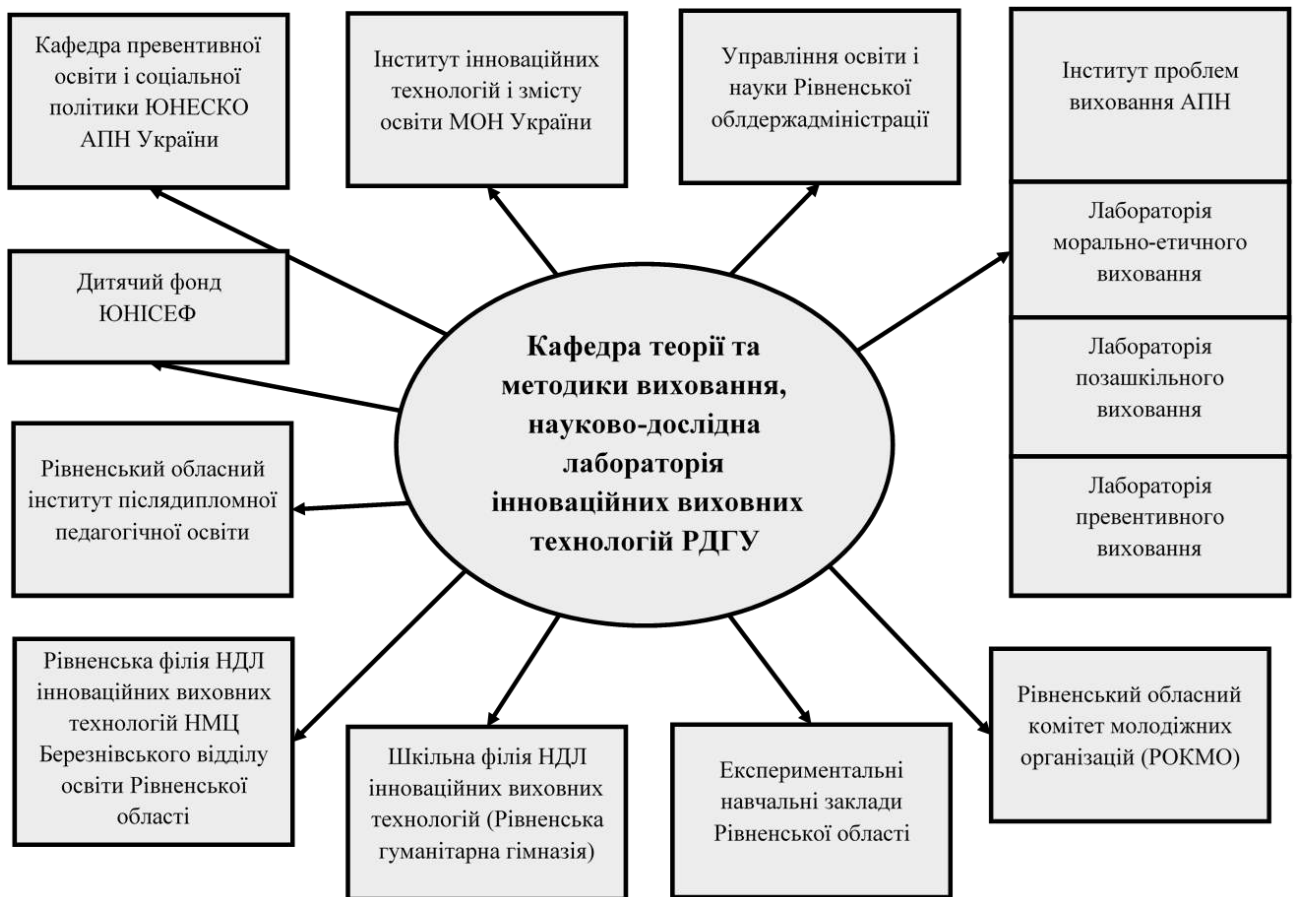

Рис. 2.5. Наукові, міжнародні та соціокультурні зв'язки кафедри теорії і методики виховання та Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету [263, с. 22].

Упродовж своєї освітньої діяльності Т. Дем'янюк була членом двох комісій Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України: Комісії з проблем виховання учнівської молоді й Комісії з інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.

Як зазначила начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України кандидат педагогічних наук С. Кириленко, Т. Дем'янюк постійно включали до складу різних робочих груп зі створення державних документів про освіту, між Інститутом і кафедрою була налагоджена тісна співпраця [29].

Академік, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, директор Інституту проблем виховання НАПН України, голова Комісії з інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України Іван Дмитрович Бех стверджує, що співпраця із завідувачкою кафедри теорії і методики виховання РДГУ Тамарою Дмитрівною Дем'янюк упродовж понад двох десятиріч була надзвичайно продуктивною, позаяк дала поштовх для розвитку сучасної науки виховання в Україні. За його переконанням, «здійснюючи на теренах Рівненської області «широкомасштабний експеримент» з виховання в рамках Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, переймалась Тамара Дмитрівна Дем'янюк проблемами створення інноваційної освітньої практики та підготовки вчителя до інноваційної діяльності. Поєднання науки і практики у творчій науковій спадщині Тамари Дмитрівни Дем'янюк відбувалося за рахунок педагогічних та освітніх інновацій із наукового обґрунтування використання педагогіки народознавства в організації діяльності учнів, концептуальних засад громадянського та духовно-морального виховання учнівської молоді, інноваційних технологій превентивного та трудового виховання учнів, а також соціально-педагогічних механізмів і загальнопедагогічних чинників становлення особистості учня, студента та формування інноваційного конкурентоздатного педагога» [232].

Спільно із зазначеними інституціями колективом кафедри теорії і методики виховання РДГУ за керівництва Т. Дем'янюк було проведено понад 60 різноманітних заходів наукового, методичного, практико-орієнтованого характеру.

Така різновекторна співпраця дала можливість колективам кафедри теорії і методики виховання й Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій успішно реалізовувати поставлені завдання й досягати окреслених цілей.

Організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів різного рівня.

Здійснений аналіз звітів кафедри теорії і методики виховання, звітів про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу Т. Дем'янюк уможливив узагальнити інформацію про організацію та проведення науково-практичних конференцій. Так, визначено, що за керівництва Т. Дем'янюк було проведено: 6 Міжнародних науково-теоретичних, науково-практичних конференцій, семінарів; 28 Всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, інформація про які узагальнена за роками і представлена нами в Додатку У. Т. Дем'янюк стала ініціатором проведення понад 90 регіональних, обласних конференцій, семінарів, круглих столів, програми яких зберігаються на кафедрі теорії і методики виховання РДГУ. Аналіз тематики всіх проведених наукових заходів підтверджує не лише різновекторність освітньої й експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк, але і її надзвичайну працьовитість, організаторські, комунікативні здібності, лідерські якості.

5. Експериментально-виховна діяльність.

Професор Т. Дем'янюк, прекрасно знаючи особливості системи освіти Рівненської області, своїх колег-педагогів, керівників закладів освіти, створила потужну базу для експериментально-виховної роботи та практичної апробації інноваційних виховних технологій. Вона не обмежила добір експериментальних закладів для дослідницької роботи лише межами обласного центру, але визначила і районні, а головне – сільські заклади освіти.

За керівництва вченої відбувався науковий пошук засобів розв'язання фундаментальних проблем громадянського виховання учнівської і студентської молоді, розроблялися освітні технології виховання та програмно-методичне забезпечення підготовки педагогічних кадрів до здійснення виховного процесу в закладі освіти, велася апробація та впровадження результатів наукових досліджень із проблеми інноваційних технологій у практику роботи закладів освіти різних типів і рівнів акредитації.

Географія експериментально-виховних досліджень за керівництва Т. Дем'янюк надзвичайно широка: 19 всеукраїнського рівня та 47 регіонального рівня.

Ґрунтовний аналіз експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк здійснено в третьому розділі нашого дослідження.

6. Науково-методична діяльність.

До цього напрямку освітньої діяльності Т. Дем'янюк відносимо всі види навчально-методичної літератури, які відповідають стратегії і місії підготовки майбутнього учителя в закладі вищої освіти, зокрема посібники, рекомендації, програми, словники, практикуми, що були укладені ученою.

Т. Дем'янюк відома в Україні як авторка понад 40 науково-методичних, навчальних, навчально-методичних, методичних посібників, 6 методичних рекомендацій, 18 програм, одного словника, 3 практикумів та ін. [304].

Зауважимо, що *навчальний посібник* – це навчальне видання, яке доповнює або частково замінює підручник у викладі навчального матеріалу з певного предмета, курсу, дисципліни або окремого його підрозділу; допоміжний засіб навчання, основним призначенням якого є сприяння в практичній діяльності або в оволодінні навчальною дисципліною, ефективній організації самостійної освітньої діяльності, здійсненні самоконтролю набутих знань [228].

У бібліографії праць Т. Дем'янюк віднайдено 5 навчальних посібників [140; 163; 78; 85; 50].

Зокрема, структурно-тематичні схеми з теорії і методики виховання, укладені Т. Дем'янюк, «допомагають і досвідченим педагогам глибоко аналізувати складний теоретичний матеріал багатьох навчально-методичних посібників і поряд із самосійним опрацюванням рекомендованої літератури сприяють оволодінню педагогічною майстерністю, мистецтвом навчання і виховання національно свідомих і високоосвічених громадян України» [85, с.4]. Приміром, Схема 17 відображає структурно-логічну модель виховного процесу як цілісно спроектовану Т. Дем'янюк систему наукових і педагогічних поглядів

на проблему виховання – процес становлення Людини та Громадянина Української держави (Додаток Ф).

Різновидом навчального посібника є *навчально-методичний посібник* – навчальне видання з методики викладання навчальної дисципліни, яке, окрім викладу навчального матеріалу, містить методичні вказівки і рекомендації щодо викладання дисципліни або організації самостійної роботи здобувачів освіти, розвитку і виховання особистості [там само].

Т. Дем'янюк уклала 18 навчально-методичних посібників, тематика яких досить широка, вони призначені як для використання в навчальному процесі, так і для здійсненні виховної роботи у різних закладах освіти [104; 141; 154; 101; 146; 159; 86; 108; 109; 114; 159; 111; 131; 113; 137; 149; 70; 97]; 12 науково-методичних посібників [126; 151; 164; 101; 318; 134; 68; 69; 102; 65; 148; 73]; 6 методичних посібників [112; 132; 135; 144; 138; 172]. Запропоноване авторкою подання теоретичного і практичного матеріалу «...сприяє ґрунтовнішому засвоєнню знань з кожної теми, наповненню їх науковим і практичним змістом, конкретизації педагогічних термінів, понять; забезпечує розвиток у студентів логічних і алгоритмічних форм мислення. Майбутній педагог отримує вичерпні відповіді з визначених проблем та знаходить прикладне застосування систематизованих положень у навчально-виховному процесі» [99].

Програма (освітня, виховна) – нормативний чи навчальний документ закладу освіти, що визначає зміст і обсяг навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та обсяг навчального матеріалу, визначає форми контролю або ж зміст, обсяг і вимоги до організації процесу розвитку і виховання особистості відповідно до вимог державних документів.

Тамара Дмитрівна Дем'янюк уклала 16 програм як навчальних (Сучасна ідеологічна боротьба і молодь: примірна програма факультативного курсу для учнів 10 класів, 1985; Теорія і практика роботи дитячих громадських організацій, 1994; Програми вищих педагогічних закладів освіти: теорія і методика виховання в сучасній школі, 1999; Інноваційні виховні технології, 2002; Методика виховання, 2004; Тематика та прикладні програми курсових,

бакалаврських, дипломних та магістерських робіт з теорії і методики виховання, 2008), так і виховних (Орієнтовна регіональна програма національного виховання учнівської молоді, 1994; Самовиховання особистості, 2000, 2001; Цільова творча програма превентивного виховання школярів, 2001; Програми тренінгів щодо формування навичок здорового способу життя у дітей і підлітків (за проектом «Діалог»), 2002; Цільова творча програма превентивного виховання школярів, 2002, 2004; Положення та програма діяльності шкільного Центру «Інтелектуал», 2007; Освітня програма підготовки конкурентоспроможного вчителя, 2008; Освітня програма вчителя до здійснення інноваційної діяльності, 2008) [44].

Одним із видів навчально-методичного посібника є *методичні рекомендації*, які допомагають якнайкраще орієнтуватися в певній дисципліні, роз'яснюють методику навчальної роботи, містять поради щодо виконання різноманітних завдань. Методичні рекомендації адресовані вчителям і викладачам, містять інформацію про особливості викладання та ведення роботи зі здобувачами освіти, допомагають в організації самостійної роботи та сприяють ефективному засвоєнню матеріалу (напр.: до виконання лабораторних робіт (практикумів), курсових проєктів (робіт), до кваліфікаційної (дипломної) роботи, до проведення практики і т. ін.) [228]. Зазвичай методичні рекомендації мають високий науково-методичний рівень, містять покликання на велику кількість джерел. У педагогічній спадщині Т. Дем'янюк нами виокремлено шість таких видань [156; 94; 162; 155; 80; 110].

Ще одним різновидом навчальних посібників є *практикум* – він являє собою сукупність практичних завдань і (або) вправ із певної навчальної дисципліни, які сприяють засвоєнню набутих знань, умінь і навичок [228]. Авторству Тамари Дмитрівни належать три практикуми – навчальні видання практичних завдань і вправ з методики виховної роботи [90], теорії національного виховання [77], теорії і методики виховання [157].

До цієї групи ми віднесли й *словники* – довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слова, словосполучення, фрази, терміни, поняття,

знаки, імена тощо), доповнених відповідними довідковими даними. Тамара Дмитрівна Дем'янюк уклала «Короткий словник термінів позашкільної педагогіки» (2000) [76].

Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що науково-методична діяльність ученої була різновекторною, плідною і забезпечувала основні потреби освітнього процесу того чи іншого періоду.

7. Підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів.

Цей напрям освітньої діяльності Т. Дем'янюк охоплює підготовку педагогічних і науково-педагогічних кадрів.

У процесі дослідження з'ясовано, що в роботі зі здобувачами освіти Т. Дем'янюк сприяла залученню талановитої молоді до науки, продовжувала з ними працювати, здійснюючи безпосереднє керівництво й опіку в науковому становленні та зростанні; у роботі зі студентами – авторами дипломних робіт – їй був притаманний демократичний стиль, особистісне включення в долю здобувача освіти. Т. Дем'янюк у межах викладацької діяльності керувала написанням курсових, дипломних та магістерських робіт: понад 150 здобувачів вищої освіти за її високопрофесійного керівництва написали та успішно захистили дипломні та магістерські роботи. Викладачка дуже відповідально ставилася до керівництва кваліфікаційними роботами здобувачів освіти, фіксувала практично кожну з цих робіт.

Приміром, у звіті про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу Т. Дем'янюк за 1993–1998 рр. ми віднайшли таку інформацію: «... захищені на «відмінно» дипломні роботи зокрема: «Патріотичне виховання учнів молодшого шкільного віку» (Лясковець Ж., факультет ПМПН, 1993); «Формування культури міжнаціонального спілкування» (Яков'юк Т., факультет ПМПН, 1994); «Організація родинного виховання на засадах народної педагогіки» (Король О., факультет ПМПН, 1995); «Використання народної деонтології у створенні української національної системи виховання» (Лескова Т., факультет ПМПН, 1995); «Формування національної свідомості учнів молодшого шкільного віку» (Лісовець С.О., факультет ПМПН, 1997) [375].

Результативною була її робота з аспірантами: за її керівництва захищено чотири дисертації (Т. Колесіна, Н. Тимошук, Т. Гавлітіна, О. Лисенко), що стосуються проблеми організації особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи, національно-патріотичного виховання підлітків за умов закладу позашкільної освіти.

Діяльність Т. Дем'янюк як наукового керівника схарактеризуємо докладно в наступному підрозділі.

Таким чином, нами визначено й схарактеризовано основні напрями освітньої діяльності Т. Дем'янюк: завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів; розроблення державних документів про освіту; викладацька діяльність; організаційний напрям (завідування кафедрою теорії і методики виховання; завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій; керівництво держбюджетними темами; співпраця з освітніми інституціями різного рівня; організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів різного рівня); експериментально-виховна діяльність; науково-методична діяльність; підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів. Доведено, що кожен із напрямів освітньої діяльності Т. Дем'янюк збагатила новими ідеями.

2.2 Наукова діяльність і наукова школа Тамари Дмитрівни Дем'янюк

Одним із напрямів освітньої діяльності Т. Дем'янюк, як зазначалося у попередньому підрозділі, є наукова діяльність як інтелектуальна творча активність педагогині, спрямована на здійснення наукових досліджень, здобуття та подальше використання нових наукових знань, підготовку науковців, формування власної наукової школи й ін.

Поняттям «наукова діяльність», згідно із Законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015), маркуємо «інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування,

основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» [270].

Наукова діяльність Т. Дем'янюк розпочалася фактично із захисту кандидатської дисертації «Ідейно-політичне виховання старшокласників сільської школи» (1990), у якій предметом дослідження був процес ідейно-політичного виховання старшокласників у позаурочний час у сільській школі. Необхідно зазначити, що базою дослідження стали сільські школи п'яти областей Української РСР, дослідженням було охоплено понад 1200 старшокласників, понад 300 педагогів. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 17 років (1971–1987 рр.).

Попри винятково ідеологічний характер роботи, традиційне для того часу цитування класиків марксизму-ленінізму, виокремлені Тамарою Дмитрівною педагогічні умови (ідейно-теоретична й методична підготовка педагогічних кадрів, покликаних здійснювати ідеологічну роботу з-поміж учнів; формування в школярів різносторонніх і міцних політичних знань, умінь і навичок у їхньому практичному застосуванні; самостійність старшокласників у визначенні й доборі форм і видів суспільно-політичної діяльності, залучення їх у соціально-економічне й політичне життя села, колгоспу, радгоспу, школи в тісному контакті з батьками, педагогами, громадськістю) у їх педагогічному вимірі є доволі ефективними і базуються радше на вікових особливостях старшокласників, на загальних принципах побудови виховної роботи, аніж на радянській партійній ідеології.

На нашу думку, важливим у дисертації Т. Дем'янюк є й те, що авторкою виявлені причини суспільно-політичної пасивності частини сільських школярів та окреслені напрями її подолання, що актуальні й досі.

Вважаємо, що лонгітюдний характер дослідження, його масштабність і наукова валідність роблять його не тільки цінним джерелом із вивчення педагогіки, теорії і методики виховання минулого сторіччя, а й корисним у сенсі розуміння технології організації і здійснення експериментального дослідження з виховання.

Науковий доробок ученої відзначається глибиною осягнення сутності досліджуваних проблем, новизною, актуальністю та прогресивністю думки. Зазначене вище дає змогу стверджувати, що Т. Дем'янюк була знаковим, високоосвіченим, професійним, інноваційним, креативним, високоморальним науковцем і педагогом. Її науково-педагогічна діяльність, ідеї і погляди не втратили свого значення й донині.

Наукова діяльність Т. Дем'янюк як викладача ЗВО проводилася задля інтеграції наукової, освітньої й виробничої діяльності в системі вищої освіти і охоплює наукові праці, рецензії, статті, монографії, які розкривають систему ідей, поглядів, переконань педагога, зокрема щодо теорії і методики виховання, управлінської практики, підготовки наукових кадрів та ін.

Як кандидат педагогічних наук, доцент, професор Тамара Дмитрівна надала велику кількість відгуків на автореферати дисертацій, рецензій на монографії, підручники та посібники.

Зауважмо, що Т. Дем'янюк здійснювала офіційне опонування дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук в Інституті проблем виховання НАПН України (В. І. Страшний. Виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу (2004), Л. М. Рондяк. Організаційно-методичні умови превентивного виховання учнів початкових класів (2009)) і у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (Н. В. Яременко. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої ігрової діяльності учнів основної школи (2006), Ю. О. Бардашевська. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників (2007)).

Як було зазначено в попередньому підрозділі, за керівництва Т. Дем'янюк були захищено чотири кандидатські дисертації з проблем виховання. З огляду на визначення феномена «наукова школа», можемо вважати, що Тамара Дмитрівна Дем'янюк була фундатором власної наукової школи.

Феномен «наукова школа» досліджували у своїх працях А. Бойко, С. Гончаренко, Н. Дем'яненко, Г. Добров, Т. Кочубей, Ю. Храмов,

М. Ярошевський та ін., які розкрили багатогранність цього поняття. Зокрема, радянський методолог науки українського походження М. Ярошевський охарактеризував наукову школу як «посвячення в науку, засвоєння її концептуального й методичного апарату, ціннісних орієнтацій і категоріального ряду» [324]. Український вчений Ю. Храмов слушно вважає, що «наукова школа – це співтовариство вчених різних статусів, компетенції і спеціалізації, що координують під керівництвом лідера свою дослідницьку діяльність, роблять внесок у реалізацію і розвиток дослідницької програми, і здатних активно уявляти мету й результати програми» [311].

Під науковою школою український дослідник Г. Добров розуміє не просто колектив дослідників на чолі з науковим лідером, а творчу спільноту вчених різних поколінь, об'єднаних спільністю принципів підходу до вирішення тієї чи іншої проблеми, ідей та типу мислення, стилю роботи, широким поглядом на розвиток досліджень в конкретному науковому напрямі, що лежать в основі роботи, оригінальною стрижневою ідеєю, доказ якої є стимулом для розвитку досліджень і чинником, що об'єднує виконавців, незважаючи на відмінність їхніх характерів й уявлень [180, с. 149].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка дається таке визначення поняття «наукова школа»: «напряму у науці, побудований на основі принципів та спільних поглядів» [36, с. 364].

Українська педагогиня Н. Дем'яненко, обґрунтовуючи феномен «наукова школа», окреслює його як неформальний науковий колектив, який працює за керівництва визнаного лідера-науковця. Підставою для ідентифікації наукової школи є наявність як мінімум одного покоління учнів. Учена розкриває особливості функцій наукової школи, основних напрямів підготовки науковців, застосування педагогічних технологій, організаційно-педагогічних форм професійної підготовки фахівців та критерії наукової продуктивності школи [43].

Своєю чергою, за А. Бойко, наукова педагогічна школа – це неформальне, самоорганізоване дослідницьке об'єднання навколо певної наукової

проблематики, члени якого цілеспрямовано взаємодіють у науковій і навчальній роботі за керівництва визнаного лідера-вченого, продукують нові ідеї, займаються підготовкою науково-педагогічних кадрів для вищої школи. Дослідниця наголошує, що наукова школа з будь-якої галузі знань завжди є педагогічним феноменом, оскільки в її основі наукова і навчальна взаємодія, у процесі якої відбувається сприйняття і присвоєння, виникнення і перевірка нових знань, ідей, теорій, а також їх упровадження в практику. А. Бойко висвітлює ядро, функції, специфіку, чинники успіху діяльності й керівництва науковою педагогічною школою; змальовує основні якості очільника школи (наукові, організаторські, моральні і комунікативні), а також пропонує основні критерійні ознаки діяльності наукової педагогічної школи [25].

Погоджуємося з твердженням дослідниці Т. Кочубей про те, що наукова школа є «творчим партнерством студентів, аспірантів, докторантів, науковців та практиків різних поколінь, об'єднаних науковими поглядами на розв'язання актуальних проблем освіти в Україні, схожих стилем наукової роботи і, головне, оригінальними ідеями керівника, натхненника і наставника» [217, с. 6].

Зважаючи на зазначене вище, можемо зробити висновок, що більшість дослідників визначають наукову школу як науково-освітній інститут, дослідницький колектив, науковий напрям тощо. Узагальнюючи, виокремлюємо такі ознаки наукової школи: наявність керівника – лідера, визнаного науковою спільнотою вченого; розробка прогресивної або інноваційної наукової ідеї; дослідження в одній галузі науки лідера й учнів; традиція наступності; оригінальність наукових пошуків і характерний стиль роботи наукового колективу; наукова значущість розробок наукової школи; підготовка наукових кадрів та ін.

Відтак, аналізуючи діяльність наукової педагогічної школи професора Т. Дем'янюк та базуючись на класифікації наукових шкіл М. Ярошевського [324, с. 83], можемо стверджувати, що за типом наукової діяльності її школа є науково-дослідною; за типом наукової ідеї, яка досліджується, – експериментальною; за функціональним призначенням знань – прикладною; за

рівнем локалізації – всеукраїнською. Наукова школа Т. Дем'янюк розробляла зміст і напрями національного виховання, проблеми діяльності сільської школи, а також проблему психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного вчителя.

Схарактеризуємо наукові дослідження здобувачів Т. Дем'янюк.

1998 р. у спеціалізованій вченій раді Д 01.32.02 в Інституті педагогіки АПН України зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки була захищена дисертаційна робота Т. Є. Колесіною «Особливості виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці» [212]. Обґрунтовуючи актуальність дослідження, здобувачка стверджувала, що в останні роки значно зросло число відхилень у поведінці неповнолітніх, що характеризується низкою ознак: по-перше, збільшенням чисельності дітей, у яких спостерігається порушення норм поведінки; по-друге, зростанням соціальної небезпеки відхилень у поведінці; по-третє, омолодженням цих порушень. Тому предметом дослідження авторка вибрала зміст, форми і методи виховної роботи з дітьми, схильними до негативних проявів у поведінці, а мету роботи визначила так: виявити умови і причини негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку; науково обґрунтувати і практично перевірити систему діагностико-корекційної роботи з дітьми.

Наукова новизна дослідження Т. Колесіною полягає в доведенні складності і багатогранності негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку; виявленні і типізації рис особистості дітей з відхиленнями у поведінці та рис особистості батьків, які негативно впливають на атмосферу в сім'ї та є причиною відхилень. Теоретична значущість виконаної роботи полягає в розробці діагностичних критеріїв, систематизації та класифікації відхилень у поведінці; визначенні сутності поняття «негативні прояви у поведінці»; доведенні ієрархії чинників, які зумовлюють природу негативних проявів у поведінці дітей [212]. Практична значущість дисертації – в обґрунтуванні засобів і напрямів розв'язання проблеми корекції негативних проявів у поведінці дітей. Висновки, рекомендації дослідження та обґрунтовані в ньому

положення сприяють профілактиці відхилень у поведінці дітей, можуть бути використані в роботі з дітьми, вихователями і батьками в дитячих дошкільних закладах, у процесі розроблення різних тематичних курсів та семінарів для студентів і слухачів у системі післядипломної освіти, підготовки посібників для вихователів, батьків та працівників психологічних служб [212].

У травні 2005 р. у спеціалізованій вченій раді К 26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України була захищена дисертація Н. С. Тимощук (Савінової) «Соціально-педагогічні умови особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи» зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання [305]. У роботі здобувачкою обґрунтовано, що реформування освіти в Україні вимагає пошуку засобів якісного вдосконалення виховання учнівської молоді, а розв'язання цього завдання неможливе без переосмислення традиційної теорії і практики виховного процесу, ґрунтовного дослідження вітчизняних та зарубіжних педагогічних традицій, аналізу сучасних досягнень психолого-педагогічної науки. Мета роботи – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови підвищення ефективності особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи, серед яких оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання старшокласників; упровадження активних форм практичної реалізації виховних інваріантів [305]. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що авторкою визначено та теоретично обґрунтовано соціально-педагогічні умови підвищення ефективності особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи; уперше обґрунтовано й розроблено структурно-логічну модель та організаційно-функціональну структуру процесу особистісно орієнтованого виховання старшокласників у позакласній роботі; цільову творчу програму становлення особистості старшокласника; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність технології особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи, що включає активні форми практичної реалізації

виховних інваріантів; визначено критерії та схарактеризовано модель вихованості особистості старшокласника за умов особистісно орієнтованого виховання в загальноосвітньому навчальному закладі [305].

Здобувачка Н. Тимошук за керівництва Т. Дем'янюк здійснила теоретичний аналіз процесу особистісно орієнтованого виховання; конкретизувала й уточнила сутність понять «особистісно орієнтований підхід», «особистісно орієнтоване виховання», «особистісно орієнтована виховна технологія»; обґрунтувала критерії, показники та рівні вихованості старшокласника за умов особистісно орієнтованого виховання. Практична значущість дослідження полягає в апробації методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи; упровадженні його теоретично обґрунтованої системи та технології в широку практику загальноосвітніх навчальних закладів; розробці тематичних планів та програм спецкурсів «Я пізнаю себе», «Я – ХІД (хочу і дію)», «Створи себе сам» «Я – особистість» для педагогічних працівників усіх типів закладів освіти, районних та міських навчально-методичних центрів, методичних кабінетів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, здобувачів вищої педагогічної освіти [305].

Нині Савінова Наталія Степанівна – директорка Птицької ЗОШ І-ІІ ступенів Дубенської районної ради, кандидат педагогічних наук, доцент, активна учасниця дослідно-експериментальної роботи РОППО.

У квітні 2007 р. у спеціалізованій вченій раді К.26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України було захищено дисертацію Т. М. Гавлітіною «Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу» зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання [32]. Дисертантка довела, що реформування позашкільної освіти вимагає пошуку нових напрямів удосконалення національно-патріотичного виховання підлітків. Успішне його здійснення неможливе без переосмислення традиційних теоретико-методичних засад діяльності закладу позашкільної освіти, ґрунтовного дослідження засобів та методів національно-патріотичного

виховання підлітків. Об'єкт дослідження обрано процес національно-патріотичного виховання підлітків у системі позашкільної освіти; предметом дослідження – організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у закладі позашкільної освіти. Мета дослідження полягала у визначенні, науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічної моделі національно-патріотичного виховання підлітків у закладі позашкільної освіти [32].

Незаперечною є наукова новизна дослідження Т. Гавлітіної: нею вперше обґрунтовано концептуальні підходи до національно-патріотичного виховання підлітків у закладі позашкільної освіти, що знайшло відображення у програмному забезпеченні його діяльності; уточнено сутність поняття «національно-патріотичне виховання» у контексті діяльності закладу позашкільної освіти; розроблено організаційно-педагогічну модель національно-патріотичного виховання підлітків та перевірено умови її реалізації; схарактеризовано форми і методи інноваційної діяльності закладу позашкільної освіти, що сприяють удосконаленню процесу національно-патріотичного виховання підлітків; визначено систему сутнісних характеристик національно-патріотичної вихованості підлітків у закладі позашкільної освіти, що в сукупності характеризує їхню ціннісно-орієнтаційну діяльність; подальшого розвитку набули положення щодо впровадження нового змісту, активних форм, методів національно-патріотичного виховання підлітків та вдосконалення управління цим процесом у закладі позашкільної освіти [32]. Практична значущість дослідження полягає в розробці та застосуванні положень, висновків, рекомендацій щодо вдосконалення процесу національно-патріотичного виховання підлітків за умов закладу позашкільної освіти, їх узагальненні в комплексній програмі національно-патріотичного виховання; запровадженні інновацій у закладах позашкільної освіти, що знайшло своє відображення у введенні варіативного складника навчально-тематичних планів освітньо-виховних структур, розробці етапів навчального заняття та наскрізного курсу «Вітчизнознавство», створенні культурно-дозвіллевих

центрів та центрів національного відродження; удосконаленні управління виховним процесом у закладі позашкільної освіти на основі функціонально-організаційного структурування цього процесу; активному залученні підлітків до засвоєння історико-культурного досвіду українського народу [32].

Нині Т. Гавлітіна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри філософії, економіки та менеджменту освіти РОВППО, донедавна проректор із науково-педагогічної роботи (2006–2021), науковий керівник науково-дослідної лабораторії виховних технологій, яка працює над темою «Комплексне дослідження системи виховання в українській школі в умовах входження в європейський освітній простір».

У липні 2008 р. у спеціалізованій вченій раді К.26.454.01 в Інституті проблем виховання АПН України зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання захищено дисертацію О. М. Лисенко «Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка у позаурочний час» [224].

У роботі на основі вивчення та аналізу стану розробленості проблеми у теорії та практиці доведено, що успішне виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка забезпечується впровадженням особистісно орієнтованої концепції, яка передбачає гуманізацію спілкування вихованців, участь учнів у ціннісно-орієнтаційній діяльності, у процесі якої в підлітків формуються стійкі ціннісні якості громадянина-гуманіста: вони вміють співвиміряти себе з іншою людиною, поважати її гідність, активно протистояти негуманному ставленню до оточення [224]. Здобувачка за наукового керівництва Т. Дем'янюк уперше визначила і науково обґрунтувала напрями виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час; розробила й обґрунтувала схему гуманістичної спрямованості особистості та функціонально-прогностичну модель і структуру організації процесу виховання такої особистості в позаурочний час; визначила зміст ціннісно-орієнтаційної діяльності; розробила науково-методичне забезпечення підготовки класних керівників до здійснення гуманістичного виховання підлітків у позаурочний час [224]. Наукова новизна і теоретичне значення дослідження О. Лисенко

полягають у тому, що в ньому обґрунтовано функціонально-прогностичну модель виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка, яка транслює соціокультурний досвід та продукує систему гуманних зв'язків і взаємин особистості; розроблено методику діагностування проявів та рівнів гуманістичної спрямованості підлітків за критеріями: ставлення до інших людей, до себе, до ціннісно-орієнтаційної діяльності, до практичної діяльності; уточнено поняття «гуманістична спрямованість особистості» та «гуманістично спрямована особистість», розкрито їх сутність та особливості за сучасних умов; розроблено структуру гуманістичної спрямованості особистості, її ознак та проявів [224]. Практичне значення здобутих у ході проведення дослідження результатів полягає в узагальненні практичного досвіду закладів загальної середньої освіти з виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час; у розробці й апробації функціонально-прогностичної моделі процесу виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка; у розробці програмно-методичних матеріалів (програма «Самовиховання особистості», програма курсової перепідготовки класних керівників до здійснення процесу виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка) [224].

Нині Оксана Миколаївна Лисенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри якості, стандартизації та управління проєктами Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

До наукової школи Т. Дем'янюк як її учні відносять себе також Р. Л. Сойчук, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету; Т. С. Ціпан, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету; Н. П. Гавриш, завідувачка кабінету виховної роботи, позашкільної освіти, захисту прав дитини, дисциплін художньо-естетичного циклу та фізичного виховання (2001–2017) Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; Г. Ф. Вознюк, начальник відділу освіти Дубенської райдержадміністрації; Л. С. Мельничук, завідувачка

комунальної науково-методичної установи «Березнівський районний методичний кабінет» Березнівської районної ради; З. В. Макарчук, директор, В. Г. Ординська, заступник директора з наукової роботи Рівненської гуманітарної гімназії Рівненської міської ради; С. Є. Дуляницька, директор Володимирецької ЗОШ I-III ступенів № 1 Володимирецького району; Л. Й. Даниш, директор, О. В. Рогальчук, заступник директора з виховної роботи Корецького НВК «Школа I-II ступеня-лицей» й ін.

Таким чином, наукова школа є ефективною моделлю освіти, яка транслює, окрім власне наукового змісту, культурні норми і цінності від старшого покоління до молодшого. А підготовка молодих науковців у наукових школах є ефективною педагогічною технологією, яка відповідає сучасним вимогам розбудови української науки. Наукова школа є тим науково-освітнім середовищем, де «виростають» нові наукові кадри. Зазвичай результати діяльності наукової школи, проведення наукового дослідження певної проблеми задля встановлення достовірності отриманих висновків потребують оприлюднення та обговорення громадськістю на конференціях, семінарах, круглих столах тощо. Професор Т. Дем'янюк і в цьому аспекті вирізнялася високою активністю та результативністю. Вона проявила себе як блискучий творчий лектор, організатор, науковець, доброзичливий учитель та колега. Педагогічні здібності професорки сприяли вихованню талановитих учителів, вихователів та перспективних молодих учених.

Науковій школі Т. Дем'янюк притаманні творча атмосфера наукового дослідження, обстановка вільного наукового спілкування, креативності, доброзичливості, науковий ентузіазм, наукова реалізація, свобода, наукова конкуренція, вимогливість до професійного добору учнів тощо. Передача її досвіду, методів формування наукової школи, високих стандартів досліджень сприятимуть і надалі успішному розв'язанню завдань, поставлених перед сучасною українською педагогічною наукою.

2.3 Науково-педагогічний портрет Т. Дем'янюк

Уже згадувана нами в першому розділі сучасна дослідниця персоналій Г. Белан, вважає, що «висока питома вага» вивчення персоналій як «інноваційно-традиційної форми буде забезпечуватись лише за умови дотримання вченими принципу історизму, об'єктивності висвітлення фактів, адекватного підходу до використання всіх джерел інформації, а також при уникненні ідеалізації положень та ідей минулого, надання їм догматичного статусу» [19, с. 19].

Упродовж останніх років у науково-педагогічній літературі неабиякої популярності набуває створення професійних портретів відомих особистостей, зокрема педагогів та науковців. Задля ґрунтовного й усебічного аналізу освітньої діяльності Т. Дем'янюк вважаємо за необхідне окреслити її науково-педагогічний портрет, який є важливим джерелом інформації в процесі вивчення персоналій.

Портрет як особливий засіб опису людини є досить популярним у мистецтві, особливо в живописі та літературі. Для живопису характерним є зображення людини за допомогою олівця або пензля та фарб, а для літературного зображення – за допомогою слів, словосполучень, речень. Художньому портрету притаманним є вираження засобами графіки чи малюнка внутрішнього світу певної особи чи групи людей. На основі візуального сприйняття за портретом можна виявити інтелектуальні та моральні якості людини, її характер, душевний стан. Під час створення літературного портрета того чи іншого персонажа також значна роль відводиться його зовнішньому вигляду, який слугує характерними ознаками його особистісної сутності. Водночас значна увага приділяється опису його внутрішнього стану в різноманітних ситуаціях та вчинках, який дає змогу зрозуміти основоположні життєві принципи. Спільним для літературного і художнього портрета є намагання максимально відобразити правдивий образ особистості. В обох випадках портрет, створений художником чи письменником, докладно описує

зовнішність людини, що дає змогу цінителю живопису чи літератури зрозуміти її характер, дізнатися про спосіб життя та рід заняття. Проте саме мистецтво слова здатне розповісти про особистість значно більше, адже розкриває психічні стани людини, у динаміці показує її професійне становлення та взаємодію із соціумом.

Для педагогічної науки також є характерною побудова професійних портретів, зокрема вчителів, педагогів, науковців. Теоретичне обґрунтування методики портретотворення педагога-науковця здійснено у працях М. Добрускіна [181], В. Моргуна [227], Л. Юрчак [322], В. Шевчук [319] та ін.

Здійснений аналіз праць зазначених авторів уможливив виявити загальні «критерії-характеристики» створення портрета педагога-науковця. До них відносять: обов'язкове здійснення аналізу з урахуванням просторово-часових змін, відображення потребнісно-вольових переживань, змістовної спрямованості особистості, рівня засвоєння та реалізації діяльності. Значна увага приділяється відповідності чи випередженню соціальним запитам та ідеалізованим образам. На думку Ю. Терещенка, ідеал є світоглядною проєкцією освітнього людинотворення. Визначення його граней дає змогу окреслити такі риси людини, які дозволяють їй бути самокерованою, позиціонувати себе особистістю, носієм та поборником національної культури. Науковець вважає, що освітньо-виховний ідеал є моделлю педагогічного творення і самотворення особистості в контексті ідей і цінностей, що відповідають тенденціям соціорозвитку [7, с. 32–34, 44, 48].

На думку Ю. Пелеха, «ціннісні орієнтації утворюють мотиваційну сферу особистості, кореспондуючись із такими феноменами внутрішнього світу людини, як потреби, інтереси, спрямованість емоційно-почуттєвої сфери, життєві цілі й установки. Крім того, ціннісні орієнтації постають основою особистісної діяльній саморегуляції, передумовою самостійного ухвалення рішень щодо моделей поведінки, а також здійснення морально-етичного вибору» [243, с. 347.].

У педагогіці портрет як спосіб визначення набору провідних характеристик діяльності педагога, еталонних для самовдосконалення молодого спеціаліста, використовується не так часто. У сучасних наукових розвідках опису педагогічного портрета конкретного вчителя чи викладача ЗВО не приділено належної уваги. Характерною особливістю опису портрета педагога (на відміну від літературного і художнього, де чітко простежуються авторське бачення людини та ставлення до неї), є об'єктивна оцінка його фахових задатків та здібностей. Водночас науково-педагогічний портрет учителя, викладача закладу вищої освіти перебуває в прямій залежності від конкретних соціальних умов, у яких живе і працює педагог.

Зважаючи на викладене вище, для створення науково-педагогічного портрета Тамари Дмитрівни Дем'янюк ми використовували спогади колег, однодумців, вихованців, рідних, а також архівні документи [254].

При цьому в основу показників педагогічного портрета професорки взято концепцію педагогічної майстерності, розроблену академіком І. Зязюном: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка [201]. З метою творення портрета Т. Дем'янюк використовуємо такі характеристики: напрям та сфера педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; світогляд; особисті якості; взаємодія з колегами та вихованцями. Важливими елементами в описі педагогічної діяльності особистості та створенні уявлення про неї є наявність відомостей про її фахові вподобання, тобто ту галузь знань, яка стала напрямом її наукових пошуків, здобуття знань, їх передачі молодшому поколінню, а також сферою їх реалізації.

Т. Дем'янюк належала до викладачів гуманітарної сфери, які значну увагу приділяють вихованню студентів. Для неї стала характерним суб'єкт-суб'єктна взаємодія в системі «викладач-студент», що проявлялася у взаємній активності в освітньому процесі, емпатії, толерантності та рефлексивному керуванні діяльністю студентів.

Уточнити індивідуальний науково-педагогічний портрет Т. Дем'янюк, риси її характеру і вдачі дали змогу характеристики Тамари Дмитрівни, які містяться в її особовій справі, зокрема: «Характеристика завідуючої кабінетом виховної роботи й шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту вдосконалення учителів Дем'янюк Тамари Дмитрівни» (1990), «Відгук-характеристика завідувачки кафедри теорії і методики виховання РДГУ професора, кандидата педагогічних наук Т. Д. Дем'янюк» (2000) (див. додаток Х. 1, Х. 2) [382; 339].

Приміром, у «Характеристиці завідуючої кабінетом виховної роботи й шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту вдосконалення учителів Дем'янюк Тамари Дмитрівни» зазначено, що «як працівника її відрізняють велика працелюбність, оперативність, творчість у вирішенні виникаючих питань», «як людина активної життєвої позиції, знаючий спеціаліст, користується великим авторитетом серед працівників народної освіти області» [381].

У «Відгуці-характеристиці завідувачки кафедри теорії і методики виховання РДГУ професора, кандидата педагогічних наук Т. Д. Дем'янюк» зазначалося, що «вона є педагогом, готовим до активної творчості, професійної і соціальної діяльності, що сприяє прогресу суспільного розвитку. Тамара Дмитрівна уміє самостійно здобувати нові знання, контролювати і коригувати зроблене». І далі: «Вона оцінює історичні і сучасні процеси та соціально-економічні проблеми в житті країни, тенденції світового розвитку, має високі моральні якості, навички організаторської та управлінської діяльності, уміє приймати професійні рішення з урахуванням соціальних наслідків» [339]; «володіє культурою спілкування, уміє планувати, організовувати роботу кафедри. Аналізує, прогнозує і планує свою роботу на науковій основі, розуміє сутність і значення діяльності науковця, викладача, завідувача кафедрою» [339].

В особовій справі Т. Дем'янюк містяться її звіти про наукову, науково-методичну і навчально-методичну роботу, витяги з протоколів засідань кафедри

теорії і методики виховання тощо. Інформативність зазначених першоджерел дає змогу розкрити, передовсім, повсякденний вимір діяльності Т. Дем'янюк, простежити динаміку її розвитку, висвітлити риси характеру ученої, її особистісні особливості.

Вагому цінність для висвітлення науково-педагогічного портрета Т. Дем'янюк становлять відгуки й спогади про неї науковців і практиків, з якими Тамара Дмитрівна тривалий час співпрацювала, позаяк дають змогу не лише виявити її індивідуальні особливості, а й розглянути постать ученої в усій палітрі соціальних ролей.

Академік, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, директор Інституту проблем виховання НАПН України, голова Комісії з інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України І. Бех стверджує, що як сучасний науковець, завідувачка кафедри теорії і методики виховання РДГУ Тамара Дмитрівна Дем'янюк, маючи двадцятирічний досвід викладацької роботи, помітила невикористані резерви і можливості у виховній роботі і виступила ініціатором створення Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій як структурного підрозділу Рівненського державного гуманітарного університету. Тамара Дмитрівна як керівник лабораторії, педагог-новатор спільно з науковцями і вчителями проводила ретельний аналіз здобутих діагностичних даних, що давало можливість визначити зону інтелектуального розвитку і зону найближчого розвитку кожної особистості, окреслити напрями використання у виховному процесі таких засобів та прийомів, які сприяють розвитку інтелектуальної, духовної, емоційно-вольової та психічної сфери особистості. Вона кваліфіковано збирала й узагальнювала матеріали психолого-педагогічного діагностування і знаходила можливість популяризувати їх з-поміж педагогів рідного міста, Рівненщини через проведення науково-практичних конференцій [44]. І. Бех зазначає: «Мене (та і не тільки!) вражає її глибокий аналітичний розум, надзвичайна працьовитість, наполегливість,

постійний творчий пошук. А ще – вміння поділитися досвідом роботи, прийти з порадою на допомогу тому, хто її потребує, вчасно і вміло підтримати цінну ініціативу. Прикладом, гідним для наслідування, є її вимогливість, в першу чергу, до себе і нетерпимість до тих людей, які легковажно ставляться до своїх обов'язків. А ще приваблює якась особлива її жіноча чарівність, душевність, доброта ...» [44, с. 4].

Академік І. Бех переконаний, що «Дем'янюк Тамара Дмитрівна внесла гідний внесок у виховання не лише студентської, а й учнівської молоді в душі найвищих людських ідеалів, в душі любові до України» [44, с. 11], адже вона – «один з ініціаторів розвитку сучасної педагогіки, особливо її важливого розділу – теорії і методики виховання. А тому її досвід запозичують науковці, педагогіки практики не лише України а й зарубіжних держав» [44, с. 4].

Доктор філософії, кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України С. Кириленко, характеризуючи Т. Дем'янюк, зауважує: «Творчий життєвий шлях Тамари Дмитрівни є прикладом вірного служіння і відданості найгуманнішій, найсвітлішій справі – навчанню і вихованню майбутніх педагогів, а також дітей та учнівської молоді» [29, с.5]. На переконання вченої, творча праця Т. Дем'янюк – вагомий внесок в оновлення змісту освіти, організацію навчально-виховного процесу, становлення демократичної системи навчання, виховання свідомого громадянина, патріота, формування в нього потреби та вміння жити в громадянському суспільстві. «Як педагог-новатор Тамара Дмитрівна шукає шляхи перебудови свідомості студента, звільняє її від догматизму, стереотипів минулого. Така модель дозволяє майбутньому учителю вийти на рівень саморозвитку, самовдосконалення і самовиховання. Її зваженість, толерантність, висока інтелігентність, професіоналізм, спонукають освітян до інноваційної діяльності», – підкреслює авторка [29, с.5]. «Я переконана, – додає С. Кириленко, що Наука Виховання – її життя. Велика життєздатність і життєтворчість, що має дивну владу над людьми, допомагає їй

досягти поставленої мети і успішних результатів в роботі. Вона робить все, щоб дати майбутньому педагогу знання, які б відповідали кращим досягненням світової педагогіки. Тамара Дмитрівна належить до тих людей, які не зупиняються на досягнутому, сміливо береться за нові справи, впевнено йде до нових здобутків в освіті, якій присвятила все своє життя» [там само].

Масштабність наукового мислення, державний підхід і вміння глибоко аналізувати актуальні проблеми розвитку освіти і виховання, знаходити їх оптимальні засоби розв'язання є взірцем і гідним прикладом наслідування Т. Дем'янюк, переконує С. Кириленко.

Спогади доцента кафедри теорії і методики виховання Галини Пилипівни Кособуцької – колеги, соратниці Т. Дем'янюк – теж вписують певні фрагменти до педагогічного портрета науковиці. Так, Г. Кособуцька пише: «Знаючи Тамару Дмитрівну як вимогливого Вченого, з особливою гармонійністю душевного стану, цікаво проникнути до творчої лабораторії Педагога-оптиміста за світовідчуттям не тільки в науці, а й у практичній діяльності» [29, с. 9]. Її «творче обличчя» як умілого дослідника окреслюється вже в перших наукових статтях, перших збірках, у яких розглядаються проблеми ідейно-патріотичного виховання старшокласників в позаурочний час, попередження правопорушень неповнолітніх, а також даються методичні рекомендації класним керівникам щодо різновидів планування виховної роботи, діяльності учнівського самоврядування, удосконалення роботи учнівських наукових товариств.

«Першою прикметою наукової діяльності Т. Дем'янюк є те, що вона – знавець і дослідник психології дорослої людини, глибоко розуміє душу дитини, її переживання, почуття, прагнення і сподівання, досконало знає взаємини батьків і дітей, міжособистісні стосунки у дитячих колективах, психологічний клімат у молодіжних об'єднаннях і ті фактори, що його зумовлюють. Вона наділена винятковою педагогічною спостережливістю, душевною проникливістю, невтомною працездатністю, дослідницькою інтуїцією, що є необхідними в наукових досягненнях і результатах», – згадує Г. Кособуцька [29, с.18].

Її «книги зацікавлюють читача, спонукають глибоко задуматися над проблемами, а основне, – стають дороговказом, порадиником для тих, хто має справу з вихованням дітей. Поєднання громадянського, морально-духовного, превентивного виховання створює в наукових дослідженнях Тамари Дмитрівни особливу тональність, що вже сама по собі посилює педагогічне звучання теоретико-методологічних положень», – переконана Галина Пилипівна [29, с.18-19].

На запитання «Що є головне в діяльності відомого науковця, педагога?», Г. Кособуцька відповідає таким чином: «Однозначно важко відповісти. Але основне, найважливіше полягає в тому, що вона талановита послідовниця, дослідниця гуманної педагогіки, нерозривно пов'язаної з практичною діяльністю школи, розкриттям наукової теорії, роз'ясненням інноваційних положень виховання. А ще є прикладом для наслідування її аналітичний розум, вдумливість і серйозність в повсякденній роботі, почуття великої відповідальності за виконання будь-якого завдання. Дрібниць у Великого Педагога не буває. Чисті, благородні переживання за кожную справу – це її духовна енергія моральності. Залишаючи глибокі сліди в різних гранях науково-педагогічної діяльності, вона щоденно збагачувала, поглиблювала, відточувала і одночасно возвеличувала педагогічні істини, педагогічну новизну, педагогічну практику. Її наука – Мистецтво Виховання – звернена до людського розуму і серця» [29, с. 24].

Кандидат педагогічних наук, доцент, директор ЗОШ І-ІІ ст. с. Птиче Дубенського району Наталія Степанівна Савінова (Тимошук) підкреслює непересічний педагогічний талант Т. Дем'янюк і стверджує, що науково-педагогічний портрет ученої має «оригінальне обличчя». У своїх науково-методологічних, навчально-методичних посібниках, монографіях Т. Дем'янюк доводить, що на кожному етапі розвитку суспільства домінують певні орієнтири, які задають напрями в розв'язанні проблем виховання дітей та учнівської молоді, та наголошує, що сьогодні такими орієнтирами є

переосмислення наукових парадигм у галузі освіти, оновлення педагогічних технологій, що визначають основу творчості педагога.

Н. Савінова (Тимошук) зазначає, що Тамара Дмитрівна як науковий керівник ввела її у світ науки, ознайомила зі встановленими методами та прийомами наукової діяльності, способами презентації оптимальних результатів, загальними підходами до методології і тактики написання дисертації, професійними та етичними засадами спілкування в науковому середовищі, навчила ефективно планувати свою роботу та спрямовувати зусилля на досягнення наукових результатів. Авторка спогадів про увиразнює стиль наукового керівництва Т. Дем'янюк: «Коли вона навчає, то просто кваліфіковано веде, а не тягне за собою, спонукає, але не змушує, вказує шлях, але дозволяє йти самостійно. Така згода зветься наставництвом. А тому слова Наставника стали не тільки для мене пам'ятними, а й стимулюючо-спрямовуючими: “Ваше призначення – сказати людям нове у тому вченні, яке створюєте, – бо це покликання, обов'язок, який покладений на Вас, який маєте провести в життя педагогічної громадськості”» [29, с. 33]. І далі: «Сам факт причетності до такого науковця підвищує рівень самооцінки та самоповаги, самореалізації та самоствердження. Між нами виникли дружні стосунки, зав'язалися ділові, творчі контакти, які допомагали вирішувати наукові завдання. А ще духовна спільність, взаємність у співтворчості, виявлена в найтонших формах її педагогічної майстерності, повага й ствердження моєї особистісної гідності, нарешті, її педагогічний оптимізм – ось чим облагороджене моє наукове поле, на якому почала сіяти добірне зерно» [29, с. 33]. Колишня здобувачка згадує, що Тамара Дмитрівна – майстер створення такого морального виміру, який змушує людину жити за законами своєї особистісної сутності, водночас стверджуючи необхідність, бажання сходження до ідеалу. Інша її цінність передбачає прояв інтересу, уваги до людини, зацікавлення прагненнями, бажаннями, життєвими планами, ціннісними орієнтаціями і навіть неприємностями, які виникають у житті. «Важливою умовою приязні мого керівника, – наголошує Н. Савінова (Тимошук), –

підкування про ближнього, яке неодмінно реалізовується у формі спілкування з властивою саме їй повагою, щирістю, спільними переживаннями та об'єктивною оцінкою почутого. Завдяки такому загальному позитивному, більше того, добродійному й емоційно привабливому ставленню у людини (в тому числі і в мене!) формуються внутрішні стимули для творчої діяльності, зрілих досягнень і одночасно блокуються будь-які бар'єри, перешкоди, негативи» [29, с. 34].

За роки співпраці Н. Савінова переконалася, що у своїй творчості Тамара Дмитрівна сміливо переступає через низку розрізнених, часом діаметрально протилежних ідей, рекомендацій, інструкцій і організовує роботу так, як підказує їй власний новаторський досвід та логіка педагогічного процесу. Забезпечуючи послідовність у відстоюванні власних наукових переконань та професійних знань і умінь, Т. Дем'янюк толерантно ставиться до позицій інших учених [там само, с. 35].

Кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри філософії, економіки та менеджменту освіти Рівненського інституту післядипломної педагогічної освіти Тетяна Миколаївна Гавлітіна внесла свої штрихи до створення науково-педагогічного портрета Т. Дем'янюк, зауваживши: «Тамара Дмитрівна не виходила з мого поля зору як педагога-початківця, згодом методиста районного методкабінету та працівника обласного управління освіти і науки. Постійні зустрічі на семінарах, нарадах, методичних об'єднаннях з питань виховання підростаючого покоління завершувалися довгими розмовами, полеміками та глибоким вболіванням за молодь – майбутнє держави. Неймовірно приємно було переживати з Тамарою Дмитрівною великий інтерес до її думок з боку академіків, провідних науковців виховної тематики на Всеукраїнських і Міжнародних конференціях» [29, с.36]. «Тамара Дмитрівна як істинний науковець, творець науково-методичних розробок зуміла згуртувати педагогів-дослідників і науковців у єдиний колектив», – стверджує Т. Гавлітіна, сама керівник і науковець.

Методист ради директорів закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації Рівненської області Віталій Кононович Процюк згадує спільні з Тамарою Дем'янюк студентські роки в Рівненському педагогічному інституті. Він зазначає: «Добрі ідеї, справи живуть не тільки тоді, коли живе людина. Сьогодні її дух, її моральні принципи, патріотична і громадянська позиція живуть у педагогічних колективах освітян Рівненщини, а її гідність, чесність, душевний неспокій народили особливий підхід і до громадянського виховання. На прикладі її життя можна прослідкувати процес становлення громадянина-патріота: людини з вільним мисленням, розкутістю, сповненим незгасної діяльності, творчості. На моє глибоке переконання, невід'ємною складовою виховання українських патріотів є громадянське виховання, бо реалії життя такі, що українське суспільство, вступивши понад два десятиліття тому на шлях демократії, ще нині перебуває у стані формування громадянського суспільства. Цей процес і кінцевий результат передбачає не лише встановлення певних стосунків на рівні держави щодо суспільства, але й ставить вимоги до становлення самої людини, перед якою стоїть, як зазначала Тамара Дмитрівна, перш за все психологічна готовність її громадян узяти на себе відповідальність за завтрашній день. Стан очікування чогось, пасивне спостереження за тим, що відбувається навколо нас ведуть до того, що отримавши політичну й економічну свободу, переважна більшість громадян виявляє нездатність скористатися нею. Сформована на комуністичних ідеалах людина дивиться на суспільні інституції й на свою особу як на придатак до держави і перебуває у стані підпорядкованості їй, подекуди проявляє нездатність знайти себе в житті, за гучними фразами та гаслами про працелюбство, патріотизм, колективізм лишає поза увагою такі необхідні кожній людині властивості, як самовідданість, здатність турбуватися про себе і свою сім'ю самостійно, не чекаючи забезпечення збоку. Саме звідси походить теорія відповідальності перед собою, за власне життя, тобто теорія самовідповідальності та самодостатності, що веде до розвитку в характері рис ініціативності,

підприємливості, творчості, свідомості відповідального вибору, готовності до захисту власних прав і свобод, права на власну гідність» [232].

Багатовимірність та багатогранність особистості Т. Дем'янюк відзначає й доктор педагогічних наук, професор Руслана Леонідівна Сойчук: «Характерною особливою рисою Тамари Дмитрівни є її неповторність у всьому, що б вона не робила чи не створювала у всіх сферах життя – усе виконується з натхненним заповзяттям, з душею. Уміння почути, перейнятися проблемами інших, зрозуміти, підтримати та допомогти свідчать про її особистісну духовну глибину» [29, с.39]. Вона вимоглива до себе та до інших, любить працювати та поціновує працю інших, блискучий організатор та новатор ідей, джерелом яких слугує її гострий розум та компетентність, що відображається у високому професіоналізмі Тамари Дмитрівни як педагога, науковця, керівника та громадського діяча. Своїм життєствердуючим духом, оптимізмом, надійністю і впевненістю вона створює навколо себе неповторну атмосферу ініціативної життєтворчості, психологічного комфорту, довіри та добра» [29, с. 38].

Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету Тетяна Степанівна Ціпан вважає, що «Тамара Дмитрівна – особистість неординарна й багатогранна, людина високої культури й широкого світогляду, невичерпної енергії й оптимізму. З ким би вона не працювала чи не спілкувалася – з шкільними педагогами чи університетськими науковцями, студентами чи аспірантами – їй властива принциповість і вимогливість до справи, яку вона виконує, доброзичливість і демократичність» [29, с. 42].

На переконання Т. Ціпан, професор Тамара Дмитрівна Дем'янюк досконало володіла прийомами та методами навчально-виховної та управлінської діяльності, власним прикладом демонструвала інноваційні підходи до навчання і виховання студентської молоді. Т. Дем'янюк вирізнялася аналітичним мисленням, активним творчим пошуком, баченням чітких перспектив розвитку національної школи. Типологічно вона належала до когорти людей, які здатні ухвалювати рішення і нести за них відповідальність.

Не лукавити, не ховатися за чужі спini, не тікати від проблем, а розв'язувати їх. У цьому їй допомагали випрацювані з дитинства мужність і тверда воля, наполегливість і терпимість у науковій роботі, коректність і справедливість у ставленні до оточення [29, с. 43].

Високі державні нагороди і професійні сходинки, якими піднімалася професор Т. Дем'янюк, не змінили її ставлення до людей, то тієї високої відповідальності, з якою вона ставилася до кожної справи, – переконана Т. Ціпан [29, с. 44].

Людмила Йосипівна Даниш – директор та Оксана Вікторівна Рогальчук – заступник директора Корецького навчально-виховного комплексу характеризують Т. Дем'янюк як з «великої літери Педагога, Професора, Людину високих моральних якостей, справжнього Майстра педагогіки» [29, с. 45]. Вони переконані: Тамара Дмитрівна – генератор ідей, уміло і творчо керувала кафедрою теорії і методики виховання, створюючи умови для творчого зростання і пошуку, мала природний дар обходити стандарти і стереотипи, натомість шукати нове, істотне. Тамара Дмитрівна – людина гармонійна і багатогранна, мудрий наставник – слугувала прикладом для наслідування. Вона – висококваліфікований педагог-науковець, що демонструвала творчий підхід у підготовці фахівців, упроваджувала новаторські ідеї у формування змісту освіти і виховання, успішно запроваджувала високі європейські стандарти на національну науково-освітню основу [29, с.46].

Своєю чергою, директор Рівненської гуманітарної гімназії Рівненської міської ради Зоя Володимирівна Макарчук і заступник директора з наукової роботи Віра Григорівна Ординська вважають, що «Тамара Дмитрівна Дем'янюк – працелюбна, конструктивна особистість, висококомпетентний фахівець, справжній інтелігент нової доби. Тамара Дмитрівна – приклад цілеспрямованої творчої праці, інтелігентності, моральної цілісності, чесності у ставленні до людей. Своїми ідеями, позиціями, прагненнями, проектами, змістом діяльності вона відповідає на запити часу і випереджає його поведінкою і вчинками на

кожному етапі своєї життєтворчості, є зразком науковості й моральності для педагогів» [29, с. 47].

Практичні педагоги Рівненщини характеризують Т. Дем'янюк як «людину високої культури, широкого світогляду, невичерпної енергії. Вона – Учитель, Учитель учителів!» [29, с.47]. Нижче наводимо окремі витримки зі спогадів освітян:

«Дем'янюк Тамара Дмитрівна – Особистість, Людина, Педагог, Учений – взірець до наслідування», – вважають Галина Федорівна Вознюк, начальник відділу освіти та Наталія Леонідівна Мельникова, завідувачка методичного кабінету Дубенської районної державної адміністрації [там само, с. 50].

Завідувачка методичного кабінету відділу освіти Березнівської районної державної адміністрації Лідія Степанівна Мельничук виокремлює в науково-педагогічному портреті Т. Дем'янюк наукове, новаторське розуміння надзвичайно великої ролі освіти і виховання майбутніх поколінь, толерантність і гуманність, турботу про тих, хто працює на освітянській ниві і сповна віддається улюбленій справі [29, с.51].

Завідувачка методичного кабінету відділу освіти і виховання Володимирецької райдержадміністрації Софія Олександрівна Шидловська, Світлана Євгенівна Дуляницька, директор Володимирецької ЗОШ I-III ст., Наталія Валеріївна Сакова, заступник директора, згадують: «У її особі ми завжди бачили сучасного вченого, невтомного працелюба, мудрого наставника, творчого організатора. Своєю працею вона утверджувала багату і вагому гармонійність: вишуканий інтелект, патріотичний обов'язок, невичерпну енергійність, педагогічний оптимізм, творчий неспокій. А ще високу інтелігентність, велику людяність, витончену делікатність. Її авторитет – це творіння розуму й душі, вміння утвердити серед педагогів глибоку повагу до своїх ідеалів, принципів, переконань. Її діяльність – це життя наукової думки, уміння викликати в інших жагоду до знань через самоосвіту. Педагогічні новаторські переконання Тамари Дмитрівни стали переконаннями багатьох

освітян тому, що наука опромінюється її особистими думками, позиціями і роздумами» [29, с. 53].

Невід'ємною частиною науково-педагогічного портрета Т. Дем'янюк є акцент на довершеному володінні нею педагогічною технікою та ораторським мистецтвом. Професорка – майстер застосування слова як на папері, так і в аудиторії. Літературне мовлення професорки характеризується лексичним багатством, образністю, емоційністю, мелодійністю та чіткою літературною вимовою. Одним із незаперечних елементів ораторського таланту є вміння переконувати та доводити правильність висловленої думки. Ним учена володіла дуже добре. Зауважмо, що аргументи, які надавала професорка на підтвердження своїх суджень, були обґрунтованими та підкріпленими документально.

Елементом творення портрета будь-якого педагога є опис його зовнішнього вигляду, загальний аналіз якого розкриває особливості характеру людини та її естетичні вподобання.

Як зазначають колеги і студенти Тамари Дмитрівни, її не можна було не помітити з-поміж викладачів. Це була дуже приваблива людина, візуально дуже харизматична, у якої внутрішня краса органічно поєднувалася із зовнішньою. Тамара Дмитрівна мала вишуканий смак, вкрай виразний погляд, впевнені рухи і жести. Зі сказаного випливає те, що Т. Д. Дем'янюк ніколи не зраджувала своїм принципам, завжди поспішала втілити власні ідеї в життя, приваблювала своєю життєрадісністю та енергійністю.

Зважаючи на наведені вище характеристики знаного педагога й ученої Тамари Дмитрівни Дем'янюк її колегами та учнями, ми виокремили основні риси її характеру, що становлять основу її науково-педагогічного портрета (див. рис. 2.6.) [254, с. 14].

Рис. 2.6. Основні риси характеру Т. Дем'янюк.

Вочевидь, що основні характеристики Т. Дем'янюк пов'язані з особливістю її трудової діяльності. Створення науково-педагогічного портрета Тамари Дмитрівни уможливило не тільки схарактеризувати особистість сучасного викладача закладу вищої освіти, але й дало підстави визначити як риси самої ученої, так і риси професії, її основні критерії. Ставлення викладача до своєї професії супроводжується поняттям і усвідомленням її високої цінності для суспільства.

Значно доповнюють представлення науково-педагогічного портрета Т. Дем'янюк численні фотоматеріали. Це світлини, що відображають моменти життя, освітньої та експериментально-виховної діяльності ученої, з приватного архіву родини Дем'янюків, колег, друзів та членів кафедри теорії і методики виховання, працівників експериментальних закладів освіти. На світлинах представлено основні віхи життя педагога, моменти її виступів на урочистих зібраннях, спілкування зі студентами, колегами, учителями, з відпочинку з родиною тощо [29; 304].

На основі зазначеного вище можна стверджувати, що науково-педагогічний портрет Т. Дем'янюк у багатьох чинниках є свідченням досягнення професійних вершин, які можуть слугувати ідеальним образом для нинішніх та майбутніх поколінь педагогів і науковців.

Висновки до другого розділу

На основі аналізу життєвого і творчого шляху Т. Дем'янюк визначено та схарактеризовано основні напрями її освітньої діяльності: завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів; розроблення державних документів про освіту; викладацька діяльність; організаційний напрям (завідування кафедрою теорії і методики виховання; завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій; керівництво держбюджетними темами; співпраця з освітніми інституціями різного рівня; організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів різного рівня); експериментально-виховна діяльність; науково-методична діяльність; підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів. З'ясовано їхній взаємозв'язок у житті та творчості педагогині, а також доведено, що кожен із напрямів освітньої діяльності Т. Дем'янюк збагатила новими ідеями.

Схарактеризовано наукову діяльність ученої, яка відзначається глибиною осягнення сутності досліджуваної проблеми, новизною, актуальністю та прогресивністю думки.

Наукову діяльність Т. Дем'янюк як викладач ЗВО проводила задля інтеграції наукової, освітньої й виробничої діяльності в системі вищої освіти, вона охоплює наукові праці, рецензії, статті, монографії, які розкривають систему ідей, поглядів, переконань педагога, зокрема щодо теорії і методики виховання, управлінської практики, підготовки наукових кадрів та ін.

Доведено, що Т. Дем'янюк була знаковим, високоосвіченим, професійним, інноваційним, креативним, високоморальним науковцем і педагогом. Її

науково-педагогічна діяльність, ідеї і погляди не втратили свого значення й донині.

Досліджуючи феномен «наукова школа», зроблено висновок, що більшість дослідників визначають наукову школу як науково-освітній інститут, дослідницький колектив, науковий напрям тощо. Виокремлено такі ознаки наукової школи: наявність керівника – лідера, визнаного науковою спільнотою вченого; розробка прогресивної або інноваційної наукової ідеї; дослідження в одній галузі науки лідера й учнів; традиція наступності; оригінальність наукових пошуків і характерний стиль роботи наукового колективу; наукова значущість розробок наукової школи; підготовка наукових кадрів та ін.

Здійснений аналіз діяльності наукової школи професора Т. Дем'янюк дав змогу стверджувати, що за типом наукової діяльності її школа є науково-дослідною; за типом наукової ідеї, яка досліджується, – експериментальною; за функціональним призначенням знань – прикладною; за рівнем локалізації – всеукраїнською.

За керівництва Т. Дем'янюк були захищені чотири кандидатські дисертації з проблем виховання (Т. Колесіна, Н. Тимощук, Т. Гавлітіна, О. Лисенко). Представники наукової школи Т. Дем'янюк розробляли зміст і напрями національного виховання, проблеми діяльності сільської школи, а також проблему психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного вчителя.

З'ясовано, що науковій школі Т. Дем'янюк притаманні: творча атмосфера наукового дослідження, обстановка вільного наукового спілкування, креативності, доброзичливості, наукового ентузіазму, наукова реалізація, свобода, наукова конкуренція, вимогливість до професійного добору учнів тощо.

На основі спогадів колег, однодумців, учнів, рідних представлено науково-педагогічний портрет ученої, дослідниці та науковця Тамари Дмитрівни Дем'янюк, в основу якого покладено такі характеристики: напрям та сфера педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; світогляд; особисті якості; взаємодія з колегами та вихованцями. Важливими елементами в описі

педагогічної діяльності особистості та створенні уявлення про неї є наявність відомостей про її фахові вподобання, тобто ту галузь знань, яка стала напрямом її наукових пошуків, здобуття знань, їх передачі молодшому поколінню, а також сферою їх реалізації.

На основі наведених характеристик Тамари Дмитрівни Дем'янюк науковцями (І. Д. Бех, С. В. Кириленко, Р. Л. Сойчук), колегами (В. К. Процюк, Г. П. Кособуцька, Т. С. Ціпан), учителями-практиками (Л. Й. Даниш, О. В. Рогальчук, З. В. Макарчук, В. Г. Ординська, Г. В. Вознюк, Н. Л. Мельникова, Л. С. Мельничук, С. О. Шидловська, С. Є. Дуляницька, Н. В. Сакова) та учнями (Т. Д. Гавлітіна, Н. С. Савінова) виокремлено основні риси її характеру (емоційні, вольові, моральні, інтелектуальні), що становлять основу її науково-педагогічного портрета.

Базуючись на виокремлених характеристиках та зважаючи на риси характеру, доведено, що науково-педагогічний портрет Т. Дем'янюк у багатьох вимірах є свідченням досягнення професійних вершин, які можуть слугувати ідеальним взірцем для нинішніх та майбутніх поколінь педагогів і науковців, формування їхньої професіограми.

Основні положення другого розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [48; 251; 304; 253; 259].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ Т. ДЕМ'ЯНЮК В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНЩИНИ

3.1 Сутність експериментально-виховної діяльності в закладах освіти

Експериментально-виховну діяльність в освіті (див. підрозділ 1.1) визначаємо як важливий засіб і механізм розвитку педагогічної практики, спрямований на створення нових знань і зразків педагогічної практики; засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових моделей освіти, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів. Розглядаємо експериментально-виховну діяльність як синтез вивчення досвіду реальної практики виховання, що існує в сучасних закладах освіти, і проектування реалізації педагогічного експерименту у сфері виховання.

Успіх експериментально-виховної діяльності багато в чому залежить від професійної майстерності педагога, від ефективності наукового керівництва, що підтверджує досвід наукового керівника експериментально-виховної діяльності освітніх закладів Рівненщини Тамари Дмитрівни Дем'янюк. Тому аналіз сутності експериментально-виховної діяльності вченої має вагоме значення для розуміння феномену педагога, її ролі в розвитку системи виховання й у створенні нової практики освіти в майбутньому.

Розглядаючи сутність експериментально-виховної діяльності в сучасних закладах освіти важливо, з одного боку, орієнтуватися на державні документи, якими визначається стратегія розвитку виховання в Україні (закони України «Про освіту» [271], «Про загальну середню освіту» [266], «Про інноваційну діяльність» [269], Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності й ін.) [268], які орієнтують на якісно новий суспільний статус соціальних інститутів виховання, оновлення виховного процесу на основі оптимальної комбінації вітчизняних традицій, сучасного досвіду, досягнень

наукових шкіл тощо. З іншого боку, зміст і умови організації експериментально-виховної роботи в закладі освіти повинні будуватися на внутрішніх процесах життя закладу освіти, на вибудованій системі виховання (якщо вона є), на пріоритетних педагогічних ідеях у вихованні й актуальних проблемах педагогічного колективу закладу освіти.

Експериментально-виховна діяльність – це особливі напрями, методи й форми професійної діяльності педагогів, які здійснюються для розв’язання актуального для закладу освіти завдання, педагогічної проблеми, які реалізують на практиці нові зразки педагогічного досвіду. Визначення теоретичних і методичних основ конструювання експериментально-виховної діяльності – це синтез вивчення досвіду реальної практики такої діяльності (чинної в сучасних закладах освіти) і проектування реалізації педагогічного експерименту у сфері виховання. Система виховання розглядається не як педагогічна трансляція норм і цінностей, а як інституційно оформлена реальність ціннісно-значеннєвої взаємодії дорослих і дітей, де експериментально-виховна діяльність кваліфікується як така, що синтезує, об’єднує в собі вивчення набутого досвіду діяльності й проектування-реалізацію педагогічного експерименту в закладі освіти, пошук нових способів і форм організації виховання, що відображають запити часу, завдання розвитку особистості сучасних учнів [261].

Експериментально-виховна діяльність зазвичай супроводжується гіпотезою й чітко продуманими очікуваними результатами, фіксацією стартових умов, визначенням організаційно-методичних умов експерименту, відстеженням реальних результатів (проміжних і підсумкових). Експериментально-виховна робота є способом практичного освоєння інноваційних процесів в освіті.

Водночас експериментально-виховна діяльність може бути орієнтована в минуле, виступати як осмислення й опрацювання колишнього досвіду, запровадження колишніх напрямів і форм роботи в сучасні умови відповідно до вимог часу, запитів та інтересів дітей, завдань школи. Вона може бути спрямована в майбутнє як програма розвитку закладу освіти на п’ять і більше

років, виходити на формування змістовних концептуальних положень і практичних кроків реалізації. Експериментально-виховна діяльність є провідним способом реалізації програми розвитку, упровадження й апробації інноваційних методів і форм, які змінять систему освіти й виховання.

Експериментально-виховна діяльність вимагає професійних і раціональних засобів виходу, конструювання теоретичних і практичних психолого-педагогічних ідей і підходів щодо їх реалізації. Тут має проводитися серйозна діагностика, що розкриває поле проблемної ситуації, можуть запрошуватися експерти, проводиться педагогічні консилиуми, позначаються цілі й очікувані результати, до яких повинні прийти в процесі розв'язання проблеми.

Експериментально-виховна діяльність, яка носить прикладний, практико-орієнтований характер, розв'язує практичні завдання, пов'язані з організацією й оцінкою педагогічних умов, що забезпечують виховання й розвиток особистості учня. Однак сутність експериментально-виховної діяльності розкривається лише через взаємодію й взаємопроникнення науки й практики в їхній єдності. Підтвердження цій тезі знаходимо в історії педагогічної науки, яка має безліч прикладів того, що видатні вчені переважно були також і видатними практиками. Практика, жива взаємодія з дітьми, її глибинне осмислення виводило вчених на розуміння закономірностей, що визначають виховання й розвиток дитини.

Інший вектор – це коли наука виводить практику на нові методи й способи педагогічного дослідження. Такі дослідження виявляють закономірності й тенденції розвитку педагогічної науки у її зв'язку з практикою, аналізують поняттєвий склад і методи дослідження, дають орієнтири для проведення спеціально-наукових досліджень, що мають своїм завданням виявлення закономірностей і конструювання систем практичної діяльності [341].

У цьому випадку педагог-практик повинен знайти підтримку в педагогічній теорії, сам усвідомити й вибудувати власне дослідницьке завдання, провести дослідження в професійному полі й побачити його результати.

Є два напрями впровадження експериментально-виховної роботи. Перший – коли той або інший проєкт модернізації освіти спускається «зверху» як обов'язковий. У закладі освіти починається робота з його освоєння й перенесення в практичну діяльність педагогів. За такого підходу важливо мотивувати педагогів-практиків на дослідницьку діяльність, розкрити перед ними поле педагогічного пошуку, зв'язати з їхнім минулим досвідом, створити умови, за яких положення, що спускаються зверху, переходять у вимір професійних інтересів педагогів.

Другий напрям – коли експериментально-виховна діяльність виникає та проростає в закладі освіти ніби «зсередини», виходячи з внутрішніх інтенцій, задається живими процесами. У такій ситуації колектив закладу або більша його частина беруть участь у з'ясуванні й реалізації значущих для всього колективу позицій, пов'язаних з удосконаленням освітніх процесів, зміною умов життя й розвитку його суб'єктів (дітей і дорослих). Така ситуація може виникнути там, де є присутній сильний інтелектуальний лідер (керівник експериментально-виховної діяльності, директор школи, заступник з науково-методичної роботи), який створює умови для прояснення педагогами їхніх професійних завдань за мінливих соціокультурних умов. Найбільш ефективною є експериментально-виховна діяльність, коли заклад освіти звертається за підтримкою до науковців, щоб вони виступили як наукові керівники, експерти й консультанти. Саме так і відбувалося у випадку організації експериментально-виховної діяльності Тамарою Дмитрівною Дем'янюк.

Здійснення експериментально-виховної діяльності «знизу» може тривати доволі довго; воно завжди супроводжується колективним цілепокладанням, визначенням, на яких концептуальних засадах вибудовується ця робота, у яких напрямках і формах вона буде вестися. Таке проростання носить циклічний характер. Кожний проведений захід у межах експериментально-виховної діяльності виводить на рефлексію й прояснення нових завдань, способів їх розв'язання. У такій роботі бере участь велика кількість відповідним чином мотивованих педагогів; можуть також брати участь учні й батьки. Головне – це

стає спільною справою закладу освіти. Така справа створює єдиний ціннісно-значеннєвий простір, стимулює самовизначення кожного учасника в загальній експериментальній діяльності. Важливо, щоб кожний педагог бачив у загальному дослідженні свою ділянку роботи, особисте завдання, був спрямований не тільки на колективний, але й на особистий результат.

Експериментально-виховна діяльність будується на тій педагогічній реальності, яка існує в закладі. Вона задається також гуманістичною парадигмою сучасної педагогічної науки й передбачає орієнтацію на людину, на індивідуальні особливості й таланти кожного суб'єкта освітнього простору.

Об'єктами експериментально-виховної діяльності можуть бути будь-які елементи системи педагогічної реальності: її суб'єкти, явища, процеси. Однак за гуманістичної парадигми об'єктом і предметом дослідження стають більшою мірою не процеси навчання, виховання і розвитку самі по собі, а життєдіяльність людини, включеної в ці процеси, її суб'єктність у них.

За таких умов дослідження не може уникнути суб'єктивного ставлення дослідника до проєктування й відстеження протікання процесу. Труднощі використання експерименту у сфері виховання зумовлені специфікою досліджуваних об'єктів, характером їх зв'язків із соціальною дійсністю, їх індивідуальною неповторністю. Усе це надзвичайно ускладнює завдання добору конкретних об'єктів, дані експериментального вивчення яких були б репрезентативні. Справа ускладнюється тим, що вони повинні бути життєвими, природно включатися до сфери функціонування об'єкта вивчення з урахуванням особливої чутливості дитини до впливів навколишнього середовища.

Трапляється дуже широкий спектр напрямів експериментально-виховної діяльності в освітніх установах: професійно-особистісний розвиток педагогів; різні складники професійної педагогічної компетентності, самовдосконалення й самоактуалізація в професії; дослідження освітнього середовища, умов розвитку й ефективного використання соціокультурних партнерів школи (центри творчості, музеї, установи позашкільної освіти й ін.); інноваційний

менеджмент в освіті (програми розвитку, інноваційні структури управління, сучасні системи оцінки якості освіти; збереження й зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу (здоров'язбережувальні технології, формування здорового способу життя й ін.); розвиток особистості учня, його соціальних компетенцій; дослідження умов і засобів, що стимулюють самовизначення й самореалізацію учнів, тактик психолого-педагогічної підтримки; інноваційні освітні технології, досвід їх розробки й упровадження; обдарований педагог – обдарована дитина (система виявлення, супроводу й розвитку обдарованих дітей) [341].

Узагальнюючи всі підходи, виокремлюємо чотири основні напрями експериментально-виховної діяльності в закладі освіти:

- педагогічний менеджмент, система ефективного управління;
- особистість педагога, становлення його професійних якостей, формування професійних компетенцій, професійний саморозвиток і самовдосконалення;
- особистість дитини, розвиток її особистості, формування соціальних компетенцій тощо.
- сфера «між», характер і умови взаємодії між суб'єктами освітньої установи, які задають відкриті людські взаємини.

Для сучасного виховання дуже важливі два останні взаємозалежні напрями.

Визначення теоретичних і практичних основ організації експериментально-виховної діяльності мають будуватися через дослідження й проектування освітньої реальності як ціннісно-значеннєвої взаємодії дорослих і дітей, яка становить основу процесу виховання. Виховання дітей – це завжди простір «між» дорослим і дитиною, коли відбувається зіткнення світу дитини й світу дорослого, їх взаємозбагачення.

Метою експериментально-виховної діяльності в закладі освіти є надання наукової й практичної підтримки інноваційним процесам у сфері виховання, що відображають: сучасні соціокультурні умови в країні, запити сучасних дітей,

завдання закладу освіти в межах системи роботи з виховання й з урахуванням державного замовлення, інтерес і прагнення до професійного зростання й самовдосконалення педагогів школи.

Основні завдання експериментально-виховної діяльності можуть бути такі:

- організація й проведення експериментально-виховної діяльності за значущими для закладу напрямками у вихованні, для розвитку виховної системи, виховного простору як сфери «між»;

- підвищення якості виховної діяльності педагогів-вихователів через педагогічний аналіз чинних і конструювання нових моделей виховання, методів, прийомів і форм роботи, адекватних сучасним соціокультурним умовам, інтересам і проблемам дітей, що стимулюють і підтримують розвиток особистості учнів;

- забезпечення безперервного процесу підвищення кваліфікації педагогічного колективу в процесі проведення експериментально-виховної діяльності;

- розробка творчих проєктів, методичних матеріалів, рекомендацій, що відображають досвід розв'язання проблем із тематики експериментально-виховної діяльності [340].

Для розв'язання поставлених завдань необхідно:

- розробити програму експериментально-виховної діяльності відповідно до цілей і завдань, провідних педагогічних ідей, очікуваних результатів і встановлених термінів щодо виконання кожного з окреслених напрямів експериментально-виховної діяльності;

- визначити конкретні засоби реалізації програми експериментально-виховної діяльності розвитку інноваційних виховних процесів з урахуванням соціокультурних, кадрових, матеріально-технічних та інших умов функціонування й розвитку освітньої установи;

- сприяти підвищенню науково-дослідної культури педагогів, рівню їх самостійної дослідницької діяльності у сфері виховання;

- проводити експертизу з кожного з обраних напрямів експериментально-виховної діяльності;
- рефлексувати, уточнювати й поширювати здобутий інноваційний досвід [93].

Виокремимо значущі чинники, які сприяють здійсненню експериментально-виховної діяльності.

1. Науково методичний супровід експериментально-виховної діяльності, наявність наукових керівників і зовнішніх експертів в організації роботи, які можуть задати високий теоретичний і методологічний рівень проведеного дослідження, спрямувати дослідницьку роботу колективу закладу через навчальні й проблемні рефлексивні семінари з аналізу процесу експериментально-виховної діяльності та його результатів.

2. Наявність системи підтримки інноваційної діяльності педагогів: через матеріальну й нематеріальну систему заохочень педагогів-дослідників; відкритий характер проведення експериментально-виховної діяльності з обов'язковим обміном досвіду між собою, з іншими освітніми установами; презентацію успішного досвіду експериментальної діяльності педагогів на міському, обласному й усеукраїнському рівнях у галузі організації виховної діяльності в закладі освіти з різних позицій (у роботі класного керівника, у межах педагогічної підтримки окремого учня, в організації позакласної й позашкільної діяльності, у взаємодії із сім'єю та ін.); усвідомлення педагогами зростання власного професійного рейтингу, через участь і досвід проведення семінарів і конференцій різного рівня.

3. Мережева взаємодія закладу з установами різного рівня, державними й міжвідомчими структурами в межах реалізації завдань експериментально-виховної діяльності. Гнучкість і відкритість такої взаємодії забезпечує співпрацю й співтворчість у роботі (загальні заходи різного рівня, обмін кадрами й інформацією, загальні творчі проекти й ін.), обмін усіма видами ресурсів і можливостей різних структур у межах розв'язання спільних завдань. Важливо знайти можливості для використання культурного й наукового

потенціалу зовнішнього середовища (світу, країни, області, району, міста, села й ін.), що задає широкі соціокультурні виміри експериментально-виховної діяльності, робить її актуальною й значущою для учасників, створює простір для їхньої самореалізації.

4. Особливої уваги заслуговує самовизначення педагога в експериментально-виховній діяльності, його позиція як дослідника і те, на чому вона ґрунтується. В експериментально-виховній діяльності педагогові важливо максимально розширити горизонти свого бачення, намагатися подолати звичні стереотипи, характерні для професійного педагогічного мислення, побачити досліджуване завдання (проблему) з максимально можливих точок зору: педагогічних, психологічних, філософських, соціокультурних, через осмислення свого минулого досвіду, практики інших педагогів та ін.

Форми й методи експериментально-виховної діяльності дуже різноманітні. Вони включають класичні дослідницькі методи: спостереження, бесіду, інтерв'ю, анкетування, вивчення творчих робіт учнів, вивчення педагогічної документації, досвіду окремих педагогів. Особливу роль у педагогічних дослідженнях відіграє експеримент, але експериментально-виховна діяльність не передбачає обов'язкового проведення «чистого» експерименту.

Результатами експериментально-виховної діяльності є зміни у виховній системі освітньої установи, здобуті нові наукові знання, відображені в науково-методичній продукції: концепції виховання в закладі, нових розроблених моделях виховання, у новому баченні методів, засобів і форм виховання за сучасних умов, в освітніх програмах, методичних рекомендаціях для педагогів, класних керівників і вихованців, окремих методиках і сценаріях, виокремлених критеріях і нормах виховної діяльності і її ефективності, діагностиках, використовуваних у дослідницькій діяльності, та ін.

Результативність експериментально-виховної діяльності визначається якісними і кількісними критеріями. До якісних показників зазвичай відносять: актуальність і наукову новизну дослідження; його теоретичну значущість; продуманість і завершеність основної гіпотези й пропрацьованість наукових

положень, яких дійшов колектив у процесі експериментально-виховної діяльності; готовність опрацьованих ідей до впровадження в практику свого закладу освіти, інших освітніх установ.

Особливий показник результату експериментально-виховної діяльності – це зміна укладу шкільного життя, який відображається в характері взаємодії та стосунків між педагогами й учнями, загальному ціннісно-значеннєвому просторі, що виникає в закладі, де відбувається трансляція норм і цінностей як інституційно оформлена реальність ціннісно-значеннєвої взаємодії дорослих і дітей.

Результат експериментально-виховної діяльності великою мірою залежить від професійно-особистісної позиції педагога, його індивідуальності. Важливо відзначити, що успішний думаючий педагог, мотивований на дослідницьку діяльність, завжди зорієнтований на самоаналіз і самодіагностику. Від його бажання правильно оцінити й вчасно скорегувати свою діяльність залежить успішність процесу його самопізнання й самовдосконалення. Такий педагогічний працівник здійснює аналіз своїх помилок і педагогічних досягнень.

Кількісними показниками проведеної експериментально-виховної діяльності є: кількість і рівень публікацій; участь педагогів у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах із теми дослідження різного рівня; проведення педагогами закладу освіти відкритих заходів у межах експериментально-виховної діяльності на шкільному, міському, обласному й інших рівнях.

Практична результативність експериментально-виховної діяльності відображається у виконанні програми дослідження, прояві в шкільній реальності інноваційних процесів, що має виявитися в низці змін: у якостях особистості окремого вихованця; у характеристиках дитячого колективу, прояві дитячо-дорослої спільноти в школі; психологічному кліматі (класу, школи тощо), у ціннісно-орієнтаційній єдності; у системі виховних заходів і їх якості; у поліпшення якості освіти; у збереженні й поліпшенні здоров'я учнів; у

підвищенні кваліфікації педагогів у галузі виховання й дослідницької діяльності; у варіативності й доступності освітніх послуг у межах загальної й позашкільної освіти; ступені привабливості школи для учнів і батьків та ін.

Водночас під час упровадження експериментально-виховної діяльності ініціативні педагоги стикаються з певними проблемами, до яких О. Петренко відносить «невідповідність концепцій освітньо-виховних закладів вимогам навколишнього соціуму; невідповідність між особистісним і соціальним замовленням на освіту й виховання; між учнівською творчістю й освітніми стандартами; існування в одній організації прихильників різних педагогічних концепцій; відмінності в потребах учнів, батьків, школи; поєднання інноваційних програм із традиційними; відсутність навчально-методичного забезпечення для роботи за новими концепціями; адаптація нововведень до існуючих умов» [204, с. 6–7].

Недоліки експериментально-виховної діяльності, як правило, пов'язують зі старою авторитарно-адміністративною системою управління освітньою установою, яка не передбачає високого ступеня свободи, добровільності й ініціативи кожного педагога в експериментальній діяльності. Робота освітньої установи в експериментальному режимі змінює її культурне середовище й вимагає відповідної управлінської культури. З огляду на це, від адміністрації вимагається забезпечення умов, які сприяють експериментальній діяльності, включаючи допомогу вчителям в організації процесу, матеріальну підтримку вчителів-експериментаторів, створення інформаційної мережі, контроль структурної взаємодії, ефективний зв'язок з науковим керівником експерименту. Зміна стилю наукового керівництва від декларативного до партнерського сприяє тому, що педагог стає суб'єктом науково-дослідної діяльності, особисто зацікавленим у її результаті [183].

Для поліпшення якості експериментально-виховної діяльності необхідна спеціальна теоретико-практична підготовка основних учасників експериментального процесу в освітній установі – педагога-експериментатора, наукового консультанта й ін. Результат експериментально-виховної діяльності

узалежнений від професійно-особистісної позиції педагогів. Понад те, успішний педагог, мотивований на дослідницьку діяльність, завжди зорієнтований на самоаналіз і самодіагностику. Від ступеня його бажання правильно оцінити й вчасно скорегувати свою діяльність залежить успішність процесу його самопізнання й самовдосконалення. Такий педагогічний працівник здійснює аналіз власних помилок і педагогічних досягнень. Саме таким педагогом була Тамара Дмитрівна Дем'янюк – педагог-дослідник, яка володіла новим педагогічним мисленням: розуміла природу людини, її потреби й прояви, мала уявлення про сутність різних соціальних напрямів суспільного розвитку, аналізувала свою педагогічну діяльність, прогнозувала й коригувала її відповідно до поставлених завдань інноваційних перетворень у сфері освіти.

Учена чітко усвідомлювала сутність і специфіку експериментально-виховної діяльності в освітніх установах, зокрема, як покажемо далі, обстоювала принципи організації експериментально-виховної роботи в закладах освіти, з-поміж яких такі: мета народжується не в системі наукового дослідження, а в процесі практичної педагогічної діяльності; завданням експериментування є не так здобуття нового знання, як вивчення ефективності того або іншого нововведення, інновації, механізм практичного освоєння цього нововведення; цінністю експериментально-виховної діяльності є те, що вона спрямована на створення умов сталого розвитку всієї системи, на вдосконалення педагогічної практики зумовлює ускладнені умови її здійснення. До таких умов педагог відносила: відмову від традиційних способів розв'язання професійних завдань, невизначеність проблемної ситуації, напружений творчий пошук, загострене почуття відповідальності за успіх експерименту.

Отже, експериментально-виховна діяльність має величезне значення для перспективного прогнозування розвитку закладу освіти як виховної системи, важливим її результатом стає програма розвитку освітньої установи. Результатом експериментально-виховної діяльності завжди буде створення нової практики освіти, яка може бути не затребувана нині, але вона показує, як може розвиватися заклад освіти у віддаленому майбутньому.

Інституційною базою здійснення експериментально-виховної діяльності є експериментальний майданчик – освітня установа, діяльність якої побудована на оригінальних (авторських або запропонованих науковими установами, консультантами, керівниками) ідеях і технологіях і являє собою нову інституційно-освітню практику (або взагалі, або для конкретних умов), організовану задля створення й підготовки до реалізації (тиражування) інноваційної освітньої послуги.

Залежно від виду інноваційних освітніх послуг розрізняють експериментальні майданчики всеукраїнського, регіонального рівнів. Експериментально-виховну діяльність таких майданчиків за керівництва професора Т. Дем'янюк схарактеризуємо в наступних підрозділах.

3.2 Експериментальна діяльність ученої на Рівненщині

3.2.1 Експерименти всеукраїнського рівня

Як вже було зазначено в попередньому розділі, Т. Дем'янюк упродовж своєї освітньої діяльності здійснювала науковий, методичний супровід експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та Рівненської області, які виступали експериментальними майданчиками всеукраїнського та регіонального рівнів Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ.

Аналіз архівних матеріалів, наукових звітів кафедри теорії і методики виховання, звітів і документації Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, наявних публікацій дає змогу стверджувати, що експериментально-виховна діяльність за керівництва Т. Дем'янюк на Рівненщині регулювалася «Положенням про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» і здійснювалася відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності й ін. [261].

За «Положенням про експериментальний заклад» (2002) статус експериментального закладу всеукраїнського рівня надавався тому закладу, «на базі якого здійснювалася дослідно-експериментальна робота з перевірки результативності та можливості застосування у практичній діяльності: освітніх, дидактичних або виховних систем; державних стандартів загальної середньої освіти; інваріантної складової змісту загальної середньої освіти, інноваційних освітніх технологій» (див. Додаток Ц) [261].

Задля кращої візуалізації інформацію про експериментально-виховну діяльність всеукраїнського рівня й базу закладів освіти Рівненської області, які мали статус експериментальних закладів і якими керувала Т. Дем'янюк, ми запропонували в Додатках Ш.1, Ш.2. у вигляді карти і таблиці.

Схарактеризуємо експериментально-виховну діяльність *всеукраїнського* рівня в проблемно-хронологічному вимірі:

«Розвиток творчої особистості в системі допрофесійної освіти позашкільного закладу» (1997–2000). Експеримент здійснювався в Рівненському Палаці дітей і молоді. Наказом Міністерства освіти України № 76 від 19.03.1997 р. закладу першому в Україні було надано статус експериментального педагогічного майданчика. Наказом Міністерства освіти і науки України № 485 від 16.10.2000 р. було завершено експеримент і схвалено його результати.

Унаслідок проведеної експериментально-виховної роботи за керівництва Т. Дем'янюк було створено нову інноваційну модель позашкільного закладу як Центру профільної допрофесійної підготовки та початкової професійної освіти, розроблені базові нормативні документи з позашкільної освіти.

У діяльності Палацу унікальною стала авторська система профільного навчання, система соціального захисту вихованців, науковість досліджень та рівень здобутих результатів у процесі експериментальної діяльності, уніфіковане програмне забезпечення навчально-виховного процесу та його методичний супровід, власна міська газета для учнівської молоді «Без секретів», електронна газета «Без секретів +», телепередача «ПіДеМо разом», система учнівського самоврядування, введення до шкільного компонента молодшої школи викладання логічних ігор, участь у реалізації оригінальних власних проєктів, спрямованих на соціальну реабілітацію дітей та юнацтва [81].

Наприкінці експерименту Рівненський Палац дітей та молоді – це 11 профільних шкіл допрофесійної підготовки та початкової професійної освіти, 3 спортивних школи, 12 аматорських і клубних об'єднань, 24 художні колективи.

Педагогічний колектив Палацу створив такі умови розвитку творчої особистості, за яких кожна дитина могла визначитись, зрозуміти та усвідомити, до якої сфери діяльності має нахили.

Створена в процесі експериментально-виховної діяльності модель мала істотні переваги в організації і здійсненні профілізації, позаяк:

- позашкільна установа створювала індивідуальну освітню траєкторію кожному вихованцеві, оскільки враховувалися його інтереси і можливості;
- мала велику профільну мережу (багато профільність);
- система профілізації здійснювалася через триступеневе навчання;
- технології освітнього процесу істотно відрізнялися від традиційної шкільної системи навчання;
- напрацьоване відповідне науково-методичне забезпечення (авторські програми, посібники тощо);
- відпрацьовано механізм розробки навчальних планів із конкретизацією варіативного складника і визначення профілю навчання;
- удосконалено механізми змісту профільного навчання;
- здійснювалося психолого-педагогічне забезпечення процесу профілізації;
- наявні висококваліфіковані педагогічні кадри;
- створено відповідне матеріально-технічне забезпечення [154].

Таким чином, система профільного навчання, яка склалась в Рівненському Палаці дітей та молоді, стала однією з альтернативних форм у чинній тоді допрофесійній освіті, оскільки відпрацьована структурно-динамічна модель навчально-виховного процесу дала можливість різним групам юнацтва набути відповідну професію й забезпечила розвиток творчої особистості вихованця, розв'язувала загальну проблему – виховання конкурентоспроможної молоді людини, компетентної особистості, якій притаманні мобільність знань, критичність мислення, відповідальність за дії, а найголовніше – готовність до виконання діяльності [154].

«Розвиток виховної системи гімназії в контексті самореалізації особистості гімназиста» (1999–2004). Експеримент здійснювався в Рівненській державній гуманітарній гімназії. Мета експериментально-виховної діяльності полягала у «вихованні громадянина-патріота, здатного

розбудувати суверенну Україну, творити себе, своє життя» [167, с. 3]. Предметом дослідження виступав «процес розвитку виховної системи, спрямованої на громадянське виховання в контексті самореалізації особистості гімназиста» [там само].

Завданнями проєкту були: створення виховного середовища на основі демократизації і гуманізації шкільного життя, переорієнтації внутрішнього світу дитини на збагачення індивідуального досвіду самопізнання, самооцінки, саморозвитку, самовизначення, самореалізації; допомога учням у соціально-політичному і громадянському їх змушнні; розвиток інтелектуальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфери особистості; упровадження активних форм і видів діяльності; використання інтелектуально-естетичних засобів дозвіллевої системи; гармонізація сімейно-шкільного виховання; науково-методичне забезпечення процесу [101, с. 47].

Експериментально-виховна робота з теми сприяла переосмисленню процесу виховання, зокрема, від «примусу», що йде ззовні від іншої людини, виховання перейшло до «самопримусу», до становлення в молодій людини механізму самореалізації і саморегламентації на основі віри та почуття обов'язку; безпосередньо підвело учнів до переходу від одного стану до іншого: від вимоги «ти мусиш» до стану «я хочу». Загальнопедагогічними чинниками становлення і розвитку особистості громадянина є її соціалізація і самовиховання.

У процесі реалізації програми дослідження апробована структурно-логічна модель та організаційно-функціональна структура виховного процесу в гімназії, що дало можливість використати нові прогресивні концепції виховання і розвитку особистості, запровадити інноваційні технології й науково-методичні дослідження в навчально-виховний процес на основі гуманізації середовища, у якому перебуває учнівська і студентська молодь.

Експериментально-виховна робота засвідчила, що найбільш ефективною виявилась організація виховного процесу, який здійснювався з урахуванням державної політики в галузі освіти і виховання, національних і

загальнолюдських цінностей, досягнень вітчизняної і світової педагогіки та передбачав посилення особистісно-гуманного підходу, спрямування його на розвиток інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної, фізичної сфери особистості.

Оновленню парадигми громадянського виховання сприяло використання соціально-психологічних механізмів, що допомогло становленню, розвитку і прояву таких особистісних структур громадянської свідомості, що втілюють творчі якості юнаків та дівчат. Водночас функціями, прояв яких визначав поняття «творча особистість», були: мотивувальна, опосередкована перетворювальна, колізійна, рефлексивна, критична, смислоутворювальна, самореалізувальна, духовна.

Стратегічними напрямками розвитку виховання в гімназії визначено:

- створення нової філософії громадянського виховання на основі прогресивних концепцій, інноваційних, організаційно-педагогічних основ діяльності закладу нового типу, упровадження сучасних технологій навчання і виховання;
- модифікація системи управління навчально-виховним процесом, демократизація, гуманізація шкільного життя, технологізація освіти;
- пошуки принципово нових механізмів педагогічної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу;
- підвищення рівня морально-духовного розвитку особистості, збереження і зміцнення здоров'я, національної життєдіяльності школяра й ін.

Новий варіант виховання у Рівненській державній гуманітарній гімназії значною мірою базувався на гуманістичній педагогіці та психології: самоцінності особистості, глибокій повазі та симпатії до неї, урахування її індивідуальності. В основі виховання – гуманістична філософія Григорія Сковороди та «Повчання дітям» Володимира Мономаха.

Організація виховного процесу будувалася так, що в центр уваги ставилася особистість як суб'єкт виховання, розвиток її внутрішнього «Я», формування індивідуального стилю життя, відповідального ставлення до себе, суспільства,

природи, Батьківщини – України. Таким чином, вихідним став розвиток духовно-моральних якостей особистості, що допомагають їй реалізувати себе як індивідуальність, навчитися виробляти свою позицію в житті і розуміти себе та людей, що оточують [169].

У процесі експериментально-виховної діяльності було розроблено й апробовано цільову творчу програму розвитку особистості гімназиста, яка включала такі складники: «Я – особистість», «Я і Ми», «Я і Україна», «Я і Природа», «Я, Земля, Всесвіт».

Зміст цільової творчої програми розглядався в контексті таких понять, як людяність, милосердя, доброта, чесність, порядність; права людини, демократія, свобода, рівність, мир; виразна роль уселюдських і національних цінностей; стимулювання активності учня; індивідуалізація виховання і спрямування кожного на самовиховання; широке прилучення учнівської молоді до матеріальної і духовної культури нації; гуманізація середовища, у якому перебуває учень, та ін.

Технологія виховного процесу в гімназії виходила з концепції цілісного виховання людини і передбачала модифікацію цілей, методів, форм виховання, активне використання інноваційних технологій громадянського виховання [101].

Здійснена експериментально-виховна діяльність дала змогу колективу гімназії перейти на оновлену парадигму становлення і розвитку особистості в процесі її самореалізації і зумовила істотні зміни в організації освітнього процесу, уможливила застосувати діяльнісний підхід, організувати психолого-педагогічну взаємодію педагога і гімназиста, що сприяло його самореалізації і саморозвитку.

Результати експериментально-виховної діяльності були представлені у вигляді проміжних звітів у Науково-дослідній лабораторії інноваційних виховних технологій, у низці статей, посібниках «Становлення особистості в процесі самореалізації», «Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді» [169; 101; 343; 344; 345; 346].

«Інноваційні технології громадянського виховання студентської молоді в умовах вищого закладу освіти» (2000–2005). Експеримент здійснювався на педагогічному факультеті РДГУ. Метою експериментально-виховної діяльності було розроблення й апробація цільової творчої програми «Я – студент РДГУ, громадянин України», спрямованої на розвиток творчої особистості, здатної забезпечити поступ нації, визначення педагогічних умов підвищення ефективності громадянського виховання студентської молоді, становлення духовного і висококультурного громадянина-патріота України.

Експериментально-виховна діяльність передбачала розв'язання таких завдань: вивчення та аналіз стану проблеми в теорії і практиці; визначення основних педагогічних умов і засобів підвищення ефективності виховної роботи; розробка цільової творчої програми «Я – студент РДГУ, громадянин України»; розробка та експериментальна перевірка організаційно-функціональної структури та структурно-логічної моделі процесу громадянського виховання на педагогічному факультеті; розробка моделі професійної компетентності педагога-куратора; створення цілісної системи інтелектуально-дозвіллевої діяльності студентів через включення їх у творчі об'єднання; апробація чинних та розробка нових технологій громадянського виховання студентів; психологічне науково-методичне забезпечення педагогічного процесу.

Практична значущість проведеного дослідження полягає в розробці й апробації програм творчих об'єднань «Учитель», «Плекання рідної мови», «Духовність», «Віра в дитину», «Здоров'я», «Дозвілля», «Миротворець», «Шанувальники рідної мови» й ін. [246].

Унаслідок експериментально-виховної діяльності розроблено структурно-логічну модель виховного процесу в студентській групі, її подано в Додатку Щ.

Здобуті результати дослідження сприяли інтенсифікації всього процесу виховання на педагогічному факультеті РДГУ, ефективній організації життєдіяльності студентів через включення їх у молодіжні творчі об'єднання, органи студентського самоврядування тощо [345; 346; 347].

«Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі» (2000–2004). Проєкт утілювали в Кам'янському ЗНЗ I–III ст. Березнівського району Рівненської області. Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. закладу було надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Головним завданням проєкту стало формування національної свідомості школярів з осмисленою патріотичною позицією, а також розвиток творчості дитини, особистісного потенціалу, турбота про здоров'я кожного з вихованців.

Під час реалізації проєкту була вибудована концептуальна модель зрілої особистості патріота, духовна сфера якої включає систему цінностей, до якої входять такі підсистеми: моральні цінності; громадянські цінності; світоглядні цінності; інтелектуальні цінності; екологічні цінності; естетичні цінності; валеологічні цінності; родинні цінності.

За роки експериментально-виховної діяльності вдосконалено структуру виховного процесу задля пошуку найбільш ефективних та оптимальних підходів до розв'язання актуальних проблем національно-патріотичного виховання учнів у сучасній школі. Інноваційна діяльність закладу передбачала змістові та технологічні нововведення, що забезпечили розробку та апробацію навчальних програм курсів за вибором, учнівських об'єднань за інтересами: основи шляхетності, толерантності, християнської етики, підприємницької діяльності, економіки, домашнього господарства тощо.

Результатом експериментально-виховної діяльності стало створення умов для формування громадянина-патріота, розвитку творчої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією, системою наукових знань, людини, готової до вибору свого місця в житті.

Реалізація програми експерименту сприяла формуванню в учнів позитивного ставлення до навчально-пізнавальної, суспільно-гуманістичної, національно-патріотичної, активно-творчої діяльності. Справжні патріоти успішно формуються в активній практичній діяльності, яка поліпшує умови життя в рідному селі, підвищується матеріальний і духовний рівень народу.

Упровадження інноваційних технологій патріотичного виховання в Кам'янському ЗНЗ I-III ст. забезпечило й значно кращий соціальний захист учнів. Досвід реалізації проєкту був систематизований і описаний у педагогічних часописах України [249].

«Формування художньо-естетичної культури учнів в системі діяльності Малої академії мистецтв та ремесел» (2000–2004). Березнівська ЗОШ № 2 Рівненської області стала учасником цього наукового проєкту. Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. закладу було надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Мета дослідження – визначити й науково обґрунтувати основні педагогічні умови та засоби підвищення ефективності розвитку творчої особистості, формування її художньо-естетичної культури в системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел; створення умов для опанування учнями національної та світової культури, залучення юнацтва до художньої самодіяльності, народних промислів, виховання потреби культурного самовдосконалення.

За керівництва Т. Дем'янюк експериментально-виховна робота здійснювалась у чотирьох напрямках: навчально-матеріальний, який полягав у розробці нової моделі «Мала академія народних мистецтв та ремесел» (далі МАНМР) – центру естетичного виховання школярів, зміні його статусу, удосконаленні роботи навчально-методичного центру, бібліотеки; організаційно-управлінський, що передбачав спільну роботу педагогів і науковців у розробці організаційно-функціональної структури системи, спрямованої на естетичний розвиток, виховання творчої особистості, здатної до активної інноваційної діяльності; змістовно-технологічний, який забезпечував цілісне впровадження навчальних програм, поглиблену інтеграцію навчального процесу з діяльністю студій і секцій академії, залучення дітей до важливих для них видів діяльності, стимулювання розвитку їх інтересів; науково-методичний, який передбачав підвищення професіоналізму керівників секцій та студій

МАНМР, забезпечення свободи вибору та стимулювання їх творчого пошуку, надання відповідних теоретико-методологічних знань.

Розробка та введення інновацій у педагогічний процес здійснювалися через: переосмислення і переоцінку досвіду, нове розуміння цінностей освіти, створення нової моделі естетичного виховання; активне формування інноваційного стилю діяльності керівника МАНМР, цілеспрямоване вдосконалення освітньо-виховного процесу, сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правове забезпечення інноваційних форм діяльності, готовність керівників брати участь у реалізації змісту позаурочного педагогічного процесу.

Докорінні зміни в організації, структурі та змісті роботи МАНМР внесли істотні корективи і в науково-методичну роботу. Розробка нових навчальних планів та програм, пошук нових та ефективних форм роботи, які б сприяли досягненню основної мети, зумовили оновлення змісту та структури МАНМР.

«Превентивне виховання підлітків та юнацтва в сучасній школі» (2000–2004). Березнівській гімназії Рівненської області Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. було надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Завданням експериментально-виховної роботи стало забезпечення формування в учнів високих моральних якостей, які є головним чинником вибору способів поведінки. Превентивне виховання повинне сприяти формуванню в учнів моральних почуттів, які регулювали б їхню поведінку: почуття законності обраної мети, правомірності засобів їх реалізації, справедливості, відповідальності тощо. Завданням превентивного виховання, яке визначає характер усієї виховної роботи, є забезпечення подолання окремими учнями шкідливих навичок і звичок, що сформувалися внаслідок помилок і недоліків виховання.

Під час експериментально-виховної роботи опрацьовано відповідну теоретичну та методичну літературу, розроблено концепцію превентивного виховання, що сприяло підвищенню рівня професійної компетентності педагогів, розроблено систему добору змісту й методичного супроводу процесу

різноаспектної превентивної освіти учнів, здійснено психологічне діагностування учнів різних вікових груп, а також учителів.

Педагоги гімназії здійснювали самостійний пошук оптимальних рішень у реалізації проблеми, працювали над:

- створенням умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів діяльності, інтелектуального, морального, естетичного розвитку, вироблення стійкості школярів до негативних впливів;
- забезпеченням соціально-психологічної діяльності, педагогічно зорієнтованої на протидію втягування дітей і юнацтва в негативні ситуації;
- розвитком інтелектуальної, емоційно-почуттєвої, вольової сфери особистості, її правової освіти і виховання;
- валеологізацією навчально-виховного процесу, стимулюванням неповнолітніх до здорового способу життя і позитивної орієнтації, охорони власного життя і здоров'я;
- виробленням інтегрованих міждисциплінарних підходів у процесі вивчення основ наук;
- науково-методичним забезпеченням навчально-виховного процесу.

Визначено основні педагогічні умови успішної реалізації завдань, з-поміж яких: упровадження інноваційних технологій превентивного виховання; системно-цільове планування та проєктування виховуючих взаємин учнів і вчителів у системі різних видів діяльності; реалізація цільової творчої програми превентивного виховання особистості школяра.

У Березнівському районі здійснювалася також й експериментально-виховна робота з теми *«Особливості превентивного виховання дітей та підлітків в умовах сільської школи»* (2000–2004). Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. Городищенській ЗОШ, що на Березнівщині, було надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня.

Відповідно до концепції превентивного виховання основні завдання цієї експериментально-виховної роботи за умов сільської школи полягали в тому, щоб:

- створити умови для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної й іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів;

- забезпечити соціально-психологічну діяльність, педагогічно зорієнтовану на протидію втягування дітей і молоді в негативні ситуації за умов сільської місцевості;

- надавати комплексну психолого-педагогічну та медико-соціальну допомогу тим дітям, які її потребують;

- утверджувати принципи загальнолюдської моралі, справедливості, патріотизму, працелюбності, інших добродітностей;

- стимулювати школярів до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти валеологізації навчально-виховного процесу в сільській школі, навчанню з раннього віку навичок охорони власного і чужого здоров'я.

У результаті експериментально-виховної роботи була укладена цільова творча програма превентивного виховання за умов сільської школи, яка містила вісім розділів [41]. У програмі чітко прописані завдання учням і класним керівникам, визначені основні тези до кожної теми, види діяльності, розроблені пам'ятки, технологічні картки, опорні поняття. Структура і зміст програми є актуальними й досі.

Внаслідок експериментально-виховної роботи було побудовано модель превентивної освіти у школі, дружній до дитини, утворено центр профілактики та попередження правопорушень серед неповнолітніх й ін. Результати експериментально-виховної роботи представлені у відповідних працях [41; 87; 108; 122].

«Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в системі навчально-виховної діяльності» (2000–2004). Цей проєкт реалізовано в Березнівському загальноосвітньому ліцеї Рівненської області. Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. закладу надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня. Мета дослідницького проєкту полягала в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці впливу цілеспрямованої навчально-виховної діяльності учнів на громадянське становлення і формування свідомості і самосвідомості.

За Т. Дем'янюк, громадянське виховання зорієнтоване на введення молоді в систему цінностей демократичного громадянського суспільства, засвоєння з дитинства понять права, свобод, обов'язків людини, ідей рівності громадян та верховенства законів.

Експериментально-виховна робота показала, що педагогічний колектив Березнівського ліцею спрямовував свою діяльність на виховання громадянина демократичної держави, у свідомості і діях якого гармонійно поєднувалися б права і обов'язки, відповідальність перед суспільством, дисциплінованість, принциповість, відвага і мужність, безкомпромісність у боротьбі за порядок у суспільстві, активність у розв'язанні важливих проблем суспільства.

Аналіз експериментально-виховної роботи засвідчив, що педагогічний колектив нагромадив певний досвід формування в учнів національної свідомості, любові до рідної землі, громадянської відповідальності, виховання поваги до культури та історії рідного народу. Удосконаленню роботи сприяли запроваджені спецкурси з вивчення української мови, математики, історії. У практику роботи педагогів ліцею увійшли активні форми діяльності учнів: урок рідного краю, мужності, пам'яті, громадянськості та ін. Готуючись до них, учні організовували експедиції «Збережемо пам'ять про подвиг», здійснювали пошукову діяльність, у процесі якої досліджували невідомі сторінки історії, зустрічалися з цікавими людьми Березнівщини. Чільне місце в позакласній роботі посіли колективні творчі справи, присвячені вивченню рідної мови. Це,

зокрема, випуск літературних альманахів, вечори-репортажі, усні журнали до Дня писемності, випуски часопису «Слово і час», написання курсових робіт із літературознавства та дослідження творчості місцевих поетів і письменників.

Експериментально-виховна робота показала, що задля досягнення мети необхідна значна активізація діяльності вихованців, трансформація їхніх світоглядних орієнтирів та свідомості; формування в них ідеї та поняття про права, обов'язки людини, виховання здатності до критичного, творчого мислення, уміння відстоювати свої права та інтереси, переконання; усвідомлення своїх обов'язків та виявлення толерантності до поглядів іншої людини.

«Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району» (2000–2004). Експеримент здійснювався в навчально-методичному центрі відділу освіти Березнівської райдержадміністрації Рівненської області. Наказом Міністерства освіти і науки України № 446 від 30.12.2000 р. закладу надано статусу експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня.

Головна мета дослідження – модернізація змісту, форм і методів методичної роботи з педагогічними кадрами за умов району; упровадження та методичний супровід інноваційного змісту, методів, технологій, засобів виховання учнів.

Дослідно-експериментальна робота характеризувалася чотирма напрямками: перший – навчально-матеріальний, який полягав у розробці інноваційних технологій виховання в закладі освіти, в оновленні змісту, методів, форм, удосконаленні діяльності шкільних методичних кабінетів, бібліотек, створенні навчально-матеріальної бази для проведення позакласної роботи (виховних осередків: музеїв, кімнат, кабінетів громадянської, правової освіти тощо); другий – організаційно-управлінський, який передбачав проведення спільних дій науковців, педагогів, управлінців, методистів щодо розробки структурно-логічної моделі виховного процесу, його організаційно-функціональної структури; третій – змістовно-технологічний, що передбачав

організацію процесу виховання, введення часткових змін у виховний процес, які ведуть до модифікації його змісту, форм, методів; цілісне впровадження концепцій громадянського, превентивного, національно-патріотичного та естетичного виховання, підвищення професійної компетентності учителів, керівників шкіл, вироблення у них інноваційного стилю діяльності; четвертий – науково-методичний, який полягав у забезпеченні свободи вибору та стимулювання творчого пошуку педагогів, надання їм теоретико-методологічних знань, які охоплювали найбільш універсальні положення і принципи українського виховання.

Позитивним стало введення до виховного процесу інновацій, що здійснювалися через: переоцінку й переосмислення власного досвіду; нове розуміння цінностей позакласної діяльності; активне формування в педагогів інноваційного стилю діяльності; цілеспрямоване вдосконалення навчально-виховного процесу; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правове забезпечення інноваційних форм діяльності учнів і педагогів, їх готовності брати участь у реалізації нової філософії виховання.

Інновації у вихованні розглядалися як система освітньо-виховних, організаційно-педагогічних, методичних та матеріально-технічних компонентів, які створювали умови для максимального розвитку і розкриття творчого потенціалу особистості вихованця. Це цілеспрямований, організований, гнучкий, планомірно та систематично здійснюваний процес часткових змін у вихованні, які ведуть до модифікації його цілей і появи нових технологій. Його мета – орієнтація на людину як особистість, надання їй можливостей для розвитку моральних рис, творчої індивідуальності.

Перехід від авторитарно-дисциплінарної до особистісно орієнтованої парадигми виховання уможливив внести істотні зміни в організацію та зміст виховного процесу, використати прогресивні концепції, запровадити проблемно-пошукові методи, застосувати досягнення психологічної та педагогічної наук, передового педагогічного досвіду на основі гуманізації середовища, у якому перебуває учень.

Оновлена парадигма змісту виховання передбачала: поглиблення інтеграції навчального процесу з позаурочною діяльністю учнів; розробку та цілісне впровадження програм факультативів, спецкурсів, цільових творчих програм громадянського, національно-патріотичного та превентивного виховання учнів; використання досягнень вітчизняної та світової наукової і народної педагогіки, гуманістичної психології; залучення дітей і юнацтва до значущих для них видів діяльності; упровадження інтерактивних форм і методів виховання.

Моделювання інноваційних виховних технологій сприяло розвитку інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної сфери особистості вихованця, стимулювало його прагнення до активно-творчої патріотичної діяльності, виконання ним громадянського обов'язку, професійному самовизначенню молодої людини.

У процесі дослідження відбулися зміни в системі методичної роботи, зокрема, специфікою діяльності навчально-методичного центру були: розробка та апробація нормативно-правових документів, що забезпечують функціонування методичної служби району; змістові нововведення (нові навчальні плани і програми, методичні посібники та рекомендації); технологічні нововведення (зміна форм методичної роботи, що активізують пошуково-творчу діяльність учителів); зміна в структурі методичної роботи (очно-заочні курси, цільові теоретико-методичні семінари, семінари-тренінги, проблемні семінари, введення посади психолога).

За результатами дослідження було проведено Всеукраїнський круглий стіл та видано посібник «Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району» (2005) [146].

Експериментально-виховна діяльність з теми обговорено й позитивно оцінено на засіданні Комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради МОН України 11 червня 2004 р.

«Духовно-моральний розвиток особистості в умовах діяльності української національної школи-родини» (2002–2008). Експеримент

здійснювався в Студянській ЗОШ I-III ступенів – Українська національна школа-родина Дубенського району Рівненської області. В основу змісту духовно-морального виховання учнів покладено систему загальнолюдських і національних цінностей. За таких умов духовно-моральний розвиток особистості відбувався через: участь у ціннісно-орієнтаційній діяльності; стимулювання до здійснення самовиховання і саморозвитку; постійне вдосконалення змісту особистої діяльності на основі узгодження з цінностями суспільства. Така організація виховного процесу позитивно впливала на зростання ціннісних ставлень учнів, встановлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогами і учнями. Основними складниками особистісно орієнтованого типу організації духовно-морального виховання учнів у дослідженні були: гуманізація спілкування; участь у духовно-практичній та ціннісно-орієнтаційній діяльності; здійснення самовиховання.

Виявлені в процесі дослідження основні педагогічні закономірності уможливили розробити й науково обґрунтувати функціонально-прогностичну модель духовно-моральної вихованості особистості, установити основні її компоненти (інтелектуальний, емоційно-мотиваційний, регулятивний, діяльнісно-практичний). Результати дослідження довели, що нова філософія духовно-морального виховання передусім утверджує погляд на особистість вихованця як найвищу цінність, суб'єктний розвиток і творця власного життя. Зміст дослідницького проєкту полягав у тому, щоб навчити дітей виходити із власних потреб у пізнанні навколишнього світу, засвоєнні здобутків світової і національної культури, спонукати їх до духовного пошуку – повсякденно відкривати для себе те, що людство створило в процесі розвитку цивілізації.

Орієнтація виховної діяльності на особистість висунула на перший план діалогові форми і методи, за яких перевага надається опосередкованим засобам виховного впливу.

Дослідно-експериментальна робота засвідчила, що цілеспрямована організація педагогічного процесу дає можливість інтенсивніше здійснювати формування найважливіших рис особистості: позитивне ставлення до

Батьківщини, суспільства, держави, природи, мистецтва, праці, інших людей, до власного життя; здатність до безперервного духовно-творчого самовдосконалення; соціальна відповідальність, яка проявляється в турботі про благополуччя інших людей; культура інтелектуально-дозвіллевої діяльності.

Педагогічний колектив закладу за керівництва Т. Дем'янюк розробив цільову творчу програму духовно-морального розвитку особистості «Я – Родина – Україна», утілення якої сприяла самореалізації особистості, формуванню високого рівня освіченості і вихованості свідомого громадянина-патріота України, громадянина-гуманіста. Програма розрахована на співпрацю вчителів-вихователів, учнів, батьків, громадськості села задля створення єдиного розвивально-виховного середовища та гармонізації взаємин у діаді школа-родина.

Результати експериментально-виховної роботи увиразнено в низці публікацій Т. Дем'янюк [62; 139; 111].

«Освітньо-виховні технології підготовки сільського школяра до трудової діяльності в умовах роботи ліцею» (2003–2009). Семидубський аграрний ліцей Дубенського району Рівненської області успішно втілював цей науковий проєкт. Метою експериментально-виховної діяльності став пошук нових і вдосконалення традиційних освітньо-виховних технологій підготовки сільських школярів до трудової діяльності за умов ринкових відносин. Провідною соціальною ідеєю виховної роботи визначено спрямування її на конкретного учня, виховання конкурентоспроможного господаря своєї землі, здатного творчо мислити, усвідомлювати свою причетність до сучасної цивілізації, орієнтуватися в реаліях і перспективах життя, глибоко розуміти національні трудові традиції і бути їх спадкоємцем та продовжувачем [100, с. 25].

Унаслідок експериментально-виховної діяльності було створено авторську систему трудового виховання, основами якої стали: раціональна організація різновекторної трудової діяльності ліцеїстів та залучення їх до активної участі в продуктивній праці; розвиток широкого діапазону мотивів праці; результативного та процесуального плану діяльності; виховання в учнів

працелюбності та громадянської зрілості, конкурентоспроможних господарів своєї землі, здатних бути спадкоємцями і продовжувачами національних трудових традицій; педагогічна підтримка в найповнішому прояві власного «Я» учня; підготовка до свідомого вибору професії та активної трудової діяльності на користь села, школи, класу; трудова підготовка ліцеїстів як невід'ємний складник освітнього процесу.

Оновлена парадигма трудового виховання передбачала поглиблення інтеграції навчального процесу з позаурочною діяльністю учнів; цілісне упровадження концепції трудового виховання та програм спецкурсів, факультативів; запровадження інтерактивних форм і методів навчання й виховання.

Здійснена експериментально-виховна робота ґрунтовно схарактеризована в публікаціях і навчально-методичному посібнику [114; 294].

«Виховання громадянина-гуманіста в умовах демократизації освітнього простору» (2004–2009). Корецький НВК «Школа-ліцей» Корецького району Рівненської області став реалізатором цього дослідницького проекту. Мета експериментально-виховної роботи полягала у виявленні, обґрунтуванні та експериментальні перевірці педагогічних умов та методів підвищення ефективності виховання громадянина-гуманіста.

У своїй практичній діяльності педагогічний колектив ліцею за керівництва Т. Дем'янюк спрямував зусилля на підвищення рівня професійної компетентності класних керівників, вихователів, учителів-предметників. Вона полягала в проведенні: психодіагностики з питань гуманістичного та громадянського виховання громадянина-гуманіста; психолого-педагогічних семінарів; круглих столів («Гуманізація виховного процесу як засіб утвердження гармонійних особистісних стосунків»); дискусій і дебатів («Умови та шляхи створення позитивного мікроклімату у закладі», «Учитель у кризовому соціумі: влада стереотипів»); мозкових штурмів («Конфлікти між учнями і викладачами: шляхи їх уникнення чи подолання»); тренінгів («Толерантність: що це», «Управління конфліктами», «Патріот: це я?») тощо.

Пріоритетним напрямками у вихованні громадянина-гуманіста визначено: моральне виховання, що ґрунтується на системі цінностей, які визначають траєкторію людського життя, оберігають душу від зла, різних проявів негативу, передовсім – гуманістичні цінності: людяність, милосердя, доброта; громадянське виховання, що передбачає підготовку юної особистості до участі в розв'язанні нагальних і перспективних завдань держави; особистості, яка успішно діяла б у суспільстві, була гідним і самобутнім громадянином зі стійкими моральними цінностями та переконаннями, «екологічно чистою» душею; формування позитивної мотивації в підлітків і молоді до дотримання здорового способу життя.

У процесі експериментально-виховної діяльності доведено, що умовами формування в учнів гуманістичних цінностей та громадянських якостей є розширення знань про гуманістичні риси особистості і людину як найвищу цінність; розвиток інтересу до феномена самої людини, її міжнаціонально-культурної діяльності задля реалізації принципу гуманізму; розвиток емоційної сприйнятливості, вміння співпереживати та співчувати людям, системний підхід до формування навичок гуманної поведінки; формування комплексу особистісних якостей і рис характеру громадянина своєї держави, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною дією повсякденних дій, учинків, поведінки; засвоєння національних цінностей.

Педагогічний колектив за наукового керівництва Т. Дем'янюк розробив інноваційні технології виховання громадянина-гуманіста в системі позакласної та позаліцейної діяльності, авторські програми спецкурсів «Екологія душі», «Основи толерантності», програма клубу «Духовність» та ін.

Результативною формою громадянської освіти й виховання стали цільові творчі програми класних колективів «Я – громадянин України», «Я – лідер», «Я і родина», «Я – ліцеїст», «Ми корчани», «Я і національна культура», «Я і духовність», «Ми і прекрасне» [42, с. 68.].

Результати експериментально-виховної діяльності представлені в публікаціях Т. Дем'янюк [42].

«Розвиток творчих здібностей учнів в системі діяльності НВК «Школа-позашкільний навчальний заклад» (2004–2009). Мирненський ЗНЗ I-III ст. Костопільського району Рівненської області активно долучився до реалізації цього проєкту. Мета експериментально-виховної роботи полягала у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку творчих здібностей учнів у системі діяльності НВК «Школа-позашкільний навчальний заклад», а саме: формування готовності творити себе і своє життя, діяти за принципами високої духовності; допомога особистості в розвитку власних творчих сил, формування «Я-Концепції» людини-творця через створення умов для самоосвіти, саморозвитку і самовиховання тощо. У процесі експериментально-виховної діяльності доведено, що проблема розбудови системи виховання, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях та соціально значущій мотивації життєдіяльності, має стати відповіддю на виклики сучасності, адже українське суспільство потребує людей творчих, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення і на самовіддане служіння державі та суспільству.

Задля розвитку творчих здібностей учнів у системі діяльності НВК «Школа-позашкільний навчальний заклад» у Мирненський ЗНЗ I-III ст., що на Костопільщині, функціонували такі гуртки: «Музична мозаїка (художньо-естетичний)», «Танцювальна мозаїка (хореографічний)», «Україна обрядова «літературно-етнографічний», «Юні екскурсоводи (історико-краєзнавчий)», до роботи яких залучалися й працівники закладу позашкільної освіти. Належне місце посіло поглиблене вивчення образотворчого мистецтва, у школі було створено кабінет естетики.

Під час здійснення експериментально-виховної діяльності з формування творчих здібностей учнів у системі діяльності НВК «Школа-позашкільний навчальний заклад» особливо ефективними виявилися творчі проєктні завдання, тематика яких була розроблена з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Приміром, виконання цільового творчого проєкту «Талісман особистості» [129, с. 28].

Завдяки зусиллям педагогів школи і закладу позашкільної освіти навчально-виховний процес перетворювався в чинник особистісного творчого розвитку за допомогою духовного потенціалу різних видів мистецтва.

«Виховання гуманістично спрямованої особистості в позаурочний час» (2004– 2009). Володимирецька загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 стала учасником цього проєкту. Метою експериментально-виховної роботи стало визначення і наукове обґрунтування, експериментальна перевірка основних педагогічних умов підвищення ефективності виховання гуманістично спрямованої особистості в позаурочний час.

Експериментально-виховна робота включала: аналіз літератури з теми дослідження, вивчення чинної практики організації процесу; виховання гуманістично спрямованої особистості; запровадження сучасних технологій, спрямованих на виховання громадянина-гуманіста в шкільну практику, розроблення програми факультативів «Пізнай себе», «Права дитини», «Права людини», «Самовиховання особистості», «Екологія душі», «Основи толерантності», здійснення експериментальної перевірки ефективності соціально-педагогічних основ гуманістичного виховання учнівської молоді за умов суверенної України й розробленої моделі громадянина-гуманіста.

Доведено, що гуманістично спрямована особистість ефективно розвивається за умов, коли різнопланова ціннісно-орієнтаційна діяльність педагогічно доцільно організована і дає можливість підліткам обговорювати проєкти спільної діяльності, висловлювати зауваження й пропозиції щодо виконання справи, обирати напрями її здійснення, визначати мету, вектори діяльності, склад виконавців, розподіляти доручення з урахуванням індивідуальних здібностей, інтересів, оцінювати свою діяльність через творчі звіти, бесіди, анкетування, на основі узагальнення результатів визначати перспективи подальшої діяльності.

Практичне значення здобутих у процесі експериментально-виховної роботи результатів полягає в узагальненні практичного досвіду закладу з виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час; у

розробці й апробації функціонально-прогностичної моделі процесу виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка; у розробці програмно-методичних матеріалів, посібників, написанні узагальнювальних статей [60; 153].

«Формування духовно-моральних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови українського суспільства» (2004–2010). Експеримент здійснювався в Рівненській державній гуманітарній гімназії. Наказом МОН України № 980 від 27.12.2004 р. їй було надано статус експериментального педагогічного майданчика [183, с. 69].

У межах здійснення експериментально-виховної роботи в закладі створили Центр духовної культури, основними завданнями якого були: допомога учням в адаптації до нових умов соціалізації особистості; ознайомлення зі світовими та вітчизняними художніми і культурними цінностями, розкриття перед вихованцями багатства досягнень людського духу; формування поважливого ставлення до християнства, пам'яток матеріальної і духовної культури; духовно-моральний розвиток особистості вихованця; утвердження у свідомості учнів історично притаманних українському народові високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння найкращих зразків вітчизняної та світової спадщини; розвиток моральних почуттів і рис поведінки, а саме: любов до України, відданість їй; шанобливе ставлення до історичних пам'яток, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави; активної праці, спрямованої на примноження трудових традицій, звичаїв, обрядів; формування розуміння народної моралі, вивчення і пропаганда культурних надбань свого народу та світового духовного розвитку; оволодіння народною етикою, цілісною народною культурою; формування готовності творити себе і своє життя, діяти за принципами високої духовності; допомога особистості в розвитку власних творчих сил, піднятися до вершин Творця культури і самої себе, породити повагу і любов до себе і світу свого життя.

Результатами експериментально-виховної діяльності стала розроблена Т. Дем'янюк структурно-логічна модель виховного процесу Рівненської

державної гуманітарної гімназії (див. Додаток Ю), а також критерії, показники, діагностичний інструментарій визначення духовно-моральних якостей учнів гімназії; цільові творчі програми та їх методичне забезпечення.

Оновлюючи навчально-виховний процес, педагоги гімназії за керівництва Т. Дем'янюк розробили модель становлення і розвитку особистості гімназиста, за якою цей процес передбачав пізнавальний, почуттєвий і поведінковий компоненти. Щоб забезпечити розвиток особистості в процесі її самореалізації, автори виокремили п'ять компонентів (мотиваційно-ціннісний; змістовно-технологічний; процесуальний, організаційно-управлінський; навчально-матеріальний). Перехід на оновлену парадигму процесу становлення і розвитку особистості в процесі її самореалізації дав змогу внести істотні зміни в організацію і зміст навчання і виховання, використати прогресивні концепції, запровадити проблемно-пошукові методи, досягнення вітчизняної і світової педагогіки.

Результати експериментально-виховної діяльності представлені в публікаціях Т. Дем'янюк [150; 170].

«Формування у гімназистів ціннісних орієнтацій» (2004–2010). Експеримент здійснювався на базі Соснівської гімназії Березнівського району Рівненської області. Наказом МОН України № 980 від 27.12.2004 р. гімназії було надано статус експериментального педагогічного майданчика [183, с. 69]. Мета проєкту: визначити та науково обґрунтувати основні педагогічні умови та засоби формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді; розробити змістовно-технологічний аспект процесу формування ціннісних орієнтацій, його структурно-логічну модель, організаційно-функціональну структуру.

Експериментально-виховна діяльність передбачала опрацювання теоретичної та методичної літератури; комплексну психодіагностику розвитку особистості учня в системі національного виховання; комплексне дослідження рівня розвитку особистості педагога-класного керівника, його творчого потенціалу, здатності діяти за нових соціально-економічних умов і розв'язувати завдання експерименту; розробку й апробацію концептуальних засад виховного

процесу, положень та програм роботи творчих об'єднань учнів; апробацію тих, що вже існують, та розробку нових технологій формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді; науково-методичне забезпечення виховного процесу гімназії.

Результатами експериментально-виховної діяльності стало програмне та методичне забезпечення процесу формування ціннісних орієнтацій учнів гімназії; розробка моделі професійної компетентності педагога-класного керівника; створення цілісної системи інтелектуально-дозвіллевої діяльності учнів через включення їх до творчих об'єднань; апробація чинних та розробка нових технологій формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді; психологічне науково-методичне забезпечення педагогічного процесу.

Результатом проєкту стала діяльність учнівського об'єднання «Духовність», центрів «Знання», «Відродження», «Довкілля», «Здоров'я», інформаційного центру, Клубу вихідного дня, гуртків та факультативів. Підсумок експериментально-виховної діяльності було підбито на науково-практичній конференції «Проблема формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді в умовах сільської школи».

«Формування почуття милосердя в учнів різних вікових груп» (2004–2010). Експеримент здійснювався в Прислуцькому НВК «Школа-дошкільний заклад» Березнівського району Рівненської області, якому Наказом МОН України № 980 від 27.12.2004 р. надано статус експериментального педагогічного майданчика [183, с. 69–70]. Метою експериментально-виховної діяльності за керівництва Т. Дем'янюк став аналіз змістовних складників почуття милосердя, визначення їх ролі у становленні особистості на різних етапах онтогенезу, визначення соціальної активності та життєвої позиції учнів; виховання людяності, милосердя, доброти, цивілізованого співжиття на основі засвоєння знань про себе, людське суспільство, природу, місце і призначення особистості.

При НВК було створено «Школу милосердя», метою якої стало забезпечення комплексної теоретичної та практичної підготовки підлітків до добродійної творчої діяльності. До роботи в «Школі милосердя» залучали всіх

охочих учнів. До її складу входили чотири Загони добрих справ, які працювали в різних напрямках. Перший загін «Гармонія» охоплював діяльністю напрям «Природа», включав у себе природоохоронний рух задля екологічної пропаганди. Другий загін «Здоровий спосіб життя» – пропаганду здорового способу життя, ведення профілактичної антинаркотичної, антиалкогольної, протитютюнової пропаганди. Третій загін «Доля» реалізував роботу з дітьми-інвалідами, сиротами, з дітьми з неблагополучних сімей. Четвертий загін «Помагай» дбав про організацію добродійної діяльності, спрямованої на допомогу ветеранам, самотнім літнім людям, учителям-пенсіонерам, ця діяльність передбачала оволодіння мистецтвом спілкування з людьми різних поколінь.

Результатами експериментально-виховної діяльності стала розробка психолого-педагогічного інструментарію дослідження проблеми, розробка та апробація спецкурсів «Азбука милосердя» для учнів 1–12-х класів.

Дослідження передбачало введення у виховний процес внутрішніх інновацій, які здійснювалися через модернізацію змісту, методів і форм виховання і науково-методичного забезпечення, змістових та технологічних нововведень (розробку та апробацію концепцій, цільових творчих програм, модульний підхід у методичній роботі).

«Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні» (2006–2010). Експеримент здійснювався на базі Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 51 від 26.01.2007 р. [183, с. 70]. У межах реалізації експериментально-виховної діяльності тривало й виконання держбюджетної теми з цієї ж проблеми за керівництва Т. Дем'янюк у 2007–2009 рр.

Для реалізації експериментально-виховної діяльності при Науково-дослідній лабораторії інноваційних виховних технологій створили тимчасовий науково-дослідний колектив, до якого ввійшли заклади освіти Володимирецького району: методичний кабінет відділу освіти та виховання,

Володимирецький районний колегіум, Володимирецька ЗОШ I-III ст. № 1, Каноницька ЗОШ I-III ст., Антонівська ЗОШ I-III ст.; заклади освіти Березнівського району: навчально-методичний центр відділу освіти Березнівської райдержадміністрації, Березнівська гімназія, Соснівська гімназія, Березнівський НВК «Економіко-гуманітарний ліцей-школа I-II ступенів», Прислуцький НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок», Березнівська ЗОШ I-III ст. № 2, Городищенська ЗОШ I-III ст., Кам'янська ЗОШ I-III ст. Очільниця проєкту – Т. Дем'янюк – розробила «Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив», яке регулювало спільну експериментально-виховну діяльність закладів освіти. Текст «Положення» уміщено в Додатку Н.3 [378].

Предметом дослідження виступали зміст, організаційні форми, методи і технології формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця в процесі його професійної діяльності, діагностика і корекція професійних якостей учителя.

Цілісне виховання особистості учня забезпечував процес удосконалення науково-теоретичної, методичної та практичної підготовки вчителів, класних керівників, вироблення в педагогів інноваційного стилю їх діяльності та формування конкурентоспроможного фахівця.

Результати психодіагностики вчителів показали необхідність переходу методичних служб від традиційних освітніх технологій до інтенсивних, інноваційних, які формують особистість вчителя креативного типу, що спроможний самостійно оволодівати знаннями, уміннями, виявляти творчу діяльність.

В основу технології формування вчителя покладено положення про структурно-функціональний взаємозв'язок усіх компонентів науково-методичної роботи: змістовно-ціннісних, професійно-педагогічного проєктування та самовизначення, методичного становлення, узагальнювального коригування та самооцінки.

Теоретична значущість проєкту полягала в створенні програми, визначенні суті і змісту діяльності щодо формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця. Практичне значення дослідження – у тому, що теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано модель упровадження інтерактивних технологій у процесі підготовки вчителя як конкурентоспроможного фахівця через: вироблення інноваційного стилю діяльності; адаптацію діяльнісного підходу до професійного зростання сучасного педагога; формування системи знань та умінь учителя як конкурентоспроможного фахівця на основі використання інтерактивних технологій; розробку педагогічних технологій формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця.

У процесі виконання експериментально-виховної діяльності доведено, що застосування інноваційних технологій сприяє розвитку в учителів навичок критичного мислення як компонента професійності; формує позитивні цінності, педагогічні навички і вміння, зокрема й організувати власну самостійну роботу, вчить самостійно шукати потрібну інформацію, критично її опрацьовувати, застосовувати за певних ситуацій та умов; формує високу мотивацію до безперервної освіти; створює атмосферу співпраці; сприяє постійній, активній професійній взаємодії вчителів; вчить робити важливий вибір; ухвалювати відповідальні рішення; бути справжнім лідером учнівського колективу.

«Організаційно-методичні умови впровадження компетентнісного підходу у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів шляхом використання інноваційних педагогічних технологій» (2011–2014). Цей проєкт упроваджував районний методичний кабінет відділу освіти Костопільської районної державної адміністрації. Експериментальною базою дослідження виступили: Костопільська загальноосвітня школа I - III ступенів № 3; Костопільська загальноосвітня школа I-III ступенів № 5; Головинська загальноосвітня школа I-III ступенів; Маломидська загальноосвітня школа I-III ступенів; Данчимістська загальноосвітня школа I-II ступенів.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні організаційно-методичних умов, що сприяють розвитку професійних компетенцій конкурентоспроможного вчителя за умов формування єдиного європейського освітнього простору. Предметом дослідження визначено організаційно-методичні умови впровадження компетентнісного підходу в навчально-виховний процес закладів освіти засобами використання інноваційних педагогічних технологій.

Унаслідок експериментально-виховної діяльності створено систему неперервного оновлення і збагачення педагогічних працівників знаннями з теорії і методики навчання та виховання, психології, етики, поглиблено науково-теоретичну підготовку з предметів та методики їх викладання через упровадження компетентнісного підходу; відбулося підвищення професійного рівня педагогічних працівників через залучення їх до творчої діяльності та науково-дослідницької роботи; відображено якісні зміни в рівнях навчальних досягнень учнів, у їх загальному розвитку внаслідок модифікації змісту, методі і форм методичної роботи; скоординовано результати дослідно-експериментальної роботи та організовано перспективну педагогічну практику.

Підготовка кваліфікованого педагогічного працівника відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, здатного до ефективної роботи на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання та професійної мобільності відбувалася завдяки модифікації змісту, методів і форм підготовки педагогічних кадрів через використання інноваційних педагогічних технологій, інтерактивних форм методичної роботи.

Результати експериментально-виховної діяльності всеукраїнського рівня постійно висвітлювалися в публікаціях Т. Дем'янюк на сторінках педагогічних часописів «Освіта України», «Урядовий кур'єр», «Управління освітою», «Позакласний час +», «Освітнянський вісник», «Директор школи», «Директор школи, гімназії, ліцею», «Нова педагогічна думка», «Світ виховання», збірнику наукових праць «Оновлення змісту форм і методів навчання і виховання» та ін.

Матеріали всеукраїнської експериментально-виховної діяльності демонструвалися на Всеукраїнській виставці «Інноватика в освіті України» (2009), Міжнародній виставці «Сучасні навчальні заклади – 2011», четвертій виставці-презентації «Інноватика в сучасній освіті» (2012).

За результатами експериментально-виховної діяльності Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій РДГУ стала лауреатом конкурсу «Інноватика в загальній середній освіті» (2009) і нагороджена почесними дипломами (2009, 2011, 2012), а очільниця лабораторії Т. Дем'янюк була нагороджена Дипломом Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології «Золота Фортуна» (2011) [304].

Таким чином, систематизація й аналіз діяльності закладів освіти Рівненщини, які мали статус експериментальних закладів всеукраїнського рівня, дає змогу стверджувати, що Т. Дем'янюк була фундатором, організатором, керівником різновекторної наукової діяльності. Експериментально-виховна діяльність всеукраїнського рівня за її керівництва здійснювалась за 19 напрямками: громадянське виховання учнів; українська національна школа – родина; трудове виховання учнів; превентивне виховання учнів різних вікових груп; інноваційні технології національно-патріотичного виховання учнів; громадянське становлення світогляду старшокласників у навчально-виховному процесі; формування художньо-естетичної культури в системі діяльності МАНМ; виховання громадянської позиції особистості в умовах демократизації освітньо-виховного простору; інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами, упровадження компетентнісного підходу у виховний процес закладів освіти й ін.

Результатом експериментально-виховної діяльності стало використання, упровадження та поширення понад сотні праць, науково-методичні розробки та авторські моделі виховних систем, структурно-логічні моделі педагогічного процесу та організаційно-функціональні структури освітньої діяльності в інноваційних закладах освіти Рівненщини. До позитивних результатів експериментально-виховної діяльності всеукраїнського рівня відносимо

внутрішні інновації, оновлення парадигми освітньо-виховного процесу, розширення мережі учнівських об'єднань за інтересами, зміни в методичній роботі. Внутрішні інновації передбачають модернізацію функцій управління; використання інноваційних виховних технологій; створення шкільної психологічної служби; організацію соціально-практичної діяльності учнів; модифікацію змісту, форм і методів інтелектуально-дозвіллевої діяльності учнів; оновлення парадигми педагогічного процесу, науково-методичне його забезпечення; інтенсивне підвищення професійної компетентності педагогів.

3.2.2 Експерименти регіонального рівня

Відповідно до «Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (2002) статус експериментального закладу регіонального рівня надавався тому закладу, «на базі якого здійснювалася дослідно-експериментальна робота з перевірки результативності та можливості застосування у практичній діяльності: варіативної складової змісту загальної середньої освіти; систем організації навчально-виховного процесу; інноваційних педагогічних та управлінських технологій» [261].

Організація й реалізація експериментальної виховної діяльності на Рівненщині актуалізувалася у зв'язку з потребою реалізації державної політики в галузі освіти з урахуванням регіонального виміру. Задля забезпечення належного рівня модернізації національної освітньої системи Тамара Дмитрівна Дем'янюк сприяла випереджувальному розвитку виховної діяльності закладів освіти регіону. Учена була переконана, що виховна діяльність загальноосвітнього закладу освіти має набути ознак сучасної педагогічної технології, водночас необхідно враховувати регіональний вимір, інтереси і запити школярів; зміст виховної роботи в школах повинен відповідати вимогам, які ставляться до цілей виховання сучасного випускника; форми і методи виховання мають бути адекватними відповідним завданням сучасної школи.

Виховну діяльність закладу освіти Т. Дем'янюк розглядала як систему відповідних педагогічних умов, завдяки яким вихованці зможуть набути таких якостей особистості, які дадуть їм змогу розвиватися в динамічних умовах, бути соціально активними, конкурентоспроможними, професійно компетентними, здатними до самореалізації, саморозвитку й модернізації власної діяльності, а також до зміни мети, напрямів, змісту, методів та форм діяльності самого педагогічного колективу закладу освіти в регіональному вимірі.

У загальному вигляді основну ідею експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк на регіональному рівні можна сформулювати так: заклад освіти – це соціальний інститут, який виконує соціальне замовлення держави і регіону – виховання громадянина України та підготовку його до життя і праці. Тому функція закладу освіти – соціально-педагогічна, а функція педагогічного колективу – соціально-професійна. Функція педагогічного колективу щодо здійснення виховної діяльності передбачає чітке та своєчасне виконання соціально-виховного замовлення (з постійною адаптацією, корекцією та рефлексією), гнучке, динамічне, варіативне виконання соціального і регіонального замовлення та власної соціально-професійної функції.

Вивчення основних характеристик виховної діяльності закладів освіти дало можливість Т. Дем'янюк виявити низку суперечностей між: необхідністю активізації виховного впливу на учнів в аспекті їх соціально-професійної орієнтації у зв'язку зі складною соціокультурною ситуацією в суспільстві, наявністю врахування регіонального виміру та відсутністю теоретичних основ і норм цієї діяльності, методик і технологій їх використання; специфікою виховної діяльності та незмінним прагнення організувати виховання учнів залежно від регіонального виміру. Ці суперечності зумовили пошук і впровадження теоретичних основ та практичних технологій виховання в закладах освіти з урахуванням регіонального виміру. За керівництва Т. Дем'янюк було здійснено обґрунтування теорії і технологій виховної діяльності закладів освіти з урахуванням регіонального виміру. Учена чітко

обґрунтувала алгоритм дослідно-експериментальної роботи, приклад такого алгоритму запропоновано в Додатку Н.8.

З огляду на теоретичне та практичне значення експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини схарактеризуємо більш ґрунтовно окремі вектори виховної діяльності закладів освіти за регіональних умов.

В архіві та на кафедрі теорії і методики виховання РДГУ зберігаються всі звіти про наукову роботу кафедри й, зокрема, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ за 2000–2012 рр., текстовий аналіз яких дає змогу систематизувати наявну інформацію про експериментально-виховну діяльність регіонального рівня. Задля кращої візуалізації узагальнені дані про базу закладів освіти Рівненської області, які мали статус регіональних експериментальних закладів і якими керувала Т. Дем'янюк, подано у вигляді таблиці в Додатку Я.

Спільною метою експериментально-виховної діяльності впродовж цих років у різних закладах освіти було розроблення теорії і технології виховної діяльності закладу з урахуванням регіонального виміру та експериментальна перевірка їх ефективності.

Виховна діяльність в експериментальних закладах ґрунтувалася на таких принципах і закономірностях виховання:

- виховна діяльність закладу освіти базується на системному, гуманістичному підходах, а також на принципах суб'єктності, соціальної активності, особистісно орієнтованої спрямованості й реалізується поетапно (перший етап – інформаційно-проективний, другий етап – організаційно-діяльнісний, третій етап – контрольнo-коригувальний);

- зміст виховання модернізовано через включення знань, умінь і навичок, спрямованих на виховання учнів закладу освіти з урахуванням регіонального виміру;

- виховна діяльність будується на підставі використання інноваційних технологій (особистісно орієнтованих, діалогових, інтерактивних, дистанційних, інформаційних і тренінгових) і сукупності методів, які дають

можливість здійснити психолого-педагогічну підтримку виховання якостей особистості учня закладу освіти, що забезпечують прояв їх вихованості.

2000 р. експериментально-виховною діяльністю було охоплено 11 закладів освіти (6 закладів загальної середньої освіти, 3 заклади позашкільної освіти); 2001 р. – 17 закладів освіти (8 загальноосвітніх шкіл, 2 заклади середньої освіти нового типу (Корецький ліцей, Рівненська державна гуманітарна гімназія), 3 заклади позашкільної освіти, 3 методичних кабінети районних відділів освіти, педагогічний факультет РДГУ). 2002 р. – 20 закладів освіти (8 загальноосвітніх шкіл, 4 заклади нового типу, 3 заклади позашкільної освіти, 3 методичних кабінети, 1 навчально-методичний центр районних відділів освіти, педагогічний факультет РДГУ). 2012 р. – 47 закладів освіти Рівненщини і 8 методичних кабінетів (див. Додаток Н.7) [341].

Здійснений аналіз дає підстави для твердження про те, що актуальність визначених тем експериментально-виховної діяльності регіонального рівня не викликає сумнівів, позаяк у період розбудови громадянського суспільства в Україні виховання громадянина-патріота, творчої особистості, вироблення у неї імунітету до шкідливих звичок, здорової духовно, психічно і фізично особистості були предметом особливої турботи і для теорії, і для практики закладів освіти. Пряме соціальне замовлення надавало дослідженням особливої актуальності.

Перед педагогічними колективами експериментальних закладів стояло декілька науково-методичних завдань:

- вивчити стан проблеми розвитку діяльності сучасних закладів освіти за умов регіонального виміру;
- поглибити і конкретизувати розуміння сутності поняття виховної діяльності сучасних закладів освіти в регіональному вимірі;
- обґрунтувати систему теоретико-методичних засад виховної діяльності сучасних закладів освіти та експериментально перевірити її з урахуванням регіонального виміру;

- розробити модель технології виховної діяльності сучасних закладів освіти з урахуванням регіонального виміру;
- схарактеризувати методичний супровід виховної діяльності закладу освіти;
- обґрунтувати критерії і показники ефективності виховної діяльності закладів освіти, визначити динаміку її розвитку в експериментально-виховній діяльності;
- розробити та апробувати науково-методичний комплекс упровадження системи розвитку виховної діяльності закладів освіти в практику післядипломної педагогічної освіти регіону;

У кожному напрямі експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк як науковий керівник чітко обґрунтувала мету, завдання, методи, гіпотезу дослідження та визначила етапи дослідно-експериментальної роботи.

Наукова робота базувалася на попередньо здобутих результатах на констатувальному етапі експерименту, передбачала проведення формувального й контрольного етапів. Позитивні результати експериментально-виховної діяльності знайшли своє впровадження в низці документів управління освіти і науки Рівненської обласної держадміністрації, районних відділів освіти, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, відділу виховної роботи і захисту прав дитини Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України [341; 377; 380].

Досить важливим вважаємо те, що Тамара Дмитрівна доклала багато зусиль, аби піднести звичайну, маловідому, віддалену від обласного центру сільську школу з поліського краю на рівень найкращих закладів освіти, щоб зробити її справжньою лабораторією передової педагогічної думки. Вона теоретично узагальнювала нагромаджений досвід, науково обґрунтовувала його, ілюструвала конкретними прикладами діяльності окремого вчителя, педагогічного колективу, управління освіти, а основне, – пропагувала і поширювала інноваційні, новаторські ідеї.

Проаналізуймо окремі напрями експериментально-виховної діяльності регіонального рівня на Рівненщині за керівництва Т. Дем'янюк.

«Підвищення фахової майстерності педагогічних кадрів щодо здійснення інноваційної діяльності з пріоритетних напрямів виховання дітей та учнівської молоді» (1999–2004). Забезпечував реалізацію цього напрямку Навчально-методичний центр Березнівського районного відділу освіти. Мета дослідження полягала у формуванні інноваційного стилю діяльності директорів шкіл, класних керівників, учителів-предметників, керівників творчих об'єднань через науково-теоретичну та методичну їх підготовку; розробку інноваційних технологій методичної роботи педагога. Експериментально-виховна діяльність передбачала розв'язання таких завдань: розробка та експериментальна перевірка організаційно-функціональної структури методичної роботи на рівні району і школи, спрямованої на підвищення професійної компетентності педагогів та їхню підготовку до здійснення інноваційної діяльності; аналіз сутності і стану формування готовності педагога до пошукової діяльності; розвиток фундаментальних та прикладних пошукових досліджень за пріоритетними напрямами навчально-виховної діяльності закладів освіти; визначення компонентів, рівнів етапів готовності педагогів до здійснення інноваційної діяльності [107].

Експериментально-виховна діяльність зумовила такі результати: вибудова методологічної основи виховних технологій; володіння методами аналізу і синтезу психодіагностики рівня вихованості школярів; перебудова роботи в режимі розвитку, розробки та опанування новими методами, прийомами, засобами, технологіями, системами навчання, виховання і розвитку дітей; науково-методичне, психолого-педагогічне забезпечення інноваційного навчально-виховного процесу в закладах освіти, використання наукового потенціалу вищої освіти; координація наукових досліджень у системі освіти району та організація передової педагогічної практики.

«Особистісно-орієнтована освітньо-виховна технологія навчально-виховного процесу» (2000–2004). Методичний кабінет відділу освіти

Млинівської райдержадміністрації здійснював цей напрям експериментально-виховної діяльності регіонального рівня. Експериментальною базою дослідження виступили: Владиславівський ЗНЗ I-III ст.; Підгаєцький ЗНЗ I-III ст.; Млинівський ЗНЗ I-III ст.; Бокіймівський ЗНЗ I-III ст. Мета дослідження полягала в розробці і теоретичному обґрунтуванні системи особистісно орієнтованого навчання та виховання учнів, що сприятиме підвищенню якості навчання, виховання та розвитку школярів, рівня задоволення їх особистісних потреб та запитів.

Експериментально-виховна діяльність передбачала розв'язання таких завдань: схарактеризувати сутність поняття «особистісно орієнтоване навчання та виховання»; розробити цілісну систему навчання та виховання, орієнтовану на особистість учня; визначити та класифікувати теоретико-методичні основи особистісно орієнтованого навчання та виховання; підготувати вчителів до впровадження в освітню практику новітніх ідей та розробок.

Практичне значення результатів дослідження полягало в розробці методичних рекомендацій для вчителів та класних керівників із проблем особистісно орієнтованого навчання і виховання, добору ефективних методів, прийомів, засобів впливу на учнів відповідно до їх вікових, індивідуальних та психологічних особливостей; у розробці технологій побудови і застосування системи відповідних вправ та заходів для здійснення особистісно орієнтованого навчання та виховання школярів з урахуванням місцевих та регіональних умов; у підготовці відповідного дидактичного забезпечення навчально-виховного процесу для реалізації розробленої моделі; у впровадженні в шкільну практику системи організації навчально-виховного процесу, яка сприятиме саморозвитку і самовдосконаленню учнів.

Результати експериментально-виховної роботи представлені у відповідних публікаціях [164; 279; 280; 305].

«Формування духовної культури особистості на основі засвоєння загальнолюдських і національних цінностей в позашкільному педагогічному процесі» (2003–2005). Костопільський Будинок школярів та юнацтва

здійснював реалізацію цього наукового проєкту. Провідна соціальна ідея експерименту полягала в спрямуванні на конкретну дитину, закладенні фундаменту всебічного, гармонійного розвитку особистості з високоморальною громадянською позицією.

У процесі експериментально-виховної діяльності розв'язано психолого-педагогічні завдання, виявлено чинники, спрямовані на створення сприятливих умов для становлення особистості гуртківців, формування в них позитивних якостей, забезпечення соціально-психологічної діяльності творчого об'єднання. У Будинку школярів та юнацтва учні не просто здобували знання, тут відбувався процес виховання духовно багаті особистості, стимулювався розвиток усіх творчих сил, розвивалися таланти та здібності дітей.

Педагогічний колектив Будинку школярів та юнацтва головне завдання вбачав у формуванні дитини, підлітка, юнака як ціннісно-орієнтованої особистості. Реалізація програми експерименту сприяла формуванню духовної культури учнів та позитивного ставлення до довкілля, людей, що оточують, що дало можливість вихованцям самореалізувати себе в новому соціокультурному середовищі.

У межах єдиного навчально-виховного комплексу діяли майданчики Центру духовної культури: школа розвитку та виховання дитини «Радість»; школа «Етнос»; Мала Академія мистецтв; студія гармонійного розвитку «Свічадо». При освітніх підрозділах працювали художні колективи, творчі майстерні, об'єднання, клуби, студії, музей, які надавали вихованцям рівні можливості для творчого розвитку та самовизначення.

Створена в процесі експериментально-виховної діяльності система дала змогу забезпечити таку педагогічну діяльність, за якої соціально-цінні ідеї та спонукання стали внутрішніми стимулами особистості школяра. Водночас кожен учень проявляв цілеспрямованість в утвердженні принципів загальнолюдської моралі, правди, справедливості, гуманізму, доброти, патріотизму; мав повагу до культурно-національної духовності, історичних цінностей та символів України; поважав гідність людини через повагу до матері

та батька, до свого роду; міг протистояти насильству, вживанню алкоголю, наркотиків та іншим шкідливим звичкам; не стояв осторонь політичних процесів, а проявляв бажання пізнати сутність тієї чи іншої суспільно значущої події [129].

«Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі» (2001–2005). Цей проєкт утілював Соснівський будинок дітей та молоді Березнівського району. Для реалізації мети і змісту експериментально-виховної діяльності педагогічний колектив закладу створив умови для творчого самовдосконалення особистості, організував навчально-пізнавальну, науково-дослідну, ціннісно-орієнтаційну, морально-етичну, художньо-естетичну, інтелектуально-дозвілєву діяльність вихованця. Найголовнішим завданням для педагогів закладу стало знаходження таких видів діяльності, таку працю, де діти і юнацтво змогли б стати творцями себе і свого життя. У закладі створили Центр духовної культури, який, окрім іншого, став частиною безперервної освіти, головна мета якого полягала у вихованні в юного покоління високих моральних рис, збагаченні духовного світу, розвитку особистості, здатної жити і творити за законами Добра, Справедливості, Краси, Честі, Гідності, Гармонії, Гуманізму, Людяності, Милосердя; вивченні вітчизняної і світової духовної спадщини; участі в розробці та впровадженні нових ефективних технологій соціалізації особистості, її соціального досвіду.

Пріоритетним напрямом роботи педагогічного колективу в Центрі духовного розвитку, у студії образотворчого мистецтва та народних мистецтв і ремесл було формування національної свідомості, ознайомлення із християнською морально-етичною, родинно-побутовою вітчизняною і світовою культурою; проведення творчих справ організаційно-педагогічного, національно-культурного та просвітницького характеру; створення і дбайливе збереження традицій, передача їх від покоління до покоління як духовного надбання; гармонія високих благородних інтересів, потреб і бажань.

Педагоги за керівництва Т. Дем'янюк розробили авторські програми гуртків, студій, відповідних спецкурсів, які спрямовували діяльність вихованців

на самостійне поглиблене вивчення матеріалу, організовували пошукову та краєзнавчу роботу.

«Виховання гуманістичного ідеалу учнівської молоді у системі діяльності шкільних громадських організацій» (2003–2006). Селецький ЗНЗ I–III ст. Дубровицького району Рівненської області, що реалізував цей проєкт, об'єктом дослідження визначив діяльність дитячої та молодіжної аграрної громадської організації з виховання гуманістичного ідеалу. Мета експериментально-виховної діяльності полягала у визначенні та науковому обґрунтуванні основних педагогічних умов та засобів ефективності виховання гуманістичного ідеалу в системі діяльності дитячої та молодіжної аграрної громадської організації; розробці змістовно-технологічного аспекту процесу виховання гуманістичного ідеалу, його структурно-логічної моделі, організаційно-функціональної структури.

Унаслідок експериментально-виховної діяльності було визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність виховання гуманістичного ідеалу учнівської молоді, а саме: оволодіння учнями різних вікових груп знаннями про загальнолюдські цінності та застосування цих знань у практичній діяльності; забезпечення включення дітей у реальні соціально-значущі стосунки в дитячій та молодіжній аграрній громадській організації, які адекватні сучасним умовам; забезпечення регулювання стосунків дітей і дорослих на основі гармонізації загальнолюдських та національних цінностей; забезпечення реалізації прав дитини на основі взаємозв'язку педагогічного керівництва та дитячого самоуправління.

Підсумком експериментально-виховної діяльності стало проведення науково-практичної конференції вчителів та учнів «Виховання гуманістичного ідеалу в системі діяльності шкільних громадських організацій».

«Виховання гуманістично спрямованої особистості учня сільської школи на принципах педагогіки толерантності» (2003–2007). Березьке навчально-виховне об'єднання «загальноосвітній навчальний заклад I–II ступенів – дошкільний навчальний заклад» Дубенського району Рівненської області

успішно впроваджував цей проєкт, мета експериментально-виховної діяльності полягала в розробленні, обґрунтуванні та експериментальній апробації ефективності системи виховання гуманістично спрямованої особистості учня сільської школи на принципах педагогіки толерантності. З-поміж завдань експериментально-виховної діяльності – такі: проаналізувати стан роботи школи з виховання гуманістично спрямованої особистості учня сільської школи на принципах педагогіки толерантності; виявити критерії та рівні вихованості учнів на принципах педагогіки толерантності; розробити методiku та організаційно-педагогічні умови ефективного виховання учнів сільської школи на принципах педагогіки толерантності в позаурочній діяльності.

Практичне значення експериментально-виховної діяльності полягало в тому, що було здійснено обґрунтування і розробку раціональних науково-методичних рекомендацій із виховання толерантності в учнів сільської школи засобами позаурочної діяльності з урахуванням визначених організаційно-педагогічних умов.

«Організаційно-педагогічні умови особистісно-гуманного підходу у виховання підлітка» (2003–2007). Зарічненський ЗНЗ I-III ст., що на Рівненщині, предметом експериментально-виховної діяльності визначив процес організації гуманістичного виховання учнівської молоді. Мета дослідження – виявити та перевірити соціально-педагогічні умови й засоби підвищення ефективності гуманістичного виховання старшокласників у контексті особистісно орієнтованої педагогіки.

У процесі експериментально-виховної діяльності доведено, що ефективність гуманістичного виховання старшокласників у контексті особистісно орієнтованої педагогіки залежить від низки педагогічних умов: оновлення змісту гуманістичного виховання старшокласників, спрямованих на збагачення духовного світу; упровадження активних форм і методів практичного здійснення виховних інваріантів; науково-теоретичної й методичної підготовки класних керівників до здійснення гуманістичного виховання в контексті особистісно орієнтованої педагогіки.

Теоретичне значення дослідження полягало у виявленні сутності поняття «гуманістичне виховання старшокласників»; уточненні моделі системи особистісно орієнтованого виховання старшокласників; з'ясуванні засобів, методів, прийомів, які сприяють реалізації інваріантів особистісно орієнтованого підходу до виховання старшокласників. Практичне значення експериментально-виховної діяльності – у розробці методичних рекомендацій для вчителів, класних керівників із проблеми гуманістичного виховання, добору ефективних методів, прийомів, засобів впливу на учнів відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та психологічних особливостей; упровадженні в шкільну практику системи організації навчально-виховного процесу, яка сприятиме саморозвитку і самовдосконаленню учнів.

За керівництва Т. Дем'янюк здійснювалась експериментально-виховна діяльність з теми *«Громадянське виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної України»* (2004–2006), до якої було залучено, окрім семи експериментальних закладів середньої і вищої освіти всеукраїнського рівня, 13 закладів освіти в межах регіонального рівня експерименту.

Унаслідок експериментально-виховної діяльності з громадянського виховання дітей та юнацтва вітчизняна педагогіка збагатилася новими характеристиками – розширився і ускладнився зміст громадянського виховання, категорійний апарат, встановлено тісний зв'язок з багатьма аспектами особистісної культури. Експериментально-виховна діяльність із розв'язання проблеми громадянського виховання особистості поєднала традиційні та новаторські підходи. Громадянське виховання за своїм змістом передбачає знання народної творчості та національних традицій, культури, історії, має полікультурний та інтернаціональний характер, передбачає розвинену національну самосвідомість, патріотизм, моральність, працелюбність, знання звичаїв, обрядів, символіки, відповідальність перед народом і нацією, спроможність до національної ідентифікації та ін.

«Гуманістичні основи позаурочної діяльності старшокласників» (2004–2008). Великовербченський ЗНЗ I–III ст. Сарненського району втілював цей

проект. Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити основні соціально-педагогічні умови та засоби підвищення ефективності гуманістичного виховання учнівської молоді в позаурочний час.

Були визначені такі завдання експериментально-виховної діяльності: проаналізувати стан наукової проблеми та джерельну базу дослідження; теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови підвищення ефективності виховання старшокласників у процесі діяльності в позакласній роботі; розробити структурно-логічну модель та апробувати організаційно-функціональну структуру процесу розвитку гуманістично спрямованої особистості старшокласника; розробити і здійснити експериментальну перевірку ефективності цільової творчої програми; підготувати науково-методичні рекомендації щодо впровадження результатів дослідження в практику роботи закладів загальної середньої освіти.

Результати експериментально-виховної роботи представлені у вигляді методичного посібника з діагностичного забезпечення [60], навчально-методичного посібника [131] методичних рекомендацій з проблеми [153], дисертаційного дослідження [224].

«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні» (2006–2008). Навчально-методичний центр відділу освіти та виховання Березнівської райдержадміністрації визначив базу експериментально-виховної діяльності: Навчально-методичний центр відділу освіти Березнівської районної державної адміністрації, експериментальні заклади освіти – Березнівська гімназія, Соснівська гімназія, Березнівський НВК «економіко-гуманітарний ліцей-школа I-II ступенів», Прислуцький НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок», Березнівський ЗНЗ № 2, Городищенський, Кам'янський ЗОШ I-III ст. Мета дослідження: вироблення інноваційного стилю діяльності, потреби в педагогічних нововведеннях та розвиток варіативної педагогічної діяльності; опанування

новітніми методиками навчання та виховання, розвитку особистості; підвищення професійної компетентності, активний професійний розвиток сучасного педагога.

Освітня Березнівщина за керівництва вченої Т. Дем'янюк успішно реалізували завдання експериментально-виховної діяльності, а саме: визначили зміст упровадження інтерактивних технологій на основі прогнозування потреб розвитку суспільства та освіти; розробили та експериментально перевірили ефективність використання інтерактивних технологій у педагогічному процесі як засобу активного впливу на прагнення педагогічних працівників до саморозвитку і самовдосконалення, на формування навичок критичного мислення як професійної якості, необхідної для самоаналізу, самооцінки та ефективної співпраці з учнями; відстежили результативність діяльності педагога в процесі науково-дослідного експерименту; розробили алгоритм поетапних дій упровадження інтерактивних технологій у систему підготовки конкурентоспроможного фахівця; розробили та обґрунтували модель учителя як конкурентоспроможного фахівця.

Результати експериментально-виховної роботи представлені у низці наукових статей [93; 117; 120; 186], посібників [103; 132-135; 184], монографії [158], звіті [320].

«Підготовка вчителя до інноваційної діяльності» (2006–2010). Дубенський районний методичний кабінет активно спричинився до реалізації цього наукового напрямку. Експериментально-виховну діяльність здійснювали в межах науково-пошукового проекту тимчасового науково-дослідного колективу НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ «Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні». Наказом районного відділу освіти № 396 від 27.12.05 р. «Про створення тимчасового творчого колективу» затверджено склад тимчасового творчого колективу, який розробив, затвердив у встановленому порядку і забезпечив реалізацію програми дій науково-дослідної роботи з проблеми. Місія методичного кабінету – забезпечення готовності педагогічних

працівників Дубенського району до повної професійної самореалізації через досягнення ними високого науково-методичного рівня. Мета дослідження полягала в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи підготовки вчителя до здійснення інноваційної діяльності; предметом дослідження визначено змістовно-технологічний аспект здійснення інноваційної діяльності.

Експериментально-виховною діяльністю доведено, що підготовка вчителя до здійснення інноваційної діяльності є ефективною, якщо: визначено критерії і показники підготовки вчителя до здійснення інноваційної діяльності; розроблена і реалізована освітня програма, спрямована на формування конкурентоспроможного вчителя, готового до здійснення інноваційної діяльності; учителі залучені до інноваційної діяльності, є її суб'єктами, у процесі проведення різних форм роботи в них формується самостійність і гнучкість мислення, потреба бути успішними у своїй педагогічній діяльності.

Унаслідок експериментально-виховної діяльності визначено інноваційні тенденції розвитку методичної роботи; теоретико-методичні засади педагогічної інноватики, підготовки педагогів до інноваційної діяльності; змістовно-технологічний аспект методів і форм методичної роботи; сутність та особливості підвищення науково-методичного рівня педагогів, їхньої педагогічної майстерності [113].

«Сучасні організаційні форми конкурентоспроможного вчителя» (2008–2012). Експериментально-виховну діяльність здійснював методичний кабінет відділу освіти та виховання Володимирецької райдержадміністрації. Об'єктом дослідження виступила діяльність методичного кабінету відділу освіти та педагогічних колективів шкіл Володимирецького району зі створення сучасних найефективніших організаційних форм розвитку конкурентоспроможного вчителя. Предметом дослідження визначено зміст, організаційні форми, методи і технології формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця в процесі його професійної діяльності, діагностика і корекція професійних якостей учителя. Мета експериментально-виховної діяльності полягала у визначенні та

науковому обґрунтуванні ефективних організаційних форм розвитку конкурентоспроможного вчителя в системі діяльності методичного кабінету, методики корекції професійних якостей учителя, які слугують основою його конкурентоспроможності на ринку праці.

Експериментально-виховна діяльність передбачала вивчення та аналіз стану проблеми на науково-теоретичному рівні; вивчення практики організації сучасних форм розвитку конкурентоспроможного вчителя; створення оптимальної структури науково-методичної роботи, орієнтованої на формування конкурентоспроможного вчителя як фахівця; апробація чинних та розробка нових організаційних форм розвитку конкурентоспроможного вчителя як фахівця; підготовка науково-методичних рекомендацій щодо впровадження сучасних організаційних форм розвитку конкурентоспроможного вчителя, успішного у своїй педагогічній діяльності [320].

Результати експериментально-виховної роботи представлені у низці наукових статей [93; 117; 120; 186], посібників [103; 132-135; 184], положенні [378], звіті [320].

«Виховання особистості в умовах інноваційного розвитку вітчизняної освіти» (2008–2012). Навчально-виховний комплекс с. Березького району Рівненської області впроваджував цей науковий проєкт. Результатами експериментально-виховної діяльності стала розробка інноваційних технологій сучасного управління виховним процесом; побудова нових моделей виховного процесу закладів освіти за умов інноваційного розвитку вітчизняної системи освіти [183, с. 314].

До цієї ж теми було залучено колектив Семидубського аграрного ліцею і ЗОШ І-ІІ ст.

До здійснення експериментально-виховної діяльності з теми *«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі» (2008–2012)* залучили заклади Здолбунівського, Дубровицького, Сарненського районів Рівненської області. Експериментальна база дослідження: Березький НВК,

Повчанський ЗНЗ I-III ст., Студянський ЗНЗ I-III ст. Дубенського району, Сарненський ліцей «Лідер», Здолбунівський ЗНЗ I-III ст. № 4, Висоцький ЗНЗ I-III ст. Дубровицького р-ну. Усього дослідженням охоплено 1200 учнів, 232 батьків, 270 учителів.

Така масова робота вимагала інтеграції зусиль усіх суб'єктів соціокультурної сфери: учених, методистів, управлінців, батьків. Тому для якісної й ефективної організації експериментально-виховної діяльності такого великого масштабу за ініціативи Т. Дем'янюк був створений тимчасовий науково-дослідний колектив, який мав здійснювати науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення методичної роботи з педагогічними кадрами, використовуючи базовий та варіативний компоненти її змісту. Розроблене Тамарою Дмитрівною «Положення про Тимчасовий Науково-дослідний колектив» пропонуємо в Додатку Н.4. Інформацію про склад тимчасового науково-дослідного колективу педагогів Рівненщини з дослідження проблеми вміщено в Додатку Н.5. Технологію роботи цього колективу розкриває календарний план роботи на 2007 р., який представлено в Додатку Н.6.

Об'єднання в єдиний науково-дослідний колектив дало можливість спрямовувати діяльність методичних служб декількох районів області на: розробку та апробацію нормативних документів, що забезпечують функціонування методичної служби; змістові нововведення (нові навчально-тематичні плани та програми, розробка посібників, рекомендацій); технологічні нововведення (добір форм методичної роботи, що активізують пошуково-творчу діяльність учителів); зміну в структурі науково-методичної роботи (експериментальні заклади, очно-заочні проблемно-цільові курси, введення посад районного психолога).

Мета експериментально-виховної діяльності полягала в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі.

Дослідно-експериментальна робота передбачала дослідження, упровадження та методичний супровід змісту, форм, методів, технологій та засобів національного виховання, формування ціннісних ставлень особистості учня; побудову в закладі освіти такої системи виховання, яка відповідає загальнолюдським та національним цінностям, інтересам особистості, суспільства, держави, є саморозвивальною, сприяє підвищенню рівня сформованості ціннісних ставлень учня, носить людинотворчий характер; вивчення нових, прогресивних концепцій вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку виховних систем, поширення педагогічних інновацій, упровадження освітньо-виховних технологій формування ціннісних ставлень особистості учня в освітній процес школи; розробку та апробацію педагогічної моделі виховного процесу, спрямованої на формування ціннісних ставлень особистості учня, його здатності творити себе та своє життя; посилення особистісно-гуманного підходу, спрямованого на розвиток інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, психічної сфери особистості учня; переорієнтація внутрішнього світу учнівської молоді на збагачення індивідуального соціального досвіду та самореалізації; перетворення навчально-виховного процесу в соціальний простір самовдосконалення учня, формування такої позиції, яка конкретизується культурою цінностей; формування інноваційного стилю діяльності педагогів через науково-теоретичну та методичну їх підготовку.

Водночас така багатовекторність діяльності експериментальних закладів освіти сприяла соціалізації особистості, давала змогу включатися в різні соціальні ситуації, у яких особистість учня виступає як суб'єкт соціальних стосунків.

Результати експериментально-виховної роботи представлені розробленим психолого-педагогічним інструментарієм дослідно-експериментальної роботи з проблеми [128], науковими статтями [293], методичними посібниками [138; 172].

«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі» (2008–2013). Сарненський економіко-правовий ліцей «Лідер» за наукового керівництва ученої Т. Дем'янюк успішно втілює цей науковий проєкт. Головною метою експериментально-виховної діяльності було формування гуманної особистості, створення атмосфери самопізнання, самоактивності, саморозвитку, спрямування особистості на розвиток здібностей та моральних чеснот, формування лідерів у різноманітних сферах діяльності.

Результатом експериментально-виховної діяльності стала розробка цільової творчої програми гуманістичного розвитку особистості ліцеїста, яка містила такі модулі: «Я – людина», «Я серед Ми», «Я і Всесвіт», «Я – лідер», «Я і моє здоров'я», «Я – творча особистість». Ця програма увібрала в себе переосмислений досвід роботи колективу і орієнтувала на завтрашній день розвитку особистості ліцеїста.

Важливим моментом в організації виховного процесу стала діяльність учнівського самоврядування, головна мета якого – виховання соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою активною позицією. Це форма демократичної побудови життя учнівського колективу. У ліцеї діяла Ліцейська Учнівська Республіка «Лідер», якою керував президент та президентська рада, що обрана Великою Радою ЛУР «Лідер». Життєдіяльність ЛУР «Лідер» забезпечувала мережа центрів ЛУР «Лідер». У ЛУР «Лідер» працювала школа лідерства.

У ліцеї практикували інтерактивні форми виховної роботи. Приміром, рольові ігри «Вибори президента ЛУР «Лідер»», «День ліцеїста», «Комендантська година для підлітка» тощо, які давали змогу виховувати в учнів уміння спілкуватися, набувати позитивного життєвого досвіду.

Декілька років у ліцеї діяв літературно-мистецький салон «Пегасик», який організовував зустрічі в тісному зв'язку із життям ліцею. Тематика обговорюваних питань торкалася духовності, теорії лідерства, історії ліцею.

На основі співпраці, співтворчості вчителів та ліцеїстів активно працювала Мала Академія Мистецтв, у складі якої діяли: хореографічна студія «Фієста»,

вокальна студія «Орфей», технічна студія «Віночок творчості», художня студія «Палітра», ліцейський театр «Мельпомена», літературно-поетична студія «Пролісок». Мала Академія Мистецтв мала свої традиційні фестивалі: фестиваль хореографічного мистецтва «Джерела танцю пружно б'ють», фестиваль дитячої творчості «Планета мистецтв», які виховували повагу та любов до культури та мистецтва, навчали співпраці, толерантності, ораторського мистецтва, формували вміння триматися перед аудиторією, розвивали дитячу творчість тощо.

Отже, унаслідок експериментально-виховної діяльності провідним у ліцеї став творчий, діяльнісний підхід, що визначав основу духовності особистості, передбачав проектування психолого-педагогічні взаємодії вихователя і вихованця.

«Організаційно-педагогічні умови допрофесійної і професійної освіти учнів в інноваційному навчальному закладі» (2008–2013). Семидубський аграрний ліцей спричинився до реалізації цього наукового проєкту. Предметом експериментально-виховної діяльності виступили організаційно-педагогічні умови допрофесійної освіти і професійної підготовки учнів в інноваційному закладі освіти.

Освітняні спільно з Т. Дем'янюк визначили педагогічні умови, за яких відбувається ефективність допрофесійної і професійної освіти учнів: запровадження в освітній процес ліцею і ЗОШ I-II ступенів педагогічних технологій, які розроблені на основі методів активізації профорієнтаційної роботи, спрямованої на здобуття допрофесійної та професійної освіти учнів; профорієнтаційна спрямованість змісту профільного навчання та професійної освіти; здійснення профільного диференційованого навчання; забезпечення поглибленого і професійно зорієнтованого вивчення циклу споріднених предметів; забезпечення ефективної діяльності відділення допрофесійної і професійної освіти учнів.

Практичне значення експериментально-виховної діяльності полягало в удосконаленні змісту програм трудового профільного навчання та професійної

освіти учнів; розробці організаційно-педагогічної моделі відділення допрофесійної та професійної освіти учнів, методичних рекомендацій із проблеми дослідження.

Результати експериментально-виховної роботи представлені у низці наукових статей [100; 293; 294], посібників [114; 121], концепцій [145; 205].

«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі» (2009–2012). Цей проєкт утілював Повчанський ЗНЗ I–III ст. Дубенського району. Мета експериментально-виховної діяльності полягала в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування ціннісних ставлень особистості учня в закладі освіти. У процесі виконання експериментально-виховної діяльності визначено низку педагогічних умов, за яких формування ціннісних ставлень особистості учня в закладі освіти відбуватиметься більш ефективно, а саме: створення освітньо-виховного простору, який забезпечить формування ціннісних ставлень особистості учня; упровадження національної регіональної програми виховання дітей та учнівської молоді; засвоєння учнями загальнолюдських і національних цінностей, досягнень вітчизняної і світової духовної спадщини; виокремлення змістовно-технологічного аспекту діяльності, що спрямована на розвиток структурних компонентів ціннісних ставлень особистості учня; функціонування складників психолого-педагогічної системи: розвиток – саморозвиток; виховання – самовиховання; освіта – самоосвіта; поєднання в освітньому процесі традиційних та інноваційних форм, методів, засобів формування ціннісних ставлень особистості; оптимізація взаємодії соціальних інститутів виховання у формуванні ціннісних ставлень особистості учня.

«Використання тьюторських технологій навчання і виховання у системі методичної роботи» (2010–2012). Районний методичний кабінет відділу освіти Володимирецької районної державної адміністрації успішно реалізував цей проєкт за наукового керівництва Т. Дем'янюк. У процесі експериментально-виховної діяльності визначено теоретичні засади, мету і завдання дослідження; розроблено поняттєвий апарат дослідження; здійснено діагностичні заміри;

проведено круглі столи, дискусії, методичні діалоги; розроблено науково-методичні рекомендації щодо формування творчого вчителя за умов загальноосвітніх закладів. Т. Дем'янюк узагальнила результати експериментально-виховної діяльності в статті «Використання тьюторських технологій в навчально-виховний процес» (2012) [56].

Унаслідок проведеної експериментально-виховної діяльності доведено, що вихователь-тьютор забезпечує здійснення виховання з урахуванням мети закладу освіти, організовує учнівський колектив, створює в ньому атмосферу взаємодопомоги, доброзичливості та творчості, а також такі умови і стосунки, що сприяють інтелектуальному, творчому, фізичному розвитку й саморозвитку вихованців.

«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога» (2010–2013). Експериментально-виховну діяльність у межах цього проєкту успішно здійснював методичний кабінет відділу освіти та виховання Володимирецької райдержадміністрації. До експериментально-виховної діяльності залучили Віденську загальноосвітню школу I-III ступенів; Великоцепцевецьку загальноосвітню школу I-III ступенів; Довговільську загальноосвітню школу I-III ступенів; Любахівську загальноосвітню школу I-III ступенів; Каноницьку загальноосвітню школу I-III ступенів; Рафалівську загальноосвітню школу II-III ступенів.

Мета експериментально-виховної діяльності полягала в науковому обґрунтуванні ефективності системи соціально-педагогічних умов, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагога; розробці та експериментальній перевірці моделі педагога з творчим потенціалом; розробленні відповідного комплексу діагностичного забезпечення та проведення моніторингового дослідження проблеми.

Результатом експериментально-виховної діяльності стало: наукове обґрунтування впровадження в освітній процес педагогічних технологій, методів та форм, які сприяють формуванню соціально-педагогічних умов для розвитку творчого потенціалу педагога; створення соціально-педагогічних умов

у закладі освіти, спрямованих на розвиток конкурентоспроможного педагога; розроблення моделі діагностики і корекції професійного зростання вчителя, що відображає стан процесу його розвитку на кожному рівні; творчість є інтегративна якість особистості вчителя, що дає йому змогу бути більш затребуваним з-поміж інших за умов конкуренції на ринку освітніх послуг.

Результати експериментально-виховної роботи представлені у посібнику «Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога» [97].

«Розвиток інноваційної поведінки педагога в умовах модернізації освіти та виховання» (2010–2014). Методичний кабінет відділу освіти Демидівської районної державної адміністрації втілював цей науково-дослідницький проєкт, мета якого полягала в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов розвитку інноваційної поведінки педагога й експериментальній перевірці моделі формування інноваційної поведінки педагога.

Завдання експериментально-виховної діяльності передбачали: уточнити на основі аналізу психолого-педагогічної літератури сутність поняття «інноваційна поведінка вчителя»; визначити критерії і показники інноваційної поведінки вчителя; розробити модель формування інноваційної поведінки педагога; виявити загальні і специфічні умови формування інноваційної поведінки вчителя; вивчити механізми стимулювання соціально-професійного самовиховання, розвитку індивідуального стилю навчально-пізнавальної діяльності педагогів, особливості формування соціальної самореалізації вчителя; забезпечити діагностико-прогностичну діяльність з виявленням творчо-працюючих учителів, схильних до інноваційної діяльності; розробити структуру суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя та учня.

Практичне значення експериментально-виховної діяльності полягало в створенні «Програми розвитку інноваційної поведінки педагога», яка складалася з 4-х модулів: «Я – особистість»; «Я – фахівець»; «Я – майстер»; «Я – новатор».

«Розвиток особистості гімназиста в умовах формування єдиного Європейського освітнього простору» (2011–2015). Педагоги Рівненської

гуманітарної гімназії за наукового керівництва науковиці Т. Дем'янюк об'єктом експериментально-виховної діяльності визначили процес формування особистості гімназиста за умов формування єдиного європейського освітнього простору, предметом дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку особистості гімназиста за умов формування єдиного європейського освітнього простору. Мета експериментально-виховної діяльності полягала у визначенні, науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічної моделі та організаційно-педагогічних умов розвитку особистості гімназиста за означених умов.

Унаслідок експериментально-виховної діяльності визначено педагогічні умови ефективного розвитку особистості гімназиста за умов формування єдиного європейського освітнього простору, а саме: побудова педагогічного процесу, який відповідає загальнолюдським, європейським та національним цінностям, сприяє мобільності гімназистів, педагогів і науковців, розв'язанню завдань реформування гімназійної освіти та її інтеграції у європейський освітній простір; оновлення парадигми навчання, виховання, розвитку особистості через використання загальнопедагогічних чинників та психологічних механізмів освітньо-педагогічної діяльності; розроблення технологій модернізації та гуманізації системи гімназійної освіти на засадах базових цінностей особистості – самовизначення, самоактуалізація, самореалізація; вивчення концепцій вітчизняного і європейського досвіду розвитку особистості за умов інтеграції освітнього простору; випрацювання інноваційного стилю діяльності класних керівників, учителів-предметників; науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу; оптимізація системи управління педагогічним процесом.

Практична значущість експериментально-виховної діяльності полягала в розробці та застосуванні положень, висновків, рекомендацій щодо вдосконалення процесу розвитку особистості за умовах формування єдиного європейського простору, їх узагальненні в цільовій творчій програмі, запровадженні інновацій у гімназійній освіті, що знайшло своє відображення у

введенні варіативного складника навчальних планів, розробці інтегративного курсу поглибленого вивчення іноземної мови, оптимізації управління освітнім процесом на основі його функціонально-організаційного структурування.

«Технології управлінської діяльності в сучасній школі» (2013–2015). Експериментально-виховну діяльність у межах цього проєкту успішно здійснював Птицький ЗНЗ I–II ступенів Дубенської районної ради. Метою експериментально-виховної діяльності стала розробка моделі управлінської діяльності в закладі освіти. В основі моделі – конкурентоспроможний управлінець та педагог-практик, здатний до саморозкриття і самореалізації, готовий до інноваційної діяльності в усіх сферах його професійного самоствановлення. Водночас Т. Дем'янюк визначала такі компоненти готовності фахівця до інноваційної діяльності, як мотиваційний, когнітивний (пізнавальний), креативний, рефлексивний. Апробуючи на практиці елементи управлінської моделі Т. Дем'янюк, педагогічний колектив школи створював соціокультурне середовище для творчого саморозкриття кожного учителя на позитивній мотиваційній основі, для особистісно значущої когнітивної діяльності та рефлексії в процесі ухвалення управлінських рішень.

У системі вдосконалення професійної компетентності педагога Т. Дем'янюк виокремила блоки підготовки конкурентоспроможного фахівця як: 1) педагога-управлінця; 2) педагога-виховника; 3) педагога-дидакта; 4) педагога-новатора; 5) знавця психології і основ методологічного світосприйняття [279; 280].

В основі управлінської моделі Т. Дем'янюк чітко простежується практично-діяльнісний підхід, що включає такі основні компоненти: максимальне уточнення управлінських цілей, орієнтацію змісту, форм і методів на досягнення запланованих результатів, їх якісний спільний аналіз та корекцію, оцінку кожним членом колективу здобутих результатів, тому вчена рада поставила кожного члена колективу в позицію співуправлінця, співробітника, співорганізатора в процесі ухвалення та подальшої реалізації управлінських рішень, оскільки лише за таких умов управлінські рішення

сприймаються кожним членом колективу як особисто здобуті, важливі як для управлінця, так і для колективу.

В основі моделі управлінця сучасного закладу загальної середньої освіти, за Т. Дем'янюк, духовно-моральна особистість, людина-гуманіст, практик, новатор, творчий натхненник, порадник, співробітник. Водночас одним із пріоритетних складників моделі сучасного управлінця Т. Дем'янюк вважала високий рівень національної самосвідомості.

Таким чином, здійснений аналіз експериментально-виховної діяльності в зазначених експериментальних закладах освіти за керівництва Т. Дем'янюк засвідчив, що в організації виховного процесу вона виокремила зазвичай п'ять компонентів: мотиваційно-цілісний; змістовно-технологічний; процесуальний; організаційно-управлінський; навчально-матеріальний.

Здійснювана експериментально-виховна діяльність давала змогу педагогічному колективу перейти від авторитарно-дисциплінарної до особистісно орієнтованої парадигми виховання, внести істотні зміни в його зміст, використати прогресивні концепції, запровадити проблемно-пошукові методи, досягнення психолого-педагогічної науки, передовий педагогічний досвід.

Аналіз експериментально-виховної діяльності підтверджує, що пріоритет особистісно-гуманного, людинознавчого підходів, вселюдських і національних цінностей, допомога учням у досягненні належного інтелектуального і духовного розвитку вирізняють згадувані вище експериментальні заклади від інших закладів освіти Рівненської області. Визначальна спільна ознака цих закладів – розвиток особистості, її самовдосконалення на основі врахування вікових особливостей, внутрішніх ресурсів та можливостей. Цілі полягають у створенні умов для самостійного вибору кожним учнем та студентом своєї просоціальної поведінки, напрямів самоорганізації, самореалізації, самовдосконалення в контексті людської культури. В організації діяльності експериментальних закладів виокремлено орієнтаційну, коригувальну, стимулюючу функції, які реалізуються через цілісний педагогічний процес,

реалізацію ідей творчого розвитку особистості, її соціального захисту, модифікацію змісту, форм, методів та управління.

Експериментально-виховна інноваційна діяльність здійснювалася через: переосмислення і переоцінки власного досвіду; цілеспрямованого вдосконалення виховного процесу; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нового розуміння цінностей. Виховний процес здійснювався з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій та орієнтувався на розвиток особистості, здатної творити себе і своє життя, до постійного оновлення знань та швидкої адаптації, до змін в соціокультурній сфері, організації праці за умов ринкової економіки. Розвиток особистості розглядався у двох аспектах: процесуальному і особистісному. Така діяльність експериментальних закладів внесла істотні зміни в організацію і зміст виховного процесу. Педагоги використовували прогресивні концепції, запроваджували інноваційні методи, інтерактивні форми роботи, досягнення психолого-педагогічної науки на основі гуманізації середовища, у якому перебуває учнівська і студентська молодь.

Експериментально-виховна робота здійснювалася з урахуванням сучасних поглядів на особистість учня і студента, тих змін, які відбуваються в житті суспільства. Водночас експериментально-виховна діяльність сприяла розвитку інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної сфери особистості учня, стимулювала прагнення до активної творчої діяльності.

Оновлена парадигма змісту виховання передбачала: поглиблення інтеграції освітнього процесу з позаурочною діяльністю учнів; розробку та цілісне впровадження програм курсів, факультативів; залучення дітей і юнацтва до значущих для них видів діяльності; використання інтерактивних форм виховання. Багатовекторність діяльності експериментальних закладів освіти сприяла соціалізації особистості, давала змогу включатися в різні соціальні ситуації, у яких особистість учня виступає як суб'єкт соціальних відносин.

Здійснене дослідження показало, що найбільш ефективним було введення у виховний процес внутрішніх інновацій, які здійснювалися через: переоцінку і переосмислення власного досвіду; нове розуміння цінностей позакласної діяльності; активне формування в педагогів інноваційного стилю діяльності; цілеспрямоване вдосконалення освітнього процесу; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правове забезпечення інноваційних форм діяльності учнів і педагогів, їх готовності брати участь у реалізації нової філософії виховання.

Найбільш ефективною виявилася діяльність педагогічних колективів, яка передбачала чітку постановку мети, розробку та апробацію Концепцій та цільових творчих програм виховання та розвитку особистості, забезпечення внутрішніх інновацій з урахуванням об'єктивної організації всього життя колективу і суб'єктивної сторони психічних станів, переживань, розвитку моральних рис особистості.

Отже, здійснюючи на теренах Рівненської області, за словами директора Інституту проблем виховання Національної академії наук України, доктора психологічних наук, професора, академіка І. Бега, «широкомасштабний експеримент з виховання» у межах діяльності Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, Тамара Дмитрівна Дем'янюк систематизувала інноваційну освітню практику та підготовку вчителя до інноваційної діяльності в закладах освіти Рівненської області за пріоритетними напрямками, визначеними Національною доктриною розвитку освіти.

Висновки до третього розділу

У розділі схарактеризовано сутність експериментально-виховної діяльності в закладах освіти, яка розглядається як синтез вивчення досвіду реальної практики виховання, що існує в сучасних закладах освіти, і проєктування реалізації педагогічного експерименту у сфері виховання. Експериментально-виховна діяльність носить практико-орієнтований характер,

спрямована на розв'язання завдань, що пов'язані із забезпеченням виховання й розвитку особистості дитини. Експериментально-виховна робота є способом практичного освоєння інноваційних процесів в освіті й способом реалізації програми розвитку, упровадження й апробації інноваційних методів і форм, які змінюють систему освіти й виховання.

Експериментально-виховна діяльність зазвичай супроводжується гіпотезою й чітко продуманими очікуваними результатами, фіксацією стартових умов, визначенням організаційно-методичних умов експерименту, відстеженням реальних результатів (проміжних і підсумкових).

З'ясовано, що найбільш ефективною є експериментально-виховна діяльність, яка виникає й проростає в закладі освіти ніби «зсередини», виходячи з внутрішніх інтенцій, задається живими процесами. Водночас заклад освіти звертається за підтримкою до науковців, щоб вони виступили як наукові керівники, експерти і консультанти. Саме так й відбувалося у випадку організації експериментально-виховної діяльності Т. Дем'янюк.

Виокремлено чотири основні напрями експериментально-виховної діяльності в закладі освіти: педагогічний менеджмент, система ефективного управління; особистість педагога, становлення його професійних якостей, формування професійних компетенцій, професійний саморозвиток і самовдосконалення; особистість дитини, її розвиток, формування соціальних компетенцій і т. п.; сфера «між», характер і умови взаємодії між суб'єктами освітньої установи, які задають відкриті людські стосунки. Для сучасного виховання дуже важливі два останні взаємозалежні напрями.

Визначено специфіку експериментально-виховної діяльності в освітніх установах, а саме: її мета народжується не в системі наукового дослідження, а в процесі практичної педагогічної діяльності; завданням експериментування є не та здобуття нового знання, як вивчення ефективності того або іншого нововведення, інновації, механізм практичного освоєння цього нововведення; цінністю експериментально-виховної діяльності є те, що вона спрямована на створення умов сталого розвитку всієї системи, на вдосконалення педагогічної

практики, зумовлює ускладнені умови її здійснення. До таких умов відносимо: відмову від традиційних способів розв'язання професійних завдань, невизначеність проблемної ситуації, напружений творчий пошук, загострене почуття відповідальності за успіх експерименту.

Залежно від виду інноваційних освітніх послуг розрізняють експериментальні майданчики всеукраїнського, регіонального рівнів. Т. Дем'янук упродовж своєї освітньої діяльності здійснювала науковий, методичний супровід експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та Рівненської області, які виступали експериментальними майданчиками всеукраїнського та регіонального рівнів Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ.

У розділі за єдиним алгоритмом схарактеризовано експериментально-виховну діяльність всеукраїнського рівня в проблемно-хронологічному вимірі, починаючи з 1997 р., як-от: «Розвиток творчої особистості в системі допрофесійної освіти позашкільного закладу» (1997–2000). Рівненський Палац дітей і молоді; «Розвиток виховної системи гімназії в контексті самореалізації особистості гімназиста» (1999–2004). Рівненська державна гуманітарна гімназія; «Інноваційні технології громадянського виховання студентської молоді в умовах вищого закладу освіти» (2000–2005). Педагогічний факультет РДГУ; «Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі» (2000–2004). Кам'янський ЗНЗ I-III ст. Березнівського району; «Формування художньо-естетичної культури учнів в системі діяльності Малої академії мистецтв та ремесел» (2000–2004). Березнівська ЗОШ № 2; «Превентивне виховання підлітків та юнацтва в сучасній школі» (2000–2004). Березнівська гімназія; «Особливості превентивного виховання дітей та підлітків в умовах сільської школи» (2000–2004). Городищенська ЗОШ Березнівського району; «Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в системі навчально-виховної діяльності» (2000–2004). Березнівський загальноосвітній ліцей; «Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району» (2000–2004). Навчально-

методичний центр відділу освіти Березнівської райдержадміністрації; «Духовно-моральний розвиток особистості в умовах діяльності української національної школи-родини» (2002–2008). Студянська ЗОШ I–III ступенів – Українська національна школа-родина Дубенського району; «Освітньо-виховні технології підготовки сільського школяра до трудової діяльності в умовах роботи ліцею». (2003–2009). Семидубський аграрний ліцей Дубенського району; «Виховання громадянина-гуманіста в умовах демократизації освітнього простору» (2004–2009). Корецький НВК «Школа-ліцей»; «Розвиток творчих здібностей учнів в системі діяльності НВК «Школа-позашкільний навчальний заклад» (2004–2009). Мирненський ЗНЗ I–III ст. Костопільського району; «Виховання гуманістично спрямованої особистості в позаурочний час» (2004–2009). Володимирецька загальноосвітня школа I–III ступенів № 1; «Формування духовно-моральних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови українського суспільства» (2004–2010). Рівненська державна гуманітарна гімназія; «Формування у гімназистів ціннісних орієнтацій» (2004–2010). Соснівська гімназія Березнівського району; «Формування почуття милосердя в учнів різних вікових груп» (2004–2010). Прислуцький НВК «Школа-дошкільний заклад» Березнівського району; «Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні» (2006–2010). Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій РДГУ; «Організаційно-методичні умови впровадження компетентісного підходу в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів шляхом використання інноваційних педагогічних технологій». (2011–2014). Районний методичний кабінет відділу освіти Костопільської районної державної адміністрації.

Здійснені систематизація й аналіз діяльності експериментальних закладів всеукраїнського рівня дають змогу стверджувати, що Т. Дем'янюк була фундатором, організатором, керівником різновекторної експериментально-виховної діяльності. Експериментально-виховна діяльність всеукраїнського рівня за її керівництва здійснювалася за 19 напрямками. Результатом

експериментально-виховної діяльності стало використання, упровадження та поширення понад сотні праць, науково-методичні розробки та авторські моделі виховних систем, структурно-логічні моделі педагогічного процесу та організаційно-функціональні структури освітньої діяльності в інноваційних закладах освіти Рівненщини.

Схарактеризовано регіональну експериментально-виховну діяльність у закладах освіти Рівненщини за керівництва Тамари Дмитрівни Дем'янюк. З'ясовано, що спільною метою експериментально-виховної діяльності упродовж 2000–2015 рр. у різних закладах освіти було розроблення теорії і технології виховної діяльності закладу з урахуванням регіонального виміру та експериментальна перевірка їх ефективності. 2000 р. експериментально-виховною діяльністю було охоплено 11 закладів освіти (6 закладів загальної середньої освіти, 3 заклади позашкільної освіти); 2001 р. – 17 закладів освіти (8 загальноосвітніх шкіл, 2 заклади середньої освіти нового типу (Корецький ліцей, Рівненська державна гуманітарна гімназія), 3 заклади позашкільної освіти, 3 методичних кабінети районних відділів освіти, педагогічний факультет РДГУ). 2002 р. – 20 закладів освіти (8 загальноосвітніх шкіл, 4 заклади нового типу, 3 заклади позашкільної освіти, 3 методичних кабінети, 1 навчально-методичний центр районних відділів освіти, педагогічний факультет РДГУ). 2012 р. – 47 закладів освіти Рівненщини і 8 методичних кабінетів.

У кожному напрямі експериментально-виховної діяльності науковицею Т. Дем'янюк було чітко обґрунтовано мету, завдання, методи, гіпотезу дослідження та визначено етапи дослідно-експериментальної роботи. Дослідно-експериментальна робота базувалася на отриманих попередніх результатах на констатувальному етапі експерименту, передбачала проведення формувального й контрольного етапів. Позитивні результати експериментально-виховної діяльності знайшли своє впровадження в низці документів управління освіти і науки Рівненської обласної держадміністрації, районних відділів освіти, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, відділу виховної роботи і захисту прав

дитини Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України.

Здійснений аналіз експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк засвідчив, що в організації виховного процесу виокремлено зазвичай п'ять компонентів: мотиваційно-цілісний; змістовно-технологічний; процесуальний; організаційно-управлінський; навчально-матеріальний. Здійснювана експериментально-виховна діяльність давала змогу педагогічним колективам перейти від авторитарно-дисциплінарної до особистісно орієнтованої парадигми виховання, внести істотні зміни в його зміст, використати прогресивні концепції, запроваджувати проблемно-пошукові методи, досягнення психолого-педагогічної науки, передовий педагогічний досвід.

Оновлена парадигма змісту виховання передбачала: поглиблення інтеграції освітнього процесу з позаурочною діяльністю учнів; розробку та цілісне впровадження програм курсів, факультативів; залучення дітей і юнацтва до значущих для них видів діяльності; використання інтерактивних форм виховання. Водночас багатовекторність діяльності експериментальних закладів освіти сприяла соціалізації особистості, давала змогу включатися в різні соціальні ситуації, у яких особистість учня виступає як суб'єкт соціальних відносин.

Найбільш ефективною виявилася діяльність педагогічних колективів, яка передбачала чітку постановку мети, розробку та апробацію Концепцій та цільових творчих програм виховання та розвитку особистості, забезпечення внутрішніх інновацій з урахуванням об'єктивної організації всього життя колективу і суб'єктивної сторони психічних станів, переживань, розвитку моральних рис особистості.

До позитивних результатів експериментально-виховної діяльності віднесено внутрішні інновації, оновлення парадигми освітньо-виховного процесу, розширення мережі учнівських об'єднань за інтересами, зміни в методичній роботі. Внутрішні інновації передбачають модернізацію функцій

управління; використання інноваційних виховних технологій; створення шкільної психологічної служби; організацію соціально-практичної діяльності учнів; модифікацію змісту, форм і методів інтелектуально-дозвілєвої діяльності учнів; оновлення парадигми педагогічного процесу, науково-методичне його забезпечення; інтенсивне підвищення професійної компетентності педагогів.

Окреслення основних векторів експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк доводить, що педагоги сільських шкіл Березнівського, Демидівського, Дубенського, Володимирецького, Костопільського, Корецького, Сарненського, Зарічненського, Здолбунівського, Млинівського районів Рівненщини здійснювали ефективну експериментально-виховну діяльність, співпрацю з провідними Інститутами НАПН України, Рівненщини із систематизації інноваційної освітньої практики та підготовки вчителя до інноваційної діяльності в закладах освіти Рівненської області за пріоритетними напрямками, визначеними Національною доктриною розвитку освіти.

Основні положення третього розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [255; 258; 304; 252; 47].

ВИСНОВКИ

Результати дослідження, здобуті в процесі розв'язання поставлених завдань, дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Схарактеризовано історіографію, систематизовано джерельну базу та актуалізовано категорійно-поняттєвий апарат дослідження. Аналіз досліджень педагогічної персоналії Тамари Дмитрівни Дем'янюк підтверджує, що праці про вчену почали науковці почати публікувати лише наприкінці ХХ ст., вони носили зазвичай описовий, інформативний характер. На сьогодні праць про Т. Дем'янюк небагато, а ґрунтовних досліджень педагогічної спадщини й освітньо-виховної діяльності вченої вкрай мало (І. Бех, А. Воробйов, Т. Гавлітіна, І. Дем'янюк, С. Кириленко, Г. Кособуцька, Р. Сойчук, Т. Ціпан). Характерною особливістю більшості праць є початок осмислення педагогічної спадщини загалом і різноманітних аспектів діяльності Т. Дем'янюк зокрема, які мають принципове значення для сучасної системи виховання й педагогічної науки. Водночас аналіз зазначених праць доводить актуальність та значущість спадщини вченої.

Відповідно до проблеми дослідження джерельну базу роботи класифіковано за змістовим і видовим критеріями: нормативно-правові документи, що регулювали систему освіти досліджуваного періоду; друковані праці вченої (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, тези, лекції, доповіді, брошури); наративні джерела (спогади членів родини, сучасників ученої, її колег, учнів і послідовників); публікації у періодичних виданнях («Радянська школа», «Рідна школа», «Завуч», «Початкова школа», «Світ виховання»; «Позакласний час +»; «Філософія. Педагогіка. Суспільство», «Радянська освіта», «Освіта України», «Радянська Україна», «Вільне слово», «Радянське слово», «Червоний прапор» та ін.), що дають змогу проаналізувати сукупність ідей, поглядів, які визначали спрямованість діяльності Т. Дем'янюк; інтерпретаційні джерела (праці, що містять загальний суспільний контекст;

автореферати, дисертаційні дослідження, монографії, матеріали наукових конференцій і публікації в сучасній періодиці).

У роботі з'ясовано сутність ключових понять дослідження «освітня діяльність» та «експериментально-виховна діяльність». Освітня діяльність Т. Дем'янюк визначається як вид соціальної практики, як вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, розвиток особистості й формування особистісних цінностей. Освітня діяльність Т. Дем'янюк є одним із найважливіших чинників її особистісного розвитку, умовою й результатом суспільного розвитку. Своєю чергою, експериментально-виховна діяльність – це продуманий і цілеспрямований процес конструювання й апробації нових практик виховання, що враховує чинники невизначеності, але орієнтований на експертизу й строгий контроль змін у цій практиці; це важливий засіб розвитку педагогічної системи, розробки й упровадження інновацій для створення нових знань і моделей виховного процесу, що сприяють підвищенню якості й ефективності виховання учнів. За своєю сутністю експериментально-виховна діяльність педагога-практика Т. Дем'янюк є інноваційно-дослідницькою діяльністю із заданими вихідними установками, що являють собою конкретні рішення, які регулюють цю діяльність.

2. Розкрито життєвий і творчий шлях Т. Дем'янюк на основі феноменологічного й біографічного підходів через історико-культурні засади в контексті розвитку освіти й педагогічної думки двох періодів – радянського та періоду державної незалежності України. Доведено, що на формування освітньо-педагогічних ідей Т. Дем'янюк та на виникнення в неї прогресивних переконань, визначення змісту її педагогічної діяльності, формування Т. Дем'янюк як науковця і педагога винятковий вплив мали такі чинники: сім'я, родинне й соціальне оточення, у якому закладалася любов до рідної землі, набувалися знання культури, традицій, історії; соціально-економічні, політичні (радянського та періоду державної незалежності України); система шкільної та інститутської освіти (СШ № 1 смт. Сахновщини, Ровенський педагогічний інститут, де проходило формування науково-педагогічного світогляду вченої);

педагогічна діяльність (вихователька дитячого садка Кіровського міського відділу освіти Луганської області; завідувачка відділу шкіл Кіровського МК ЛКСМУ Луганської області; інструктор відділу пропаганди Ровенського МК ЛКСМУ; завідувачка кабінету виховної роботи Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доцент кафедри педагогіки початкового навчання Рівненського державного педагогічного інституту, завідувачка кафедри теорії і методики виховання РДГУ); наукова діяльність (кандидат педагогічних наук, доцент, професор, відмінник освіти України, заслужений працівник освіти України); професійне оточення вчителів, викладачів (академіки І. Бех, С. Дем'янчук, колеги зі школи, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Ровенського державного педагогічного інституту ім. Д. З. Мануїльського, Рівненського державного гуманітарного університету та ін.); самоосвіта і саморозвиток (рушійна сила загальнолюдського, педагогічного й наукового зростання Т. Дем'янюк).

З'ясовано, що становлення її педагогічних поглядів, активна науково-педагогічна діяльність, формування й корекція суспільно значущих рис особистості Т. Дем'янюк пройшли у своєму розвитку два якісно відмінні періоди: радянський (1944–1991 рр. – формування особистості, початок і становлення професійної діяльності педагогині) та період державної незалежності України (1991–2013 рр. – найбільш творчий період наукового життя ученої).

З'ясовано, що творчий доробок Т. Дем'янюк багатогранний: вона є авторкою понад 250 наукових праць, у яких віддзеркалено її погляди на освіту, виховання дітей та юнацтва, підготовку вчителя, управління закладом освіти, позашкільну освіту й ін.

3. Схарактеризовано різновекторну освітню діяльність Т. Дем'янюк за такими напрямками: завідування кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення вчителів; розроблення державних документів про освіту; викладацька діяльність;

організаційний напрям (завідування кафедрою теорії і методики виховання; завідування Всеукраїнською науково-дослідною лабораторією інноваційних технологій; керівництво держбюджетними темами; співпраця з освітніми інституціями різного рівня; організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів різного рівня); експериментально-виховна діяльність; науково-методична діяльність; підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів. З'ясовано їхній взаємозв'язок у житті та творчості педагогині, а також доведено, що кожен із напрямів освітньої діяльності Т. Дем'янюк збагатили новими ідеями.

Грунтовно проаналізовано наукову діяльність ученої, яка відзначається глибиною осягнення сутності досліджуваної проблеми, новизною, актуальністю та прогресивністю думки.

Здійснено аналіз наукової школи професорки Т. Дем'янюк, доведено, що за типом наукової діяльності її школа є науково-дослідною; за типом наукової ідеї, яка досліджується, – експериментальною; за функціональним призначенням знань – прикладною; за рівнем локалізації – всеукраїнською. Представники наукової школи Т. Дем'янюк розробляли зміст і напрями національного виховання, проблеми діяльності сільської школи, а також проблему психолого-педагогічної підготовки конкурентоспроможного вчителя.

На основі спогадів колег, однодумців, учнів, рідних представлено науково-педагогічний портрет ученої, дослідниці та науковиці Т. Дем'янюк, в основу якого покладено такі характеристики: напрям та сфера педагогічної діяльності; педагогічна майстерність; світогляд; особисті якості; взаємодія з колегами та вихованцями. Важливими елементами в описі педагогічної діяльності особистості та створенні уявлення про неї є наявність відомостей про її фахові вподобання, тобто ту галузь знань, яка стала напрямом її наукових пошуків, здобуття знань, їх передачі молодшому поколінню, а також сферою їх реалізації.

4. Здійснено аналіз внеску Т. Дем'янюк в організацію інноваційної експериментально-виховної діяльності освітніх закладів Рівненщини. Доведено,

що Т. Дем'янюк упродовж своєї освітньої діяльності ініціювала експериментально-виховну діяльність закладів освіти м. Рівне та Рівненської області, які виступали експериментальними майданчиками всеукраїнського та регіонального рівня Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ за її керівництва.

Систематизація й аналіз експериментально-виховної діяльності всеукраїнського рівня в проблемно-хронологічному вимірі, починаючи з 1997 р., дають змогу стверджувати, що Т. Дем'янюк була фундатором, організатором, керівником різновекторної експериментально-виховної діяльності за 19 напрямками, результатом якої стали наукові праці, науково-методичні розробки та авторські моделі виховних систем, структурно-логічні моделі педагогічного процесу та організаційно-функціональні структури освітньої діяльності в інноваційних закладах освіти Рівненщини.

Схарактеризовано регіональну експериментально-виховну діяльність у закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк. З'ясовано, що спільною метою експериментально-виховної діяльності впродовж 2000–2015 рр. у різних закладах освіти було розроблення теорії і технології виховної діяльності закладу з урахуванням регіонального виміру та експериментальна перевірка їх ефективності. Так, 2000 р. експериментально-виховною діяльністю було охоплено 11 закладів освіти (6 закладів загальної середньої освіти, 3 заклади позашкільної освіти); 2012 р. – 47 закладів освіти Рівненщини і 8 методичних кабінетів.

У кожному напрямі експериментально-виховної діяльності науковим керівником Т. Дем'янюк було чітко обґрунтовано логіку дослідно-експериментальної роботи, позитивні результати якої знайшли своє впровадження в низці документів управління освіти і науки Рівненської обласної держадміністрації, районних відділів освіти, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, відділу виховної роботи і захисту прав дитини

Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України.

Здійснений аналіз експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк засвідчив, що найбільш ефективною виявилася діяльність педагогічних колективів, яка передбачала чітку постановку мети, розробку та апробацію Концепцій та цільових творчих програм виховання та розвитку особистості, забезпечення внутрішніх інновацій з урахуванням об'єктивної організації всього життя колективу і суб'єктивної сторони психічних станів, переживань, розвитку моральних рис особистості.

До позитивних результатів експериментально-виховної діяльності всеукраїнського й регіонального рівнів відносимо внутрішні інновації, оновлення парадигми освітньо-виховного процесу, розширення мережі учнівських об'єднань за інтересами, зміни в методичній роботі. Внутрішні інновації здійснювалися через: переоцінку і переосмислення власного досвіду; нове розуміння цінностей позакласної діяльності; активне формування в педагогів інноваційного стилю діяльності; цілеспрямоване вдосконалення освітнього процесу; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правове забезпечення інноваційних форм діяльності учнів і педагогів, їх готовності брати участь у реалізації нової філософії виховання.

Виокремлення й характеристика основних векторів експериментально-виховної діяльності в закладах освіти Рівненщини за керівництва Т. Дем'янюк уможливили висновок про те, що завдяки виваженості, науковому супроводу і консультуванню, підтримці та об'єктивній оцінці Тамарою Дмитрівною педагоги сільських шкіл десяти районів Рівненщини (Березнівського, Демидівського, Дубенського, Володимирецького, Костопільського, Корецького, Сарненського, Зарічненського, Здолбунівського, Млинівського) досягли вагомих результатів в експериментально-виховній діяльності, налагодили тісну співпрацю з Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти, Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Рівненським державним гуманітарним університетом, Рівненським обласним

інститутом післядипломної педагогічної освіти щодо систематизації інноваційної освітньої практики та підготовки вчителя до інноваційної діяльності в закладах освіти Рівненської області за пріоритетними напрямками, визначеними Національною доктриною розвитку освіти.

Виконане дослідження, однак, не вичерпує всіх аспектів наукової проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків можуть стати погляди вченої на вдосконалення організації і змісту самостійної роботи майбутніх педагогів як одного з провідних видів освітньої діяльності у вищій школі. На подальше вивчення заслуговують організаційно-педагогічні засади вдосконалення виховання учнівської молоді в Україні, розроблені Т. Дем'янюк. Результати дослідження є підставою для включення імені Тамари Дем'янюк до хрестоматій, енциклопедій і підручників з історії освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950–2000 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 /Луганськ. нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2006. 44 с.
2. Адаменко О. В. Статті у науково-педагогічних часописах як джерело для визначення особливостей розвитку педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття. *Історико-педагогічний альманах*. 2007. №1. С. 4–8.
3. Адаменко О. В. Технологія персоніфікованого підходу як засіб удосконалення підготовки майбутніх педагогів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*, 2011. Вип. 1.33. С. 82–85.
4. Адаменко О. О. Дослідження педагогічних персоналій: технологічний підхід. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 39. С. 11–15.
5. Адаменко О. О. Методологія персоніфікованого дослідження. *Наука і освіта*. 2010. № 7. С. 12–15.
6. Адаменко О. О. Освітня діяльність та науково-педагогічні погляди Василя Захаровича Смаля (1930–1987 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Ін-т вищої освіти Нац. акад. пед. наук України Київ, 2010. 20 с.
7. Андрущенко В. П., Луговий В. І. Психолого-педагогічне проектування особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання у вищих навчальних закладах : монографія. Київ: Пед. думка, 2008. 255 с.
8. Баліка Л. М., Пащук Ю. О. Внесок Т. Д. Дем'янюк в оновлення діяльності шкільних бібліотек Рівненщини. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 42–49.

9. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2009. 505 с.

10. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. Київ: Богданова А.М. 2008. 406 с.

11. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.

12. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1 Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. посібник. Київ: Либідь. 2003. 280 с.

13. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посібник. Київ: Либідь. 2003. 344 с.

14. Бех І. Д. Вчений. Педагог. Керівник. Особистість. *Дем'янюк Тамара Дмитрівна : біобібліографічний покажчик: (до 65-річчя від дня народження)*. Рівне: РДГУ, 2009. С. 3–11.

15. Бех І. Д., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. №12–13. С. 26–37.

16. Белан Г. В. Біографічний метод в історико-педагогічній науці : провідні тенденції становлення. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 50–54.

17. Белан Г. В. До питання про джерела біографічних досліджень в історико-педагогічній науці. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. ХДУ, 2013. Вип. 64. С. 28–31.

18. Белан Г. В. До проблеми дослідження педагогічної персоналії в контексті універсальної парадигми наукового пізнання. *Педагогічні науки : зб. наук. пр.* / Херсон. держ. ун-т. Херсон : Вид-во ХДУ, 2015. Вип. 68. С. 9–13.

19. Белан Г. В. Особливості розгляду педагогічної персоналії в радянському дискурсі. *Історико-педагогічний альманах*. 2010. Вип.2. С. 16–19.

20. Білавич Г. Розвиток дослідницьких умінь школярів у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу в авторських школах України (70–80-ті рр. ХХ ст.). *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 13–17.

21. Білавич Г., Багрій М., Мазур Я. Розвиток патріотичних почуттів дітей та юнацтва засобами життєтворчості педагога і письменника, громадського діяча Івана Филипчак. *Нова педагогічна думка*. 2021. №2 (106). С. 137–142.

22. Білавич Г., Блавт О., Дідух І. Постать Василя Стефаника крізь призму української педагогічної біографістики. *Гірська школа Українських Карпат*. 2021. № 24. С. 37–42.

23. Білавич Г., Дідух І., Довгий О., Данилів І. Казки та оповідання Василя Сухомлинського як чинник морального виховання особистості дитини. *Молодь і ринок*. 2021. №5–6 (191–192). С. 6–11.

24. Білавич Г., Довгий О., Савчук Б., Білавич І. Освітні стежки Василя Стефаника (до 150-річчя з дня народження письменника). *Молодь і ринок*. 2021. №4 (190). С. 6–11.

25. Бойко А. М. Наукова педагогічна школа: визначення, специфіка, класифікація. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць*. Серія 21. Історикопедагогічні студії. Вип. 8. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. С. 25–28.

26. Боровець О. В. Формування громадянина-патріота в Новій українській школі у контексті ідей Т. Д. Дем'янюк. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 49–53.

27. Відзначено державними нагородами: [Указом Президента України присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України» зав. каф. РДГУ Т. Дем'янюк]. *Вісті Рівненщини*. 2005. 9 грудня (№ 92). С. 1.

28. Вовк М. П., Грищенко Ю. В. Наукова школа академіка І. А. Зязюна: аксіологічні актуалітети розвитку. *Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр.* 2018. Вип. 18. С. 44–55.

29. Воробйов А. М., Кособуцька Г. П., Сойчук Р. Л. Тамара Дмитрівна Дем'янюк: науково-педагогічна школа: монографія. Рівне: РДГУ, 2012. 418 с.
30. Ворона Л. І. Науково-педагогічна діяльність Боголюбова Миколи Миколайовича (1909–1992 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка Кіровоград, 2012. 20 с.
31. Гавлітіна Т. Вдячні учні про відомого Учителя. *Тамара Дмитрівна Дем'янюк: наукова педагогічна школа*. Рівне: РДГУ, 2012. С. 36–38.
32. Гавлітіна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу: автор. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Інститут проблем виховання. Київ, 2007. 23 с.
33. Гинзбург К. Микроистория: две-три вещи, которые я о ней знаю. *Мифы-эмблемы-приметы: Морфология и история. Сборник статей*. Москва: Новое издательство, 2004. С. 243–253.
34. Гнізділова О. А. Наукові школи вищих педагогічних навчальних закладів Східної України ХХ століття: теорія, досвід, перспективи : монографія. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ, 2011. 387 с.
35. Голубнича Л. О. Класифікація джерел педагогічної історіографії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2012. Вип. 26. С. 30–37.
36. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
37. Гринькова Н. М. Духовно-моральне виховання особистості у педагогічній спадщині Т. Д. Дем'янюк: інноваційний підхід. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 54–62.
38. Гупан Н. М. Історіографія педагогічних персоналій в українській науці 60-х – початку 80-х рр. *Постметодика*. 2000. № 6 (32). С. 37–41.

39. Гупан Н. М. Розвиток історії педагогіки в Україні (історіографічний аналіз) : автореф. дис. докт. пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2001. 39 с.
40. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ: А.П.Н., 2002. 224 с.
41. Гурінчук Л. Є., Дем'янюк Т. Д., Мельничук В. Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2002. Вип. 24. С. 64–71.
42. Даниш Л. Й., Рогальчук О. В. Виховання громадянина-гуманіста. *Науковий вісник. 5-ти річчю НДЛ інноваційних виховних технологій присвячується*. Рівне: РДГУ, 2004. С. 68–70.
43. Дем'яненко Н. Персоналії в історії становлення професійно-педагогічної підготовки Київського класичного університету. *Рідна школа*. 2003. № 7. С. 53–55.
44. Дем'янюк Тамара Дмитрівна : біобібліографічний покажчик: (до 65-річчя від дня народження) / уклад.: С. Н. Грипич, М. П. Мельникович, Н. М. Гуменюк. Рівне: РДГУ, 2009. 124 с.
45. Дем'янюк Тамара Дмитрівна. *Працюємо на розбудову української національної системи виховання (кафедра теорії і методики виховання)*. Рівне, 1999. С. 23–26.
46. Дем'янюк Тамара Дмитрівна. *Хто є хто на Рівненщині*. Рівне, 2012. С. 75–77.
47. Дем'янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем'янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. Вип. 2. Рівне : РДГУ, 2015. С. 263–269.
48. Дем'янюк І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. Вип. 6. Рівне : РДГУ, 2017. С. 250–258.

49. Дем'янюк І. В. Т. Д. Дем'янюк про формування сучасної парадигми науково-методичної роботи з педагогами. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 5. Рівне : РДГУ, 2017. С. 241–252.
50. Дем'янюк Т. Д. Актуальні питання національного виховання в сучасній школі : навч. посіб. Рівне : РДГУ, 2003. 155 с.
51. Дем'янюк Т. Д. В центрі уваги – ідейне загартування молоді. *Рад. шк.* 1984. № 1. С. 71–76.
52. Дем'янюк Т. Д. В центрі уваги ідейно-політичне виховання учнів. *Рад. шк.* 1988. № 3. С. 59–62.
53. Дем'янюк Т. Д. Використання місцевих матеріалів у військово-патріотичному вихованні. Рівне : ОІУВ, 1989. 20 с.
54. Дем'янюк Т. Д. Виховання громадської активності старшокласників в позаурочний час. *Шляхи і форми підвищення ефективності ідейно-політичного виховання: матеріали наук.-практ. конф.* Рівне : РДПІ, 1987. С. 7–9.
55. Дем'янюк Т. Д. Виховання духовності учнів загальноосвітньої школи засобами народознавства. *Матеріали наук.-практ. конф.* Рівне : ІПКПК, 1992. С. 16–18.
56. Дем'янюк Т. Д. Впровадження тьюторських технологій в навчально-виховний процес. *Інноватика у навчанні : часопис каф. теорії і методик виховання.* Рівне : РДГУ, 2012. Вип. 1. С. 5–22.
57. Дем'янюк Т. Д. Громадянське виховання студентів: концептуальні засади та шляхи реалізації. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти.* Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 9. С. 8–15.
58. Дем'янюк Т. Д. Громадянське виховання студентської молоді. *Нова пед. думка.* 1999. № 1. С. 61–64.
59. Дем'янюк Т. Д. Деякі питання вивчення рівня ідейно-політичного виховання старшокласників. Рівне : ОІУВ, 1985. 20 с.
60. Дем'янюк Т. Д. Діагностичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи з проблеми гуманістично спрямованої особистості. Рівне : РДГУ, 2003. 62 с.

61. Дем'янюк Т. Д. Діяльність методичної служби по забезпеченню формування національної свідомості і самосвідомості учнів у школі. Рівне: ІПКПК, 1992. 48 с.
62. Дем'янюк Т. Д. Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної «школи-родини». *Науковий вісник*. 2005. № 1. С. 77–83.
63. Дем'янюк Т. Д. Зміст та методика народознавчої роботи в сучасній школі: народознавча робота в позаурочний час. Київ : ІСДО, 1996. 108 с.
64. Дем'янюк Т. Д. Ідейно-політичне виховання в позаурочний час в сільській школі. *Форми і методи ідейно-політичного виховання молоді : зб. наук. пр.* Рівне : РДПІ, 1990. С. 10–12.
65. Дем'янюк Т. Д. Інноватика в загальній середній освіті Рівненщини : наук.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2010. 160 с.
66. Дем'янюк Т. Д. Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання : [Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту]. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне, 2005. Вип. 32. С. 4–12.
67. Дем'янюк Т. Д. Інноваційна діяльність педагогів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне, 2002. Вип. 24. С. 18–20.
68. Дем'янюк Т. Д. Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах Рівненщини : наук.-метод. посіб. : в 2 кн. Кн. 1. Рівне : РДГУ, 2008. 309 с.
69. Дем'янюк Т. Д. Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах Рівненщини : наук.-метод. посіб. : в 2 кн. Кн. 2. Рівне : РДГУ, 2008. 258 с.
70. Дем'янюк Т. Д. Інноваційні підходи у підготовці майбутніх педагогів : навч.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2012. 206 с.
71. Дем'янюк Т. Д. Інноваційні технології позашкільного педагогічного процесу. *Світ виховання*. 2005. № 1 (8). С. 13–18.

72. Дем'янюк Т. Д. Інформаційний матеріал про інноваційні підходи в організації навчально-виховного процесу за вимогами кредитно-модульної системи. Рівне : РДГУ, 2006. 28 с.

73. Дем'янюк Т. Д. Кафедра теорії і методики виховання: графічно-візуальне відображення інноваційної діяльності : наук.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2012. 78 с.

74. Дем'янюк Т. Д. Керівництво і контроль за виховною роботою. Рівне : ОІУВ, 1982. 30 с.

75. Дем'янюк Т. Д. Концептуальні засади громадянського виховання учнівської молоді. Україна: ретроспектива і перспектива : зб. наук. пр. Київ, 1999. С. 177–182.

76. Дем'янюк Т. Д. Короткий словник термінів позашкільної педагогіки. Рівне : РДГУ, 2000. 26 с.

77. Дем'янюк Т. Д. Лабораторний практикум з теорії національного виховання : метод. Вказівки. Рівне : РДПІ, 1994. 50 с.

78. Дем'янюк Т. Д. Методика виховання в сучасній школі : навч. посіб. Київ: [б.в.], 2000. 286 с.

79. Дем'янюк Т. Д. Методика виховання : програми навчання курсу з вимогами кредит.-модул. системи навчання. Рівне : РДГУ, 2004. 27 с.

80. Дем'янюк Т. Д. Методичні рекомендації класним керівникам щодо планування виховної роботи. Рівне : ІУВ, 1990. 2 с.

81. Дем'янюк Т. Д. Модифікація змісту, форм і методів позашкільної освіти в умовах дослідно-експериментальної роботи. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць – наук. записки РДГУ*. Рівне : РДГУ, 2001. Вип. 17. С. 145–148.

82. Дем'янюк Т. Д. На прикладі героїки. *Черв. прапор*. 1975. 4 берез. С. 4.

83. Дем'янюк Т. Д. Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки. Рівне, 1992. 76 с.

84. Дем'янюк Т. Д. Обов'язок перед минулим. *Зміна*. 1976. 11 берез. С. 2.

85. Дем'янюк Т. Д. Опорні схеми з теорії і методики виховання : навч. посіб. Київ ; Рівне : РДГУ, 2000. 75 с.
86. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Суми: Антей, 2006. 384 с.
87. Дем'янюк Т. Д. Основи превентивної освіти і виховання. Рівне : РДГУ, 2004. 168 с.
88. Дем'янюк Т. Д. Педагогічні основи демократизації та гуманізації виховного процесу в загальноосвітній школі. Рівне : РДПІ, 1991. 40 с.
89. Дем'янюк Т. Д. Підготовка педагогічних кадрів до здійснення виховного процесу в сучасній школі. *Формування і становлення сучасного вчителя: тез. доп. наук.-метод. конф. приуроченої 50-річчю РДПІ, 22–24 квіт. 1990 р.* Рівне, 1990. Ч. 1: Проблеми психолого-педагогічні підготовки майбутнього учителя. С. 134–135.
90. Дем'янюк Т. Д. Практикум з методики виховної роботи у національній школі : [метод. вказівки до практик. занять для студентів ф-ту пед. і метод. почат. навчання]. Рівне, 1993. 48 с.
91. Дем'янюк Т. Д. Примірний план проведення тижня дитячої та юнацької книги. Рівне : ОІУВ, 1986. 13 с.
92. Дем'янюк Т. Д. Про удосконалення ідейно-політичного виховання старшокласників у світлі загальноосвітньої реформи. Рівне: ОІУВ, 1985. 53 с.
93. Дем'янюк Т. Д. Програма дослідно-експериментальної роботи з теми. *Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні : зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту.* Рівне, 2008. Вип. 1. С. 5–11.
94. Дем'янюк Т. Д. Рекомендації по роботі органів самоврядування. Рівне: ОІУВ, 1979. 30 с.
95. Дем'янюк Т. Д. Рівняння на подвиг. Рівне: Плакат, 1976. 8 с.

96. Дем'янюк Т. Д. Роль суспільно-гуманістичних клубів у вихованні школярів в душі миру. *Позаурочна робота по вихованню школярів в душі миру* : зб. наук. пр. Рівне : РДПШ, 1991. С. 18–20.

97. Дем'янюк Т. Д. Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога : навч.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2012. 139 с.

98. Дем'янюк Т. Д. Сторінки літопису піонерської організації Рівненщини. Рівне : ОІУВ, 1972. 51 с.

99. Дем'янюк Т. Д. Теорія виховання: курс лекцій для самост. роботи студентів. Рівне : РДГУ, 2004. 154 с.

100. Дем'янюк Т. Д. Технології трудового виховання учнів у Семидубському аграрному ліцеї. *Директор школи*. 2004. № 17 (305). С. 25–27.

101. Дем'янюк Т. Д. Умурзакова Т. Ф., Манюк Л. В. Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді : наук.-метод. посіб. Київ : [б. в.], 2003. 264 с.

102. Дем'янюк Т. Д. Форми і види діяльності методичних кабінетів з апробації освітньої програми з підготовки конкурентоспроможного вчителя : наук.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2009. 123 с.

103. Дем'янюк Т. Д. Формування духовної культури учнівської молоді в системі шкільної освіти і виховання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне, 2001. Вип. 17. С. 14–16.

104. Дем'янюк Т. Д. Формування особистості засобами народознавства : посіб. для вчителів та студентів педінституту. Рівне : ОІУВ, 1992. 48 с.

105. Дем'янюк Т. Д. Ціннісна парадигма сучасного виховання. *Європейський вимір в освіті: потреба зміцнення учнівської молоді почуття європейської своєрідності*. Рівне, 2013. С. 45–61.

106. Дем'янюк Т. Д., Байрамова М. Б., Мельничук Л. А. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 13. С. 49–55.

107. Дем'янюк Т. Д., Байрамова М. Г., Мельничук Л. С. Підвищення фахової майстерності педагогічних кадрів щодо здійснення інноваційної діяльності з пріоритетних напрямів виховання дітей: звіт про виконання програми експерим. I етапу дослідж. теми. Рівне : [б. в.], 2000. 47 с.

108. Дем'янюк Т. Д., Байрамова М. Г., Оржиховська В. М. Превентивне виховання учнівської молоді: інноваційні технології : навч.-метод. посіб. Київ ; Рівне : Волин. береги, 2006. 359 с.

109. Дем'янюк Т. Д., Бех І. Д., Байрамова М. Г. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід : навч.-метод. посіб. Рівне: Волин. береги, 2007. 315 с.

110. Дем'янюк Т. Д., Віценко В. М. Методичні рекомендації по оновленню змісту роботи шкільних бібліотек та визначенню пріоритетних напрямків роботи методиста по бібліотечних фондах підручників. Рівне: ОІУВ, 1990. 32 с.

111. Дем'янюк Т. Д., Вознюк Г. Ф., Камінська Є. І. Духовно-моральне виховання учнів в умовах «школи-родини» : навч.-метод. посіб. Рівне : Волин. береги, 2009. 323 с.

112. Дем'янюк Т. Д., Вознюк Г. Ф. Інноваційна діяльність педагогів Дубенщини : метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2007. 72 с.

113. Дем'янюк Т. Д., Вознюк Г. Ф., Мельнікова Н. Л. Інноваційні процеси розвитку методичної роботи в районі: Навчально-методичний посібник Рівне: Волинські береги, 2010. 180 с.

114. Дем'янюк Т. Д., Вознюк Г. Ф., Сухолейстер Г. В. Інноваційні технології трудового виховання учнів: навч.-метод. посіб. Київ; Рівне: Волин. береги, 2008. 175 с.

115. Дем'янюк Т. Д., Волошина Н. В. Народна гра в школі. Рівне, 1992. 14 с.

116. Дем'янюк Т. Д., Волошина Н. В. Формування в учнів загальноосвітніх шкіл культури міжнаціонального виховання. Рівне : ОІУВ, 1991. 36 с.

117. Дем'янюк Т. Д., Гавлітіна Т. М., Фещук А. А. Технологія організації пошукової діяльності в процесі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця. Демидівка, 2006. 23 с.

118. Дем'янюк Т. Д., Гавриш Н. П. Технологія виховного процесу в Рівненській державній гуманітарній гімназії. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 9. С. 51–54.

119. Дем'янюк Т. Д., Гайбонюк В. Д., Малафіїк І. В. Концепція виховання студентів Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2002. 34 с.

120. Дем'янюк Т. Д., Горецька Г. Т. Сучасні організаційні форми формування конкурентоспроможного вчителя. *Наук. вісн. наук.-дослід. лаб. інноваційних виховних технологій*. Рівне : РДГУ, 2007. Вип. 3. С. 88–95.

121. Дем'янюк Т. Д., Гринькова Н. М., Кособуцька Г. П. Функціональні обов'язки учасників дослідно-експериментальної роботи (Семидубський аграрний ліцей I–II ст.). Рівне : РДГУ, 2013. 30 с.

122. Дем'янюк Т. Д., Гурінчук Л. Є. Превентивне виховання дітей та молоді сільської школи в позаурочний час. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне, 2001. Вип. 14. С. 125–129.

123. Дем'янюк Т. Д., Даниш Л. Й. Виховання громадянина-гуманіста в умовах демократизації освітньо-виховного процесу (Корецький ліцей). *Вісник Рівнен. держ. гуманіт. ун-т*. Рівне, 2005. Вип. 4. С. 28.

124. Дем'янюк Т. Д., Дем'янюк Б. П. Актуальні питання виховання морально-психологічної готовності студентів до роботи в школі. *Освіта і незалежна Україна : тези доп. наук. міжвуз. конф., 22–24 квіт. 1990 р.* Рівне : РДП, 1991. С. 155–156.

125. Дем'янюк Т. Д., Дем'янюк Б. П. Виховання студентів засобами народознавства. *Освіта і незалежна Україна : тези доп. наук. конф. Рівнен. держ. пед. ін-ту, 22–24 квіт. 1991 р.* Рівне, 1991. С. 31–33.

126. Дем'янюк Т. Д., Дем'янюк Б. П. Технологія виховного процесу в студентській групі : наук.-метод. посіб. Київ ; Рівне, 1999. 146 с.

127. Дем'янюк Т. Д., Дем'янюк Б. П. Формування національної свідомості як засіб виховання школярів на ідеях миру. *Виховання учнівської молоді в дусі миру і взаєморозуміння: матеріали міжрегіон. наук.-практ. конф. Рівнен. держ. пед. ін-ту, 22–24 квіт. 1991 р.* Рівне, 1992. С. 6–7.

128. Дем'янюк Т. Д., Дем'янюк Б. П., Савінова Н. С. Психолого-педагогічний інструментарій дослідно-експериментальної роботи з проблеми «Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі». Рівне : РДГУ, 2008. 83 с.

129. Дем'янюк Т. Д., Дітлашок З. А., Гавлітіна Т. М. Формування духовної культури особистості на основі засвоєння загальнолюдських і національних цінностей в позашкільному педагогічному процесі. Рівне, 2004. Вип. 1. 46 с.

130. Дем'янюк Т. Д., Дудка І. О. Учнівській молоді – ідейне загартування. *Черв. прапор.* 1985. 24 верес. С. 2.

131. Дем'янюк Т. Д., Дуляницька С. Є., Лисенко О. М. Виховання гуманістично-спрямованої особистості: навч.-метод. посіб. Рівне: Волин. береги, 2011. 326 с.

132. Дем'янюк Т. Д., Завалевський Ю. І. Управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця : метод. посіб. Київ ; Рівне : РДГУ, 2007. 40 с.

133. Дем'янюк Т. Д., Завалевський Ю. І., Кособуцька Г. П. Формування конкурентоспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні: (психолого-педагогічний інструментарій дослідження проблеми). Рівне : РДГУ, 2006. 140 с.

134. Дем'янюк Т. Д., Завалевський Ю. І., Мельничук Л. С. Використання інтерактивних технологій підготовки вчителя як конкурентоспроможного фахівця : наук. метод. посіб. Київ ; Рівне : РДГУ, 2008. 178 с.

135. Дем'янюк Т. Д., Завалевський Ю. І., Шидловська С. О. Сучасні організаційні форми розвитку конкурентоспроможного вчителя : метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2008. 119 с.

136. Дем'янюк Т. Д., Інашвілі В. , Гавріков С. Зміст діяльності суспільно-політичних клубів: в 2 ч. Ч. 2. Рівне : ІУВ, 1989. 29 с.

137. Дем'янюк Т. Д., Іщук О. Р., Поцекайло О. В. На крилах історії чи у своїй мушлі: Національний проект : навч.-метод. посіб. Рівне: РДГУ, 2010. 153 с.

138. Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І. Виховання гуманістичного формування ціннісних ставлень особистості учня у «школі-родині»: метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2011. 52 с.

139. Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І. Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної «школи-родини». *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць*. Рівне : РДГУ, 2005. Вип. 32. С. 36–43.

140. Дем'янюк Т. Д., Кацинська Л. Л. Класний керівник: досвіт, проблеми, перспективи : посіб. для вчителів, студентів пед. ін-тів. Рівне, 1996. 82 с.

141. Дем'янюк Т. Д., Кацинська Л. Л., Байрамова М. Г. Використання народної педагогічної деонтології у створенні національної системи виховання : навч.-метод. посіб. для вчителів та студентів пед. ін-тів. Рівне: ПКПК, 1996. 91 с.

142. Дем'янюк Т. Д., Кириленко С. В. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді. Київ : НМЦМОН України, 2004. 24 с.

143. Дем'янюк Т. Д., Кириленко С. В., Камінська Є. І. Концепція української національної школи-родини. *Інформ. бюл.* Рівне, 2002. Вип. 7. 26 с.

144. Дем'янюк Т. Д., Кособуцька Г. П. , Ціпан Т. С. Літо – 2009 : метод. посіб. для студентів. Рівне : РДГУ, 2009. 42 с.

145. Дем'янюк Т. Д., Кособуцька Г. П., Кириленко С. В. Концепція трудового навчання (Семидубський аграрний ліцей). *Інформ. бюл.* Рівне, 2002. Вип. 9. 15 с.

146. Дем'янюк Т. Д., Лашта В. І., Мельничук Л. С., Байрамова М. Г. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами району. Рівне: Волинські обереги, 2005. 250 с.

147. Дем'янюк Т. Д., Магченков О., Барінова А. Зміст діяльності суспільно-політичних клубів: в 2 ч. Ч. 1. Рівне : ІУВ, 1989. 47 с.

148. Дем'янюк Т. Д., Матвійчук Т. А. Формування національної свідомості в учнів початкових класів : наук.-метод. посіб. Рівне : [РДГУ], 2010. 159 с.

149. Дем'янюк Т. Д., Муха Ю. Патріотичне виховання учнів початкових класів : навч.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2010. 129 с.

150. Дем'янюк Т. Д., Ординська В. Г. Формування духовно-моральних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови громадянського суспільства: Науковий вісник. Рівне: РДГУ. 2010. 121 с.

151. Дем'янюк Т. Д., Оржеховська В. М., Первушевська І. О. Діагностичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи : наук.-метод. посіб. для пед. працівників експеримент. навч. закл. Рівне : РДГУ, 2000. 90 с.

152. Дем'янюк Т. Д., Оржеховська В. М., Черватюк Ю. Бібліографічний покажчик з проблеми профілактики правопорушень. Рівне : ІУВ, 1989. 24 с.

153. Дем'янюк Т. Д., Пархоменко О. М. Особливості виховання гуманістично спрямованої особистості в позаурочний час. Рівне: РДГУ, 2003. 80 с.

154. Дем'янюк Т. Д., Первушевська І. О. Нові технології позашкільної освіти і виховання : навч.-метод. Посібник. Київ, 2001. 325 с.

155. Дем'янюк Т. Д., Первушевська І. О. Рекомендації щодо удосконалення роботи учнівських наукових товариств. Рівне : ОІУВ, 1980. 32 с.

156. Дем'янюк Т. Д., Рабченюк Т. С. Рекомендації по удосконаленню розділу річного плану «Навчально-виховна робота школи». Рівне : ОІУВ, 1977. 16 с.

157. Дем'янюк Т. Д., Рабченюк Т. С., Шенгера Г. Й. Практикум з теорії та методики виховання : метод. Вказівки. Рівне, 1997. 48 с.

158. Дем'янюк Т. Д., Савінова Н. С., Кособуцька Г. П. Інноваційні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя : монографія. Рівне : РДГУ, 2009. 382 с.

159. Дем'янюк Т. Д., Савінова Н. С., Кособуцька Г. П. Опорні схеми теорії виховання та основ педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2008. 178 с.

160. Дем'янюк Т. Д., Світлична Н. І. Завдання слухачам курсів. Рівне : ОІУВ, 1976. 16 с.

161. Дем'янюк Т. Д., Світлична Н. І., Зух С. В. Примірний комплексний план ідейно-політичного, трудового, морального виховання учнів 1–10 класів. Рівне : ОІУВ, 1979. 148 с.

162. Дем'янюк Т. Д., Ситловий Д. Д. Рекомендації по удосконаленню форм і методів військово-патріотичного виховання школярів. Рівне : ОІУВ, 1979. 14 с.

163. Дем'янюк Т. Д., Ситник Г. І. Організація роботи з батьками: з досвіду родинного виховання на засадах народної педагогіки : навч. посіб. Рівне : ШКПК, 1997. 76 с.

164. Дем'янюк Т. Д., Сілков В. В., Петренко О. Б. Діагностичне забезпечення дослідно-експериментальної роботи з особистісно-зорієнтованого навчання і виховання учнів : наук.-метод. посіб. для вчителів експеримент. навч. закл. Рівне : РДГУ, 2001. 66 с.

165. Дем'янюк Т. Д., Стрельбицька В. В. Становлення особистості гімназиста в системі діяльності класних вихователів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 9. С. 47–51.

166. Дем'янюк Т. Д., Сухомлинська О. В., Кириленко С. В. Концепція виховання громадянина України : проект. Київ : [б. в.], 2004. 27 с.

167. Дем'янюк Т. Д., Умурзакова Т. Ф., Гавриш Н. П. Звіт про виконання програми експерименту I етапу дослідження теми «Розвиток виховної системи гімназії в контексті самореалізації особистості гімназиста». Рівне, 2001. 54 с.

168. Дем'янюк Т. Д., Умурзакова Т. Ф., Гавриш Н. П. Орієнтири на нові виховні технології. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту*. Рівне : РДГУ, 2000. Вип. 9. С. 58–68.

169. Дем'янюк Т. Д., Умурзакова Т. Ф., Ординська В. Г. Становлення особистості в процесі самореалізації: (навч.-метод. посіб.). Київ ; Рівне : [РДГУ], 2005. 300 с.

170. Дем'янюк Т. Д., Умурзакова Т. Ф., Ординська В. Г. Формування духовно-моральних рис особистості в навчально-виховному процесі. *Нова педагогічна думка*. 2005. №3. С. 138–144.

171. Дем'янюк Т. Д., Цибульник О. Сучасна ідеологічна боротьба і молодь: примірна програма факультативного курсу для учнів 10 класів. Київ : Рад. шк., 1985. 23 с.

172. Дем'янюк Т. Д., Ціпан Т. С., Нетикша Т. Л. Організаційно-педагогічні умови формування ціннісних ставлень особистості учня в навчально-виховному процесі Здолбунівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 4 : метод. посіб. Рівне : РДГУ, 2011. 36 с.

173. Дем'янюк Т. Д., Черватюк Ю., Оржеховська В. М. Формування активно творчої особистості. Рівне : ІУВ, 1990. 10 с.

174. Дем'янюк Т. Д., Щербань П. М., Бех І. Д. Концепція національного виховання : [схвалена Всеукр. пед. радою працівників освіти 30 черв. 1994 р.]. *Освіта*. 1994. 26 жовт. ; *Почат. шк.* 1994. № 2. С. 48–52.

175. Дем'янюк Т. Д., Ямницький М. Н. Основи сімейних відносин. Рівне: ОІУВ, 1990. 34 с.

176. Дем'янюк Т. Д. Идейно-политическое воспитание школьников старших классов во внеурочное время в сельской школе : дис. ... канд. пед. наук / Ровен. гос. пед. ин-т им. Д. З. Мануильского. Ровно, 1989. 187 с.

177. Дичківська І. М., Федорова Н. В., Борисова О. О. Гуманістична технологія М. Монтесорі у системі спеціальної освіти України. *Нова педагогічна думка*. №103 (№3). 2020. С. 80–84.

178. Дичківська І. М. Невтомна сподвижниця гуманістичного виховання (До 65-річчя від дня народження Тамари Поніманської). *Дошкільне виховання*. 2019. №9. С. 10–11.

179. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*. 2001. № 12. С. 15–19.

180. Добров Г. М., Тонкаль В. Е., Савельєв А. А. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность. Киев : Наук. думка, 1987. 348 с.

181. Добрускін М. Про генезу терміна та філософського поняття «інтелігенція». *Філософська думка*. 2005. С. 28–36.

182. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

183. Завалевський Ю. Дослідно-експериментальна робота з оновлення змісту освіти та підвищення її якості на базі навчальних закладів: інформаційно-аналітичний довідник. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 384 с.

184. Завалевський Ю. Педагогічні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя : навч. посіб. Чернівці : Букрек, 2011. 303 с.

185. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Пед. дискурс : зб. наук. пр.* 2014. Вип. 17. С. 63–70.

186. Завалевський Ю. Творча діяльність педагога як фактор його конкурентоспроможності. *Позашк. освіта та виховання*. 2008. № 2. С. 11–15.

187. Завалевський Ю. Управління процесом професійного зростання вчителя. *Рідна шк.* 2012. № 4/5. С. 52-58.

188. «Золота фортуна» – найвища сходинка до міжнародного визнання: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Изумруд*. 2011. №5. С. 62.

189. «Золота фортуна» – новий крок до міжнародного визнання: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. URL: <https://business-company.com.ua/index.php?option>. (дата звернення 14.03.2019).

190. «Золота фортуна» – новий крок до міжнародного визнання: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Бізнес пропозиція*. 2011. №187. С. 91.
191. «Золота фортуна» – успіх, об'єктивність, визнання. [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Аспекти будівництва*. 2011. квітень (№4). С. 5.
192. «Золота фортуна» – успіх, об'єктивність, визнання: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Караван +*. 2011. 31.05. №3-4 (201). С. 59–62.
193. «Золота фортуна»: видані особистості: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Вибір*. 2011. жовтень. С. 9.
194. «Золота фортуна»: крок до визнання: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №11 (125). С. 487–488.
195. «Золотая фортуна награждает лучших»: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Квадратный метр*. 2011. №11(65) ноябрь (двухнедельник). С. 3–5.
196. «Золотая фортуна» – успех, объективность, призвание! [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Днепровская неделя*. 2011. 30.03 (№12). С. 47.
197. «Золотая фортуна» – успех, объективность, призвание! [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Fashion*. 2011. апрель-май. С. 128–131.
198. «Золотая фортуна»: представляем лучших: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Компаньон*. 2011. №5 (158). С. 41–42.
199. «Золотая фортуна»: представляет лучших: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Терморетр*. 2011. август. С. 14–15.
200. Золотухіна С. Т. Особливості використання джерельної бази в історико-педагогічних дослідженнях. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 266–271.
201. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища шк., 1997. 349 с.
202. Іванюк Г. І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-х рр. ХХ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2014. 40 с.
203. Іванюк Т. Р., Ціпан Т. С. Основоположні принципи духовно-морального виховання школярів у контексті педагогічної спадщини

Т. Д. Дем'янюк. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 143–151.

204. Інноватика у вихованні: теоретико-прикладні аспекти : монографія / за наук. ред. О. Б. Петренко. Рівне : О. Зень, 2017. 366 с.

205. Кириленко Є. В., Сухолейстер Г. В., Дем'янюк Т. Д. Концепція трудового виховання учнів Семидубського аграрного ліцею Дубенського району Рівненської області. *Наук. вісн.* Рівне, 2004. С. 57–63.

206. Кириленко С. В. Життя – вихованню молодого покоління: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Вільне слово*. 2003. 20 серпня. С. 6.

207. Кириленко С. В. Інноваційна діяльність у становленні сучасної школи. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 16–28.

208. Кириленко С. В. Її серце – в її вихованцях: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Рівне – 720: від давнини до сучасності*. В 2-х Кн. Кн. 2. Рівне, 2003. С. 31–34.

209. Кириленко С. В. Пріоритет – національному вихованню: [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Освіта України*. 1998. 15 квітня. С. 9.

210. Кириленко С. В. Щоб кожен день повнився ідеями, а душа – любов'ю! [про професора РДГУ Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Освіта України*. 2004. 22 червня. С. 3.

211. Кіян О. І. Розвиток громадянських компетентностей на засадах педагогіки партнерства. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 28–35.

212. Колесіна Т. Є. Особливості виховання дітей старшого дошкільного віку, схильних до негативних проявів у поведінці: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1997. 20 с.

213. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Інформаційний збірник Міносвіти України*. 1996. № 13. С. 2–15.
214. Концепція. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_\(дата_звернення_05.06.2020\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_(дата_звернення_05.06.2020)).
215. Кособуцька Г. П. Життєвий і творчий шлях. *Тамара Дмитрівна Дем'янюк: наукова педагогічна школа*. Рівне: РДГУ, 2012. С. 9–24.
216. Кочубей Т. Д. Вербальні методи виховання особистості у народній педагогіці. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології* : зб. наук. Праць. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2018. Вип. 8. С. 80–95.
217. Кочубей Т. Д. Володимир Григорович Кузь: штрихи до портрета. *Історико-педагогічний альманах*, 2019. Випуск 2(29). С. 4–8.
218. Кочубей Т. Д. Духовно-творчі вектори виховання особистості в українській народній педагогіці XIX–XX ст. *Проблеми освіти* : збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. Вип. 91. С. 256–263.
219. Кочубей Т. Д. Регіональний вимір становлення науково-педагогічних шкіл в Україні: на прикладі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2018. Вип. 4 (95). С. 98–103.
220. Кочубей Т. Д. Соціально-педагогічні засади управління освітньою діяльністю в загальноосвітній школі: історичний аспект. *Studia Zarządzania i Finansów “Perspektywy rozwoju organizacji w świetle paradygmatów zarządzania i finansów” [red. dr Andrzej Kokiela]*. Poznaniu : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2017. P. 141–148.
221. Кочубей Т. Д., Полехіна В. М. Підготовка майбутніх випускників університетів до пошуку роботи на ринку праці: з досвіду роботи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ВПЦ Візаві, 2017. Вип. 16. С. 292–298.

222. Кун Т. Структура наукових революцій. Переклад з англійської О. Васильєва. Київ: Port-Royal, 2002. URL: <http://litopys.org.ua/kuhn/kuhn.htm> (дата звернення 13.03.2020).

223. Лесик Г. В. Науково-педагогічні погляди та освітня діяльність С. А. Литвинова (1916–1982 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Ін-т вищ. освіти НАПН України. Київ, 2010. 20 с.

224. Лисенко О. М. Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка у позаурочний час : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2008. 20 с.

225. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985 рр.) : монографія. Київ : Либідь, 1992. 196 с.

226. Менжулін В. І. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні. Київ : НаУКМА, 2010. 455 с.

227. Моргун В. Ф. Автобіографічний опитувальник «Історико-психологічний портрет фахівця». *Психологія і особистість*. 2012. № 2. С. 141–154.

228. Навчальний посібник. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA> (дата звернення 13.03.2020).

229. Наукові школи Рівненського державного гуманітарного університету [Текст] / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [уклад. О. І. Хролець ; за ред. Р. М. Постоловського ; відп. за вип. Т. І. Поніманська]. Рівне : [РДГУ], 2013. 125 с.

230. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4–6.

231. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні № 94 від 03.12. 2004 р. *Освіта України*. С. 6–10.

232. Національно-патріотичне виховання: витоки ідей для розвитку української школи» (за матеріалами Всеукраїнських педагогічних читань у м. Рівному, присвячених працям ДЕМ'ЯНЮК Тамари Дмитрівни). *Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*. URL: https://www.roippo.org.ua/news/1760/?sphrase_id=50932 (дата звернення 23.05.2021).

233. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології: Навч. пос. Київ: Видавничий центр «Просвіта»; Пошуково-видавниче агенство «Книга пам'яті України», 2000. 368 с.

234. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с.

235. Ординська В. Г. Авторська модель «Школа особистого розвитку та самореалізації». *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 70–86.

236. Павелків Р. В. Онтогенетичні аспекти морального становлення особистості. *Особистість у контексті морального та професійного зростання: монографія*. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 6–22.

237. Павелків Р. В. Педагогічні підходи до формування освітнього простору: теоретичний аналіз проблеми. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 13. Т.1. Рівне: РДГУ, 2021. С. 39–50.

238. Павелків Р. В. Сучасний підхід до психолого-педагогічного трактування проблеми морального виховання особистості. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 15. Рівне: РДГУ, 2022. С. 58–66.

239. Павелків Р. В. Сучасні підходи до визначення сутності поняття «освітній простір». *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 11. Т.2. Рівне: РДГУ, 2020-С. 6–13.

240. Педагоги серед найуспішніших. [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Освіта*. 2011. 23-30 березня (№16-17). С. 8–9.

241. Педагогический терминологический словарь. Санкт-Петербург: Российская национальная библиотека. 2006. 356 с.

242. Пелех Ю. В., Кукла Д. Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці: монографія. Рівне: Волинські обереги, 2019. 182 с.

243. Пелех Ю. В. Ціннісний інтелект: філософсько-методологічні перспективи у педагогічній практиці. *European potential for the development of pedagogical and psychological science : Collective monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing"*. 2021. 428 P. 331–366.

244. Петренко О. Б. Гендерний вимір шкільної освіти в Україні (XX століття) : монографія. Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2010. 530 с.

245. Петренко О. Б. Мікроісторичний підхід до висвітлення персоналій в історії педагогіки (на прикладі вивчення персоналії Г. І. Сухомлинської). *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 21 жовт. 2020 р.* Київ : ДНПБ, 2020. Бібліотека, Київ, 2020. С. 15–16.

246. Петренко О. Б. Організація і здійснення виховного процесу на педагогічному факультеті. *Початкова школа*. 2000. №11. С. 15–16.

247. Петренко О. Б. Роль персоналії у реформуванні освіти: методологія проблеми. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): Електронний збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 8–3.

248. Петренко О. Б., Пелех Ю. В., Пелех Л. Р. Інноваційне управління вищими навчальними закладами: теоретичний аналіз проблеми. *Інноватика у вихованні*. 2017. №5. С. 31–40.

249. Петренко О., Дежнюк Г. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді. *Позакласний час*. 2005. №3–4. С. 28–29.

250. Поліщук І. В. Використання феноменологічного підходу у висвітленні персоналій української педагогіки. *Дослідницькі підходи до історико-*

педагогічних розвідок: від традицій до новацій: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2020. С. 40–41.

251. Поліщук І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк в контексті реформування виховного процесу української школи. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 111–117.

252. Поліщук І. В. Ідеї Т. Д. Дем'янюк щодо використання педагогіки народознавства у національно-патріотичному вихованні молодших школярів. *INTERNATIONAL ACADEMY JOURNAL «Web of Scholar»*. 3(45) (March, 2020, Warsaw, Poland). P. 56–62.

253. Поліщук І. В. Кафедра теорії і методики виховання РДГУ як осередок творчої реалізації відомих педагогів сучасності (Т. Д. Дем'янюк та С. Г. Карпенчук). *Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки (пам'яті професора С. Г. Карпенчук: електронний збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 61–65.

254. Поліщук І. В. Науково-педагогічний портрет Т. Д. Дем'янюк. *Нова педагогічна думка*. Рівне: РОІППО, 2019. № 4(100). С. 11–15.

255. Поліщук І. В. Проблема національно-патріотичного виховання у педагогічній спадщині Т. Д. Дем'янюк. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2018. Вип. 8. С. 327–338.

256. Поліщук І. В. Роль персональних біобібліографічних покажчиків у формуванні джерельної бази дослідження. *Форми репрезентації джерел з історії освіти (до 20-річчя Державної науковопедагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: збірник матеріалів Всеукр. наук.- практ. семінару*. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. С. 73–75.

257. Поліщук І. В. Спогади як джерело інформації в біографічному дослідженні (на прикладі вивчення персоналії Т. Д. Дем'янюк). *Педагогічна*

біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 20 трав. 2022 р., Київ. Вінниця : ТВОРИ, 2022. С. 64.

258. Поліщук І. В. Т. Д. Дем'янюк про роль громадських організацій у системі превентивного виховання дітей. W trosce o rozwój i bezpieczeństwo dziecka we współczesnym świecie. *Aspekty społeczno-prawne*, redakcja naukowa Anna Pawlak, Beata Skwarek, Justyna Stadniczenko, Oksana Petrenko, Wydawnictwo Collegium Witelona Uczelnia Państwowa, Legnica 2022. 571 s. Монографія польська.

259. Поліщук І. В. Теоретико-методична спадщина Т. Д. Дем'янюк. *Наука, освіта, суспільство очима молодих: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців. Рівне: РДГУ. 2019. С. 129–131.*

260. Поліщук О. П. Генеза позакласної виховної роботи в теорії та практиці педагогічної освіти. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції. Рівне: РДГУ. 2019. С. 117–122.*

261. Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад: Наказ Міністерства освіти і науки України № 114 від 20.02.2002р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0428-02#Text> (дата звернення 26.04.2020).

262. Поніманська Т. Закохана в життя : [про проф. РДГУ Т.Д. Дем'янюк]. *Сім днів*. 2004. 25 черв. (№26). С. 3.

263. Працюємо на розбудову української національної системи виховання (кафедра теорії і методики виховання). Рівне: РДГУ, 2005. 74 с.

264. Про виховання дітей та молоді: Проект Закону України №7251 від 25.03.2005. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7251&skl=5 (дата звернення 11.06.2021).

265. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 12.07.2021).

266. Про загальну середню освіту: Закон України № 651-XIV від 13 травня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (дата звернення 12.07.2021).

267. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text/> (дата звернення 10.11.2020).

268. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: Наказ Міністерство освіти і науки України № 522 від 07.11.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00#Text> (дата звернення 12.07.2021).

269. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 4 липня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення 12.07.2021).

270. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України № 848-VIII. від 26.11.2015 URL: https://ips.ligazakon.net/document/t150848?an=18&ed=2015_12_25 (дата звернення 12.07.2021).

271. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.07.2021).

272. Про подальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КР840281?an=166> (дата звернення 12.07.2021).

273. Про створення робочої групи з підготовки проекту Закону України про виховання дітей та молоді: Наказ Міністерства освіти і науки України № 17 від 15.01.2003 р. URL: http://consultant.parus.ua/?doc=01ТН94D3ЕВ__ (дата звернення 12.07.2021).

274. Проблеми соціального виховання в педагогічній теорії і практиці України (20-ті – середина 30-тих років XX століття) : кол. монографія / авт. кол.: І. В. Албул, Н. М. Коляда, О. О. Кравченко та ін. Умань : ВПЦ Візаві, 2018. 406 с.

275. Програма II Всеукраїнських педагогічних читань із теми «Громадянське виховання: витoki ідей для Нової української школи» за працями Т. Д. Дем'янюк. Київ-Рівне, 2018. 8 с. URL: <https://goipro.org.ua/news/6605/> (дата звернення 22.03.2022).

276. Рогальчук О. В. Виховання громадянської компетентності учнів в умовах експерименту (за Т. Д. Дем'янюк). *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 87–96.

277. Рогальчук О., Мархальчук Н. Гідність, випробувана часом. *Шкільний світ*. 2011. № 2, січень. С. 11–12.

278. Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції. Рівне: РДГУ. 2019. 184 с.

279. Савінова Н. С. Міжособистісна взаємодія педагога та вихованця у процесі особистісно орієнтованого виховання. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/mizsobistisna-vzaemodia-pedagoga-ta-vihovanca-u-procesi-osobistisno-orientovanogo-vihovanna-3549.html> (дата звернення 13.05.2021).

280. Савінова Н. С. Суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини педагога та вихованця в умовах особистісно орієнтованого виховання. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/subekt-subektni-vzaemovidnosini-pedagoga-ta-vihovanca-v-umovah-osobistisno-orientovanogo-vihovanna-3563.html> (дата звернення 13.05.2021).

281. Савченко Е. А. Образовательная деятельность как социокультурный феномен (теоретико-методологический анализ): автореф. дисертації докт. пед.

наук: 13.00.01 /Брянский государственный университет им. ак. И. Г. Петровского. Брянск, 2006. 45 с.

282. Савчук Б., Білавич Г., Валігунда О. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів до діагностики педагогічного супроводу в контексті сучасного наукового дискурсу. *Молодь і ринок*. 2019. №4 (171). С. 5–8.

283. Сілков В. В. Науковець. Керівник. Людина. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 13–16.

284. Смолінчук Л. С. До проблеми класифікації джерельної бази дослідження персоналії. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 664–668.

285. Сойчук Р. Л. Вдячні учні про відомого Учителя. *Тамара Дмитрівна Дем'янюк: наукова педагогічна школа*. Рівне: РДГУ, 2012. С. 36–41.

286. Сойчук Р. Л. Виховання громадянина української держави: педагогічні ідеї Т. Д. Дем'янюк. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 36–42.

287. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівській молоді : моногр. Рівне : О. Зень, 2016. 416 с.

288. Сойчук Р. Л. Сходження до нації через солідарність: педагогічні ідеї Т. Д. Дем'янюк. *Інноватика у вихованні : зб. наук. пр.* Вип. 15. Рівне : РДГУ, 2022. С. 124–132.

289. Стельмашук Ж. Г. Актуальність ідей Т. Д. Дем'янюк щодо підготовки вчителя Нової української школи. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 62–66.

290. Стельмашук Ж. Г. Рейтингове оцінювання науково-педагогічної діяльності викладачів кафедри теорії і методики виховання за 2004-2009 роки. Рівне, РДГУ, 2009. 144 с.

291. Стратегія національно-патріотичного виховання : Указ президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (дата звернення 10.11.2021).

292. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року, № 5/2015. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення : 20.09.2020).

293. Сухолейстер Г. В. Виховання в учнів ціннісного ставлення до праці (з досвіду роботи ліцею). *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 96–103.

294. Сухолейстер Г. Ф., Дем'янюк Т. Д. Трудове виховання. *Директор школи*. 2009. № 13 (541). С. 11–17.

295. Сухомлинська О. В. Авторські педагогічні системи, як складова оновлення національної школи. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. 2007. № 36. С. 24–27.

296. Сухомлинська О. В. Дослідження мікроісторії в сучасному історико-педагогічному вимірі. *Історико-педагогічний альманах*. 2015. № 2. С. 4–7.

297. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір. *Шлях освіти*. 2007. № 2. С. 42–49.

298. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.

299. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. *Шлях освіти*. 1999. № 1. С. 41–45.

300. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ: АПН, 2003. С. 47–65.

301. Сухомлинська О. В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. *Шлях освіти*. 2001. № 4. С. 10–15.
302. Сухомлинська О. В. Радянська педагогіка як ідеологія. Спроба історичної реконструкції. *Шкільний світ*. 2015. № 4. С. 21–41.
303. Сухомлинська О. В. Розвиток особистості і освіта: історичний вимір. *Шлях освіти*. 2008. № 2. С. 41–47.
304. Тамара Дмитрівна Дем'янюк: біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т; упоряд.: Поліщук І. В.; наук. консультант О. Б. Петренко; наук. ред. О. Б. Петренко; бібліогр. ред. О. С. Покусова. Рівне: РДГУ, 2019. 70 с.
305. Тимощук Н. С. Соціально-педагогічні умови особистісно орієнтованого виховання старшокласників у процесі позакласної роботи : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ін-т пробл. виховання АПН України. Рівне, 2005. 20 с.
306. Токмань Г. Докторська наукова школа вченого-методиста Ніли Йосипівни Волошиної. *Теорія і методика навчання української літератури: актуальні проблеми : зб. наук. пр.* Київ : Пед. думка, 2015. С. 8–22.
307. Українська педагогіка в персоналіях [Текст] : у 2 кн.: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Кн. 1 : X-XIX століття / ред. О. В. Сухомлинська. Київ : Либідь, 2005. 624 с.
308. Українська педагогіка в персоналіях [Текст] : навчальний посібник для студ. вузів : у 2 кн. Кн. 2 : XX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 552 с.
309. Успіх, об'єктивність, визнання. [про Тамару Дмитрівну Дем'янюк]. *Юридичний журнал*. 2011. №4 (106). С. 130-131.
310. Філософія освітнього простору: психологічний вимір: колективна монографія / під ред. Р. В. Павелківа, Н. В. Корчакової. Київ, вид-во «Центр учбової літератури», 2021. 400 с.
311. Храмов Ю. А. Научные школы в физике. Киев, 1987. 399 с.
312. Ціпан Т. С. Вдячні учні про відомого Учителя. *Тамара Дмитрівна Дем'янюк: наукова педагогічна школа*. Рівне: РДГУ, 2012. С. 41–44.

313. Ціпан Т. С. Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні дітей. *Інноватика у вихованні*. Рівне : РДГУ, 2020. Вип. 12. С. 255–261.

314. Ціпан Т. С. Науковий шлях професора Т. Д. Дем'янюк. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): матеріали I Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 66–70.

315. Ціпан Т. С. Провідні ідеї патріотичного виховання В. Сухомлинського у контексті сучасної освіти і виховання. *Інноватика у вихованні*. Рівне, 2018. Вип. 8. С. 272–281.

316. Ціпан Т. С. Розвиток у школярів інтересу до читання: актуалізація досвіду Василя Сухомлинського. *Інноватика у вихованні*. Рівне, 2019. Вип. 10. С. 268–274.

317. Ціпан Т. С. Т. Д. Дем'янюк про табірний збір як підготовку до літньої навчальної практики. *Інноватика у вихованні : зб. наук. пр.* Вип. 15. Рівне : РДГУ, 2022. С. 245–253.

318. Шаповалова В., Дем'янюк Т., Рєпін Д. Здоров'я молоді: діагностика і оздоровлення немедикаментозними засобами : наук.-метод. посіб. для вчителів. Рівне : РДГУ, 2007. 114 с.

319. Шевчук В. В. Дослідження біографії вченого як персоніфікованого образу науки. *Історико-педагогічні студії*. Київ, 2011. Вип. 5: I Всеукраїнські Морозівські педагогічні читання. С. 276–279.

320. Шидловська С. О. Звіт районної філії НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ – методичного кабінету з теми «Сучасні організаційні форми розвитку конкурентноспроможного вчителя» 2000-2012 рр. Рівне: РДГУ, 2013. 10 с.

321. Шарата Н. Г. Теорія і методика управління інноваційно-педагогічною діяльністю у вищих навчальних закладах [Текст]: монографія. Миколаїв: Миколаїв. нац. аграр. ун-т, 2015. 353 с.

322. Юрчак Л. Штрихи до професійного портрета та типові девіації вчителів. *Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали ІХ Всеукр. наук. конференції, 18-22 листопада 2013 року*. Тернопіль, 2013. С. 30–32.

323. Ярмак Н. О. Науково-педагогічна діяльність Олександра Федоровича Музиченка (1875-1937 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01/ Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Київ, 2016. 20 с.

324. Ярошевський М. Г. Биография ученого как науковедческая проблема. *Человек науки*. Москва, 1974. С. 19–57.

325. Ящук І. Теорія та практика виховання студентської молоді вищих педагогічних навчальних закладів України (1920–1991 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01/ Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2011. 44 с.

326. Bekh I., Pelekh Y. (2020). Genesis-modeling method in the educational process. *Journal of History Culture and Art Research*, 20(2), 90–105.

327. Bilavych H., Korinna H., Karnaukh L. (2018). Psycho-Pedagogical Diagnostics of Senior Preschoolers' Gender Socialization Level. *Science and Education*, 2, 107–112.

328. Dychkivska I., Lonova O., Druhanova O., Luparenko S. (2020). Childcare and Educational Activities of Religious and Public Organizations in Western Ukraine in 1900-1930. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(8), 55–61.

329. Dychkivska I., Rudenko N., Yurchuk O., Pavliuk T., Fedorova N. (2021). Innovative technologies as a means of overcoming speech disorders in preschool children. *AD ALTA: Journal Of Interdisciplinary Research*, 11(1). Special Issue XVI. 92–98.

330. Kochubei T., Melnykova O. (2019). Educational-and-cultural processes in Ukraine in XVIIth Century: european tendencies. *History of Education & Children's Literature (HECL) half-yearly journal / rivista semestrale*, 14(1), 513–533.

331. Logosha R., Bondarenko V., Samokhval O., Pavelkiv R., & Petrenko O. (2019). Entrepreneurship education of future economists in the process of

preparation. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(6). URL: <https://www.abacademies.org/articles/Entrepreneurship-education-of-future-economists-1528-2651-22-6-476.pdf>; <https://www.abacademies.org/journals/journal-of-entrepreneurship-education-inpress.html> (дата звернення 14.06.2021).

332. Petrenko O., Tsipan T., Stelmashuk Z., Hrynkova N. Balika L. (2020). The Specificity of Preparing Students at Pedagogical Universities for Educational Activity in the Digital Epoch. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 8(3), 460–471.

333. Redchuk R., Doroshenko T., Havryliuk N., Medynskii S., Soichuk R., Petrenko O., Pavelkiv R., Rybalko P., Maliar N., Maliar E., Chornodon M., Boretskyi V.(2020). Developing the Competency of Future Physical Education Specialists in Professional Interaction in the Field of Social Communications. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(4), P. 289–309.

334. Ryabinina M., Kochubey T. (2020). Manipulative influence in socio-pedagogical activities. *Scientific discussion*, 2, 47, 16–20.

335. Savchuk B., Pantyuk M., Sultanova N., Bilavych H., Pantyuk M. (2022). Two-Tier Model of Training Future Teachers for Coaching at out-of-school Institutions. *Pedagogy*, 94 (2), 177–195.

336. Savchuk B., Kondur O., Rozlutska G., Kohanovska O., Matishak M., Bilavych H. (2020). Formation of Cognitive Flexibility as a Basic Competence of the Future Teacher's Multicultural Personality. *Space and Culture*, 8 (3). URL: <https://spaceandculture.in/index.php/spaceandculture/article/view/1016> (дата звернення 13.03.2020).

337. Savchuk B., Rozman I., Slyusarenko N., Pustovit H., Blahun N., Feltsan I., Cherepania M., Fedchyshyn N., Bilavych H. (2021). Analyzing the Biographical Methods in Developing Prospective Teachers to Measure the Mental States of the Students. *Journal of Research in Medical and Dental Science*, 9(5), 93–97.

338. Trybulkevych K. H., Zaitseva A. V., Lupak N. M., Dychkivska I. M., Bortniuk T. Y. (2020). The Influence of Social Reflection to Enhance the Efficiency

of Professional Communication of the In-Service Teachers in the Settings of Methodical Work. *Applied Linguistics Research Journal*, 4(9), 182–189.

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ

Архів Рівненського державного гуманітарного університету

339. Відгук-характеристика завідувачки кафедри теорії і методики виховання РДГУ професора, кандидата педагогічних наук Т. Д. Дем'янюк (2000), 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

340. Експертна оцінка дослідно-експериментальної роботи НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ в експериментальних навчальних закладах Всеукраїнського рівня Березнівського району Рівненської області, 4 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1052.

341. Звіт Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету про виконання програми дослідно-експериментальної роботи за 2008-2012 рр., арк. 12. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

342. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 1999-2000 навчальний рік, 9 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 90.

343. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2000-2001 навчальний рік, 11 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 266.

344. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2001-2002 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 448.

345. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2002-2003 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 646.

346. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2003-2004 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 846.

347. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2004-2005 навчальний рік, 5 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1052.

348. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2005-2006 навчальний рік, 6 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1258.

349. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2005-2006 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1462.

350. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2007-2008 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1705.

351. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2008-2009 навчальний рік, 3 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1957.

352. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2009-2010 навчальний рік, 2 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2241.

353. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2010-2011 навчальний рік, 5 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2505.

354. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2011-2012 навчальний рік, 4 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2659.

355. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2011-2012 навчальний рік, 4 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2931.

356. Звіт про навчально-виховну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2012-2013 навчальний рік, 5 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1366.

357. Звіт про навчально-методичну та наукову роботу Дем'янюк Тамари Дмитрівни (2002-2007), 3 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

358. Звіт про наукову роботу кафедри теорії і методики виховання за 2011 рік, 10 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2658.

359. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 1999 рік, 8 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 91.

360. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2000 рік, 13 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 267.

361. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2001 рік, 20 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 449.

362. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2002 рік, 21 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 647.

363. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2003 рік, 13 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 847.

364. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2004 рік, 12 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1053.

365. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2005 рік, 13 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1259.

366. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2005 рік, 5 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1461.

367. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2007 рік, 20 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1704.

368. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2008 рік, 48 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1956.

369. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2009 рік, 19 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2240.

370. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2010 рік, 10 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2504.

371. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2012 рік, 18 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 2930.

372. Звіт про науково-дослідну роботу кафедри теорії і методики виховання за 2013 рік, 16 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1365.

373. Звіт про наукову роботу кафедри теорії і методики виховання за 1997 навчальний рік, 3 арк. *РДГУ*. Ф. Р-479, Оп. 9, Спр. 704.

374. Звіт про наукову роботу кафедри теорії і методики виховання за 1998 навчальний рік, 15 арк. *РДГУ*. Ф. Р-479, Оп. 9, Спр. 764.

375. Звіт про наукову, навчально-методичну та виховну роботу за період перебування на посаді доцента Дем'янюк Т. Д. (1993-1998), арк. 6. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

376. Особова справа Т. Д. Дем'янюк, 187 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

377. Положення про науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, 7 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 90.

378. Положення про тимчасовий науково дослідний колектив з проблеми «Формування конкурентноспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні» 2006, 5 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 1258.

379. Про призначення Т. Д. Дем'янюк на посаду зав. кафедрою теорії і методики виховання: Наказ Рівненського державного педагогічного інституту №161 від 1.09.1995, 1 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

380. Програма науково-дослідної роботи на 1999-2004 рр., 9 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1, Спр. 266.

381. Характеристика завідуючої кабінетом виховної роботи й шкільних бібліотек Рівненського обласного інституту вдосконалення учителів Дем'янюк Тамари Дмитрівни, 1 арк. *РДГУ*. Ф. 3015, Оп. 1-ОС, Спр. 476.

**Архів Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти**

382. Особова справа Т. Д. Дем'янюк. 140 арк. *РОІППО*. Ф. 1, Оп. 1-ОС, Спр. 216.

Державний архів Рівненської області

383. Фонд Рівненського державного гуманітарного університету. 104 арк. *ДАРІ*. Ф. 3015, Оп. 1, Реєстр 8235.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувачки за темою дисертації Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Дем'янюк І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк у контексті розвитку громадянського виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2017. Вип. 6. С.250–258.
2. Поліщук І. В. Проблема національно-патріотичного виховання у педагогічній спадщині Т. Д. Дем'янюк. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2018. Вип. 8. С. 327–338.
3. Поліщук І. В. Науково-педагогічний портрет Т. Д. Дем'янюк. *Нова педагогічна думка*. Рівне: РОШПО, 2019. № 4(100). С. 11–15.
4. Поліщук І. В. Ідеї Т. Д. Дем'янюк щодо використання педагогіки народознавства у національно-патріотичному вихованні молодших школярів. *International Academy Journal Web of Scholar*. Warsaw, Poland. March 2020. 3(45). С. 56–62.

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Дем'янюк І. В. Т. Д. Дем'янюк про формування сучасної парадигми науково-методичної роботи з педагогами. *Інноватика у вихованні: зб. наук. пр.* Вип. 5. Рівне : РДГУ, 2017. С. 241–252.
6. Поліщук І. В. Життєвий і творчий шлях Т. Д. Дем'янюк в контексті реформування виховного процесу української школи. *Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк: електронний збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С. 111–116.
7. Поліщук І. В. Теоретико-методична спадщина Т. Д. Дем'янюк. *Наука, освіта, суспільство очима молодих: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих науковців*. Рівне: РДГУ. 2019. С.129–131.
8. Поліщук І. В. Кафедра теорії і методики виховання РДГУ як осередок творчої реалізації відомих педагогів сучасності (Т. Д. Дем'янюк та С. Г. Карпенчук). *Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки (пам'яті професора С. Г. Карпенчук: електронний збірник матеріалів II Регіональної науково-практичної конференції*. Рівне: РДГУ. 2019. С.61–65.
9. Тамара Дмитрівна Дем'янюк: біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т; упоряд.: Поліщук І. В.; наук. консультант О. Б. Петренко; наук. ред. О. Б. Петренко; бібліогр. ред. О. С. Покусова. Рівне: РДГУ, 2019. 70 с.
10. Поліщук І.В. Спогади як джерело інформації в біографічному дослідженні (на прикладі вивчення персоналії Т. Д. Дем'янюк). *Педагогічна*

біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі: збірник матеріалів VII Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2022. С. 64.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

11. Дем'янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем'янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2015. Вип. 2. С. 263–269.

12. Поліщук І. Роль персональних біобібліографічних показників у формуванні джерельної бази дослідження. *Форми репрезентації джерел з історії освіти (до 20-річчя Державної науковопедагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: збірник матеріалів Всеукр. наук.- практи. семінару. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. С. 73–75.*

13. Поліщук І. Використання феноменологічного підходу у висвітленні персоналій української педагогіки. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2020. С. 40–41.*

Додаток Б

Відомості про апробацію результатів дисертації Поліщук Ірини Віталіївни «Освітня і експериментально-виховна діяльність Т. Д. Дем'янюк (1944-2013 рр.)» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Основні положення та результати дисертаційної роботи представлено в доповідях на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях та семінарах різного рівня, зокрема:

Міжнародних:

1. XII Міжнародна науково-практична конференція «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 15 травня 2019 р.). Форма участі – виступ.

2. VII Андріївські читання (Міжнародна науково-практична конференція) «Православна церква України – основа духовності держави» (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 20 травня 2019 р.). Форма участі – виступ.

3. IX Міжнародні і XXVIII Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (Ужгород, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти 24 вересня 2021 р.). Форма участі – виступ.

4. IV Міжнародна наукова конференція «Турбота про розвиток і безпеку дитини – соціально-правові аспекти» (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 19 листопада 2021 р.). Форма участі – виступ.

Всеукраїнських:

5. I Всеукраїнські педагогічні читання «Національно-патріотичне виховання: витоки ідей для розвитку української школи», присвячені працям ДЕМ'ЯНЮК Тамари Дмитрівни (24.06.1944 – 19.11.2013) (Рівне, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти 5-7 листопада 2014 р.). Форма участі – виступ.

6. II Всеукраїнські педагогічні читання із теми «Громадянське виховання: витоки ідей для Нової української школи» за працями Т. Д. Дем'янюк (Київ-Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 1 листопада 2018 р.). Форма участі – виступ.

7. Всеукраїнський круглий стіл «Духовність і мораль у сучасній Україні і світі: проблеми і перспективи» (Рівне, 13 листопада 2018 р.). Форма участі – виступ.

8. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Педагогіка у вимірі соціокультурних досліджень» (Херсон, Херсонський державний університет 10-11 квітня 2019 р.). Форма участі – виступ.

9. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Форми репрезентації джерел з історії освіти» (Київ, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України 15 травня 2019 р.). Форма участі – виступ.

10. XXVI Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Методична спадщина педагога в контексті ідей Нової української школи» (Рівне, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти 27 вересня 2019 р.). Форма участі – виступ.

11. Всеукраїнська науково-практична конференція «Патріотичне виховання особистості в умовах сучасного освітнього простору: досвід, тенденції та проблеми» (Миколаїв, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського 5-6 грудня 2019 р.). Форма участі – виступ.

12. Всеукраїнський науковий круглий стіл з міжнародною участю «Педагогіка серця у вимірах XXI століття» (Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія 19-21 листопада 2019 р.). Форма участі – виступ.

13. XXVII Всеукраїнські педагогічні інтернет-читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи» (Київ – Рівне – Бровари, 30 вересня 2020 р.). Форма участі – виступ.

14. V Всеукраїнський науково-методологічний семінар з історії освіти «Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій» (Київ, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського 21 жовтня 2020 р.). Форма участі – виступ.

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна парадигма неперервності розвитку вищої школи в умовах трансформації освітнього простору» (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 26-28 березня 2020 р.). Форма участі – виступ.

16. III-я Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини 23 квітня 2020 р.). Форма участі – виступ.

17. Всеукраїнська науково-практична конференція «Профорієнтація серед учнівської молоді в умовах інклюзивної освіти» (м. Умань, Уманський

державний педагогічний університет імені Павла Тичини 15 квітня 2021 р.).
Форма участі – виступ.

18. VII Всеукраїнський науково-методологічний семінар з історії освіти «Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі» (Київ, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського 20 травня 2022 року). Форма участі – виступ.

Регіональних:

19. Регіональна науково-практична конференція «Реформування сучасної освіти: діалог із Василем Сухомлинським» (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 20 вересня 2018 р.). Форма участі – виступ.

20. I Регіональна науково-практична конференція «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій» (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк) (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 14 травня 2019 р.). Форма участі – виступ.

21. II Регіональна науково-практична конференція «Виховання особистості в контексті реформування української школи і розвитку педагогічної науки» (пам'яті професора С. Г. Карпенчук) (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 17 жовтня 2019 р.). Форма участі – виступ.

22. Науково-методологічний семінар з історії освіти «Регіональні виміри розвитку освітнього простору в Україні» (Київ, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського 23 жовтня 2019 р.). Форма участі – виступ.

23. Звітні наукові конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет 2018–2021 рр.). Форма участі – виступ.

Додаток В

Довідки впровадження результатів дослідження.

Довідка про впровадження №1. Рівненський державний гуманітарний університет

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

16.03.2022 № 01-12/26

На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи дослідження
Поліщук Ірини Віталіївни на тему
«Освітня і експериментально-виховна діяльність
Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)» зі
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Упродовж 2019-2022 навчальних років основні положення дисертації Поліщук Ірини Віталіївни «Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)» впровадилися у освітньому процесі Рівненського державного гуманітарного університету - у процесі розробки і викладання навчальних курсів «Теорія та методика виховання», «Актуальні проблеми освіти і виховання» та ін. з метою оновлення змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін, а також поглиблення знань здобувачів вищої освіти та викладачів про важливість аналізу свідчень окремих видатних особистостей, який необхідний для з'ясування тенденцій багатьох наукових ідей та проблем сучасної освіти, а відтак - для національно-культурного, духовного відродження України.

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи І. В. Поліщук використовувалися здобувачами вищої освіти під час написання науково-дослідних робіт з педагогічних дисциплін, що уможливило формування мотивації здобувачів вищої освіти до ґрунтовного вивчення історико-педагогічних закономірностей становлення і розвитку сучасної української педагогіки, адже Т. Дем'янюк понад двадцять років очолювала кафедру теорії і методики виховання в РДГУ.

Означені факти дають підстави для позитивної оцінки науково-педагогічного рівня дослідження І. В. Поліщук та значення його результатів як актуальної вагомий роботи, що сприяє удосконаленню змісту викладання педагогічних дисциплін, поглибленню знань майбутніх педагогів щодо діяльності видатних особистостей та дає змогу усвідомити важливість їх наукових ідей та досвіду, що будуть корисними за сучасних умов реформування й оновлення змісту освіти й виховання.

Ректор РДГУ

проф. Постолюк Р.М.

Довідка про впровадження №2. Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

УКРАЇНА

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА

РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
(РОШПО)

вул. В'ячеслава Чорновола, 74, м. Рівне, 33028,
тел. (036-2) 64 96 60, 64 96 61, 63 64 73, email: roipro.rv@ukr.net, roipro.org.ua,
код ЄДРПОУ – 02139765

18.05.2022 № рт-12/366

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ПОЛІЩУК Ірини Віталіївни на тему

«Освітня і експериментально-виховна діяльність

Тамари Дмитрівни Дем'янок (1944-2013)»

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

В умовах сучасного реформування освіти в Україні особливо актуальним та необхідним є вивчення й переосмислення педагогічного досвіду й здобутків попередніх поколінь та їхньої інтеграції у процес розвитку освіти майбутнього на засадах національних і європейських цінностей. У цьому контексті дисертаційне дослідження Поліщук І. В. є актуальним та важливим.

Особливу цінність роботі надає те, що вона присвячена персоналі колишньої завідувачки кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (1970-1990).

Результати дисертаційного дослідження І. В. Поліщук упроваджувалися у освітній процес Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти упродовж 2019-2022 н. р. Матеріали використовувалися викладачами кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти й кафедри філософії, економіки та менеджменту освіти. Зібрані І. В. Поліщук будуть використані у формуванні Музею педагогічної освіти Рівненщини.

Зважаючи на наукову якість дисертаційної роботи, важкість та актуальність проблематики, були зроблені висновки про доцільність її подальшого впровадження у освітній процес закладів вищої освіти.

Директор

Алла Черній

Алла ЧЕРНІЙ

Довідка про впровадження №3. Донбаський державний педагогічний університет (ДДПУ)

Міністерство освіти і науки України
 Державний вищий навчальний заклад
 «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
 (ДДПУ)
 вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, Україна, 84116
 Тел./факс (082) 688-54-54
 E-mail: sgpr@slav.dn.ua, www.ddpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 38177113
 1805 2022 № 01-10-14 на № _____

Довідка
 про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Поліщук Ірини Віталіївни на тему
 «Освітня і експериментально-виховна діяльність
 Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

З метою апробації результатів дисертаційного дослідження І.В.Поліщук в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» упродовж 2019–2022 рр. у межах науково-дослідної підготовки здобувачів вищої освіти використовувалися матеріали, представлені здобувачкою.

Навчально-методичні матеріали, зібрані й надані І. В. Поліщук, зокрема укладений нею бібліографічний покажчик, сприяли більш ефективній організації процесу підготовки майбутніх вчителів до практичної роботи, долучати до організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти з питань організації й удосконалення інноваційної дослідно-експериментальної діяльності закладів загальної, позашкільної та вищої освіти.

Отримані результати підтвердили актуальність запропонованого дослідження, що свідчить про доцільність впровадження розробок І.В. Поліщук у професійну підготовку майбутніх педагогів.

Ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор пед. наук,
 професор

С.О.Омельченко

Довідка про впровадження №4. Житомирський державний університет імені Івана Франка (ЖДУ)

Міністерство освіти і науки України
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
(ЖДУ)

вул. В. Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, телефон /факс (0412) 43-14-17
E-mail: zdu@zdu.edu.ua Web: www.zdu.edu.ua
код ЄДРПОУ 62125208

19.05.2022 № 400/01

на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Поліщук Ірини Віталіївни з теми
«Освітня і експериментально-виховна діяльність
Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)»
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Матеріали дисертаційної роботи Поліщук І.В. щодо освітньої і експериментальної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк впроваджувалися в освітній процес Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка упродовж 2019-2022 н. р. Зокрема, матеріали дисертації використовувалися на лекційно-практичних заняттях із курсів «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Теорія і методика виховання», «Педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми педагогічної науки».

Результати впровадження матеріалів обговорювалися на засіданні кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління (протокол № 14 від 5 травня 2022 р.) та отримали позитивну оцінку професорсько-викладацького колективу. Зважаючи на наукову якість дисертаційної роботи, важливість та актуальність проблематики, були зроблені висновки про доцільність її подальшого впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Завідувач кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління

[Signature] Олена АНТОНОВА

Проректор з наукової і міжнародної роботи,
кандидат економічних наук, доцент

[Signature] Тетяна БОЦЯН

Довідка про впровадження №5. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

вул. Школярів, 24, м. Миколаїв, 54000, тел.: (0512) 37-25-59, факс: (0512) 37-28-15
E-mail: office@npu.edu.ua Web: www.npu.edu.ua Кош. ЄДРПОУ 02125444

№ 17. Р.5. д.884 № 11-101/11/01/18 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Поліщук Ірини Віталіївни
«Освітня і експериментально-виховна діяльність
Тамари Дмитрівни Дем'янок (1944-2013)»
на здобуття наукового ступеня доктор філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

У період з 2019-2022 н. р. у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського впроваджено результати дисертаційного дослідження Поліщук Ірини Віталіївни «Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янок (1944-2013)».

Систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база та категорійно-понятійний апарат дослідження отримали позитивну оцінку викладачів. Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися під час вивчення майбутніми педагогами курсів педагогіки, історії педагогіки, педагогіки вищої школи, теорії і методики виховання, педагогічна творчість, при написанні кваліфікаційних робіт й ін.

Проблематика дослідження стала предметом обговорень під час міжнародних та всеукраїнських конференцій: «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитинства» (м. Ужгород, 2021 р.); «Турбота про розвиток і безпеку дитини – соціально-правові аспекти» (м. Рівне, 2021 р.); «Сучасна парадигма неперервності розвитку вищої школи в умовах трансформації освітнього простору» (м. Рівне, 2020 р.); «Профорієнтація серед учнівської молоді в умовах інклюзивної освіти» (м. Умань, 2021 р.) та інші.

Результати впровадження обговорено і схвалено на засіданні кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 11 від 10 травня 2022 р.).

Ректор

Валерій БУДАК

Валерій БУДАК

Додаток Г

**Світлини, що відображають життєвий і творчий шлях Тамари
Дмитрівни Дем'янюк**

Додаток Г. 1

Дем'янюк Тамара Дмитрівна (1944-2013)

Додаток Г. 2

Батьки Т. Д. Дем'янюк: Гузь Дмитро Васильович та Гузь Ганна Тимофіївна

Додаток Г. 3

Світлина з мамою Ганною Тимофіївною

Додаток Г. 4

Сімейні фото з дітьми та онуками

Додаток Д. 2

Автобіографія Т. Д. Дем'янюк з архіву РОШПО

48

АВТОБІОГРАФІЯ

Дем'янюк Тетяна Дмитрівна
(прізвище, ім'я та по батькові)

Автобіографія пишемо від руки без будь-яких замінок і вкраплень. В автобіографії обов'язково вказуємо дату народження, породику і громадянську належність, а також всі інші важливі моменти в житті і державні заохочувальні відзнаки

народилася 24 лютого 1944 року в м. Покотичівка, Хмельницької обл. в сім'ї радника райкомі Сохивщинської р/райгосзаготзернобудів, мати - Гук Анна Дмитрівна, пенсіонерка, 1962 року померла.

В 1967 році поступила в Савинківський шк. м. і вчилася в 8 кл. С 1969 року в Шк. Тосні шк. м. працювала радником сільськогосподарського шк. м. району. В 1963 році поступила в Радянський університет на факультет геронтології і психології дошк. освіти і працювала помічником курсової групи. В 1964 році направлена в Міністерства охорони праці в 1-й відділок, впродовж усього періоду виступила на громадських з'їздах. В 1968 році по рекомендації вступила на державну службу в Київський обл. університет, зав. класом і викладач. В 1969 році в зв'язі з переїздом працювала інструктором в сфері промислових підприємств Київського обл. університету.

В О. № 1570 Т. Дем'янюк

Киевское областное архивное дело 196-201 + 28-40.

Додаток Д.3

Особистий листок з обліку кадрів з архіву РДГУ

5

ОСОБИСТІЙ ЛИСТОК по обліку кадрів

Прізвище Федяк

Ім'я Коваро по батькові Викторівна

П'ять Жін 3. Рік, місяць і день народження 1944 24.06.

Місце народження с.м.п. Сохнівщина, Хорват
(записати район області)

Область Україна

Спеціальність Учр.прац в Сп.інформації ЛІБІТНІКІВ

Категорія 2.1. СРСР періодом Хорват 1973 (вказати рік вступу) 863 43 185

Спеціалізація ВІСЕСМ в інших часті / до вступу

Місце Вища

Місце роботи (назва і дата оформлення)	Функція або підписок	Рік вступу	Рік звільнення або виходу	Назва організації, установи, підприємства, організації, в якій працював	Для заповнення цієї форми рекомендується використовувати тільки офіційні документи про роботу або звільнення
<u>Ровенський Р.П.У</u> <u>и Р.З. Мануїловича</u>	<u>ред.учок</u>	<u>1963</u>	<u>1967</u>	<u>педогогіка і психологія / журналістика /</u> <u>Ч.п. 908745</u>	

Місце народження (назва і адреса) народів СРСР вказати українською, російською мовою; українською із словників

Висхідна ступінь, місце освіти заг. серед. освіт. професор Тандан

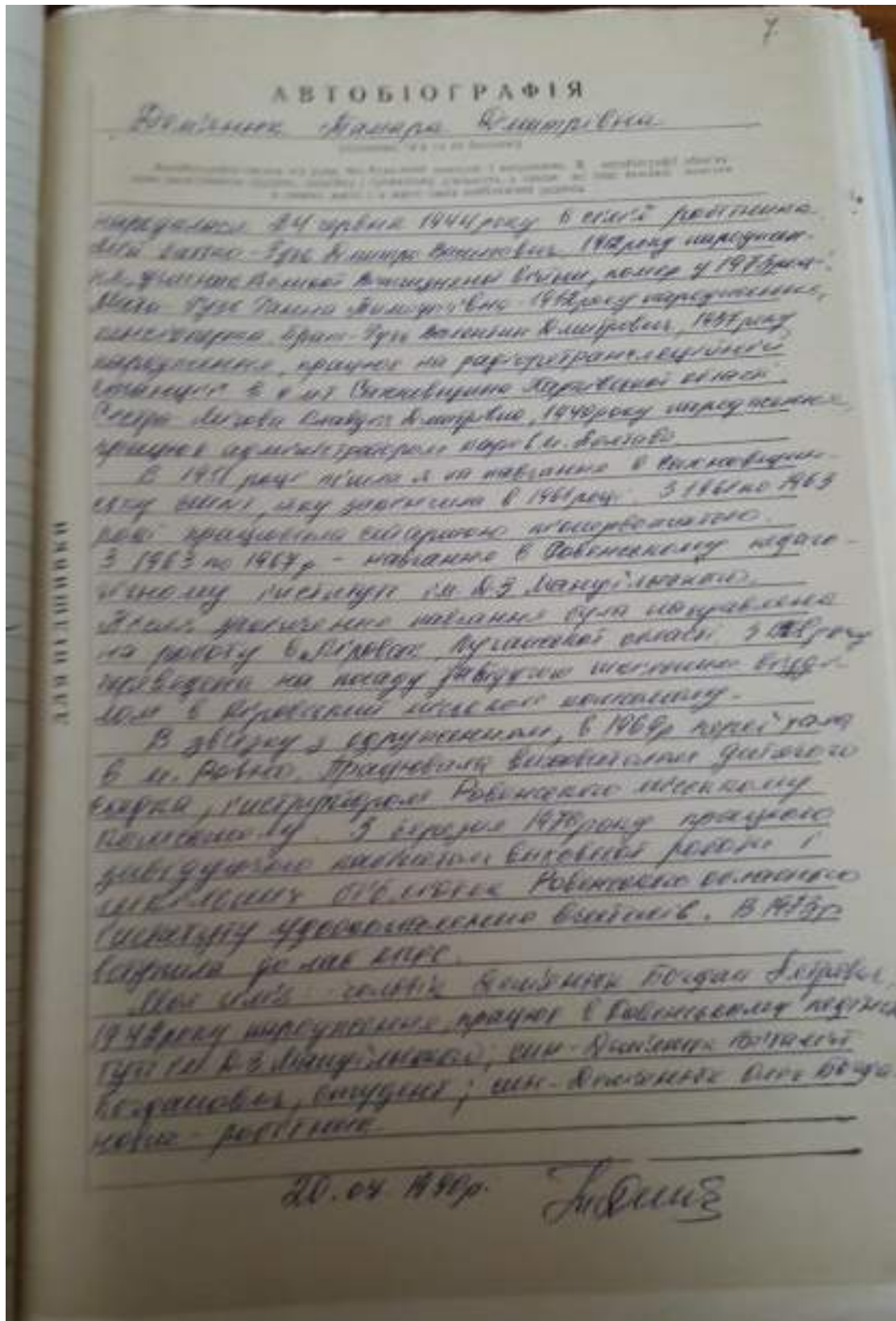
Назва наукової праці і видавця маю 36 згаданих праць.

Список документів

Підпис працівника
Л.В.Д.В.

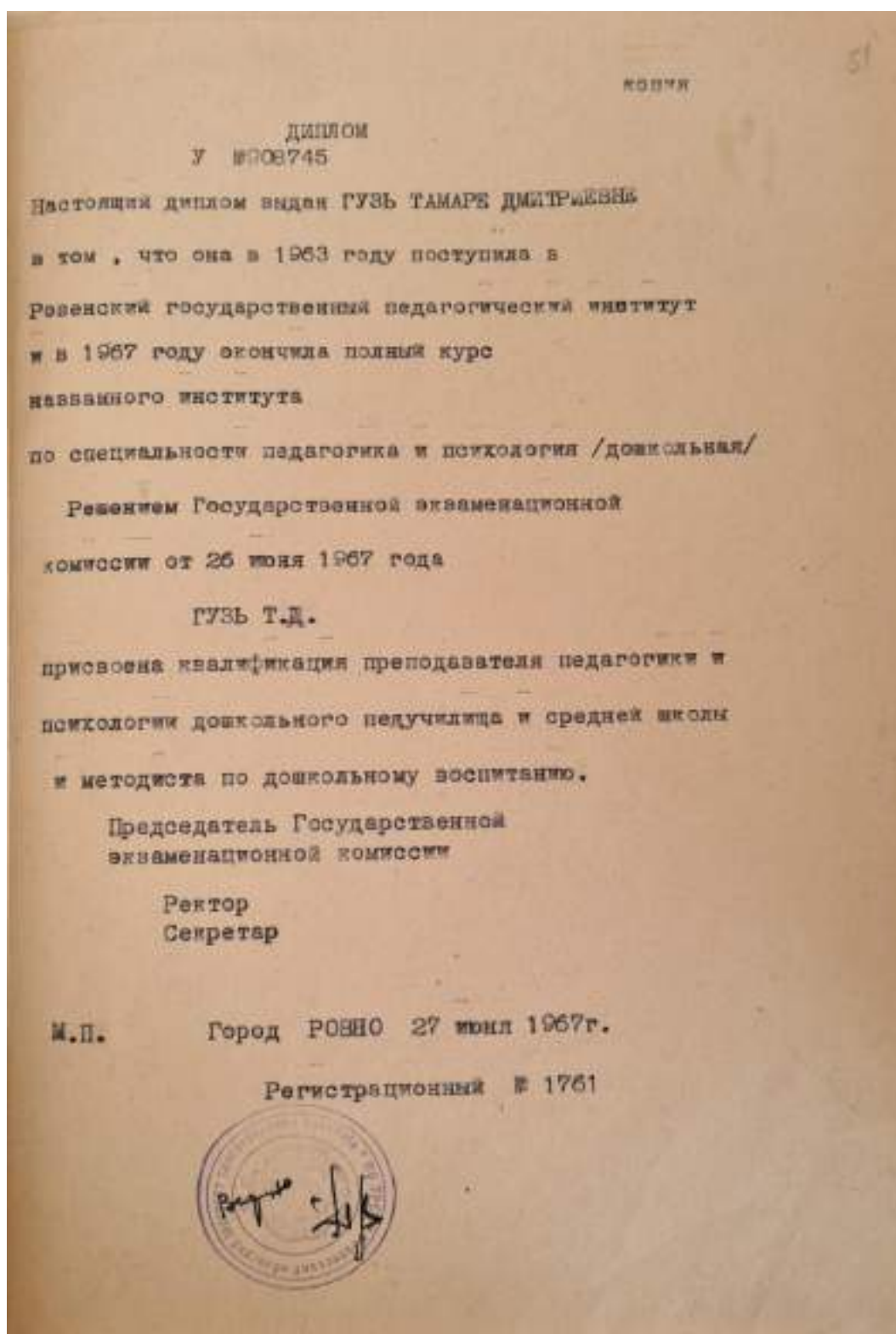
Додаток Д. 4

Автобіографія Т. Д. Дем'янюк з архіву РДГУ

Додаток Е

Диплом про завершення навчання в Ровенському державному педагогічному інституті

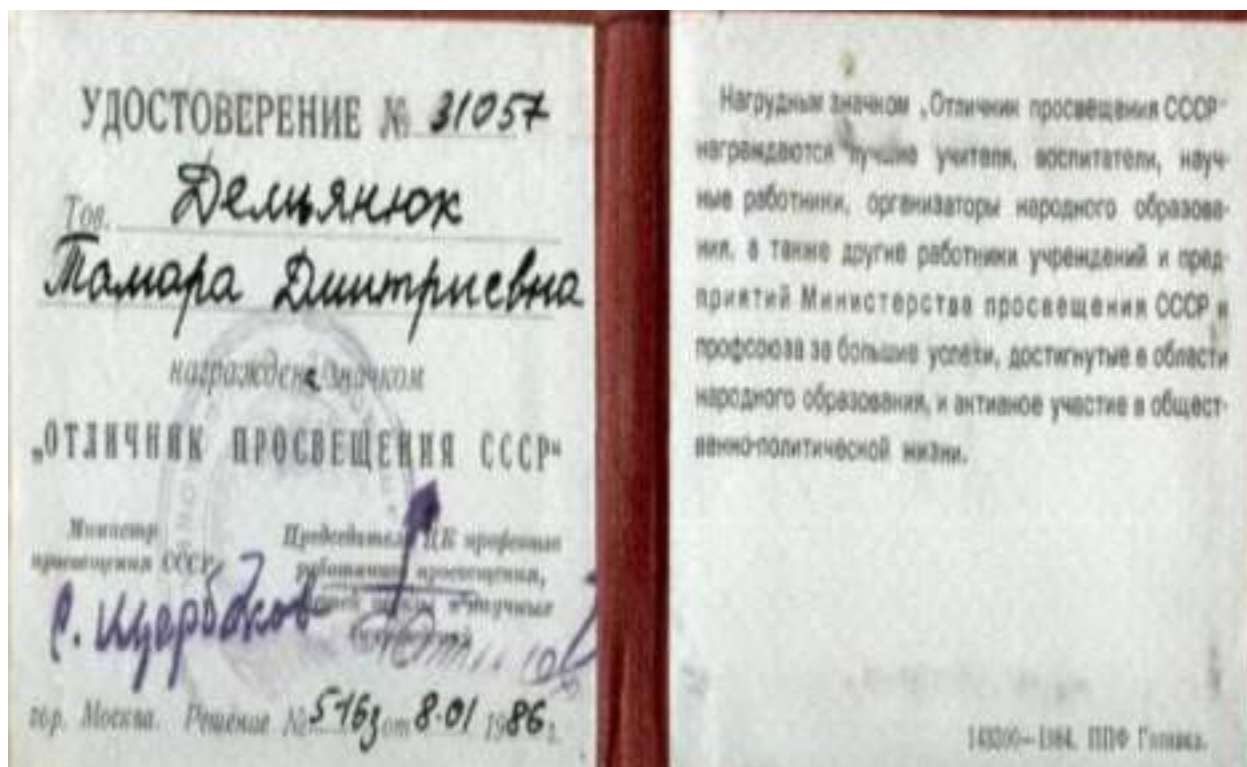

Додаток Ж

Фото посвідчень нагородних документів посвідчень Т. Д. Дем'янюк

Додаток Ж. 1

Фото посвідчення «Отличник просвещения СССР»

Додаток Ж. 2

Фото посвідчення «Відмінник освіти України» (2003)

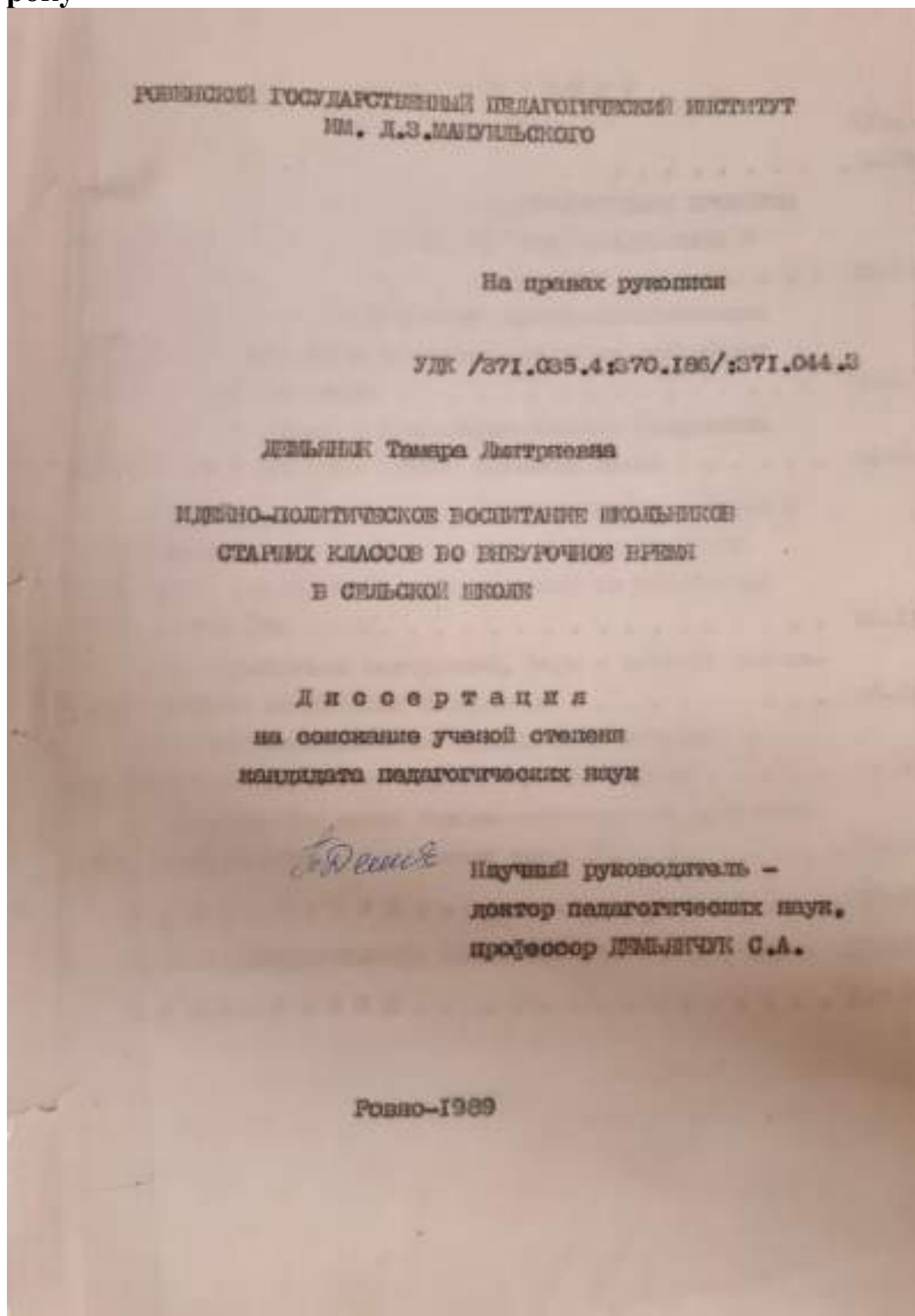
Додаток Ж. 3

Фото посвідчення «Заслужений працівник освіти України» (2005)

Додаток И

Фото титульної сторінки та змісту дисертації Т. Д. Дем'янюк «Ідейно-політичне виховання школярів старших класів в позаурочний час в сільській школі» (13.00.01 – теорія та історія педагогіки). 23 лютого 1990 року

О Г Л А В Л Е Н И Е

	Стр.
В В Е Д Е Н И Е	3-14
Г Л А В А I. СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ.	15-55
I.1. Задачи и особенности идейно-политического воспитания школьников старших классов во внеурочное время в сельской школе	15-29
I.2. Состояние идейно-политического воспитания школьников в практике работы сельской школы	30-55
Г Л А В А II. ОСНОВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ СТАРШИХ КЛАССОВ ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ.	56-122
2.1. Обновление содержания, форм и методов идейно- политического воспитания школьников	56-81
2.2. Совершенствование идейно-теоретической и методической подготовки педагогических кадров	81-98
2.3. Динамика роста идейно-политической воспита- тельности старшекласников сельских школ	98-122
З А К Л Ю Ч Е Н И Е	123-128
С П И С О К И С П О Л Ь З О В А Н Н О Й Л И Т Е Р А Т У Р Ы	128-148
П Р И Л О Ж Е Н И Я	149-187

Додаток К

Фото диплома кандидата наук і атестатів доцента й професора

Додаток К.1

Диплом кандидата педагогічних наук

Додаток К.2

Атестат доцента

Додаток К. 3

Атестат професора

Додаток Л

Основні дати життя і діяльності Дем'янюк Тамари Дмитрівни

24.06.1944	Народилася в с. м. т. Сахновщина Харківської області.
1951–1961	Навчалася в середній школі №1 с. м. т. Сахновщина Харківської області.
1961–1963	Старша піонервожата СШ №1 с. м. т. Сахновщина Харківської області.
1963–1967	Навчалася в Ровенському державному педагогічному інституті на педагогічному факультеті.
1967–1968	Вихователь ясел-садка Кіровського міськвно Луганської області.
1968–1969	Завідувачка відділу шкіл Кіровського МК ЛКСМУ Луганської області.
1969–1970	Інструктор відділу пропаганди Ровенського МК ЛКСМУ.
1970–1990	Завідувач кабінету виховної роботи Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
1990	Захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки, кандидат педагогічних наук.
1990–1993	Старший викладач кафедри педагогіки початкового навчання Рівненського державного педагогічного інституту.
1993–1995	Доцент кафедри педагогіки початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету.
1995–2013	Завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету .
2007	Присвоєно вчене звання професора кафедри теорії і методики виховання.
19 листопада 2013	Померла від невиліковної хвороби.

Додаток М

Перелік нагород Тамари Дмитрівни Дем'янюк

Значок «Відмінник народної освіти УРСР». Наказ Міністерства освіти УРСР від 5 жовтня 1977 року.

Подяка «За активну участь в підготовці обласних суспільно-політичних ленінських читань». Наказ №101 від 4 квітня 1980 року.

Подяка «За добросовісне відношення до роботи в справі виховання педагогічних кадрів». Наказ ІУВ № 45 від 18 вересня 1980 року.

Подяка «На честь відзначення 700-річного ювілею м. Ровно та за сумлінну багаторічну працю, творчі пошуки, успіхи досягнуті в навчанні педагогічних кадрів, особисту ініціативу та активність у громадських справах інституту» Наказ №75 від 14 вересня 1983 року.

Бронзова медаль «За особливі досягнення в галузі освіти» – Всесоюзна виставка народного господарства. 12 березня 1984 року, м. Москва.

«Отличник просвещения СССР» Постанова Президії Верховної Ради СРСР від 15 квітня 1986 року, м. Москва.

Медаль «Ветеран праці.» Постанова Президії Верховної Ради СРСР від 10 вересня 1987 року, м. Москва.

Подяка «За активну участь в організації та проведенні міжнародної науково-практичної конференції». Наказ №250–к від 23 грудня 1992 року.

Подяка «З нагоди 8 березня». Наказ №44–к від 5 березня 1996 року.

Почесна грамота «З нагоди Дня працівників освіти». Наказ №183–к від 4 жовтня 1996 року.

Почесна грамота «З нагоди 8 березня». Наказ №42–к від 6 березня 1997 року.

Почесна грамота «З нагоди 8 березня». Наказ №25осн/д від 4 березня 1998 року.

Почесна грамота «В честь Дня працівників освіти». Наказ №105осн/д від 28 вересня 1998 року.

Почесна грамота «З нагоди 8 березня». Наказ №21осн/д від 2 березня 1999 року.

Відзнака «Відмінник освіти України». Наказ Міністерства освіти і науки України №604–к від 20 вересня 2003 року.

Почесна грамота Рівненського державного гуманітарного університету «За багаторічну плідну працю в галузі освіти, значні успіхи в науковій роботі, вагомий внесок у підготовку педагогічних кадрів для незалежної України». – 24 червня 2004 року №142.

Відзнака «Іменний годинник». Наказ Міністерства освіти і науки України № 597–к від 17 вересня 2004 року.

Почесне звання «Заслужений працівник освіти України». Указ Президента України № 1677 від 30 листопада 2005 року.

Нагрудний знак «Софія Русова». Наказ Міністерства освіти і науки України № 529–к від 26 травня 2005 року.

Диплом «Відкритий рейтинг популярності «Гордість міста.» Переможець рейтингу в номінації «Краща кафедра». Розпорядження Рівненського міськвиконкому №160 від 11 листопада 2005 року.

Грамота Рівненського державного гуманітарного університету «Науковець РДГУ – 2007» в номінації «Менеджер науки – 2007». – 25 лютого 2008 року.

Відзнака Рівненського державного гуманітарного університету «За наукові досягнення» – 7 травня 2009 року.

Почесна грамота Рівненської обласної ради «За багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, особистий внесок у розвиток науки і національної освіти, підготовку висококваліфікованих наукових кадрів» Розпорядження Рівненської обласної ради №172 від 12 травня 2009 року.

Почесна грамота Рівненського державного гуманітарного університету «За значний особистий внесок у діяльність Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій». Наказ Рівненського державного гуманітарного університету від 13 травня 2009 року.

Почесна грамота Інституту проблем виховання Академії педагогічних наук України «За вагомий науково-експериментальний доробок у галузі інноваційних виховних технологій, організацію методичної роботи з педагогічними кадрами, впровадження передового педагогічного досвіду, створення шкіл педагогічної майстерності й особистісно розвивального соціокультурного середовища для вихованців м. Рівного і Рівненської області». 18 червня 2009 року

Почесна грамота управління освіти Рівненського міськвиконкому «За багаторічну плідну працю, вагомий внесок у розвиток національної освіти». 20 червня 2009 року.

Лауреат в номінації «Інноватика у загальній середній освіті». – Міжнародна виставка «Інноватика в освіті України». 2-4 грудня 2009 року, м. Київ.

Диплом Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук «За розробку і упровадження інноваційних виховних технологій». –

Міжнародна виставка «Інноватика в освіті України». 2-4 грудня 2009 року, м. Київ.

Подяка Міністерства освіти і науки України «За плідну організаторську роботу по розвитку і упровадженню освітніх інновацій». – Міжнародна виставка «Інноватика в освіті України». 2-4 грудня 2009 року, м. Київ.

Почесний диплом Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук «За особистий внесок у розвиток освітніх інновацій» – Міжнародна виставка «Інноватика в освіті України». 2-4 грудня 2009 року, м. Київ.

Відзнака Рівненського державного гуманітарного університету «Менеджер науки». – 7 грудня 2009 року.

Почесна грамота Інституту проблем виховання Академії педагогічних наук України «За високий професіоналізм та значний внесок в організацію, проведення дослідно-експериментальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах регіону». 18 квітня 2010 року, м. Київ.

Грамота Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Переможець в конкурсі «Кращий науковець». 13 травня 2010 року.

Грамота Рівненського державного гуманітарного університету «За підготовку колективної монографії «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку»». 10 жовтня 2010 року.

Почесний диплом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної Академії педагогічних наук України «За плідну наукову педагогічну діяльність». – Міжнародна виставка «Сучасні навчальні заклади». 2-4 березня 2011 року, м. Київ.

Почесна грамота управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації «За 1 місце в обласному конкурсі-ярмарку педагогічної творчості». Наказ № 118 від 18 березня 2011 року.

Медаль «Трудова слава». – Міжнародний Академічний Рейтинг популярності «Золота фортуна» в номінації «За вагомий внесок в розбудову України та високий професіоналізм у сфері освіти». 23 березня 2011 року, м. Київ.

Диплом Міжнародного Академічного рейтингу популярності «Золота Фортуна». 23 березня 2011 року, м. Київ.

Почесна грамота Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Переможець конкурсу «Кращий автор року». 12 травня 2011 року.

Диплом Міжнародного Академічного рейтингу популярності «Золота фортуна» в номінації «За вагомий внесок у справу розбудови України та високий професіоналізм освіти». 23 вересня 2011 року, м. Київ.

Георгіївська медаль «Честь. Слава. Труд.» IV ступеня №968. 23 вересня 2011 року, м. Київ.

Додаток Н

**Документи щодо діяльності Науково-дослідної лабораторії
інноваційних виховних технологій**

Додаток Н. 1

**Положення про Науково-дослідну лабораторію інноваційних виховних
технологій РДГУ**

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Ректор Рівненського Державного
гуманітарного університету
професор Постолюк Р.М.

Начальник Управління освіти
Рівненської обласної
держадміністрації
Кравець Ю.М.

ПОЛОЖЕННЯ

**ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ ЛАБОРАТОРІЮ
ІННОВАЦІЙНИХ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

- 1.1. Науково-дослідна Лабораторія інноваційних виховних технологій (далі Лабораторія) є структурним підрозділом кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету. Вона діє спільно з Науково-методичним центром середньої освіти Міністерства освіти України, Інститутом проблем виховання АПН України, Центром превентивного виховання АПН України, Товариством психологів України і створена з метою координації дій, пов'язаних з виконанням Конвенції про права дитини, Закону України "Про освіту", Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI ст.), Державної програми "Діти України", Указу президента України "Про заходи щодо розвитку особистості, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян" (1999) та інші.

Основна діяльність Лабораторії спрямована на розвиток виховної системи сучасної школи і вищого закладу освіти в контексті особистісно орієнтованої педагогіки, посилення духовно-практичної діяльності дітей та молоді, програмування та творче здійснення ними свого індивідуального життя, посилення особистісно-гуманного підходу як основного шляху розвитку інтелектуальної, моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної сфери особистості.

- 1.2. Лабораторія працює в межах РДГУ, спільно з Науково-методичним центром середньої освіти Міністерства освіти України, Інститутом проблем виховання, Центром превентивного виховання, АПН України та Товариством психологів України відповідно до Положення Міністерства про науково-дослідну роботу та діяльність наукових підрозділів вищих закладів освіти.

II. МЕТА ТА ФУНКЦІЇ ЛАБОРАТОРІЇ

- 2.1. Головна мета Лабораторії полягає у реалізації державної політики в галузі освіти і виховання, використанні ідейного багатства українського народу, його морально-етичних, національних та загальнолюдських цінностей, досягнень вітчизняної та світової наукової і народної педагогіки.
- 2.2. Основні цілі Лабораторії спрямовані на дослідження, впровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій та засобів громадянського виховання, а саме:
- побудова системи виховання, яка відповідає загальнолюдським цінностям та інтересам особистості, суспільства, держави, є саморозвиваючою, самовідтворюючою, сприяє підвищенню рівня громадянської вихованості, носить людяностворчий і державостверджуючий характер;
 - оновлення парадигми громадянського, національно-патріотичного, художньо-естетичного, превентивного виховання в контексті самореалізації особистості;
 - вивчення нових, прогресивних концепцій вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку виховних систем, поширення педагогічних інновацій, освітньо-виховних технологій та передових ідей в практику роботи закладів освіти;
 - розробка та апробація структурно-логічної моделі виховного процесу в сучасній школі та вищому закладі освіти, спрямованої на виховання

- превентивного виховання особистості, формування її художньо-естетичної культури, використовуючи базовий та варіативний компоненти його змісту;
 - розробка і експериментальна перевірка структурно-логічної моделі виховного процесу в сучасній школі, вищому закладі освіти, Концептуальних засад та цільових творчих програм громадянського, національно-патріотичного, превентивного виховання особистості, формування її художньо-естетичної культури;
 - побудова виховного процесу, який передбачає:
 - а) організацію виховуючої діяльності педагога-куратора, психодіагностика рівня розвитку і вихованості учнівської і студентської молоді, знання і врахування рушійних сил розвитку особистості, її психічного стану, механізмів формування і творчого розвитку, системно-цільове проектування виховуючих відносин, їх корекція;
 - б) організацію виховуючо-розвивальної діяльності дітей і молоді (навчально-пізнавальної, науково-дослідної, морально-правової, суспільно-гуманістичної, ціннісно-орієнтаційної, національно-патріотичної, трудової, художньо-творчої, естетичної, спортивно-оздоровчої, народознавчої, організаторської та ін.);
 - організація та проведення теоретико-методологічних, проблемно-цільових семінарів, занять школи кураторів, наукових симпозіумів, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, "Круглих столів", брифінгів та інших форм національно-методичної роботи з проблем громадянського національно-патріотичного, художньо-естетичного, превентивного виховання особистості, її соціалізації;
 - інформаційно-аналітичне забезпечення системи виховання.
- 2.4. До функцій засідання Лабораторії входять:
- затвердження і обговорення планів роботи, напрямів наукової діяльності її членів;
 - заслуховування звітів, рецензій, наукових доповідей, поданих на конференції, педчитання;
 - наукові семінари з питань розвитку виховної системи школи в контексті педагогіки і психології життятворчості та художньо-естетичного розвитку;
 - розробка і затвердження науково-дослідних завдань членам Лабораторії.

3. ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛАБОРАТОРІЇ:

- Лабораторія проводить наукові дослідження самостійно, а також у контакті з Міністерством освіти, Науково-методичним центром середньої освіти Міносвіти України, Інститутом проблем виховання, Центром превентивного виховання АПН України, Товариством психологів України, управліннями і відділами освіти та іншими установами;
 - Основні завдання і порядок організації наукової діяльності затверджуються науково-методичною радою Лабораторії, ректором та директорами відповідних навчальних закладів освіти.
- 3.1. Науково-дослідна і навчально-методична діяльність:
- теоретико-методологічне обґрунтування громадянського, національно-патріотичного, превентивного, художньо-естетичного виховання в системі навчально-виховного процесу шкіл та вищого закладу освіти;

громадянина-патріота, здатного розбудувувати суверенну Україну, творити себе і своє життя, відповідати за власні дії та вчинки і цим самим впливати на становище і долю класу, школи, суспільства;

- розробка та апробація цільових творчих програм громадянського, національно-патріотичного, превентивного виховання дітей і молоді, створення умов для розвитку творчої особистості, духовного і висококультурного громадянина України, здатного до активної інноваційної діяльності;
- створення сприятливих умов для інтелектуального, психічного і духовного розвитку учнівської та студентської молоді, формування наукового світогляду та гармонійно розвиненої особистості через навчально-виховний процес;
- залучення учнівської та студентської молоді до значущих для неї видів діяльності, стимулювання розвитку її здібностей і талантів;
- створення виховуючого середовища на основі демократизації і гуманізації шкільного та вузівського життя, переорієнтації внутрішнього світу особистості на збагачення індивідуального досвіду самооцінки, самовираження, самореалізації;
- перетворення навчально-виховного процесу школи в соціальний простір самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення дітей та юнацтва, створення умов для набуття ними досвіду самотворчості і посиленої участі у творенні світу свого життя;
- вироблення інтелектуального і відповідального ставлення дітей і молоді до свого здоров'я шляхом удосконалення валеологічної освіти і виховання, розвиток потреби у здоровому способі життя;
- використання інтелектуально-естетичних засобів дозвіллевої діяльності;
- забезпечення свободи вибору та стимулювання творчого пошуку класних керівників, вихователів, кураторів щодо розвитку виховної системи школи та вищого закладу освіти в контексті самореалізації особистості;
- формування інноваційного стилю діяльності класних керівників, вихователів, вчителів-предметників, педагогів-кураторів шляхом науково-теоретичної та методичної їх підготовки;
- гармонізація сімейно-шкільного виховання та інтеграція зусиль соціальних інститутів виховання;
- науково-методичне забезпечення виховного процесу;
- участь у міжнародних проектах щодо забезпечення інноваційними технологіями виховання учнівської та студентської молоді.

2.3. Відповідно до визначених цілей і Положення Лабораторії на неї покладаються такі функції:

- виконання наукових досліджень з професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до здійснення виховного процесу в сучасній школі;
- виконання науково-дослідницьких робіт в галузі особистісно-орієнтованого виховання, серцевиною якого є розвиток особистості – її здібностей, інтересів, нахилів, громадянсько-державне становлення національної свідомості і самосвідомості, соціального досвіду;
- науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення навчально-виховного процесу громадянського, національно-патріотичного та

- розробка науково-методичних матеріалів з питань розвитку виховної системи школи в контексті особистісно орієнтованої педагогіки, формування громадянина суверенної України;
 - науково-теоретична і методична підготовка педагогічних кадрів;
 - професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів до здійснення виховного процесу в сучасній школі;
 - науково-дослідне вивчення системно-суб'єктивного, особистісно-орієнтованого підходу до процесу становлення дитини, підлітка, юнака, дівчини, гуманістично спрямованого суб'єкта життя;
 - розробка цільових творчих програм громадянського, національно-патріотичного, превентивного виховання особистості;
 - створення інноваційних технологій виховного процесу в учнями різних вікових груп;
 - розробка навчальних планів і програм науково-теоретичної та методичної підготовки підвищення кваліфікації педагогів;
 - розробка програм та навчальних планів факультативів "Пізнай себе", "Права дитини", "Права людини", "Основи менеджменту" для впровадження в практику I-IV класів;
 - навчання науково-методичної і практичної допомоги класним керівникам, вихователям, кураторам вищих закладів освіти з питань реалізації цільових творчих програм становлення і розвитку особистості учня та студента;
 - участь у засіданнях Вчених рад вищих закладів освіти та науково-методичних рад шкіл;
 - розробка методичних порад стосовно удосконалення діяльності класних керівників, вихователів, кураторів, оновлення змісту, форм в методів їх роботи;
 - проведення науково-практичних конференцій по ходу виконання дослідно-експериментальної роботи.
- 3.2. Поліпшення умов розвитку та виховання дітей і молоді.
Члени Лабораторії :
- беруть участь у здійсненні навчально-виховного процесу, спільно із шкільними психологами, кафедрами психології, вчителями-предметниками, класними вихователями, кураторами, сприяють громадянському, національно-патріотичному становленню особистості учня і студента;
 - вивчають і аналізують вплив природничо-математичних та суспільно-гуманітарних дисциплін на розвиток державно-громадянського мислення особистості, її соціалізації та розробляють відповідні рекомендації;
 - розробляють систему діагностики рівня громадянської вихованості учнів різних вікових груп;
 - об'єднують зусилля суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні;
- 3.3. Видавнича діяльність та інформаційне забезпечення виховного процесу:
- брати участь у підготовці матеріалів університетської газети, шкільних "Вісників класного вихователя", експрес-інформацій, сигналів "Нові видання з проблем виховання";
 - готувати до видання науково-методичні посібники та збірники наукових праць за наслідками дослідно-експериментальної роботи;

- організовувати постійно обмін досвідом організації інноваційної діяльності шкільних і студентських колективів, вчителів, викладачів гуманітарного університету.

4. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ ЛАБОРАТОРІЇ:

- брати участь у виконанні планових завдань;
- освоювати нові методи педагогічного дослідження;
- підвищувати свій теоретичний і методичний рівень;
- брати участь у роботі науково-практичних конференцій, педагогічних читань області та України;
- здійснювати консультативну допомогу з питань розвитку виховної системи школи, громадянського, національно-патріотичного, превентивного виховання учнівської і студентської молоді;
- здійснювати наукове співробітництво з науково-методичним центром середньої освіти Міносвіти України, інститутом проблем виховання, Центром превентивного виховання АПН України, Всеукраїнським товариством психологів, забезпечувати виконання запланованих робіт;
- здійснювати рецензування звітів НДР, дипломних та курсових робіт.

Для здійснення своєї діяльності Лабораторії надається право:

- вносити пропозиції, створювати творчі групи вчителів, центри, секції, відділення;
- залучати професорсько-викладацький склад, вчителів, наукових співробітників та інших працівників до співпраці і науково-методичному забезпеченні навчально-виховного процесу та проведенні науково-експериментальних робіт;
- розробляти і запроваджувати власні програми наукової діяльності;
- з метою вивчення досвіду, надання науково-практичної допомоги відвідувати різні заклади освіти;
- формувати творчі групи з числа вчителів для виконання науково-дослідних робіт;
- створити науково-методичну раду для колегіального вирішення питань діяльності Лабораторії.

5. УПРАВЛІННЯ ЛАБОРАТОРІЄЮ

- управління Лабораторією здійснюється відповідно до положення;
- Лабораторію очолює завідувач;
- Завідувач Лабораторією здійснює керівництво у межах повноважень і самостійно вирішує усі питання її діяльності.

Завідувач Лабораторією має право:

- рецензувати Лабораторію в органах державного управління, державних установах, громадських організаціях.

6

6. ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛАБОРАТОРІЇ:

- члени Лабораторії, її науково-методична рада складає перспективний план, визначає етапи дослідно-експериментальної роботи, основні форми і види діяльності вихователів та вихованців;
- ректорат РДГУ, директори навчальних закладів розглядають і затверджують у встановленому порядку перспективний і щорічні плани Лабораторії.

7. ФІНАНСУВАННЯ ЛАБОРАТОРІЇ

- за рахунок позабюджетних коштів Рівненського державного гуманітарного університету та частково за кошти, виділені Міністерством освіти України на проведення дослідження держбюджетних тем.

Науковий керівник, завідувач
Лабораторії інноваційних виховних
технологій, завідувач кафедри теорії і
методики виховання РДГУ

проф. ДЕМ'ЯНЮК Т.Д.

Додаток Н.2**Програма науково-дослідної роботи на 1999-2004**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБОРАТОРІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИХОВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ**

***ПРОГРАМА
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ НА 1999-2004р.р.***

Рівне – 1999

ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ :

- Професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів до здійснення виховного процесу в сучасній школі;
Виконавець: кафедра теорії і методики виховання РДГУ,
Завідувач Дем'янок Т.Д., професор, кандидат педагогічних наук.
- Інноваційні технології громадянського виховання студентської молоді в умовах вищого закладу освіти.
Виконавець: кафедра теорії і методики виховання РДГУ,
Завідувач Дем'янок Т.Д., професор, кандидат педагогічних наук.
- Розвиток виховної системи школи в контексті самовираження, самоствердження, самореалізації особистості учня.
Виконавець: Рівненська державна гуманітарна гімназія (м. Рівне) /директор Умурзакова Т.Ф./
- Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі.
Виконавець: Кам'янська ЗОШ Березнівського району Рівненської області /директор Дежнюк Г.М./
- Формування художньо-естетичної культури школярів в системі МАНМ.
Виконавець: Березнівська ЗОШ №2 Рівненської області /директор Єнін В.М./
- Превентивне виховання дітей та юнацтва.
Виконавець: Березнівська ЗОШ Рівненської області /директор Делідон С.В./
Городищенська ЗОШ Березнівського району Рівненської області /директор Мельничук В.Ф./
- Громадянське виховання учнів.
Виконавець: Березнівський ліцей Рівненської області /директор Лавренюк В.М./
- Підготовка педагогічних кадрів до здійснення інноваційної діяльності в сучасній школі.
Виконавець: навчально-методичний центр відділу освіти Березнівської районної держадміністрації Рівненської області / завідувач навчально-методичним центром Мельничук Л.С., завідувач райво Лашта В.І./

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ПЕРЕДБАЧАЄ :

- дослідження та розробку інноваційних виховних технологій сучасного українського виховання побудову такої моделі виховного процесу в школі і вищому учбовому закладі освіти, яка відповідає загальнолюдським та національним цінностям, інтересам особистості, суспільства, держави, є саморозвиваючою і носить людинотворчий та державоствердуючий характер;

- Посилення особистісно-гуманного підходу, спрямованого на розвиток інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної психічної сфери особистості учня та студента - майбутнього фахівця;
- використання нових, прогресивних концепцій, запровадження сучасних технологій і науково-методичних досягнень у навчально-виховному процесі на основі демократизації та гуманізації шкільного та студентського життя, переорієнтації внутрішнього світу дітей та юнацтва на збагачення індивідуального досвіду самопізнання, самооцінки, саморозвитку, самовиховання, самореалізації;
- перетворення навчально-виховного процесу школи і вищого закладу освіти в соціальний простір самовдосконалення особистості учня та студента, набуття ними досвіду самотворчості і постійної участі у творенні світу свого життя, виробленню імунітету до негативних впливів соціального оточення, формування такої позиції, яка конкретизується культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей просоціальної поведінки;
- виховання духовної культури, формування в учнівській та студентській молоді національної свідомості, духовних ціннісних орієнтацій, підготовка до духовної діяльності, яка включає сферу творчості в галузі науки, мистецтва, спорту, оволодіння цінностями і знаннями в галузі світового і народного мистецтва, музики, танцювальної культури, побуту, ремесел; вироблення інтересів і прагнення до розвитку художніх здібностей і творчої діяльності у різних видах мистецтва, вдосконалення естетичних знань, вмій і навичок; формування потреби власноручно примножувати культурно-мистецькі надбання народу;
- забезпечення соціально-психологічної діяльності, педагогічно зорієнтованої на протидію втягування дітей і молоді в негативні ситуації;
- стимулювання шкільної та студентської молоді до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації;
- здійснення диференційованого індивідуально-психологічного, статево-вікового підходу до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості і розробка науково обґрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій;
- розвиток у студентів інтересу до психолого-педагогічних, суспільно-гуманітарних, природничо-математичних дисциплін, які служать джерелом професійних, наукових і мистецьких знань фахівця;
- науково-методичне забезпечення виховного процесу.

За таких умов школа і вищий заклад освіти стає місцем психолого-педагогічної захищеності і душевного комфорту дітей та юнацтва, конструктивної співпраці та взаєморозуміння; ланкою, де формується національна свідомість, громадянська зрілість, яка дає змогу відчувати себе юридично, морально, політично дієздатним, соціальна відповідальність за долю своєї Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті.

Розробка і впровадження інноваційних виховних технологій дозволяє застосувати в педагогічному процесі такі методи, прийоми, засоби, які

розвивають інтелектуальні, духовні, трудові, художньо-естетичні риси особистості, розумні потреби та установки, стимулюють прагнення до активної патріотичної діяльності, виконання громадського обов'язку, вироблення стійкості особистості до негативних впливів.

ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ.

Мета і завдання дослідно-експериментальної роботи виходять із загальнопедагогічних та психологічних принципів, які відображають сучасний рівень розвитку та становлення шкіл, вищих закладів освіти в Україні, зокрема:

- **науковості**, який означає побудову освіти і виховання на об'єктивно-істинних знаннях, здобуття знань, вмінь, навичок, які створюють передумови для самореалізації особистості, її моральної самозавершеності і на цій основі виховання людини – громадянина-патріота;
- **природовідповідності**, який передбачає врахування в роботі багатогранної цілісної природи людини, психолого-педагогічних, фізіологічних та індивідуальних особливостей сучасного школяра та студента;
- **культуровідповідності**, який полягає в органічному зв'язку з історією народу, його мовою, культурними традиціями, звичаями, народним мистецтвом, ремеслами, промислами, забезпечення духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь;
- **інтеграції в соціокультурне** середовище, який передбачає освоєння учнівською та студентською молоддю проблем духовності у контексті діалогу культур народів світу, місця культури України у контексті світової цивілізації;
- **пріоритету духовно-практичної** діяльності, який передбачає стимулювання творчої активності учнів та студентів, створення таких технологій виховання, які розглядають процес їх життєтворчості відповідно до потреб, сензитивних періодів розвитку, психофізичних особливостей;
- **гуманізації**, який дає можливість поставити особистість дітей, підлітка, юнака, дівчини в центр уваги школи, вищого закладу освіти, забезпечити умови для творчого їх розвитку та психологічного комфорту;
- **демократизації**, який передбачає співробітництво, співтворчість і співдіяльність педагогів і учнів, викладачів і студентів, повагу до суверенітету особистості;
- **естетизації виховуючого** середовища, який передбачає створення такої естетики і інфраструктури школи, вищого закладу освіти, що забезпечує розвиток благородних почуттів, відносин і поведінки дітей та юнацтва;
- **пріоритету проблемно-розвивальної** освіти та творчої діяльності учнів і студентів, який забезпечує розвиток інтелектуальної, духовної, сенсорно-моторної, емоційно-вольової та психічної сфери особистості;
- **добровільності**, що передбачає право вибору кожного в забезпеченні потреб у саморегуляції, духовному самовдосконаленні, громадянської діяльності засобами навчальної та позаурочної, аудиторної та позааудиторної роботи;

- *відкритості освіти і виховання*, який передбачає постійний розвиток, варіативність, оновлення парадигми змісту, форм, методів життєдіяльності учнівських і студентських колективів, системно-цільове проектування виховуючих відносин, самооновлення та саморегуляцію;
- *психологізації навчально-виховного* процесу, який передбачає оволодіння кожним педагогом технологією діагностики і психодіагностики рівня розвитку і вихованості учнів, студентів, корекції навчально-виховного процесу;
- *інтеграції зусиль* всіх соціальних інститутів виховання, який забезпечує єдність педагогічних вимог у розвитку особистісного "Я" учня та студента, формуванні громадянина суверенної держави.

ЕТАПИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ:

1. ДІАГНОСТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ (1999 – 2000 р.р.)

1.1. Психодіагностика рівня розвитку та громадянської, національно-патріотичної, художньо-естетичної вихованості школяра та студента:

- використання неекспериментальних (анкетування, спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності), діагностичних (тести, педагогічні консиліуми) методів та методів соціометрії, референтометрії, які дозволяють вивчити розвиток особистості, рівень вихованості та громадянської сформованості в системі взаємовідносин, вивчення педагогічного досвіду шкіл та вищих закладів освіти України;
- використовуючи різні методи вивчення і прогнозування, проаналізувати стан здійснення виховного процесу в експериментальних школах та Рівненському державному гуманітарному університеті, виявити позитивні і негативні тенденції, труднощі в організаційно-педагогічній діяльності вчителів-предметників, класних керівників та вихователів, кураторів студентських академічних груп, рівень розвитку учнівських та студентських колективів;
- аналіз соціально-виховної діяльності професорсько-викладацького складу Рівненського державного гуманітарного університету з проблем підготовки майбутніх фахівців до здійснення виховного процесу в сучасній школі; виявлення впливу соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних та природничо-математичних дисциплін на формування особистості студента як громадянина-патріота; проведення соціальних досліджень рівня громадянської вихованості студентів та розвитку колективів (академічних груп, факультетських, загальноунавчальних) з комп'ютерною підтримкою;
- діагностика рівня художньо-естетичної культури та розвитку естетичного досвіду особистості школяра, її художніх здібностей; оволодіння цінностями і знаннями світового та народного мистецтва, музики, усної народної

- творчості, національної пісенної і танцювальної культури, побуту, ремесел; здібностей до творчої діяльності;
- вивчення та проведення аналізу стану превентивного виховання учнівської та студентської молоді, деструктивних факторів, які спричиняють девіантну поведінку; діагностика на рівні мікрорайону, школи, класу, вищого закладу освіти, студентської академічної групи, факультетського колективу, гуртожитку; вивчення індивідуальних особливостей дітей, підлітків, юнацтва з урахуванням часових періодів скоєння правопорушень, вживання ними наркотичних речовин (нікотин, алкоголь), що дає можливість прогнозувати періоди ризику і накреслити стратегію позитивної соціальної адаптації на основі їх захисту і допомоги у визначенні соціально-цінних орієнтацій;
- дослідження структури навчально-виховного процесу в школах і вищому закладі освіти за допомогою методів структурної діагностики;
- вивчення педагогічних можливостей середовища, в якому перебуває учень та корекція в напрямі повернення особистості до проблем щоденного життя, ліквідації її відчуження від процесу навчання.

1.2. Комплексне дослідження готовності педагогічних кадрів до здійснення інноваційної діяльності в навчально-виховному процесі.

(вчителі-предметники, класні керівники, вихователі, куратори, наставники-консультанти):

- науково-теоретична, методична, і практична підготовка до здійснення особистісно орієнтованого громадянського, національно-патріотичного, художньо-естетичного, превентивного виховання;
- їх соціокультурна, загальноосвітня, психолого-педагогічна підготовка;
- оволодіння загальнопедагогічними вміннями (конструктивними, організаційно-регулювальними, комунікативними, дослідницькими, прикладними) (та педагогічною технікою) (організувати себе, посилювати внутрішнє гальмування, зацікавлювати, надихати, володіти культурою мови, мімікою, жестами та ін.)
- виявлення рівня готовності педагогічних колективів до роботи в сучасних умовах;
- ранжування особистих якостей педагогічних кадрів у відповідності їх значимості для здійснення навчально-виховного процесу;
- рівень готовності до творчого пошуку.

1.3. Нормативно-правове забезпечення виховного процесу.

Розробити:

- програми курсів "Теорія і методика виховання в сучасній школі", "Зміст і методика народознавчої роботи в школі", "Теорія і практика роботи дитячих і молодіжних громадських організацій";
- спецкурси "Технологія превентивного виховання учнів";

- ✓ - Концептуальні засади громадянського виховання учнівської та студентської молоді та шляхи його реалізації;
- Концепцію національно-патріотичного виховання учнів в сучасній школі;
- Концепцію превентивного виховання учнівської молоді;
- структурно-логічну модель виховного процесу в сучасній школі;
- організаційно-функціональну структуру превентивного виховання дітей та юнацтва;
- програми факультативів для середніх шкіл “Пізнай себе”, “Права дитини”, “Права людини”, “Основи менеджменту”;
- програми спецкурсів з художньо-естетичного розвитку дітей та юнацтва (образотворче мистецтво, сучасна хореографія);
- ✓ - положення про правничий учнівський клуб;
- структурно-логічну модель учнівського самоврядування;
- положення про учнівський та студентський дискусійний суспільно-гуманітарний клуб;
- діагностичні картки професійної компетентності класних керівників, вихователів, кураторів;
- організаційно-функціональну структуру методичної роботи з педагогічними кадрами на рівні району, школи.

1.4. Впровадження інноваційних виховних технологій в практичну діяльність учнівських, студентських педагогічних колективів.

2. ФОРМУЮЧИЙ (2000 – 2003 р.р.)

2.1. Апробація навчальних програм курсів “Теорія і практика роботи дитячих та молодіжних організацій”, “Теорія і методика виховання”, “Зміст і методика народознавчої роботи в школі”, “Превентивне виховання учнів” (кафедра теорії і методики виховання Рівненського державного університету)”

- поглиблення інтеграції навчально-виховного процесу з позааудиторною роботою;
- впровадження модульно-рейтингової оцінки знань, вмінь, навичок студентів.

2.2. Апробація навчальних програм факультативів “Пізнай себе”, “Права дитини”, “Права людини”, “Основи менеджменту”;

(Рівненська гуманітарна гімназія, Березнівський ліцей, Кам’янська загальноосвітня школа);

2.3. Апробація навчальних програм спецкурсів “Сучасна хореографія”, “Образотворче мистецтво” Березнівська ЗОШ № 2 Рівненської області):

- поглиблення інтеграції навчального процесу з діяльністю учнів в Малій академії народних мистецтв;
- розвиток творчого потенціалу особистості, реалізація її нахилів і здібностей у різних сферах діяльності;
- удосконалення знань про перлини народного мистецтва;
- формування вмінь та навичок будувати своє життя за законами краси.

2.1. Апробація концепцій громадянського, національно-патріотичного та превентивного виховання учнівської і студентської молоді:

- співробітництво, співдіяльність, співтворчість учнівських, студентських та педагогічних колективів;
- проектування виховуючих відносин в колективах, системно-цільове, модульно-перспективне планування навчально-виховного процесу;
- реформування позакласної та позааудиторної діяльності учнів і студентів через запровадження інноваційних технологій в сучасне українське виховання;
- формування інноваційного стилю діяльності класних керівників, вихователів, кураторів, вчителів-предметників;
- цілісне впровадження творчих програм громадянського виховання особистості школяра і студента (в Рівненській державній гуманітарній гімназії – складові програми: “Я – особистість”, “Я і Україна”, “Я і Природа”, “Я і Ми”, “Я. Земля. Всесвіт”; в Березнівському ліцеї - “Я – ліцеїст, громадянин України - складові програми: програмні тези. Діяльність первинних колективів. Діяльність загальношкільного колективу. Діяльність у сфері вільного часу. Науково – методичне та організаційно-педагогічне забезпечення; в Рівненському державному гуманітарному університеті - “Я - студент, громадянин України”, - складові: програмні тези; діяльність факультетського колективу; діяльність академічних студентських груп; діяльність у сфері вільного вибору; науково-методичне та організаційно- педагогічне забезпечення);
- удосконалення діяльності інформаційно-наукового та навчально-методичного центру, груп соціологічної та психологічної служб;
- апробація структурно-логічної моделі виховного процесу шкіл та вищого закладу освіти, спрямованого на формування громадянина-патріота, здатного творити себе і своє життя, жити і діяти в умовах ринкових відносин; формуванню інтегративної риси – громадянськості, яка дає можливість відчувати себе юридично, політично і морально дієздатним;
- розвиток громадянськості, патріотизму, соціальної відповідальності, творчого потенціалу кожної особистості, реалізація її нахилів і здібностей; самореалізація школяра і студента у різних сферах діяльності;
- інтеграція школи, вищого закладу освіти із соціокультурним середовищем. Творча співпраця із соціальними інститутами виховання, Міжнародною Асоціацією “Педагоги за мир”;
- поглиблення інтеграції навчально-виховного процесу;
- удосконалення соціально-педагогічної профілактики. Превентивної допомоги учнівській молоді, спрямованої на свідомий вибір кожним просоціальних моделей своєї поведінки;
- залучення дітей, учнівської і студентської молоді до національних та загальнолюдських цінностей, до значущих для них видів діяльності, стимулювання розвитку інтересів, здібностей, талантів, інтелектуальної, емоційно-вольової та духовної сфери; використання суспільно-

гуманістичних клубів, центрів творчості, МАНМ для організації інтелектуально-дозвілєвої діяльності дітей та юнацтва.

3. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ:

- використання досягнень вітчизняної і світової педагогіки та психології, нових виховних технологій, передового технологічного досвіду;
- підвищення професіоналізму вчителів-предметників, класних керівників, вихователів, кураторів академічних студентських груп, їх загальнокультурного рівня, готовності оперативно і гнучко реагувати на вимоги часу;
- забезпечити свободу вибору та стимулювання творчого пошуку педагогічними працівниками основних шляхів ефективності виховного процесу;
- озброєння педагогів теоретико-методологічними знаннями, вміннями та навичками, які б охоплювали найбільш універсальні положення і принципи особистісно орієнтованого виховання, мистецтва життєтворчості особистості, наукової, народної, вітчизняної та світової педагогіки, вікової і педагогічної психології, методики;
- створення та організація роботи теоретико-методологічних, проблемно-цільових семінарів, методичних об'єднань, творчих груп, клубів педагогічної творчості;
- використання проблемно-дискусійних форм навчання, психологічних тренінгів у методичній роботі;
- керівництво самоосвітою (проведення панорам методичних ідей, аукціонів педагогічних знань, конкурсів тощо).

4. УЗАГАЛЬНЮЮЧИЙ (2003 – 2004 р.р.)

1. Якісний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.
2. Порівняльна характеристика результатів експерименту стосовно результатів аналогічних моделей та існуючих ліцеїв, гімназій, загальноосвітніх шкіл, вищих закладів освіти України.
3. Науковий звіт про наслідки дослідно-експериментальної роботи.
4. Науково-практична конференція: "Інноваційні виховні технології: проблеми, пошуки, досвід".

СКЛАД НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РАДИ ЛАБОРАТОРІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1. Бех Іван Дмитрович, професор, доктор психологічних наук, директор Інституту проблем виховання АПН України.
2. Байрамова Майя Григорівна, методист Навчально-методичного кабінету відділу освіти Березнівської райдержадміністрації.
3. Гавлітіна Тетяна Миколаївна, начальник відділу середньої освіти України.

- освіти Рівненської області.
4. Дем'янюк Тамара Дмитрівна, професор, кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського гуманітарного університету.
 5. Киричук Олександр Васильович, академік, доктор психологічних наук, президент Всеукраїнського товариства психологів;
 6. Кравець Юрій Іванович, начальник управління освіти Рівненської обласної держадміністрації.
 7. Кириленко Світлана Володимирівна, зав. відділом проблем національного виховання НМЦ Міносвіти України.
 8. Косарева Наталія Іванівна, методист НМЦ Міносвіти України.
 9. Лашта Віталій Іванович, зав. відділом освіти Березнівської райдержадміністрації Рівненської області.
 10. Манюк Лариса Володимирівна, зав. сектором НМЦ Міносвіти України.
 11. Мельничук Лідія С
 12. тепанівна, завідувачка Навчально-методичного кабінету відділу освіти Березнівської райдержадміністрації.
 13. Оржеховська Валентина Михайлівна, професор, доктор педагогічних наук, директор Центру превентивного виховання АПН України.
 14. Прошок Віталій Кононович, ректор Рівненського інституту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.
 15. Постоловський Руслан Михайлович, професор, кандидат історичних наук, ректор Рівненського гуманітарного університету.
 16. Савчук Наталія Петрівна, начальник відділу вищої освіти управління освіти Рівненської облдержадміністрації.
 17. Ткачук Галина Володимирівна, психолог Рівненського обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів.

Додаток Н. 3

Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив з проблеми «Формування конкурентноспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні»

Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив з проблеми «Формування конкурентноспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні»

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Тимчасовий Науково-дослідний колектив створений при науково-дослідній лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету і кафедри управління освітою Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з метою виконання завдань, що випливають з Законів України «Про освіту», «Про виховання дітей та молоді» (проект), Національної програми виховання дітей та учнівської молоді, Державної програми "Вчитель", Указу президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» (1999), Національної доктрини розвитку освіти.

Основну діяльність колектив спрямовує на впровадження досягнень вітчизняної і світової педагогіки і психології в практику роботи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів, методичних кабінетів та навчально-методичних центрів удосконалення ціннісно-орієнтаційної та професійної діяльності учнів, програмування та творче здійснення ними індивідуального стилю діяльності, здійснення особистісного підходу як основного шляху розвитку інтелектуальної, моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної сфери особистості, педагога, його конкурентоспроможності.

1.2. Тимчасовий науково-дослідний колектив працює в межах РДГУ та кафедри управління освітою РОІППО відповідно до Положення Міносвіти і науки України про науково-дослідну роботу та діяльність наукових підрозділів вищих закладів освіти.

2. МЕТА ТА ФУНКЦІЇ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ

2.1. Головна мета полягає у дослідженні та впровадженні досягнень вітчизняної і світової педагогіки і психології в практику роботи методичних кабінетів та навчально-методичних центрів, реалізації державної політики в галузі освіти і виховання.

2.2. Основні цілі спрямовані на:

- дослідження, впровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій підготовки педагогічних кадрів, формуванні їх конкурентноспроможності;

- побудову системи методичної роботи, яка відповідає загальнолюдським цінностям та інтересам особистості педагога, суспільства, держави, сприяє підвищенню рівня його конкурентноспроможності;

- оновлення змісту науково-теоретичної, методичної, практичної підготовки вчителя в контексті формування його конкурентноспроможності за умов модернізації освітньої галузі в Україні;

- вивчення нових, прогресивних концепцій вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку конкурентноспроможності людини, поширення педагогічних інновацій, інформаційних технологій та передових ідей в практику роботи закладів освіти з тим, щоб формувати професійні якості і властивості особистості педагога здатного розбудовувати суверенну Україну, бути затребуваним на ринку праці, відповідати за власні дії та вчинки і цим самим впливати на становище і долю класу, школи, суспільства;

- розробку та апробацію освітніх професійних програм підготовки конкурентноспроможного учителя, створення умов для його духовного і культурного розвитку;

- формування інноваційного стилю діяльності класних керівників, вчителів-предметників, шляхом науково-теоретичної та методичної їх підготовки;

2.3. Відповідно до визначених цілей і Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив на нього покладаються такі функції:

- виконання наукових досліджень в галузі формування конкурентноспроможного учителя;

- науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення методичної роботи з педагогічними кадрами, використовуючи базовий та варіативний компоненти її змісту;

- розробка і експериментальна перевірка моделі конкурентноспроможного учителя та організаційно- педагогічної моделі його формування цільових освітніх програм професійної підготовки особистості педагога;

- побудова такої системи методичної роботи яка передбачає гносеологічно-аксіологічну підготовку педагога, професійно зорієнтовану творчу, операційно-технологічну, операційно- технологічну його діяльність;

- організація та проведення теоретико- методологічних, проблемно-цільових семінарів педагогічних кадрів закладів освіти, науково - методичних сесій, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, "Круглих столів", брифінгів, тренінгів та інших форм науково-методичної роботи з проблем впровадження досягнень педагогіки і психології, професійної підготовки педагогічних кадрів;

- розробка та експериментальна перевірка інноваційних технологій методичної роботи в умовах району інтерактивних форм, методів науково-теоретичної та практичної підготовки педагогів.

3. ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ:

- науково-дослідний колектив педагогів проводить наукові дослідження самостійно, а також у контакті з НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ, кафедрою управління освітою РОІППО, управлінням освіти і науки Рівненської облдержадміністрації, методичними кабінетами та навчально-методичними центрами районних відділів освіти, іншими установами;

- Основні завдання і порядок організації наукової діяльності затверджуються науково-методичною радою НДЛ інноваційних виховних технологій, управлінням освіти і науки Рівненської облдержадміністрації.

3.1. Науково-дослідна діяльність:

- теоретико-методологічне обґрунтування соціально-педагогічних основ формування конкурентноспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні;

- розробка та апробація організаційно-педагогічної моделі формування конкурентноспроможного вчителя в контексті особистісно орієнтованої педагогіки, формування інноваційного стилю його діяльності;

- модифікація змісту, форм і методів науково-теоретичної і методичної підготовки педагогічних кадрів;

- науково-дослідне вивчення системно-суб'єктного, особистісно-гуманного підходів в процесі становлення педагога;

- розробка цільових освітніх програм, проектів формування конкурентноспроможного вчителя;

- створення інноваційних технологій методичної роботи в умовах району, школи;

- розробка та апробація навчальних планів і програм науково-теоретичної та методичної підготовки педагогічних кадрів;

- розробка та апробація інтерактивних форм з науково-дослідної, пошукової, експериментальної роботи;

- надання науково-методичної і практичної допомоги методичним кабінетам та навчально-методичним центрам з питань реалізації цільових творчих програм, проектів становлення і розвитку особистості учня;

- розробка методичних порад стосовно удосконалення роботи з методичних служб, оновлення змісту, форм і методів їх роботи;

- проведення науково-практичних конференцій, круглих столів за наслідками дослідно-експериментальної роботи;

- розробка системи діагностики рівня конкурентноспроможності учителя.

3.2. Видавнича діяльність та інформаційне забезпечення виховного процесу:

- участь у підготовці дослідно-експериментальних матеріалів, наукових вісників, експрес-інформацій, сигналів тощо;

- підготовка до видання науково-методичних посібників та наукових статей за наслідками дослідно-експериментальної роботи у журналі РОІППО «Нова педагогічна думка»;

- постійний обмін досвідом організації інноваційної діяльності методичних кабінетів та навчально-методичних центрів з питань формування конкурентноспроможного вчителя за умов модернізації освітньої галузі в Україні.

4. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ:

- брати участь у виконанні планових завдань;
- освоювати нові методи педагогічного дослідження;
- підвищувати свій теоретичний і методичний рівень;
- брати участь у роботі науково-практичних конференцій, педагогічних читань області та України;
- здійснювати наукове співробітництво з НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ та кафедрою управління освіти РОІППО, забезпечувати виконання планових робіт.

Для здійснення своєї діяльності науково-дослідному колективу надається право:

- вносити пропозиції, створювати у районах творчі колективи вчителів;
- формувати творчі групи з числа вчителів для виконання науково-дослідних робіт;

5. Управління тимчасовим науково-дослідним колективом:

- управління колективом здійснюється відповідно до Положення;
- науково-дослідний колектив очолюють науковий керівник та керівники розробки теми у Рівненській області;
- науковий керівник здійснює керівництво в межах повноважень і самостійно вирішує усі питання його діяльності.

Науковий керівник має право:

- репрезентувати тимчасовий науково-дослідний колектив в органах державного управління, державних установах, громадських організаціях.

6. Планування діяльності:

- члени тимчасового науково-дослідного колективу, науковий керівник і керівники розробки теми складають перспективний і календарні плани, визначають етапи дослідно-експериментальної роботи, основні форми і види діяльності вчителів та учнів;

- ректорати РДГУ, РОІППО розглядають і затверджують в установленому порядку плани роботи тимчасового науково-дослідного колективу педагогів області.

Додаток Н. 4

Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив педагогів області

Т.Дем'янок

ПОЛОЖЕННЯ
про тимчасовий науково-дослідний колектив педагогів області
Рівненського державного гуманітарного університету та
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Дем'янок Т.Д.

1.1. Тимчасовий Науково-дослідний колектив створений при кафедрі теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету і кабінеті виховної роботи Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з метою виконання завдань, що випливають з Конвенції про права дитини, Закону України "Про освіту", Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI ст.), Державної програми "Діти України", Указу президента України "Проходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян" (1999), національної доктрини розвитку освіти.

Основну діяльність колектив спрямовує на впровадження досягнень вітчизняної і світової гуманістичної педагогіки і психології в практику роботи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів, посилення ціннісно-орієнтаційної діяльності дітей та молоді, програмування та творче здійснення ними свого індивідуального життя, здійснення особистісно-гуманного підходу як основного шляху розвитку інтелектуальної, моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної сфери особистості.

1.2. Тимчасовий науково-дослідний колектив працює в межах РДГУ та кабінету виховної роботи РОШПО, відповідно до Положення Міністерства і науки України про науково-дослідну роботу та діяльність наукових підрозділів вищих закладів освіти.

2. МЕТА ТА ФУНКЦІЇ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ

2.1. Головна мета полягає у дослідженні та впровадженні досягнень вітчизняної і світової гуманістичної педагогіки і психології в практику роботи сучасного ЗНЗ, реалізації державної політики в галузі освіти і виховання, використання ідейного багатства українського народу, його морально-етичних, національних та загальнолюдських цінностей.

2.2. Основні цілі спрямовані на:

- дослідження, впровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій та засобів гуманістичного виховання;
- побудову системи виховання, яка відповідає загальнолюдським цінностям та інтересам особистості, суспільства, держави, сприяє підвищенню рівня громадянської вихованості;
- оповлення парадигми гуманістичного виховання в контексті ціннісно-орієнтаційної діяльності та самореалізації особистості;
- вивчення нових, прогресивних концепцій вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку виховних систем, поширення педагогічних інновацій, освітньо-виховних технологій та передових ідей в практику роботи закладів освіти з тим, щоб виховувати громадянина-патріота, гуманіста здатного розбудувати суверенну Україну, творити себе і своє життя, відповідати за власні дії та вчинки і цим самим впливати на становлення і долю класу, школи, суспільства;
- розробку та апробацію пільових творчих програм гуманістичного виховання дітей і молоді, створення умов для розвитку духовного і висококультурного громадянина України;
- формування інноваційного стилю діяльності класних керівників, вчителів-предметників, шляхом науково-теоретичної та методичної їх підготовки;

2.3. Відповідно до визначених цілей і Положення про тимчасовий науково-дослідний колектив на нього покладаються такі функції:

- виконання наукових досліджень в галузі виховання гуманістично спрямованої особистості;

- науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення навчально-виховного процесу гуманістичного виховання, використовуючи базовий та варіативний компоненти його змісту;- розробка і експериментальна перевірка структурно-логічної моделі виховного процесу в сучасній школі та прогностичної моделі гуманістичного ідеалу учнів, цільових творчих програм гуманістичного виховання особистості;

- побудова виховного процесу, який передбачає організацію виховуючої діяльності класного керівника та організацію виховуючо-розвивальної діяльності дітей і молоді;

- організація та проведення теоретико-методологічних, проблемно-цільових семінарів педагогічних кадрів закладів освіти, науково - методичних сесій, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, "Круглих столів", брифінгів, тренінгів та інших форм науково-методичної роботи з проблем впровадження досягнень гуманістичної педагогіки і психології в практику роботи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів;

- розробка та експериментальна перевірка інноваційних технологій виховання гуманістично-спрямованої особистості учня (1-4 кл., 5 – 9 кл., 10 – 12 кл.).

3. ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ:

- науково-дослідний колектив педагогів проводить наукові дослідження самостійно, а також у контакті з НДІ інноваційних виховних технологій РДГУ, кабінетом виховної роботи РОШПО, управлінням освіти і науки Рівненської облдержадміністрації, методичними кабінетами районних відділів освіти та іншими установами;

- основні завдання і порядок організації наукової діяльності затверджуються науково-методичною радою НДІ інноваційних виховних технологій, управлінням освіти і науки Рівненської облдержадміністрації.

3.1. Науково-дослідна діяльність:

- теоретико-методологічне обґрунтування соціально-педагогічних основ гуманістичного виховання учнівської молоді в умовах суверенної України;

- розробка та апробація теоретико-прогностичної моделі гуманістичного виховання учнів в контексті особистісно орієнтованої педагогіки, формування громадянина-гуманіста;

- модифікація змісту, форм і методів науково-теоретичної і методичної підготовки педагогічних кадрів;

- науково-дослідне вивчення системно-суб'єктного, особистісно-гуманного підходів в процесі становлення дитини, підлітка, юнака, дівчини, гуманістично спрямованого суб'єкта життя;

- розробка цільових творчих програм, проєктів гуманістичного виховання особистості;

- створення інноваційних технологій виховного процесу з учнями різних вікових груп;

- розробка та апробація навчальних планів і програм науково-теоретичної та методичної підготовки педагогічних кадрів;

- розробка та апробація програм та навчальних планів факультативів "Пізнай себе", "Самовиховання особистості", "Основи толерантності", „Екологія душі“ для учнів I-XII класів;

- надання науково-методичної і практичної допомоги класним керівникам з питань реалізації цільових творчих програм, проєктів становлення і розвитку особистості учня;

- розробка методичних порад стосовно удосконалення діяльності класних керівників, оновлення змісту, форм і методів їх роботи;

- проведення науково-практичних конференцій, круглих столів за наслідками дослідно-експериментальної роботи;

- розробка системи діагностики рівня вихованості учнів різних вікових груп;

3.2. Видавнича діяльність та інформаційне забезпечення виховного процесу:

- участь у підготовці матеріалів шкільних "Вісників класного керівника", електронно-інформацій, сигналів "Нові видання з проблем гуманістичного виховання";

- підготовка до видання науково-методичних посібників та наукових статей за наслідками дослідно-експериментальної роботи у журналі РОШПО „Нова педагогічна думка“;

- постійний обмін досвідом організації інноваційної діяльності шкільних колективів, вчителів, класних керівників, заступників директорів з виховної роботи.

4. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ ТИМЧАСОВОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО КОЛЕКТИВУ:

- брати участь у виконанні планових завдань;
- освоювати нові методи педагогічного дослідження;
- підвищувати свій теоретичний і методичний рівень;
- брати участь у роботі науково-практичних конференцій, педагогічних читань області та України;
- здійснювати наукове співробітництво з НДІ інноваційних виховних технологій РДГУ та кабінетом виховної роботи РОІППО, забезпечувати виконання планових робіт;

Для здійснення своєї діяльності науково-дослідному колективу надається право:

- вносити пропозиції, створювати у школах творчі колективи вчителів;
- формувати творчі групи з числа вчителів для виконання науково-дослідних робіт;

5. УПРАВЛІННЯ ТИМЧАСОВИМ НАУКОВО-ДОСЛІДНИМ КОЛЕКТИВОМ:

- управління колективом здійснюється відповідно до Положення;
- науково-дослідний колектив очолюють науковий керівник та керівники розробки теми у Рівненській області;
- науковий керівник здійснює керівництво в межах повноважень і самостійно вирішує усі питання його діяльності.

Науковий керівник має право:

- репрезентувати тимчасовий науково-дослідний колектив в органах державного управління, державних установах, громадських організаціях.

6. Планування діяльності:

- члени тимчасового науково-дослідного колективу, науковий керівник і керівники розробки теми складають перспективний і календарні плани, визначають етапи дослідно-експериментальної роботи, основні форми і види діяльності вчителів та учнів;
- ректорати РДГУ, РОІППО розглядають і затверджують в установленому порядку плани роботи тимчасового науково-дослідного колективу педагогів області.

Додаток Н. 5

Склад тимчасового науково-дослідного колективу педагогів Рівненщини з дослідження проблеми «Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»

1. Дем'янюк Тамара Дмитрівна, професор, кандидат педагогічних наук, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
2. Дем'янюк Богдан Петрович, професор, кандидат фізико-математичних наук, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
3. Гавлітіна Тетяна Миколаївна, доцент, кандидат педагогічних наук, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
4. Бех Іван Дмитрович, академік, доктор психологічних наук, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
5. Савінова Наталія Степанівна, доцент, кандидат педагогічних наук, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
6. Ситник Ганна Іванівна, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
7. Кособуцька Галина Пилипівна, ст. н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ.
8. Хамедюк Надія Семенівна, директор Березького НВК Дубенського району.
9. Целюх Наталія Олексіївна, заступник директора з виховної роботи Березького НВК Дубенського району.
10. Кохан Тетяна Наркизівна, директор Вовчанського ЗНЗ I-III ст. Дубенського району.
11. Солоняк Ніна Олександрівна, заступник директора з виховної роботи Вовчанського ЗНЗ I-III ст. Дубенського району.
12. Камінська Євгенія Іллівна, директор Студянського ЗНЗ I-III ст. Дубенського району.
13. Бацман Сергій Леонтійович, заступник директора Студянського ЗНЗ I-III ст. Дубенського району.
14. Колоїд Тамара Гнатівна, директор Сарненського економіко-правового ліцею „Лідер”.
15. Іщук Олена Романівна, заступник директора з виховної роботи Сарненського економіко-правового ліцею „Лідер”.
16. Панасик Людмила Аркадіївна, директор Здолбунівського ЗНЗ I-III ст. №4.
17. Нетикша Тетяна Леонідівна, заступник директора з навчально-виховної роботи Здолбунівського ЗНЗ I-III ст. №4.
18. Мельнікова Наталія Леонідівна, зав. методичного кабінету відділу освіти Дубенської райдержадміністрації.
19. Яромчик Тамара Миронівна, зав. методичного кабінету відділу освіти Сарненської райдержадміністрації.
20. Глушук Наталія Олександрівна, зав. методичного кабінету відділу освіти Здолбунівської райдержадміністрації.
21. Стрибулевич Тетяна Володимирівна, заступник директора з виховної роботи Висоцького ЗНЗ I-III ст. Дубенського району.
22. Крединсир Валентина Петрівна, директор Висоцького ЗНЗ I-III ст.

23. Таборовець Тетяна Федорівна, зав. методичного кабінету відділу освіти Дубровицької райдержадміністрації.

24. Полухович Олена Михайлівна, директор Сварицевицький НВК Дубровицького району.

25. Полухович Євгенія Андріївна, заступник директора з виховної роботи Сварицевицького НВК Дубровицького району.

Додаток Н. 6

Календарний план дослідно-експериментальної роботи тимчасового науково-дослідного колективу педагогів Рівненської області на період з 01.01.07 до 31.12.07

Тема та підтеми дослідження	Завдання дослідження	Науковий керівник та консульта-нти	Експери-ментальна база	Термін роботи		Оформлення матеріалів дослідження	Виконавці
				Початок	Кінець		
Соціально-педагогічні основи гуманістичного виховання учнівської молоді в умовах суверенної України	<ul style="list-style-type: none"> • якісний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи; • порівняльна характеристика результатів експерименту стосовно результатів аналогічних моделей та існуючих ліцеїв, гімназій, загальноосвітніх навчальних закладів; • узагальнення передового педагогічного досвіду з проблеми, оформлення методичних рекомендацій 	Науковий керівник – Дем'янюк Т.Д., проф., к.п.н.		01.01.07	31.12.07.	1. Підсумковий науковий звіт про наслідки дослідно-експериментальної роботи. 2. Статті. 3. Посібники.	Експериментальні навчальні заклади регіонального рівня
1. Формування ціннісних орієнтацій особистості в системі діяльності педагогічного колективу	<ul style="list-style-type: none"> • кількісний та якісний аналіз результатів; • оцінювання результатів експерименту з розробленими теоретико-методичними критеріями та показниками; • розробка методичних рекомендацій щодо формування ціннісних орієнтацій особистості в системі діяльності педагогічного колективу 	Ситник Г.І., методист кабінету виховної роботи РОППО	Соснівська гімназія Березнівського району	01.01.07	31.12.07.	1. Підсумковий звіт. 2. Методичні рекомендації. 3. Статті.	Ситник Г.І., методист кабінету виховної роботи РОППО; педагогічний колектив Соснівської гімназії Березнівського району

<p>2. Організаційно-педагогічні основи ціннісно-орієнтаційної діяльності учнів в позаурочний час</p>	<ul style="list-style-type: none"> • кількісний та якісний аналіз результатів; • оцінювання результатів експерименту згідно з розробленими теоретико-методичними критеріями та показниками; • оформлення методичних рекомендацій щодо реалізації організаційно-педагогічних основ ціннісно-орієнтаційної діяльності в позаурочний час 	<p>Ситник Г.І., методист кабінету виховної роботи РОШПО</p>	<p>Сарненський ліцей</p>	<p>01.01.07</p>	<p>31.12.07.</p>	<p>1. Підсумковий звіт. 2. Методичні рекомендації. 3. Статті.</p>	<p>Ситник Г.І., методист кабінету виховної роботи РОШПО; педагогічний колектив економіко-правового ліцею „Лідер” Сарненського району</p>
<p>3. Виховання толерантності в учнів основної школи</p>	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз та узагальнення одержаних результатів; • оцінювання результатів експерименту з розробленими теоретико-методичними критеріями та показниками; • оформлення методичних рекомендацій щодо виховання толерантної особистості учня основної школи 	<p>Дем'янюк Т. Д., проф., к.п.н., керівник НДЛ інноваційних виховних технологій</p>	<p>Березьке НВО „ЗНЗ І-ІІ ст. – дитячий садок” Дубенського району</p>	<p>01.01.07</p>	<p>31.12.07.</p>	<p>1. Підсумковий звіт. 2. Методичні рекомендації. 3. Статті.</p>	<p>Педагогічний колектив НВО „ЗНЗ І-ІІ ст. – дитячий садок” Дубенського району</p>
<p>4. Гуманістичні основи позаурочної діяльності старшокласників</p>	<ul style="list-style-type: none"> • кількісний та якісний аналіз здобутих результатів; • оцінювання результатів експерименту згідно з розробленими теоретико-методичними критеріями та показниками; • оформлення методичних рекомендацій щодо реалізації гуманістичних основ позаурочної діяльності старшокласників 	<p>Кособуцька Г.П., н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ</p>	<p>Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ст. с.В.Вербче Сарненського району</p>	<p>01.01.07</p>	<p>31.12.07.</p>	<p>1. Підсумковий звіт. 2. Методичні рекомендації. 3. Статті.</p>	<p>Кособуцька Г.П., н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ; педагогічний колектив загальноосвітнього навчального закладу І-ІІІ ст. с. В.Вербче Сарненського району</p>

<p>5. Виховання гуманістично-спрямованої особистості підлітка в позаурочний час</p>	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз та узагальнення одержаних результатів; • розробка та оформлення методичних рекомендацій із проблеми виховання гуманістично-спрямованої особистості підлітка в позаурочний час 	<p>Гавлітіна Т.М, н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ;</p> <p>Пархоменко О.М., здобувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ</p>	<p>Постійненський ЗНЗ І – ІІІ ст Костопільського району</p> <p>ЗНЗ №1 смт. Володимирець</p>	<p>01.01.07</p> <p>31.12.07.</p>	<p>1. Підсумковий звіт.</p> <p>2. Методичні рекомендації.</p> <p>3. Статті.</p>	<p>Гавлітіна Т.М, н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ;</p> <p>Пархоменко О.М., здобувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ; педагогічний колектив Постійненського ЗНЗ І-ІІІ ст. Костопільського району, педагогічний колектив ЗНЗ №1 смт. Володимирець</p>
<p>6. Організаційно-педагогічні основи особистісно-гуманного підходу у вихованні підлітка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • кількісний та якісний аналіз експериментальних даних; • теоретичне узагальнення практичних надбань; • підтвердження підсумків та формування висновків; • розробка практичних і методичних рекомендацій 	<p>Савінова Т.С., н.с. НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ</p>	<p>ЗНЗ І-ІІІ ст., смт Зарічне</p>	<p>01.01.07</p> <p>31.12.07.</p>	<p>1. Підсумковий звіт.</p> <p>2. Методичні рекомендації.</p> <p>3. Статті.</p>	<p>Савінова Н.С., н.с.НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ; педагогічний колектив ЗНЗ І-ІІІ ст. смт. Зарічне</p>

Додаток Н. 7

Звіт Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ про виконання програми дослідно-експериментальної роботи за 2008-2012

Додаток 1
до наказу Міністерства освіти і
науки, молоді та спорту України
від _____ № _____

Звіт

Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету про виконання програми дослідно-експериментальної роботи за 2008-2012рр.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 30.12.1999р. №446 на базі кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету створена і працює науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій (далі Лабораторія). Науковий керівник – Дем'янюк Т.Д., професор, к.п.н., Заслужений працівник освіти України, завідувачка кафедри теорії і методики виховання.

Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій працює спільно з Інститутом проблем виховання НАПН України, Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, кафедрою превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО НАПН України, кафедрою педагогіки Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Короленка.

Діє відповідно до Положення Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України про науково-дослідну роботу та діяльність наукових підрозділів вищих навчальних закладів.

Головна мета: реалізація державної політики в галузі освіти і виховання, використання ідейного багатства українського народу, морально-етичних, національних цінностей, світових етичних стандартів.

Ціль – дослідження, впровадження та методичний супровід змісту, форм, методів, технологій та засобів виховання.

Основні напрями дослідження: фундаментальний – формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умови модернізації освітньої галузі в Україні; прикладний – формування в учнів духовно-моральних якостей та почуття

милосердя; проектно-особистісний підхід до виховання громадянина-гуманіста; інноваційні технології громадянського виховання; національно-патріотичне виховання підлітків в позакласній і позашкільній діяльності; формування в учнів системи ціннісних ставлень; інноваційні технології трудового виховання учнів; вироблення інноваційного стилю діяльності педагогів.

За звітний період основними видами діяльності Лабораторії були: науково-дослідна і методична, навчально-методична, видавничо-інформаційна, наукове керівництво аспірантами, здобувачами та інш.

Співробітники Лабораторії (на громадських засадах) виконували такі функції: проведення наукових досліджень з професійно-педагогічної підготовки вчителя до здійснення виховного процесу в сучасній школі; науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення виховання учнівської і студентської молоді; розробка та експериментальна перевірка інноваційних виховних технологій; організація і проведення теоретико-методологічних, проблемно-цільових семінарів, педагогічних мостів, майстер-класів, науково-практичних конференцій та інших форм науково-методичної роботи; здійснення заходів щодо інформаційно-аналітичного забезпечення системи виховання.

Спільно з Інститутом проблем виховання НАПН України, Інститутом інноваційних технологій та змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, забезпечено наукове керівництво у 2008-2012р.р. 7 експериментальними навчальними закладами Всеукраїнського та 42 – регіонального рівнів, двома тимчасовими науково-дослідними колективами педагогів, методистів, управлінців та науковців Рівненщини. Забезпечено роботу трьох районних (Березнівський, Володимирецький, Дубенський методичні кабінети) та трьох шкільних (Березький НВК Дубенського, Корецький НВК Корецького районів та Рівненська гуманітарна гімназія) філій науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій, які працювали над дослідженням проблеми фундаментального напрямку: «Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні» та прикладних напрямів.

У процесі реалізації програми дослідження нами було визначено 5 експериментальних районів і відповідно 5 аспектів дослідження проблеми, кожен з яких мав свій алгоритм поетапних дій. Зокрема «Модернізація змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах роботи районного методичного кабінету» (Костопільський район); «Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця» (Березнівський район); «Підготовка вчителя до інноваційної діяльності» (Дубенський район); «Технологія пошукової діяльності в процесі формування конкурентоспроможного вчителя» (Демидівський район); «Сучасні організаційні форми розвитку конкурентоспроможного вчителя» (Володимирецький район).

Всі поставлені завдання виконанні, зокрема: визначені роль і місце підготовки конкурентоспроможного фахівця у сучасній теорії та практиці; виявлено основні компоненти та індикаторні показники досліджуваного процесу; визначено соціально-психологічні механізми та загальнопедагогічні чинники процесу формування конкурентоспроможного вчителя; розроблено та апробовано кодекс Честі Вчителя, модель конкурентоспроможного вчителя, організаційно-педагогічну модель процесу формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця, яка включає гносеологічно-аксіологічний, акмеологічний, праксеологічний, рефлексивний компоненти; теоретично обґрунтована та апробована освітня програма підготовки вчителя, яка складається із 4-х модулів: «Я – особистість», «Я-фахівець», «Я – майстер», «Я – новатор»; апробовано технологію оволодіння вчителями майстерністю спілкування з учнями за модулями: теоретико-методологічний; установчо-мотиваційний; регулюючий; проектно-модельючий; контроль-но-рефлексивний; теоретико-контролюючий; використано когнітивно- та діяльнісно-орієнтовані технології підготовки конкурентоспроможного фахівця, активні форми науково-методичної підготовки вчителя в умовах особистісно орієнтованого підходу; впроваджено прогресивні методики та інноваційні виховні технології в практичну діяльність навчальних закладів.

Дослідно-експериментальна робота показала, що найбільш ефективним виявився особистісно орієнтований, творчий тип організації процесу підготовки

вчителя, про що свідчить сформованість педагога з чіткою мотивацією інноваційної діяльності та визначеною позицією, здатною не лише підтримувати інноваційні процеси, а й ініціювати їх. Це вплинуло на розвиток виховної системи загальноосвітніх навчальних закладів.

Зокрема, ефективним було введення у виховний процес внутрішніх інновацій, які здійснювалися шляхом переоцінки і переосмислення власного досвіду; нового розуміння змісту інноваційного процесу; цілеспрямованого його удосконалення; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правового забезпечення інноваційних форм і видів діяльності учнів та педагогів.

З точки зору віднесення до тієї чи іншої частини навчально-виховного процесу, ми розглядали нововведення: у змісті виховання; в методиках, технологіях, формах, методах, прийомах, засобах виховного процесу; в його організації; в управлінні виховним процесом. Нововведення були часткові, модульні, системні.

Експериментальні навчальні заклади поділилися на два типи: заклади, в яких реалізувалася оригінально цілісна концепція, зокрема: у Рівненській гуманітарній гімназії – концепція громадянського виховання учнів; Семидубському аграрному ліцеї – трудового виховання; Студянській ЗОШ І-ІІІ ст. – української національної школи-родини; Корецькому НВК – гуманістичного виховання та інш. І школи, в яких впроваджувалися педагогічні методики та інноваційні виховні технології, використовувалися інтерактивні форми і методи виховання, розроблялися варіативні цільові творчі програми.

Інноваційна діяльність усіх експериментальних навчальних закладів полягала у цілеспрямованому процесі часткових змін у навчанні та вихованні, які вели до модифікації їх цілей та появи нових технологій.

У виховному процесі виділено п'ять компонентів: мотиваційно-ціннісний; змістовно-технологічний; процесуальний; організаційно-управлінський; навчально-матеріальний.

Цільові, змістові та процесуальні особливості інноваційної виховної системи моделювалися на основі гуманістично орієнтованих педагогічних ідей та технологій, вони спрямовані на актуалізацію потреб особистості.

Внутрішні інновації сприяли модернізації функцій управління; використанню інноваційних виховних технологій; створенню шкільних психологічних служб; модифікація змісту, форм і методів соціально-практичної, ціннісно-орієнтаційної та інтелектуально-дозвіллевої діяльності учнів; оновленню парадигми педагогічного процесу, науково-методичного його забезпечення; інтенсивному підвищенню професійної компетентності педагогів та інш.

У процесі дослідження відбулися зміни в методичній роботі, яка здійснювалася за такими модулями: переорієнтація внутрішнього світу дітей та юнацтва на формування індивідуального досвіду саморозвитку та самореалізації; забезпечення духовно-морального розвитку учнів шляхом включення їх у сферу творчості, оволодіння національними цінностями; перетворення навчально-виховного процесу в соціальний простір самовдосконалення учня; набуття ним досвіду творення світу власного життя; формування позиції, яка характеризується свідомим вибором моделей просоціальної поведінки.

Підвищенню ефективності дослідно-експериментальної роботи сприяло науково-методичне та програмно-нормативне забезпечення виховного процесу. За звітний період підготовлено 21 навчальну програму, які були апробовані в системі підготовки вчителів та майбутніх педагогів, серед них: «Теорія і методика виховання»; «Інноваційні виховні технології»; «Педагогіка сімейного виховання»; «Самовиховання і саморозвиток особистості»; «Державна молодіжна політика», «Наукові дослідження проблем виховання» та інш. Для загальноосвітніх навчальних закладів підготовлені та апробовані програми «Школи етичних знань учнів 1-11 кл.», «Пізнай себе», «Створи себе сам», факультативів «Історія рідного краю», «Іконопис», спецкурсів «Основи української родинної педагогіки» та інші.

За звітний період проведено 15 теоретико-методологічних та проблемно-цільових семінарів, 4 педагогічні мости, 3 творчі зустрічі; 2 педагогічні читання, 3 Всеукраїнські науково-практичні конференції.

Результати дослідження висвітлювалися на сторінках фахових газет, журналів «Директор школи», «Директор школи, гімназії, ліцею», «Світ виховання», «Позакласний час». Матеріали дослідно-експериментальної роботи узагальнені в 11-ти навчально-методичних посібниках, зокрема: «Використання інтерактивних технологій підготовки вчителя як конкурентоспроможного фахівця»(2008), «Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід» (2008), «Інноваційні освітньо-виховні технології в навчальних закладах Рівненщини» (2008), «Інноваційні технології трудового виховання учнів» (2008), «Духовно-моральне виховання учнів в умовах школи-родини» (2009), «Інноваційні технології громадянського виховання учнівської молоді» (2009), «Інноваційні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя» (2009), «Інноваційні процеси розвитку методичної роботи в районі» (2010), «Патріотичне виховання учнів початкових класів» (2010), «Виховання гуманістично спрямованої особистості» (2011), «Інноваційні підходи у підготовці майбутніх педагогів» (2012), створено 9 відеофільмів. Матеріали дослідно-експериментальної роботи демонструвалися на Міжнародній виставці «Іноватика в освіті України» (2009), «Сучасні навчальні заклади – 2011», четвертій виставці-презентації «Іноватика в сучасній освіті» (2012). Лабораторія є лауреатом конкурсу в номінації «Іноватики в загальній середній освіті» (2009) і нагороджена почесними дипломами (2009, 2011, 2012). Крім того, підвищенню ефективності науково-дослідної та експериментальної роботи сприяли наукові, міжнародні та соціокультурні зв'язки Лабораторії.

У 2013-2017 рр. Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій буде працювати над дослідженням і розробкою проблеми: «Теоретико-методичні засади організації інноваційного виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу в умовах єдиного Європейського освітнього простору».

Основні завдання дослідження:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми в теорії та освітньо-виховній практиці.
2. Виявити теоретико-методичні засади організації інноваційного виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу в умовах єдиного Європейського освітнього простору.

3. Розробити та експериментально перевірити педагогічну модуль організації інноваційного виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу в умовах єдиного європейського освітнього простору.
4. Розробити та запровадити в практику методичної роботи освітню програму формування педагога інноваційного спрямування.
5. Розробити та експериментально перевірити структурно-функціональну модель науково-методичного супроводження інноваційного виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу.
6. Підготувати рекомендації загальноосвітнім навчальним закладам щодо організації інноваційного виховного процесу в умовах єдиного Європейського освітнього простору.

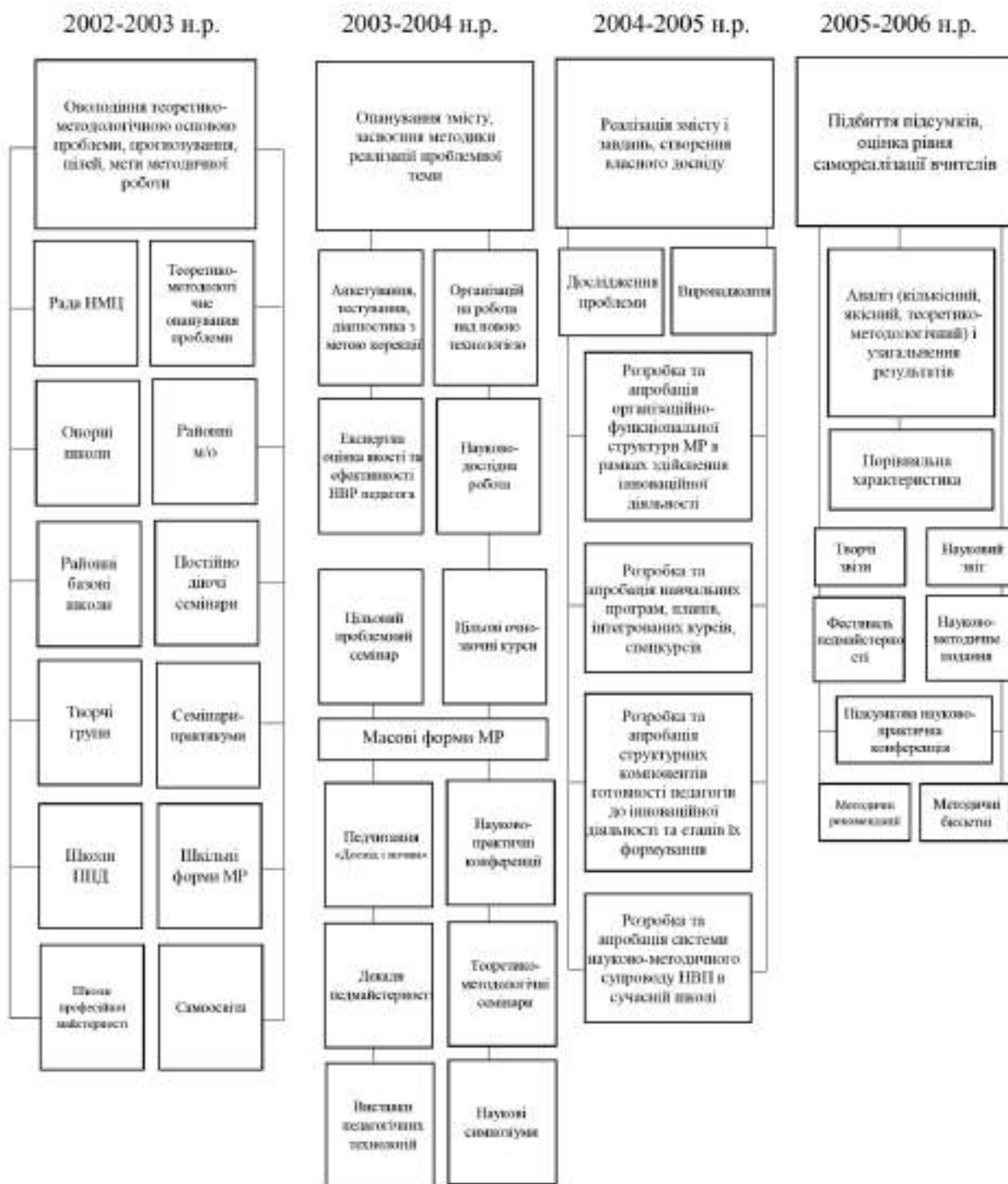
Керівник НДЛ інноваційних
виховних технологій РДГУ

Дем'янюк Т.Д., професор,
к.п.н., Заслужений працівник
освіти України

Додаток Н.8

Алгоритм дослідно-експериментальної роботи

Джерело: [169].

Додаток П

Експертна оцінка дослідно-експериментальної роботи НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ в експериментальних навчальних закладах всеукраїнського рівня Березнівського району Рівненської області

Затверджую

Голова Вченої ради Інституту проблем виховання АПН України, голова Комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради МОН України, академік, професор, доктор психологічних наук, Заслужений працівник науки і техніки України

 I. Д.Бех

16 червня 2004 року

Експертна оцінка дослідно-експериментальної роботи НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ в експериментальних навчальних закладах Всеукраїнського рівня Березнівського району Рівненської області.

Комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України проведено візне засідання, в процесі якого проведена експертиза дослідно-експериментальної роботи експериментальних навчальних закладів Всеукраїнського рівня (Кам'янського, Городищенського, №2 ЗНЗ I-III ступенів м. Березне, економіко-гуманітарного ліцею, Березнівської гімназії) Березнівського району Рівненської області.

Звіт про наслідки дослідно-експериментальної роботи засвідчив, що дослідження охоплює широкий спектр проблем виховання дітей та учнівської молоді. Зокрема, фундаментальним напрямом дослідження було державно-громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників (Березнівський економіко-гуманітарний ліцей); прикладний – превентивне виховання учнівської молоді в сучасній школі (Березнівська гімназія); особливості превентивного виховання учнів в умовах сільської школи (Городищенський ЗНЗ I-III ст.); впровадження інноваційних технологій національно-патріотичного виховання учнів у навчально-виховний процес (Кам'янський ЗНЗ I-III ст.); формування естетичної культури школярів в системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел (ЗНЗ I – III ст. №2, м. Березне); інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами (Навчально-методичний центр відділу освіти Березнівської райдержадміністрації).

Головна мета дослідження – впровадження та методичний супровід змісту, методів, технологій, засобів виховання учнівської молоді.

Аналіз наукового звіту показує, що ефективною виявилася спільна дослідно-експериментальна робота НДЛ інноваційних виховних технологій РДГУ (науковий керівник – Дем'янюк Т.Д., професор, кандидат педагогічних

наук), її філії – Навчально-методичного центру відділу освіти Березнівської райдержадміністрації (керівник – Мельничук Л.С.), відділу виховної роботи і захисту прав дитини Науково-методичного центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України (науковий консультант – Кириленко С.В., кандидат педагогічних наук), Інституту проблем виховання АПН України (науковий консультант – Бех І.Д., академік, доктор психологічних наук).

Актуальність визначених для дослідження проблем не викликає сумнівів: в період розбудови громадянського суспільства в Україні, виховання громадянина-патріота, творчої особистості, вироблення у неї імунітету до шкідливих звичок, здорової духовно, психічно і фізично особистості – предмет особливої турботи і для теорії, і для практики сучасних загальноосвітніх навчальних закладів. Пряме соціальне замовлення робить дослідження актуальним і своєчасним.

Чітко і науково обґрунтовано мету, завдання, методи, гіпотезу дослідження та визначено етапи дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота базувалася на отриманих педагогічними колективами та працівниками Навчально-методичного центру попередніх результатів і науково-методичних доробок, передбачала проведення констатуючого та формуючого експериментів. Позитивні наслідки апробації матеріалів дослідження знайшли своє впровадження в ряді документів управління освіти і науки Рівненської обласної держадміністрації, відділу освіти Березнівської районної держадміністрації, Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету, відділу виховної роботи і захисту прав дитини Науково-методичний центр середньої освіти Міністерства освіти і науки України.

Дослідно-експериментальна робота характеризувалась чотирма педагогічними умовами: перша – навчально-матеріальна, яка полягала у розробці інноваційних технологій виховання у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі, оновленні змісту, форми, методів, удосконаленні діяльності шкільних методичних кабінетів, бібліотек, створенні навчально-матеріальної бази для проведення позакласної роботи (виховних осередків: музеїв, кімнат, кабінетів громадянської, правової освіти тощо);

друга – організаційно-управлінська, яка передбачала проведення спільних дій науковців, педагогів, управлінців, методистів щодо розробки структурно-логічної моделі виховного процесу, його організаційно-функціональної структури; третя – змістовно-технологічна, що передбачала організацію процесу виховання, введення часткових змін у виховний процес, які ведуть до модифікації його змісту, форм, методів; цілісне впровадження концепцій громадянського, превентивного, національно-патріотичного та естетичного виховання, підвищення професійної компетентності учителів, керівників шкіл, вироблення у них інноваційного стилю діяльності; четверта – науково-методична – передбачала забезпечення свободи вибору та стимулювання

творчого пошуку педагогів, озброєння їх теоретико-методологічними знаннями, які охоплюють найбільш універсальні положення і принципи сучасного українського виховання.

Позитивним є введення у виховний процес інновацій, що здійснювалися шляхом: переоцінки і переосмислення власного досвіду; нового розуміння цінностей позакласної діяльності; активного формування у педагогів інноваційного стилю діяльності; цілеспрямованого удосконалення навчально-виховного процесу; сприйняття цінностей нового педагогічного мислення; нормативно-правового забезпечення інноваційних форм діяльності учнів і педагогів, їх готовності брати участь у реалізації нової філософії виховання.

Інновації у вихованні розглядалися як система освітньо-виховних, організаційно-педагогічних, методичних та матеріально-технічних компонентів, які створюють умови для максимального розвитку і розкриття творчого потенціалу особистості учня. Це цілеспрямований, організований, гнучкий, планомірно та систематично здійснюваний процес часткових змін у вихованні, які ведуть до модифікації його цілей і появи нових технологій. Його мета – орієнтація на людину як особистість, надання їй можливості для розвитку моральних рис, творчої індивідуальності.

Перехід від авторитарно-дисциплінарної до особистісно орієнтованої парадигми виховання дозволив внести суттєві зміни в організацію та зміст виховного процесу, використати прогресивні концепції, запровадити проблемно-пошукові методи, досягнення психологічної та педагогічної наук, передового педагогічного досвіду на основі гуманізації середовища, в якому перебуває учень.

Оновлена парадигма змісту виховання передбачала: поглиблення інтеграції навчального процесу з позаурочною діяльністю учнів; розробку та цілісне впровадження програм факультативів, спецкурсів, цільових творчих програм громадянського національно-патріотичного та превентивного виховання учнів; використання досягнень вітчизняної та світової наукової і народної педагогіки, гуманістичної психології; залучення дітей і молоді до значущих для них видів діяльності, впровадження інтерактивних форм і методів виховання.

Моделювання інноваційних виховних технологій сприяло розвитку інтелектуальної, духовно-моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної сфери особистості учня, стимулювало його прагнення до активно-творчої патріотичної діяльності, виконання ним громадянського обов'язку, професійному самовизначення молодої людини.

В процесі дослідження відбулися зміни в системі методичної роботи, зокрема, специфікою діяльності Навчально-методичного центру були: розробка та апробація нормативно-правових документів, що забезпечують функціонування методичної служби в районі району; змістові нововведення (нові навчальні плани і програми, методичні посібники та рекомендації); технологічні нововведення (зміна форм методичної роботи, що активізують пошуково-творчу діяльність вчителів); зміна в структурі методичної роботи

(очно-заочні курси, цільові теоретико-методологічні семінари, семінари-тренінги, проблемні семінари, введення посади психолога).

Підготовка педагогічних кадрів здійснювалася за такими модулями: переорієнтація внутрішнього світу дітей та юнацтва на збагачення індивідуального досвіду самопізнання, самооцінки, саморозвитку, самореалізації; створення сприятливих умов для духовно-морального розвитку учнів шляхом їх включення у сферу творчості, оволодіння національними цінностями; перетворення навчально-виховного процесу школи в соціальний простір самовдосконалення вихованця, набуття ним досвіду само творчості і постійної участі у творенні світу свого життя, формування такої позиції, яка характеризується свідомим вибором моделей про соціальної поведінки.

Висновки:

1. Дослідно-експериментальна робота проведена експериментальними навчальними закладами Всеукраїнського рівня Березнівського району Рівненської області відповідає вимогам, які ставлять до наукових досліджень.
2. Розробка інноваційних технологій громадянського, національно-патріотичного, превентивного, естетичного виховання, визначення основних шляхів підвищення ефективності виховного процесу, його структурно-логічної моделі та організаційно-функціональної структури окреслює наукову і практичну значимість дослідження.
3. Результати дослідно-експериментальної роботи варті розповсюдження серед наукової і педагогічної громадськості України.

Експертна оцінка науково-дослідної та експериментальної роботи затверджена на засіданні Комісії з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (протокол № 6 від 11 червня 2004 року)

Додаток Р

Запит для участі в конкурсі наукових і науково-технічних проєктів
Державного фонду фундаментальних досліджень

Регістраційний
номер проєкту
07.071 *86*

Запит для участі
у конкурсі наукових і науково-технічних проєктів
Державного фонду фундаментальних досліджень

Назва проєкту: "Громадянське виконання учнівської і
студентської молоді в умовах суверенної України"

Керівник проєкту: Дем'янюк Тамара Дмитрівна

13.04.2001 р.

Автори:

Петренко Оксана Борисівна
Бех Іван Дмитрович
Кириленко Софія Володимирівна
Колупасєва Тетяна Євстафіївна
Кадинська Ліана Леонідівна
Безкороваїна Ольга Володимирівна

Київ - 2001

Я. Олександрівна
18.04.2001

Державний фонд фундаментальних досліджень

Реєстраційний номер проекту :

07.071

Шифр (девіз проекту) :

7.1 - педагогіка і психологія, проблеми освіти

Науковий керівник проекту :

Дем'янюк Т.Д.

Науковий напрямок проекту :

7 Гуманітарні науки

Назва проекту (українською) :

"Громадянське виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної України"

Назва проекту (англійською) :

"Civic upbringing of students (youth) under the conditions of independent Ukraine"

Дата заповнення - 29.03.2001

Дата реєстрації - . . .

Загальна вартість проекту на 2001-2002 р.р. :

40000.00

Анотація проекту (українською) :

Розглядаються компоненти (когнітивний, процесуальний, мотиваційно-ціннісний, організаційно-управлінський) громадянського виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної і незалежної України.

Висвітлюються актуальні питання формування громадянськості особистості, її гуманістичної спрямованості, національної свідомості і самосвідомості, почуття любові до України, людяності, милосердя, доброти.

Розробляються інноваційні технології громадянського, національно-патріотичного, превентивного виховання особистості, розвитку її художньо-естетичної і духовної культури, цільові творчі програми виховання громадянських якостей.

Матеріали дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками навчальних закладів, всіма, хто цікавиться проблемами громадянського виховання учнівської і студентської молоді.

Анотація проекту (англійською) :

The components (cognitive, processive, motive-value, organization-administrative) of civic upbringing of pupils and students in the conditions of sovereign and indepent Ukraine are considered.

The reseach deals with the topical questions of forming of civilization of personality, of it's humanistic tendency, national consciousness and self-consciousness, feeling of love to Ukraine, humaneness, mercy and kindness.

The innovative technologies of civic, national-patriotic, preventive upbringing of personality, development of its artistic-aesthetical and spiritual culture, creative programmes of upbringing of civic qualities are created.

The material of the research can be used by teachers of educational establishments, by everyone who is interested in the problems of civic upbringing of pupils and students.

Ключові слова (довільні або словосполучення) українською :

1. Загальнолюдські і національні цінності - Common to all mankind and National values
2. Громадянське виховання - Civic upbringing
3. Громадянськість - Civilian
4. Моральність - Morality
5. Патріот - Patriot
6. Гуманіст - Humanist
7. Людяність - Humanity
8. Милосердя - Charity
9. Національна свідомість - National-consciousness
10. Самосвідомість - Self-consciousness
11. Інноваційні технології - Innovational technologies
12. Саморозвиток - Self-development

Загальна фундаментальна наукова проблема, на вирішення якої спрямований проект (стратегічна мета) :

Мета: дослідити організаційні особливості та психолого-педагогічні чинники громадянського виховання учнівської і студентської молоді в умовах суверенної і незалежної України, виявити можливості і шляхи підвищення ефективності виховного процесу за умов особистісно орієнтованого виховання, реформування позакласної та позааудиторної діяльності учнів і студентів через запровадження інноваційних технологій в сучасне громадянське виховання, з'ясувати провідні тенденції в сучасній системі виховання, визначити місце, роль громадянського виховання учнів та студентів у сучасній теорії і практиці загальноосвітньої і вищої школи, ліцеїв, гімназій.

Конкретна фундаментальна задача, яку вирішує проект (тактична мета) :

Розробити та теоретично обґрунтувати організаційно-функціональну структуру процесу громадянського виховання учнівської і студентської молоді, визначити компоненти, рівні та етапи формування громадянськості дітей та молоді. Здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої педагогічної моделі і технології громадянського виховання учнів та студентів. Алорбувати систему науково-методичного забезпечення процесу громадянського виховання. Розробити науково-методичні рекомендації щодо впровадження результатів дослідження в практику роботи загальноосвітньої і вищої школи, гімназії, ліцеїв, ПТУ та ін.

Методи, підходи, ідеї, факти, робочі гіпотези проекту :

Методи: організаційні, теоретичні, емпіричні, обсерваційні, прогностичні, експериментальні, прасиметричні, математично-статистичні; підходи - особистісно-гуманний, людинознавчий.

Ідеї, факти, гіпотези проекту.

Основна ідея - передбачуваних розробок - побудова такої моделі виховного процесу в школі і вищому закладі освіти, яка відповідає загальнолюдським та національним цінностям, інтересам особистості, суспільства, держави, носить людинотворчий і державствотвердуючий характер, забезпечує соціально-психологічну діяльність дітей та молоді, педагогічно зорієнтованою на формування громадянськості, на протидію їх втягування в негативні ситуації, розвиток у студентів

інтересу до психолого-педагогічних, суспільно-гуманітарних дисциплін, які служать джерелом професійних, науково-мистецьких знань фахівця, формування інноваційного стилю діяльності педагога.

Гіпотеза проекту складається з провідного припущення про те, що в традиційних умовах підвищити ефективність громадянського виховання учнівської і студентської молоді можна шляхом організації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу, де самі учні і студенти отримують можливість стати суб'єктом власного розвитку засобами самоорганізації та самореалізації.

Додатково припускається, що процес підвищення ефективності організації і здійснення громадянського виховання може дати позитивні результати лише тоді, коли він будується на врахуванні психологічних характеристик основних суб'єктів педагогічного процесу (оптимізації функціонування первинної ланки цього процесу - системи "викладач-студент", "вчитель-учень"), стимулюванні духовно-катарсичної активності особистості, вихованні життєво активного, гуманістично спрямованого громадянина, який у своїй життєтворчості керується національними і вселюдськими цінностями.

Сучасний стан фундаментальної наукової проблеми :

Проблема виховання громадянина висвітлена в багатьох працях педагогів, філософів, істориків. Однак в системі громадянського виховання молоді існують невирішені проблеми. Це перш за все, запізніле громадянське становлення особистості, байдужість до громадянського обов'язку та інші. Не забезпечується системно-гуманний, особистісно-орієнтований, демократичний підхід до процесу громадянського виховання молоді в навчально-виховному процесі, немає гнучкості та оперативності на вимоги часу.

Аналіз історико-педагогічної, філософської літератури, досвіду роботи загальноосвітньої та вищої школи переконує, що інтенсифікації процесу громадянського виховання сприяє розробка і впровадження в практику роботи інноваційних його технологій, організація духовно-практичної діяльності учнівської та студентської молоді.

Досвід і доробок авторів :

Колектив науковців, аспірантів, здобувачів, який планується залучити до виконання дослідно-експериментальної роботи, має досвід подібної роботи, а також наукові досягнення та досить велику кількість публікацій. Зважаючи на поліаспектність мети громадянського виховання, авторами проекту видані монографії, навчальні посібники, наукові статті, основними з яких є:

- І.Д.Бех. Особистісно зорієнтоване виховання. - К., 1998, 204 с.
- Т.Д.Дем'янюк. Громадянське виховання студентської молоді //Нова педагогічна думка. - Рівне, 1999, №1.
- Т.Д.Дем'янюк. Концептуальні засади громадянського виховання учнівської молоді. //Збірник наукових праць. Україна: ретроспектива і перспектива. - Київ, 1999.
- Т.Д.Дем'янюк. Методика виховання в сучасній школі. - Київ, 2000, - 190 с.
- Т.Д.Дем'янюк. Громадянське виховання студентів: концептуальні засади та шляхи реалізації. // Наукові записки РДГУ. - Рівне, 2000, № 9.
- Л.Л.Кацинська. Технологія діяльності класних керівників у сучасній школі. - Рівне, 2000, - 60 с.
- Л.Л.Кацинська. Виховний процес в сучасній школі. - Рівне, 1997, - 154 с.
- С.В.Кириленко. Система валєспогічних знань як засіб превентивного виховання учнів. // Збірник наукових праць. Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання. - Рівне, 2000, № 9.
- О.В.Безкорвайна. Теоретико-методологічні основи миротворчої діяльності студентів. // Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання. - Рівне, 2000, №14.
- Т.Є.Колупасва. До проблеми вивчення "Етнографії дитинства" в гуманітарному університеті. // Збірник наукових праць. Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання. - Рівне, 2000, № 14.

- Т.С.Колупаєва. Чи потрібні інтелектуально обдарованим дітям спеціальні школи? // Науково-методичний посібник. - К., 1998.
- О.Б.Петренко. Феномен материнської любові. // Дошкільне виховання. - 1994, -№ 5. - С.4.
- О.Б.Петренко. Джерепо гуманізму дитини. / Педагогіка миру в навчально-виховному процесі школи і вузу. / Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. - Рівне, - 1995. - С.53.

Очікувані результати :

Основними результатами виконання проекту будуть:

- розробка та впровадження інноваційних технологій громадянського виховання, залучення дітей та молоді до значущих для них видів діяльності сприятиме розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової, духовної сфери особистості, вихованню гуманістично спрямованого громадянина, який у своїй життєтворчості керується національними і вселюдськими цінностями.
- розроблені структурно-функціональні моделі виховного процесу, програми, спецкурси, підручники, посібники, які передбачають інноваційні виховні технології, будуть впроваджені в практику роботи загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, позашкільних та вищих педагогічних закладів освіти різних рівнів акредитації;
- вид кінцевої продукції: серія статей, програми спецкурсів, факультативів, науково-методичні посібники для вчителів, студентів, відеофільми.

Основні публікації авторів за тематикою проекту :

- Т.Д.Дем'янюк. Класний керівник: досвід, проблеми, пошуки. - Рівне, 1997. - 60 с.
- Методика підготовки і проведення календарно-обрядових свят у школі. - Рівне, 1998. - 102 с.
- Т.Д.Дем'янюк. Технологія виховного процесу в студентській академічній групі. - Київ-Рівне, 1999, - 146 с.
- Т.Д.Дем'янюк. Деякі аспекти підготовки студентів до здійснення виховного процесу в школі // Збірник наукових праць: Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання. - Рівне, 1999, № 8.
- Т.Д.Дем'янюк. Програми вищих педагогічних закладів освіти. - Теорія і методика виховання в сучасній школі. - Київ-Рівне, 1999, - 70 с.
- Т.Д.Дем'янюк. Опорні схеми з теорії і методики виховання. - Київ-Рівне, - 75 с.
- Т.Д.Дем'янюк (у співавторстві). Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами // Збірник наукових праць: Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання в закладах освіти. - Рівне, 2000, № 13.
- Т.Д.Дем'янюк. Інноваційні підходи у підготовці студентів до виховної діяльності. // Початкова школа, 2000, № 11.
- Т.Д.Дем'янюк. Особливості превентивного виховання учнів сільської школи. // Збірник наукових праць: Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - Рівне, 2000, № 13.
- О.В.Безкоровайна. На засадах добра і миру. // Нова педагогічна думка, 1999, № 3.
- О.В.Безкоровайна. Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину. // Українська мова і література, 2000.
- О.В.Безкоровайна. Педагогіка миру: визначення, завдання, шляхи їх реалізації. // Педагогіка толерантності, 1999, № 3/4.
- О.В.Безкоровайна. Клуби миру - необхідний фактор формування особистості підлітка в дусі миру. Збірник наукових праць. Громадянсько-аматорські об'єднання студентів: історія і сучасність. - Рівне, 2000.
- О.В.Безкоровайна. У школі Нового року (Нотатки до сценарію Новорічного свята для середніх класів) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах, 2000, № 5.
- Т.М.Гавлігіна. Національно-патріотичне виховання підлітків в позашкільній діяльності. //

- Оновлення змісту, форм, методів навчання і виховання. - Рівне, 2000, №14.
 - О.Б.Петренко. Про виховання почуття материнської любові. // Початкова школа, 1993, № 10. - С.27.
 - О.Б.Петренко. Шануй батька і матір свою (система поглядів християнства на проблему сімейного виховання. // Острозька академія. Наукові записки. Т.3. Виховання молодого покоління на принципах моралі в процесі духовного відродження України. Остріг. - 2000. - С.432.
 - *В.О.Бірючак* Організація і здійснення виховного процесу на педагогічному факультеті. // Початкова школа - 2000. - №11. - С.15.

Фактична наявність матеріально-технічної бази для виконання проекту :

Для виконання проекту визначено 17 експериментальних навчальних закладів, 3 позашкільні установи, 4 навчально-методичні центри. В Рівненському державному гуманітарному університеті є комп'ютерне обладнання, що дозволяє проводити математично-статистичну обробку експериментальних матеріалів.

Потреба в матеріально-технічній базі для виконання проекту :

Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій для більш ефективного проведення дослідно-експериментальної роботи потребує придбання комп'ютера з лазерним принтером, ксерокс та ін., що дасть можливість оперативно здійснювати інформаційне забезпечення дослідження (випуск "Вісників", "Інформаційних бюлетнів", "Спеціальних випусків" тощо).

Календарний план (на чотири піврічні етапи 2001-2002 р.р.)

Початок - Закінчення -	Назва етапу
01.04.2001 - 30.06.2001	Підготовчий
01.07.2001 - 31.12.2001	Діагностично-концептуальний
01.01.2002 - 30.06.2002	Формуючий
01.07.2002 - 15.12.2002	Узагальнюючий

Самооцінка проекту авторами - На що спрямовано проект:

- Створення нової теорії або концепції
- Збір експериментальних даних (фактів) з літературних джерел
- Підготовка узагальнюючої монографії, яка становить інтерес для всієї галузі науки
- Підготовка підручника, учбового посібника або монографії, корисної для освіти
- Інше: Підготовка методичних рекомендацій, науково-методичних посібників, бюлетнів, вісників

Організації-виконавці:

Організації, яких немає в основному списку:

Додаток С

**Фото титульних сторінок звіту про науково-дослідну роботу з теми
«Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов
модернізації освітньої галузі в Україні»**

УДК 37.011.31:37.001.76

№ державної реєстрації 0107U000863

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ)
33028, Рівне, Степана Бандери, 12
Тел. (0362) 22-21-91

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор РДГУ

Кандидат істор. наук, проф. Постолювський Р.М.

«31» грудня 2009 року

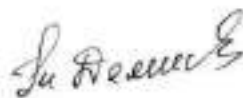
Звіт

про науково-дослідну роботу з теми
«Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця
за умов модернізації освітньої галузі в Україні»
(заключний)

Керівник НДР

кандидат педагогічних наук,

професор

Т.Д. Дем'янок

2009

Рукопис закінчено 31.12.2009 р.

Список виконавців

- Керівник НДР, зав. кафедри теорії і методики виховання, професор, кандидат педагогічних наук, *Т. Дем'янюк* 31.12.2009 Дем'янюк Т.Д.
(реферат; вступ, розділи: 1; 2; 3, 1, 7)
- Старший науковий співробітник, *Т. Поліщук* 31.12.2009 Поліщук С.С.
(реферат, вступ, висновки; розділ 4; 5)
- Старший науковий співробітник, *Ю.І. Завалевський* 31.12.2009 Завалевський Ю.І.
(вступ, розділи 1; 3; підрозділ 3.1)
- Старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, доцент, *Н.С. Савінова* 31.12.2009 Савінова Н.С.
(розділи 3; 4, підрозділи 3.2, 3.3)
- Старший науковий співробітник, доцент, *Г.П. Кособуцька* 31.12.2009 Кособуцька Г.П.
(розділи 3; 4, підрозділи 3.4, 3.5).
- Науковий співробітник, *Н.Л. Мельникова* 31.12.2009 Мельникова Н.Л.
(розділи 3; 4).
- Науковий співробітник, *Л.С. Мельничук* 31.12.2009 Мельничук Л.С.
(розділи 3; 5, підрозділ 3.1).
- Науковий співробітник, *С.О. Шидловська* 31.12.2009 Шидловська С.О.
(розділи 4; 6).

РДГУ
Підпис: Шидловської С.О. (засвідчено)
Начальник загального відділу
Л.С. Мельничук
23 12 09

Додаток Т

Фото заявки на державне фінансування проєкту з теми «Формування творчого потенціалу вчителя» (01. 01. 2013 – 31. 12. 2015)

Секція "Педагогіка, психологія, соціологія, українознавство, проблеми освіти і науки, молоді та спорту."

Проект

фундаментального дослідження за рахунок видатків державного бюджету.

Назва проєкту "Формування творчого потенціалу сучасного вчителя".

Строки виконання (3 роки): з 2013 р. по 2015 р.

Обсяг фінансування: 270 тис. грн., зокрема на 2013 рік 90 тис. грн.

1. Анотація.

У процесі виконання проєкту передбачено адаптувати системно-діагностичний та особистісно-діяльнісний підходи до формування творчого потенціалу сучасного вчителя; з'ясувати педагогічні можливості інноваційної діяльності вчителя в умовах входження України в Європейський освітній простір; використовуючи психофізичний, когнітивний, комунікативний, креативний, мотиваційний, рефлексивний компоненти, сформувати творчу особистість вчителя; розробити систему контролю і самоконтролю освіти і самоосвіти, розвитку та саморозвитку, критерії та показники сформованості творчого вчителя; побудувати інноваційну модель становлення творчого потенціалу вчителя.

2. Проблематика дослідження.

- об'єкт дослідження - процес формування творчого потенціалу вчителя в системі методичної роботи;
- предмет дослідження - соціально-педагогічні умови формування творчого потенціалу сучасного вчителя;
- фундаментальною проблемою, на вирішення якої спрямовано проєкт - формування творчого потенціалу сучасного вчителя; *набуває актуальності*
- практична значущість одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в процесі підготовки та професійного розвитку для збагачення форм, методів і засобів формування творчого потенціалу вчителів України; у системі післядипломної освіти та роботи методичних служб.

3. Мета і основні завдання проєкту:

Мета:

- розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити інноваційну модель становлення творчого потенціалу сучасного вчителя;
- розробити відповідний комплекс діагностичного забезпечення дослідницько-експериментальної роботи та провести моніторингове дослідження проблеми.

Завдання:

- провести теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури за визначеною темою дослідження;
- розробити критерії і показники формування творчого потенціалу сучасного вчителя;
- визначити основні бар'єри розвитку творчого потенціалу педагога;
- виявити соціально-педагогічні умови формування творчого потенціалу вчителя;
- розробити освітню програму формування творчого вчителя;
- розробити та експериментально перевірити ефективність педагогічної технології формування і розвитку творчого потенціалу вчителя;
- розробити методичні рекомендації з формування творчого потенціалу вчителя та їх впровадження у практику навчальних закладів.

4. Етапи дослідження.

Аналіз сучасного стану проблеми свідчить, що необхідно є зміна педагогічної практики та діяльності методичної служби у напрямках:

- знаннєвої орієнтації змісту формування творчого потенціалу вчителя;

Згідно з техніч. завданням

аналіз

згідно з

2016

- приведення готовності вчителя реалізувати себе, виявити свої можливості, самореалізуватися у відповідності з вимогами входження освіти України в Європейський освітній простір;
- переходу від сформованої системи підготовки вчителя до суб'єкт-суб'єктної, розвиваючої, стрижень якої – культуротворча діяльність.

5. Методи, підходи, ідеї, робочі гіпотези, які пропонуються для вирішення завдань проекту:

Методи: організаційні, теоретичні, емпіричні, прогностичні, експериментальні, пошуково-дослідницькі, математично-статистичні **підходи:** системно-діагностичний, особистісно-гуманний, людинознавчий.

Ідеї, робоча гіпотеза:

- полягають у тому, що формування творчого потенціалу вчителя буде ефективним, якщо:
- забезпечується процес модернізації й адаптації до конкретних умов, методів, засобів та форм методичної роботи;
- відбувається перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних систем;
- впроваджуються інтерактивні форми методичної роботи;
- здійснюється цілісна система освоєння педагогом засобів, що забезпечують інноваційну діяльність, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного плану;
- розроблена і реалізована освітня програма, спрямована на формування творчого потенціалу вчителя;
- вчителі залучені до відповідної діяльності інноваційного спрямування, є її суб'єктами, за допомогою виконання конкретних завдань, націлених на формування творчості і потреби бути успішним у своїй педагогічній діяльності.

6. Очікувані результати виконання проекту та їх наукова новизна:

В результаті дослідження буде:

1. Сформовано системно-діагностичний, особистісно-гуманний, діяльнісний підходи до формування творчого потенціалу вчителя у процесі методичної роботи, що потребує конкретизації цілей, планування і прогнозування змісту, добору методик, орієнтованих на досягнення запланованого результату.

2. Розроблено модель діагностики і корекції становлення творчого потенціалу вчителя. В основу змісту моделі покладено основні її компоненти: психофізичний, когнітивний, комунікативний, креативний, мотиваційний, рефлексивний.

3. Виявлено, що творчий потенціал – це продуктивна вчительська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні і духовні цінності суспільного значення; це сукупність усіх наявних засобів, можливостей, що використовуються в педагогічній діяльності.

4. Обумовлено формування творчого потенціалу вчителя в процесі професійної діяльності:

- діагностикою сформованості творчого потенціалу вчителя на основі визначених критеріїв і показників даного утворення;
- доповнення змісту педагогічної освіти програмою, що забезпечує формування творчого потенціалу вчителя;
- змістом конкретних завдань, спрямованих на залучення вчителя як активних і усвідомлено діючих учасників такої професійної діяльності, яка сприятиме формуванню творчого потенціалу особистості.

***Наукова новизна** одержаних результатів полягає в тому, що буде науково обгрунтовано соціально-педагогічні умови формування творчого потенціалу вчителя (організація і здійснення впливу на формування творчого потенціалу вчителя, участь в інтерактивних та особистісно орієнтованих формах методичної роботи; спонукання

вчителів до розвитку інноваційної поведінки, саморозвитку, самоосвіти, визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний), показники, рівні творчого потенціалу; уточнено структурні елементи цього особистісного утворення.

5p) 7. **Доробок авторів за тематикою проекту:** *Захищені кейд-вис.* ?

- Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість конкурентоспроможного педагога / Т.Д.Дем'янюк // Підготовка вчителя як конкурентоспроможного фахівця в умовах модернізації освітньої галузі в Україні; зб. наук. праць. Випуск 1. – Рівне: РДГУ. – 2009. – С. 5-7.

- Форми і види діяльності методичних кабінетів з апробації освітньої програми підготовки конкурентоспроможного вчителя / Т.Д. Дем'янюк. - Рівне: РДГУ. – 2009. – 123 с. +

- Інноваційні технології підготовки конкурентоспроможного вчителя: Монографія / Дем'янюк Т.Д., Савінова Н.С., Кособуцька Г.П. – Рівне: РДГУ. (2-9.) 382 с. ?

40 *посібник* Інноваційні процеси розвитку методичної роботи в районі: Навчально-методичний посібник / Дем'янюк Т.Д., Вознюк Г.Ф., Мельникова Н.Л., - Рівне: Волинські обереги, 2010. – 180 с. ✓

- Кафедра теорії і методики виховання: графічно-візуальне відображення інноваційної діяльності: Навчально-методичний посібник / Дем'янюк Т.Д. – Рівне: РДГУ. – 2012. – 78 с. ✓

41) - Розвиток творчого потенціалу педагога в сучасному навчальному закладі: Науково-методичний посібник / Кособуцька Г.П. – Рівне: РДГУ. – 2010. – 122 с. ✓

- Становлення сучасної особистості як суб'єкта інноваційних процесів в освітньому просторі // Розвиток і виховання особистості гімназиста в єдиному Європейському просторі: матеріали науково-теоретичного семінару / Кириленко С.В., Рівне: Київ: РДГУ. – 2012. – 31-47 с. ✓

8. Очікуване використання отриманих результатів.

Дослідження пов'язане з можливістю використання розробленої технології формування творчого потенціалу вчителя та системи створених методик, що пов'язані з корекцією цієї діяльності для підвищення якості професійно-педагогічної праці вчителя.

8.1. У процесі дослідження буде:

- розроблено та апробовано освітню Програму формування творчого потенціалу вчителя;

- розроблено критерії, конкретні показники рівня розвитку творчого потенціалу вчителя та відповідний пакет діагностичних матеріалів щодо їх визначення;

- в навчально-методичній роботі буде *підготовлено* програми теоретико-методологічних, методичних, проблемно-цілевих семінарів та циклів інтерактивних форм роботи;

- виконання бакалаврських, дипломних, магістерських робіт.

Види кінцевої продукції:

- програма формування творчого потенціалу вчителя;

- діагностичне забезпечення ефективності впровадження Програми;

- збірник наукових та науково-методичних матеріалів, навчально-методичних посібників з питань формування творчого потенціалу вчителя.

8.2. Підготувати 1 кандидатську та 1 докторську дисертації.

8.3. Опублікувати:

- монографію (2015р.);

- 9 статей у фахових журналах; *вироміток з періодичу МОН України*

- провести і опублікувати 2 зб. наук. праць за матеріалами однієї Всеукраїнської науково-практичної конференції та двох міжрегіональних "круглих столів".

9. Етапи роботи:

І етап: 01 січня 2013 р. – 3 грудня 2013 р.

Назва – концептуально-діагностичний.

Зміст: визначаються основні проблеми і протиріччя взаємодії педагогічної теорії і практики. Проектується логіка дослідження, здійснюється формулювання гіпотези, постановка цілей і завдань дослідження; узагальнюються теоретичні джерела.

? Очікувані результати: розроблено науковий апарат дослідження на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури і сучасних проблем практики формування творчого потенціалу вчителя; побудовано модель становлення творчого вчителя; визначено зміст дослідницько-експериментальної роботи; розробляються соціально-педагогічні умови формування творчого потенціалу сучасного вчителя.

II етап: 01 січня 2014 р. – 31 грудня 2014 р.

Назва – формувальний.

Зміст: проводиться робота з аналізу і синтезу педагогічних, психологічних, загальнонаукових засад проблеми; розробляється теоретичний опис взаємозв'язку педагогічної теорії і практики досліджуваної проблеми та відповідно організації його професійної діяльності; апробується та науково-обґрунтовується технологія педагогічного експерименту; апробується освітня Програма формування творчого потенціалу вчителя, інтерактивні форми методичної роботи.

? Очікувані результати: визначено вихідні рівні творчого потенціалу вчителя; досліджено вихідний стан творчого потенціалу; реалізовано освітню програму; забезпечено процес модернізації й адаптації до конкретних умов, методів, засобів та форм методичної роботи; здійснюється цілісна система освоєння вчителем засобів, що забезпечують інноваційну діяльність, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного плану; апробовано інтерактивні форми, інноваційні технології формування творчого потенціалу вчителя.

III етап: 01 січня 2015 р. – 31 грудня 2015 р.

Назва – узагальнюючий.

Зміст: аналізуються результати діагностики формування творчого потенціалу вчителя; формулюються висновки та розробляються науково-методичні рекомендації.

? Очікувані результати: здійснено аналіз отриманих результатів; сформульовано висновки, на основі яких розроблено рекомендації щодо формування творчого потенціалу вчителя, що забезпечує модернізацію освітньої галузі України та входження її в Європейський освітній простір. Підсумковий звіт.

10. **Кількість виконавців проекту**: доктори наук – 1; кандидати наук – 3; наукові працівники без ступеня – 3; аспірантів – 1.

2014 30 35 - - -

Додаток У

Тематика наукових заходів міжнародного і всеукраїнського рівня, проведена за керівництва Т. Дем'янюк.

1997

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Превентивне виховання: проблеми, пошуки, перспективи». Рівне. 16.12.1997.

2000

1. Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток творчої особистості в системі допрофесійної підготовки позашкільного закладу: досвід, проблеми, перспективи». Рівне. 6-8.12.2000.

2001

1. Всеукраїнський круглий стіл «Формування здорового способу життя і духовної культури дітей та молоді: проблеми, пошук, перспективи». Київ-Рівне. 20.03.2001.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Організація правопросвітницької роботи серед учнівської молоді на засадах гуманізації школи». Березне. 10-11.11.2001.

2002

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні виховні технології в системі діяльності навчальних закладів освіти: проблеми, перспективи». Рівне. 10-11.01.2002.

2. Всеукраїнський круглий стіл «Молодіжний рух в Україні: проблеми, пошуки, перспективи» 19.01.2002.

3. Всеукраїнський круглий стіл «Інноваційні технології та інтерактивні форми роботи щодо реалізації комплексної програми формування навичок здорового способу життя дітей та підлітків» (за проектом «Діалог»). 27.09.2002.

2003

1. Всеукраїнська нарада-семінар заступників управлінь освіти і науки облдержадміністрацій «Організація спільної діяльності органів управління освітою у забезпеченні виконання постанови Кабінету Міністрів країни від 16.XI.2000 р. № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-ти річний термін навчання» в умовах переходу на профільну старшу школу». Рівне. 9-11.01.2003.

2. Міжрегіональний круглий стіл «Національно-патріотичне виховання дітей і молоді в позашкільному педагогічному процесі». Рівне-Костопіль. 30.05.2003.

2004

1. Всеукраїнське виїзне засідання Комісії з проблем виховання дітей та молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України й круглий стіл «Інноваційні виховні технології: пошуки, досвід, перспективи». Київ-Рівне-Березне. 10-12.04.2004.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Громадянське виховання учнівської молоді: інноваційні технології». Рівне. 26-27.02.2004.

3. Міжрегіональний круглий стіл «Соціально-педагогічні основи гуманістичного виховання учнів в умовах суверенної України». Рівне-Костопіль. 25-27.11.2004.

2005

1. Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-педагогічні аспекти діяльності позашкільного закладу нового типу: досвід, перспективи». Рівне. 12.01.2005.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Самореалізація особистості гімназиста: досвід, пошуки, перспективи». Рівне. 4-5.05.2005.

2006

1. Міжрегіональний науково-методичний семінар педагогів та керівників експериментальних навчальних закладів «Виховання духовної культури особистості: досвід, проблеми, пошуки, перспективи». Березне. 11-13.10.2006.

2. Семінар-тренінг для журналістів-початківців в рамках реалізації Міжнародного освітнього проекту EAICY «Молоді журналісти». Рівне. 30.11. – 3.12.2006.

2007

1. Міжрегіональний науково-методичний семінар педагогів та керівників експериментальних навчальних закладів «Інноваційна діяльність педагогів: досвід, проблеми перспективи». Рівне-Дубно. 12-14.04.2007.

2. Міжрегіональний проблемно-цільовий семінар керівників експериментальних закладів Всеукраїнського рівня «Соціально-педагогічні основи виховання громадянина-гуманіста». Корецький НВК «школа-ліцей». 11-13.10.2007.

2008

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні процеси в навчальних закладах Рівненщини». Рівне. 14.02.2008.

2. Всеукраїнський круглий стіл педагогів експериментальних навчальних закладів «Гуманістичне виховання учнівської молоді: досвід, проблеми, пошуки, перспективи». 24.03.2008.

3. Всеукраїнський педагогічний міст «Виховання і розвиток особистості в умовах модернізації освітньої галузі в Україні». 9.04.2008.

4. Всеукраїнське виїзне засідання комісії із проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти МОН України «Інноваційні процеси в навчальних закладах Дубенщини: досвід, пошуки, перспективи. Семидубський аграрний ліцей. 11-14.06.2008.

2009

1. Всеукраїнський теоретико-методичний семінар «Удосконалення змісту, форм і методів дослідно-експериментальної роботи». Рівне. 25.03.2009.

2. Всеукраїнське виїзне засідання Комісії з інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України й

круглий стіл «Інноваційні процеси в навчальних закладах Дубенщини: досвід, пошуки, перспективи». Студянка. 8-10.10.2009.

2010

1. Міжнародна науково-практична конференція «Професійний розвиток педагога в системі безперервної післядипломної освіти». Рівне. 9.02.2010.

2. Всеукраїнський науково-методичний семінар «Інноваційні процеси розвитку сучасної України». Дубно-Рівне. 21-23.10.2010.

3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально-педагогічні умови виховання громадянина-гуманіста». Корець-Рівне. 25-27.10.2010.

2011

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування духовно-моральних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови громадянського суспільства України». Рівне. 20-21.01.2011.

2. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Інноваційні підходи до формування та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти» у межах Всеукраїнської школи новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти. Рівне. 14-15.06.2011.

3. Перша Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування ціннісних ставлень: досвід, перспективи». Рівне. 28.10.2011.

4. Міжрегіональний теоретико-методологічний семінар «Розвиток і виховання особистості гімназиста в умовах єдиного Європейського простору». Рівне. 25.11.2011.

2012

1. Всеукраїнський круглий стіл керівників експериментальних навчальних закладів «Формування превентивного виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів: досвід, проблеми, перспективи. Київ-Рівне. 11-12.10.2012.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Діяльність районних (міських) методичних кабінетів в умовах упровадження державних освітніх стандартів та інноваційно-комунікаційних технологій». Рівне. 01-02.11.2012.

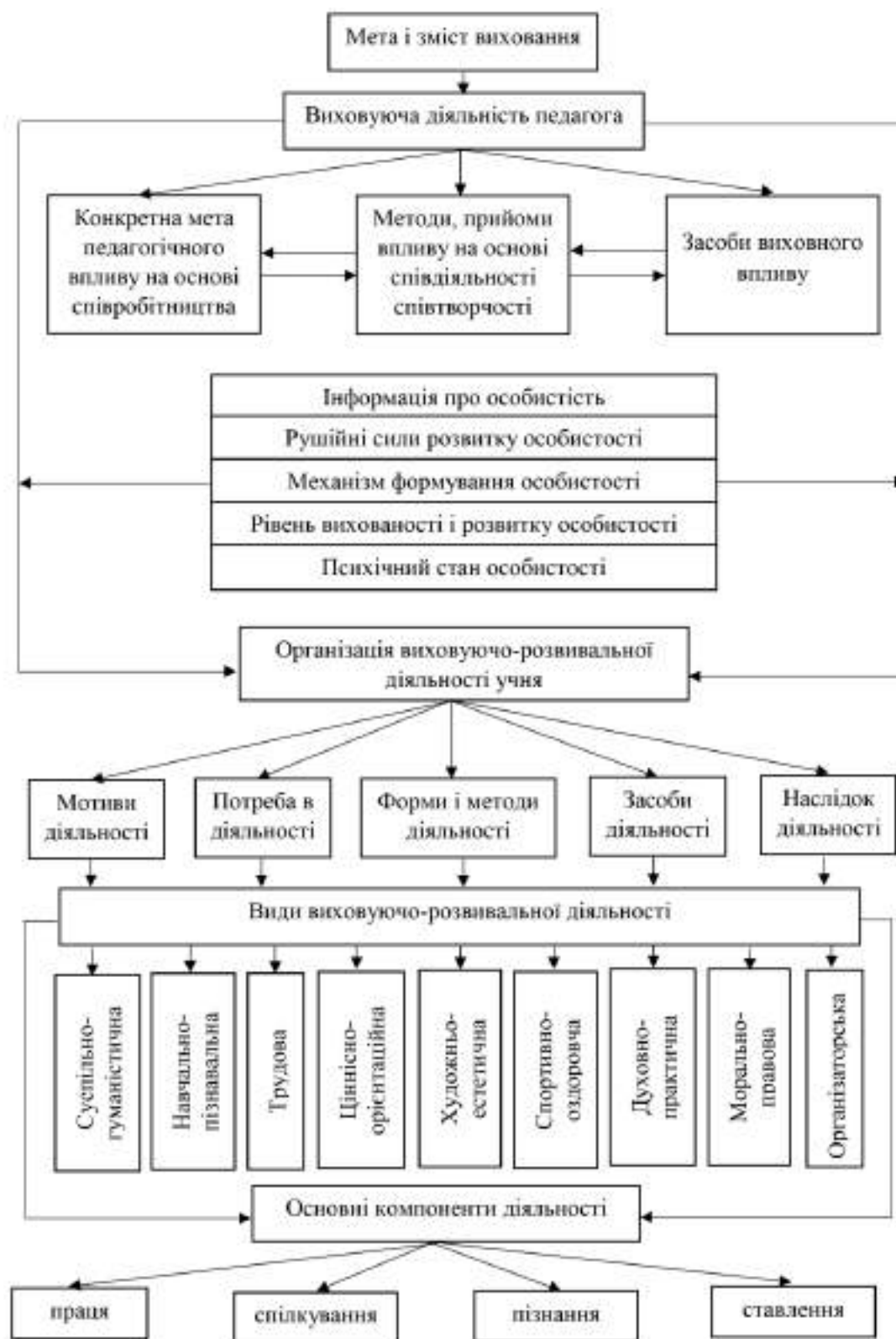
2013

1. Міжрегіональна науково-практична конференція «Європейський вимір в освіті: потреба зміцнення в учнівської молоді почуття європейської своєрідності». Рівне. 9-10.01.2013.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічні основи програмування змісту виховання ціннісно-орієнтаційних ставлень особистості». Рівне. 21-22.02.2013.

3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Громадянська освіта і виховання учнів в Україні: досвід, проблеми, шляхи їх вирішення». Рівне. 22-23.03.2013.

Додаток Ф
Структурно-логічна модель виховного процесу

Джерело: [159].

Додаток Х
Характеристики Т. Д. Дем'янюк
Додаток Х. 1

Характеристика завідувачки кабінету виховної роботи й шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту вдосконалення учителів Дем'янюк Тамари Дмитрівни

Х А Р А К Т Е Р И С Т И К А
 заведувачки кабінетом виховної роботи і шкільних бібліотек Ровенського обласного інституту удосконалення учителів **ДЕМ'ЯНЮК ТАМАРИ ДМИТРИВНИ**.

1944 года рождения, украинки, члена КПС, образование высшее, стаж работы 27 лет

Работает в ОИУ с 1970 года, 1000 годы возглавляла кабинет виховної роботи і шкільних бібліотек. Проявила себе знаними спеціалістом, спроможним організатором методическої служби по вопросам комуністического виховання підрастаючого покоління. Як працівника її відзначають велике трудолюб'є, оперативність, творчість в розв'язанні виникаючих питань.

Хорошо осядає теорію і методику комуністического виховання, Тамара Дмитрівна проводить велику роботу по удосконаленню етичних знань всіх категорій працівників шкіл області, котрі проходять курсову підготовку при ОИУ. Вона виступає з лекціями, доповідями, проводить практическіє і семінарськіє заняття со слухачами курсів.

Має 30 печатних робіт по вопросам комуністического виховання школярів. Проводить спитно-експериментальну роботу по удосконаленню виховного процесу в загальноосвітній школі.

За добросовісний багаторічний труд нагороджена медаллю "Ветеран праці", грамотами ЦК ВЛКСМ, значками "Відмінник народнього просвіщення УРСР", "Відмінник просвіщення СРСР", бронзовою медаллю ВДНХ СРСР.

Свою методическу роботу вона уміло сочеаєт з громадською. За час роботи в ОИУ обиралась секретарем комсомольської організації, головою профкома, членом партбюро, має поручення - уповноважена дитячого фонду ім. В.І. Леніна.

Політически грамотна, морально устійлива, скромна. Як чоловік активної життєвої позиції, знаючий спеціаліст, користується великим авторитетом среди працівників народнього освіти області.

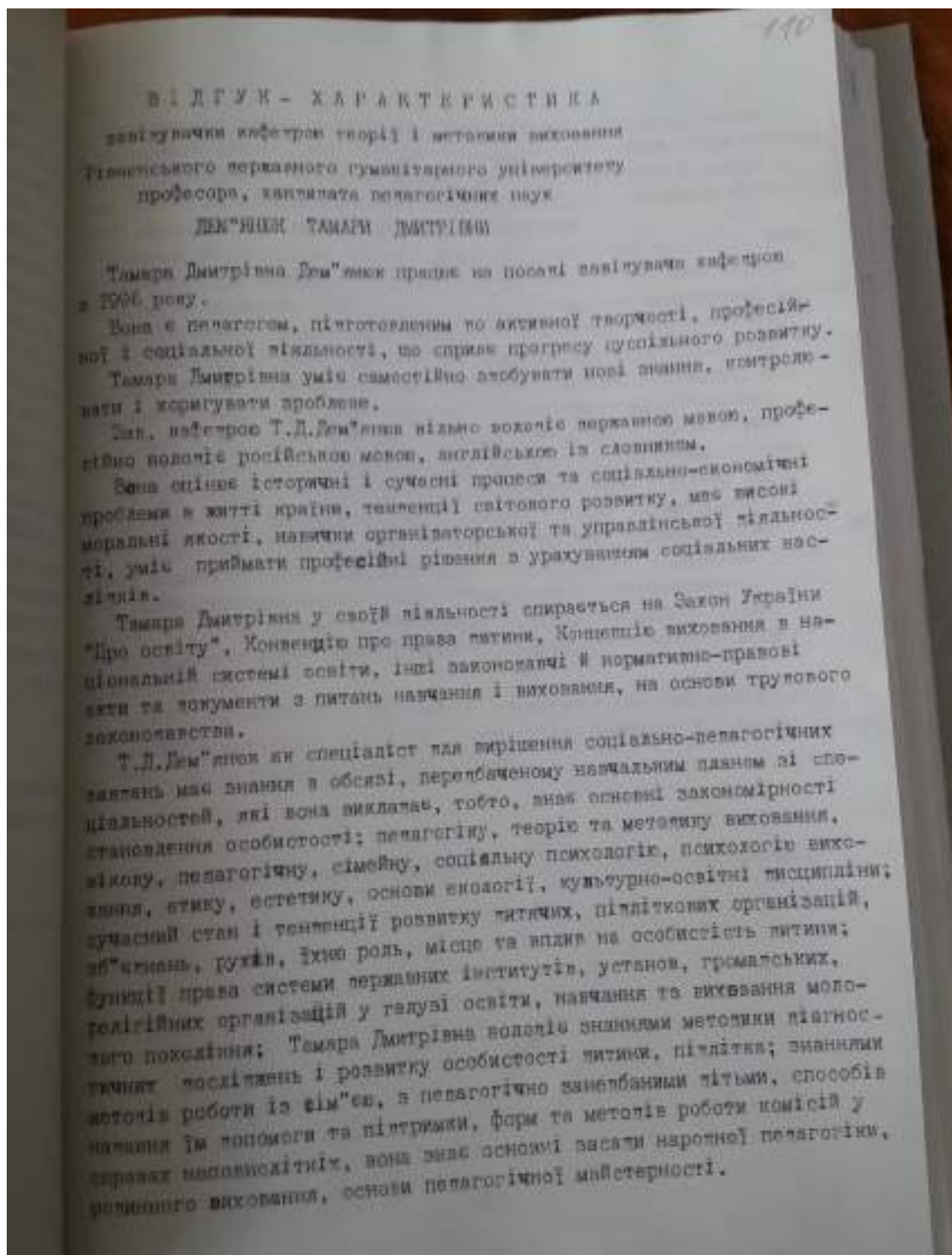
Характеристика дана для пред'явлення в Ровенський педінститут ім. Д.З. Мануїльського.

Директор
 Секретарь
 Председатель профкома

В.У. Хильговец
 В.Г. Новак
 Я.Н. Трубицян

Додаток Х. 2

Відгук-характеристика завідувачки кафедри теорії і методики виховання РДГУ професора, кандидата педагогічних наук Т. Д. Дем'янюк (2000)

2.

Завідувачка кафедр ефективно використовує професійні знання в практичній діяльності. Вихові культуров спілкування, уміє планувати, організувати роботу кафедри. Аналізує, прогнозує і планує свою роботу на науковій основі, розуміє сутність і значення діяльності науковця, викладача, завідуюча кафедрою.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 466 від 30.12.1999р. на базі кафедри створено Науково-дослідну лабораторію інноваційних високотехнологій, НДЛ функціонує як самостійний структурний науковий підрозділ Рівненського державного гуманітарного університету. Працює спільно з Науково-методичним центром середньої освіти Міністерства освіти і науки України, Інститутом проблем виховання, Центром превентивного виховання Академії педагогічних наук України.

З жовтня 2000 року кафедра отримала статус філії превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО при Центрі превентивного виховання АН України. Професор Т.Д.Дем'янич включена в робочу групу по забезпеченню інформаційно-освітнього простору за програмою ПРООН/ЮНЕСКО/ "Сприяння просвітницькій роботі "рівний-рівному" серед молоді України щодо здорового способу життя". Укладено угоду між університетом, Науково-методичним центром превентивного виховання АН України, Фондом християнської культури та освіти "Добро" в галузі підтримки освіти, соціалізації особистості і духовного відродження України.

Деканат педагогічного факультету рекментує атестаційній комісії працівників керівного складу РДГУ атестувати Дем'янич Тамиру Дмитрівну як таку, що відповідає займаний посаді.

Декан педагогічного факультету

проф. Р.В.Павелків

Додаток Ц
Наказ про затвердження Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

" 20 " ли 2008р.

№ 114

Про затвердження Положення
про експериментальний
загальноосвітній навчальний заклад

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України		
" 13 "	<u>липень</u>	20 <u>08</u> р.
за № <u>428/6816</u>		
Керівник реєструючого органу		підпис

На виконання пункту 2 статті 8 Закону України "Про загальну середню освіту", з метою усталення порядку здійснення інноваційної освітньої діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад (додається).
2. Структурним підрозділам Міністерства освіти і науки України, Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управлінням освіти і науки обласних, Севастопольської міської державних адміністрацій забезпечити організацію роботи експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до норм цього Положення.
3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника державного секретаря Міністерства освіти і науки України Науменка Г.Г.

Міністр

В.Г. Кремень

Погоджено
Академія педагогічних наук України
Перший віце-президент

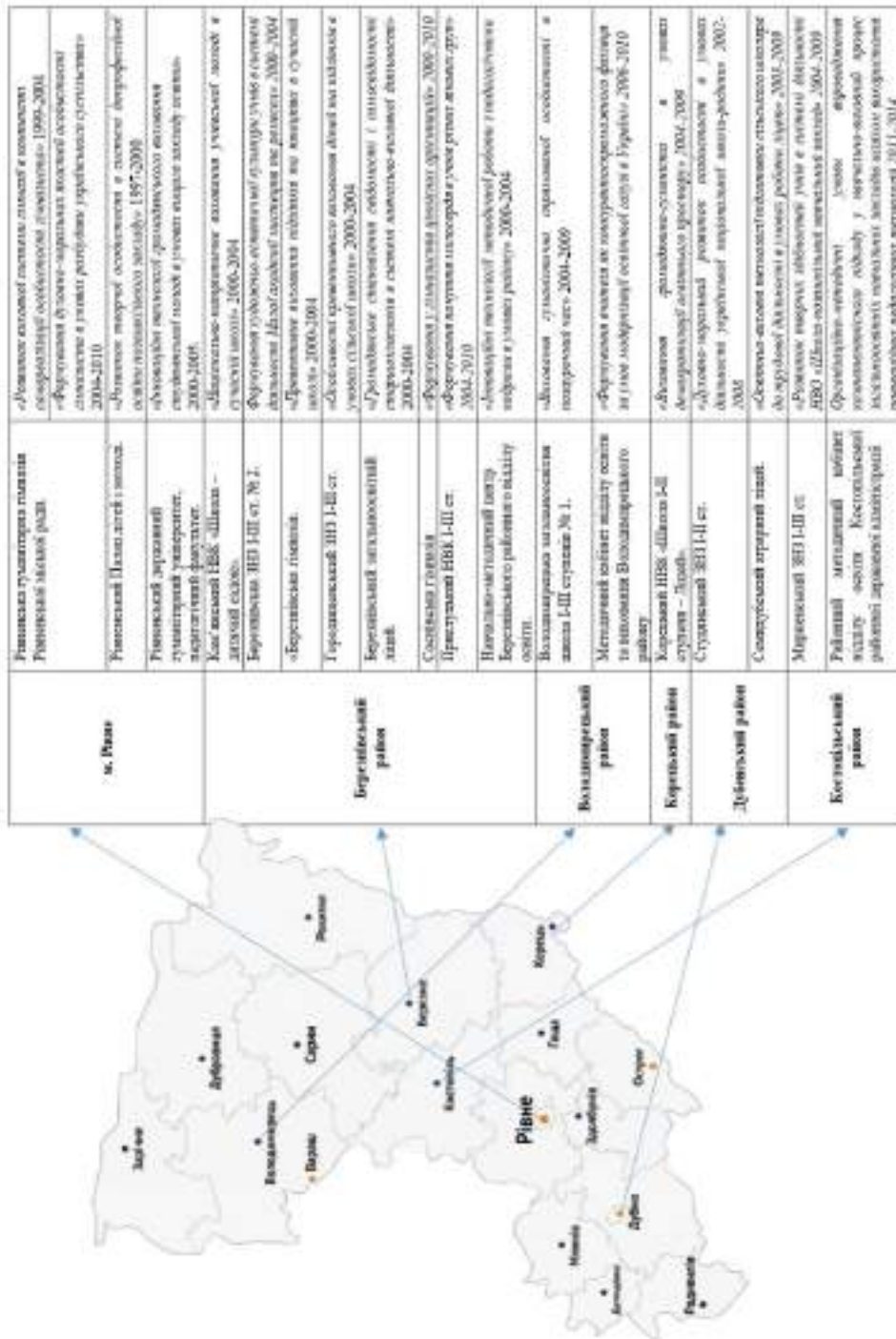
В.М. Малугон

Додаток Ш

База закладів освіти Рівненської області з експериментально-виховної діяльності всеукраїнського рівня

Додаток Ш.1.

Карта експериментальних закладів всеукраїнського рівня

Додаток Ш. 2

Експериментальні заклади всеукраїнського рівня, визначені наказами Міністерства освіти і науки України

Місто/район	Заклад	Тема	Роки
Заклади загальної середньої освіти:			
м. Рівне	Рівненська гуманітарна гімназія Рівненської міської ради.	«Розвиток виховної системи гімназії в контексті самореалізації особистості гімназиста».	1999-2004
		«Формування духовно-моральних якостей особистості гімназиста в умовах розбудови українського суспільства»	2004-2010
Березнівський район	Кам'янський НВК «Школа – дитячий садок».	«Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в сучасній школі»	2000-2004
	Березнівська ЗНЗ I-III ст. № 2.	«Формування художньо-естетичної культури учнів в системі діяльності Малої академії мистецтв та ремесел»	2000-2004
	Березнівська гімназія.	«Превентивне виховання підлітків та юнацтва в сучасній школі»	2000-2004
	Городищенський ЗНЗ I-III ст.	«Особливості превентивного виховання дітей та підлітків в умовах сільської школи»	2000-2004
	Березнівський загальноосвітній ліцей.	«Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в системі навчально-виховної діяльності»	2000-2004
	Соснівська гімназія	«Формування у гімназистів ціннісних орієнтацій»	2004-2010
	Прислуцький НВК I-III ст.	«Формування почуття милосердя в учнів різних вікових груп»	2004-2010
Володимирецький район	Володимирецька загальноосвітня школа I-III ступенів № 1.	«Виховання гуманістично спрямованої особистості в позаурочний час»	2004-2009
Корецький район	Корецький НВК «Школа I-II ступеня – Ліцей».	«Виховання громадянина-гуманіста в умовах демократизації освітнього простору»	2004-2009
Дубенський район	Студянський ЗНЗ I-II ст.	«Духовно-моральний розвиток особистості в умовах діяльності української національної школи-родини»	2002-2008

	Семидубський аграрний ліцей.	<i>«Освітньо-виховні технології підготовки сільського школяра до трудової діяльності в умовах роботи ліцею»</i>	2003-2009
Костопільський район	Мирненський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Розвиток творчих здібностей учнів в системі діяльності НВО «Школа-позашкільний навчальний заклад»</i>	2004-2009
Заклади позашкільної освіти			
м. Рівне	Рівненський Палац дітей і молоді.	<i>«Розвиток творчої особистості в системі допрофесійної освіти позашкільного закладу»</i>	1997-2000
Методичні кабінети районних відділів освіти			
Березнівський район	Навчально-методичний центр Березнівського районного відділу освіти.	<i>«Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах району»</i>	2000-2004
Володимирецький район	Методичний кабінет відділу освіти та виховання Володимирецького району	<i>«Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2010
Костопільський район	Районний методичний кабінет відділу освіти Костопільської районної державної адміністрації	<i>«Організаційно-методичні умови впровадження компетентного підходу у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів шляхом використання інноваційних педагогічних технологій»</i>	2011-2014
Заклади вищої освіти			
м. Рівне	Рівненський державний гуманітарний університет, педагогічний факультет.	<i>«Інноваційні технології громадянського виховання студентської молоді в умовах вищого закладу освіти»</i>	2000-2005

Додаток Щ

Структурно-логічна модель виховного процесу в студентській групі

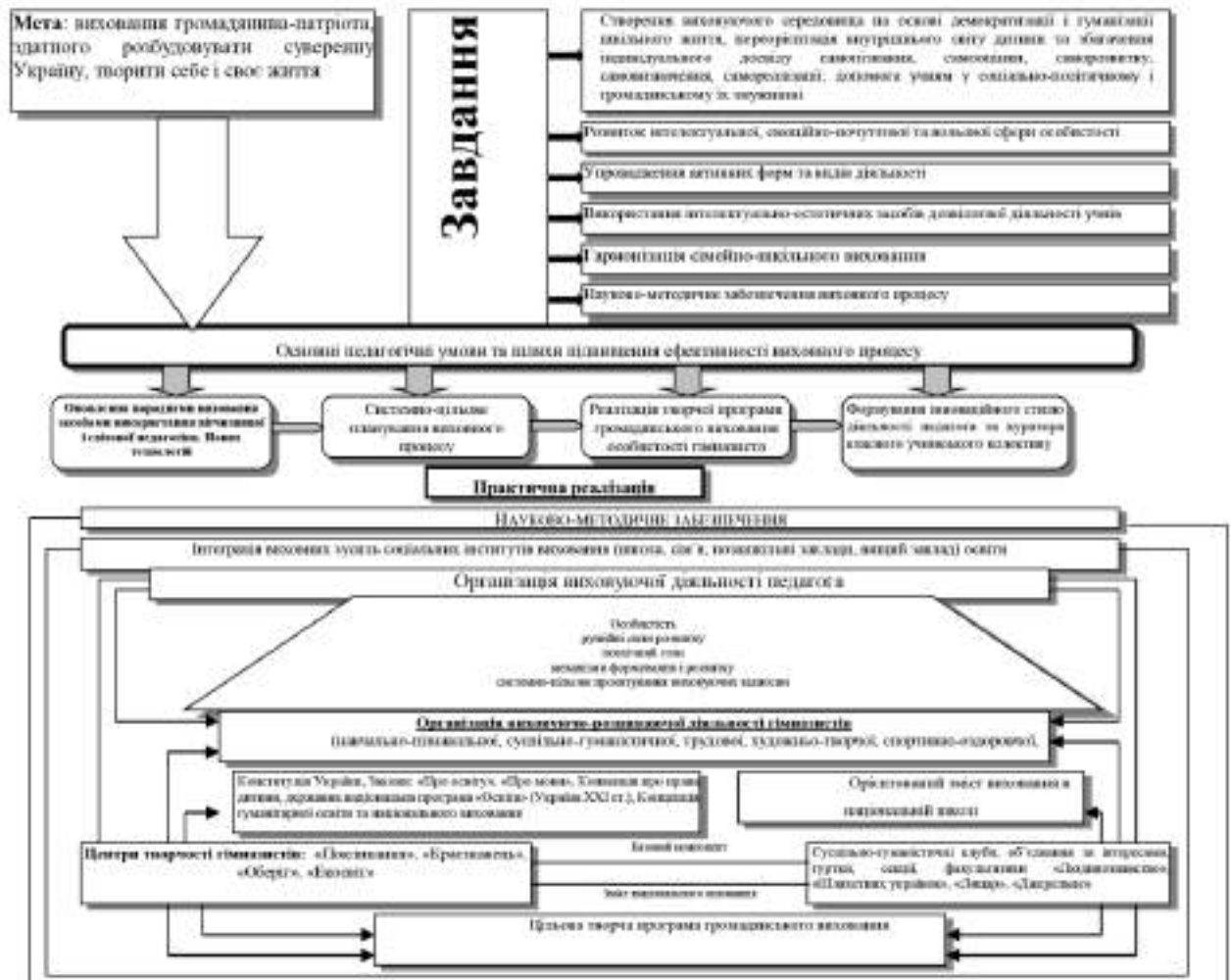

Джерело: [126, с. 57].

Додаток Ю

Структурно-логічна модель виховного процесу

Рівненської державної гуманітарної гімназії

Джерело: [169].

Додаток Я
Регіональні експериментальні заклади Рівненської області

Місто/район	Заклад	Тема	Роки
Заклади загальної середньої освіти:			
м. Рівне	Навчально-виховне об'єднання загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, дитячий садок-ясла № 12	<i>«Гуманістичне виховання старшокласника в контексті особистісно-орієнтованої педагогіки»</i>	2003-2007
	Рівненська гуманітарна гімназія Рівненської міської ради	<i>«Розвиток особистості гімназиста в умовах формування єдиного Європейського освітнього простору»</i>	2011-2015
Володимирецький район	Володимирецький ЗНЗ І-ІІІ ст. № 1	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
		<i>«Організаційно-методичні умови формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2010-2013
	Каноницька ЗНЗ І-ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Жовкинівська ЗОШ І-ІІ ст.	<i>«Використання тьюторських технологій навчання і виховання у системі методичної роботи»</i>	2010-2013
	Довговільський ЗНЗ І-ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Віденська ЗОШ І - ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Великоцепцевицька ЗОШ І - ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Довговільська ЗОШ І - ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Любахівська ЗОШ І - ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
	Рафалівська ЗОШ ІІ-ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу педагога»</i>	2010-2013
Городецький НВК «ЗОШ І-ІІІ ст. – ДНЗ»	<i>«Інтерактивні форми у системі методичної роботи з педагогічними кадрами»</i>	2010-2013	
Млинівський район	Владиславівський ЗНЗ І-ІІІ ст.	<i>«Інноваційні технології особистісно зорієнтованого навчання і виховання»</i>	2000-2004
	Підгаєцький ЗНЗ І-ІІІ ст.	<i>«Соціально-педагогічні умови</i>	2000-2004

	ступенів	<i>особистісно зорієнтованого навчання і виховання учнів сільської школи»</i>	
	Млинівський ЗНЗ I-III ступенів	<i>«Особистісно-орієнтована освітньо-виховна технологія педагогічного процесу в сучасній школі»</i>	2000-2004
	Бокіймівський ЗНЗ I-III ступенів	<i>«Психолого-педагогічні умови активізації внутрішніх стимулів навчання і поведінки школи «</i>	2000-2004
Костопільський район	Деражненський НВК «Школа – дитячий садок»	<i>«Виховання гуманістично спрямованої особистості в умовах діяльності НВО «Школа – дитячий садок»</i>	2002-2006
	Постійненський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час»</i>	2003-2007
	Злазненський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час»</i>	2003-2007
Березнівський район	Городищенський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Кам'янський НВК «Школа – дитячий садок»	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Березнівська ЗНЗ I-III ст. № 2	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Березнівська гімназія	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Березнівський економіко-гуманітарний ліцей	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Прислуцький НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів-	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як</i>	2006-2008

	дитячий садок»	<i>конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	
	Соснівський НВК «Гімназія-загальноосвітня школа I ступеня»	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
	Балашівський НВК «Колегіум – ЗОШ I-II ст.»	<i>«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»</i>	2006-2008
		<i>«Розвиток методологічної культури педагога як умова вдосконалення його особистісних та професійних якостей»</i>	2012-2016
Здолбунівський район	Здолбунівський ЗНЗ I-III ст. № 4	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2013
Корецький район	Корецький НВК «Школа I-II ступеня – Ліцей»	<i>«Виховання громадянської позиції особистості в умовах демократизації освітньо-виховного простору»</i>	2012-2016
Зарічненський район	Зарічненський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Організаційно-педагогічні основи особистісно-гуманного підходу у вихованні підлітка»</i>	2002-2006
Дубровицький район	Висоцький ЗНЗ I-III ст.	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2013
	Селецький ЗНЗ I-III ст.	<i>«Виховання гуманістичного ідеалу учнівської молоді у системі діяльності шкільних громадських організацій»</i>	2003-2006
Сарненський район	Сарненський економіко-правовий ліцей «Лідер»	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2012
	В. Вербчанський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Гуманістичні основи позаурочної діяльності старшокласників»</i>	2004-2008
Дубенський район	Семидубський аграрний ліцей	<i>«Організаційно-педагогічні умови допрофесійної і професійної освіти учнів в інноваційному навчальному закладі»</i>	2008-2013
	Березьке НВК «ЗНЗ I-II ст.– дитячий садок»	<i>«Виховання гуманістично спрямованої особистості учня сільської школи на принципах педагогіки толерантності»</i>	2003-2007
		<i>«Організаційно-педагогічні умови формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2013

		<i>закладі»</i>	
	Тараканівський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Організаційно-методичні умови формування інноваційної культури сучасного педагога»</i>	2009-2012
	Повчанський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2009-2012
	Студянський ЗНЗ I-III ст. Дубенського району	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2013
	Привільненський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Організаційно-методичні умови формування інноваційної культури сучасного педагога»</i>	2009-2012
	Мильчанський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Організаційно-методичні умови формування інноваційної культури сучасного педагога»</i>	2009-2012
	Варковицька гімназія	<i>«Гуманізація навчально-виховного процесу шляхом упровадження технологій особистісно орієнтованого навчання і виховання»</i>	2006-2010
	Мирогощанський ЗНЗ I-III ст.	<i>«Організаційно-методичні умови формування інноваційної культури сучасного педагога»</i>	2009-2012
Заклади позашкільної освіти			
	Рівненський Палац дітей і молоді	<i>«Організаційно-педагогічні умови діяльності позашкільних закладів»</i>	2001-2005
	Костопільський Будинок школярів та юнацтва	<i>«Формування духовної культури особистості на основі засвоєння загальнолюдських і національних цінностей в позашкільному педагогічному процесі»</i>	2001-2005
	Соснівський будинок дітей та юнацтва Березнівського району	<i>«Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі»</i>	2001-2005
	Районний будинок учнівської молоді Дубенського району	<i>«Педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позашкільній діяльності»</i>	2001-2005
Методичні кабінети районних відділів освіти			
Володимирецький район	Відділ освіти та виховання Володимирецької райдержадміністрації	<i>«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»</i>	2008-2012
	Методичний кабінет відділу освіти та виховання Володимирецької райдержадміністрації	<i>«Сучасні організаційні форми конкурентоспроможного вчителя»</i>	2008-2012
Дубенський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Дубенської	<i>«Підготовка до інноваційної діяльності вчителя»</i>	2006-2008

	райдержадміністрацій		
Млинівський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Млинівської райдержадміністрацій	«Особистісно-орієнтована освітньо-виховна технологія навчально-виховного процесу»	2000-2004
		«Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами»	2002-2006
Демидівський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Демидівської райдержадміністрацій	«Технологія організації пошукової діяльності в процесі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця»	2006-2008
		«Розвиток інноваційної поведінки педагога в умовах модернізації освіти та виховання»	2010-2014
Корецький район	Методичний кабінет районного відділу освіти Корецької райдержадміністрацій	«Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами»	2002-2006
Костопільський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Костопільської райдержадміністрацій	«Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами»	2002-2006
		«Модернізація змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах роботи районного методичного кабінету»	2006-2008
Сарненський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Сарненської райдержадміністрацій	«Формування ціннісних ставлень особистості учня в навчальному закладі»	2008-2012
Березнівський район	Методичний кабінет районного відділу освіти Березнівської райдержадміністрації. Навчально-методичний центр Березнівського районного відділу освіти	«Підвищення фахової майстерності педагогічних кадрів щодо здійснення інноваційної діяльності з пріоритетних напрямів виховання дітей та учнівської молоді»	1999-2003
		«Використання інтерактивних технологій в системі формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця за умов модернізації освітньої галузі в Україні»	2006-2008